kasım 2005 sayı: 31

2.50 YTL 2.500.000 TL kdv dahil

kaçakyayın

yeryüzüne sürgünlerin dergisi

ISSN 1304-1037-0-6

DEUTSCHLAND 3.40 - OSTERREICH 3.50 EUR - SCHWEIZ 6.50 CHF - NEDERLAND 3.50 - BELGIQUE 3.50 - FRANCE 3.50 - GB 2.70 - KKTC 2.750.000 tl.

Oktay Taftalı

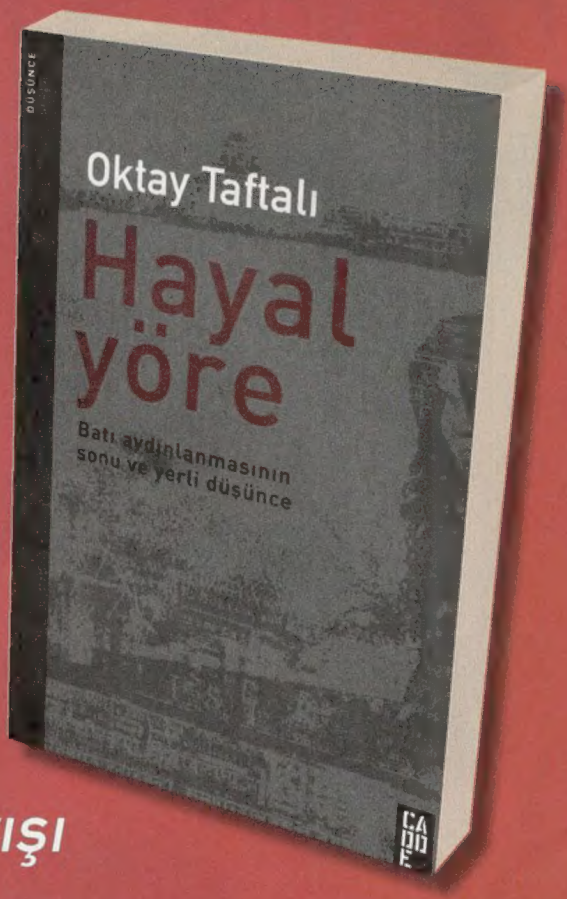

yerli bir düşünce arayışı

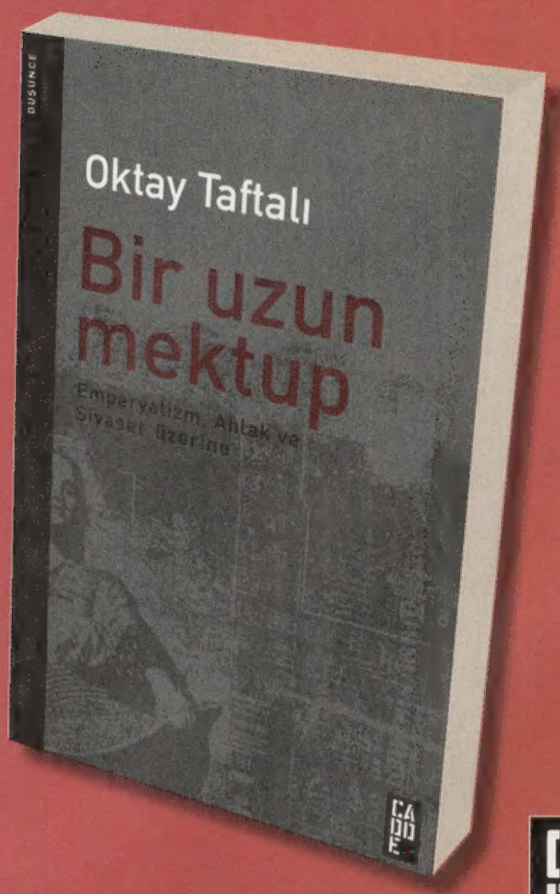

CADDE

KAÇAK
Sayı | 31
Kasım 2005

Aylık yerel süreli yayındır

Sahibi
LM Basın Yayın Ltd. Şti. adına Tuncay Akgün

Yayın Yönetmeni
Tuncay Akgün

Yayın Danışmanı
Adnan Özer

Editör
Aslan Özdemir
aslanozdemir@leman.com.tr

Sorumlu Yazışleri Müdürü
Ayhan Erdoğan

Grafik Tasarım
Tanzer Ercanpolat

Fotoğraflar
Sinan Göksel

Dizgi
Nurgül Sedef Kıran

Düzelti
Nafer Ermiş

Müessese Müdürü
Ali Yavuz

Satış Müdürü
Hüseyin Gümüş

Baskı Sorumlusu
Ali Polat

Abone-Reklam
Sevinç Selvi
0212 - 292 94 50/119

E-Mail
kacak@leman.com.tr

Telefon
0212 - 292 94 50
0212 - 292 94 51 (4 Hat)

Fax
0212 - 292 44 91

Adres
Firuzağa Mahallesi
Defterdar Yokuşu No: 47
Beyoğlu / İstanbul

Baskı
LeMan Matbaası

Telefon
0212 - 858 00 93 (Pbx)

Dağıtım
BBD Merkez

An gelir Attilâ İlhan ölür

07

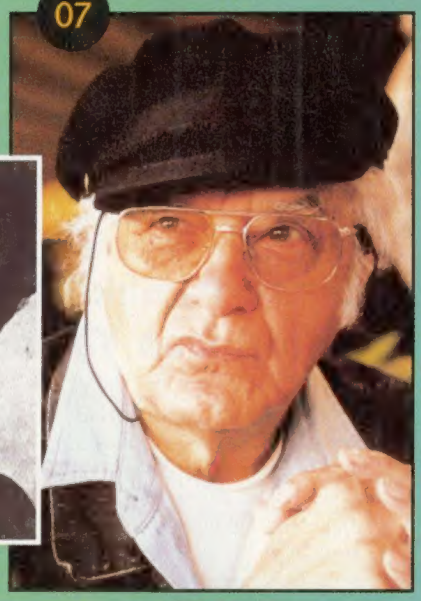

34

Harold Pinter

Nobel bu yıl Avrupa'nın uyumsuzuna

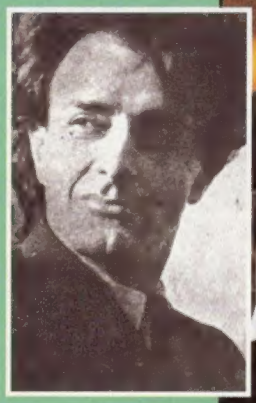

4

Kürşad Oğuz

Orhan Baba, bizi AB'ye götür

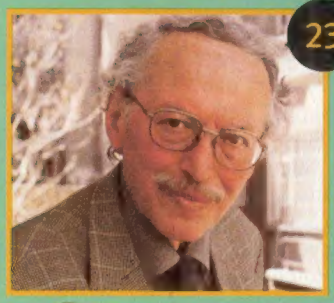

23 İrfan Yıldız

Azer ölmüş, Yas Denizi Işıldıyor...

Yaratma Süreci

57

Paulo Coelho

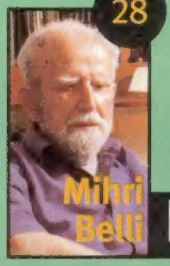

28

Mihri Belli

42

Almanya'da Yabancı Yazar Olmak

Nurettin Bey'in Virtüöz Parmakları

58

Oktay Taftalı ile söyleşi

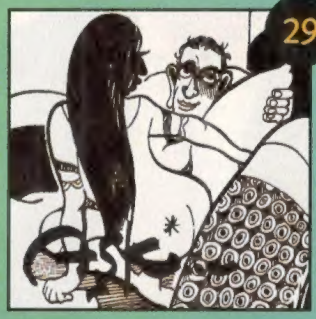

29

Ender Özkahraman

06 Şair Attilâ İlhan'a Dokunmayın Nevzat Çelik
26 Yazar değilse bile romanları politik Ömer Türkeş
30 Bulgar Kadın Şairler Hasine Şen
32 Ben, bir Birinci sigarası alayım, geleyim! Eflatun Nuri
39 Gereksinimler İstekler Belda Öztürk
40 Akademi Cuma Metin Fındıkçı
45 Ağrı Metin Aksoy
46 Almanya Haber Gültekin Emre
48 Ansızın Işıklar Sönmüştü Cezmi Ersöz
49 Kanat Alıştıranlar
53 Barışın Başkenti Yenice Savaş Ünlü
54 Kaçak Aktif
56 Kitap Arkası
62 Kaçak Çizgi

Orhan Baba bizi AB'ye

Orhan Pamuk, Batı entelektüel çevrelerinin önemli armağanı olan Alman Yayıncılar Birliği'nin Barış Ödülü'nü neşeyle aldı.

Orhan Pamuk, belki de hiç listeye dahi girmediği Nobel Edebiyat Ödülü'nü alamadı ama, en az onun kadar değerli bir ödülü, Alman Yayıncılar Birliği'nin daha önce Gunter Grass, Yaşar Kemal ve Octavio Paz gibi büyük isimlere verdiği Barış Ödülü'nü evine götürdü. Ödül töreninde yaptığı konuşma ise sadece Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve ifade özgürlüğü mücadelesine değil, AB yolundaki zihinsel engelleri ortadan kaldırma ve Avrupa'daki Türkiye karşıtlarıyla mücadele çabalarına bizzat Pamuk'un verdiği bir ödül oldu. Pamuk, beklenenlerin aksine bu kez Almanlar'a -en hafif tabirle- Türkler'i övdü; "Bizi kapıdan sokmazsanız sonra çok üzülürsünüz" dedi.

Frankfurt Kitap Fuarı boyunca birkaç kez karşılaştığım, konuştuğum ve her seferinde çok neşeli bulduğum Orhan Pamuk, yine heyecanlı ama kendinden emin bir şekilde girdi ödülün verileceği Saint Paul Kilisesi'ne. Yanında, 'prensesi' kızı Rüya da vardı ve Rüya'nın gözünden duyduğu gurur okunuyordu. Pamuk, törende eşlik eden kızını yanından ayırmadı ve elini uzatanlara kızını da takdim etti. Üst düzey Alman siyasetçilerin, kültür adamlarının oturduğu ön sırada babasının yanında kendine yer bulan Rüya, babası kürsüden yaklaşık bin kişilik topluluğa 'rüya'sını anlatırken onu izledi. Ödül verildiğinde Orhan Pamuk iki 'rüya'sına kavuşmuştu işte. Bir yanında kızını, diğer yanında artık sadece Türkiye'deki değil, dünyadaki yazarların da kıskanacağı bir kabul görmüşlüğü taşıyordu. Evet, Orhan Pamuk, 'yapmaya itiliyorum' dediği siyasetin içinden sıyrılmış, bir 'edebi adam' olarak da kendini tüm dünyaya kabul ettirmişti artık.

Pamuk'un konuşmasından önce onu takdim için konuşan üç Alman yetkili arka sıralarda oturan Almanlar'ı uyutmuştu. Pamuk'un "Burada olmak benim için büyük bir şeref" diye başlayan sözleri onları kendine getirdi. Önce *Kar* romanındaki kahramanı Ka'nın son 15 yılını geçirdiği Frankfurt'ta yaşadıklarını anlattı.

Pamuk, ardından Almanlar'ı belki de adını ilk kez duydukları Kars'a götürdü. Siyasete meraklı olmadığını ama tıpkı kahramanı gibi kaza olarak siyaset yaptığını söyledi. Söylenecek çok şey var dedikten sonra bunları romanlarında anlatacağını, şimdi ise kısa konuşacağını vurguladı.

Pamuk, romanın sanatının büyüklüğünden ve faziletlerinden bahsederek yavaş yavaş ısındırdı dinleyiciyi. Romanın, 'ötekini düşleme' anlama sanatı' olduğunu söyledi. 'Biz nasıl sizi anlamaya çalışıyorsak siz de bize karşı bu çabayı gösterin' dedi. Şu cümlesinden sonra ise sanırım en çok salondaki Türkler alkışladı onu: 'Bütün Almanya'ya seslenmek isteyen, ama dolaylı dolaysız açık ya da üstü örtülü olarak Türkler'i ya da onlarla ilgili bir huzursuzluğu hayal etmeyen bir Alman romancısının eserinin eksik kalacağını hissediyoruz bugün. Ya da bugün Kürtler'i, azınlıkları, konuşulamayan tarihin karanlık noktalarını hayal etmeyen bir Türk romancısının da eserinin eksik kalacağını hissediyorum ben.' Onu alkışlayanlar arasında benzer bir davadan 6 ay ceza alan Hirant Dink de vardı.

Pamuk, sadece Almanlar'a değil, kendisine hâlâ dava açan zihniyete de yüklendi. Ama bunu o kadar zarif bir biçimde yaptı ki, şunu hayal etmeye başladım: Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül, AB ile yapılan görüşmelerde neden Orhan Pamuk'tan faydalanmazlar? Dün görünen oydu ki Pamuk, AB'ye ve Türkiye'nin daha mutlu bir ülke olmasına gerçekten inanıyor...

Frankfurt Kitap Fuarı boyunca birkaç kez karşılaştığım, konuştuğum ve her seferinde çok neşeli bulduğum Orhan Pamuk, yine heyecanlı ama kendinden emin bir şekilde girdi ödülün verileceği Saint Paul Kilisesi'ne. Yanında, 'prensesi' kızı Rüya da vardı ve Rüya'nın gözünden duyduğu gurur okunuyordu...

götür!

KAÇAK HABER
Kürşad Oğuz

Orhan Pamuk'un Frankfurt'ta Alman Yayıncılar Birliği'nin verdiği Barış Ödülü'nü alırken yaptığı konuşmadan bazı bölümler.

• Roman bizi bize anlatsın isteriz. Ama roman sanatının tuhaf ve sihirli kuralları bizim ailemizi, evimizi, şehrimizi bir anda herkesin ailesi, evi, şehri haline getirebilir.

Roman sanatı kendi hikâyemizi başkalarının hikâyesi gibi anlatabilme hüneridir. Ama 400 yıldır okurları etkileyen ve biz yazarların başını döndüren bu büyük sanatın bir yanıdır bu. Diğer yanıysa beni Frankfurt ya da Kars sokaklarına götüren şeydir. Başkalarının hikâyesini kendi hikâyemiz olarak yazabilme imkânı. Böylece iyi romanlar aracılığıyla önce başkalarının sonra kendimizin sınırlarını değiştirmeye çalışırız. Başkaları biz oluruz biz başkaları.

• Kimdir bizim hayâl etmemiz gereken öteki? En çok bu konuda düşünmeliyiz. Bize benzemeyen bu kişi içimizdeki en ilkel korunma saldırma nefret ve korku içgüdülerine seslenir.

• Romancı, herkesin sandığının, inandığının tersini düşünmeye çalışmanın da kendini özgürleştireceğini bilir. Roman sanatının tarihi kendimizi bir başkasının yerine koyup hayâlgücümüzle kendimizi değiştirmenin, özgürleştirmenin tarihi olarak da yazılabilir. Robinson Cruseo, Robinson kadar, onun kölesi Cuma'yı hayâl etmenin kitabıdır.

• Aynı şekilde, bütün Almanya'ya seslenmek isteyen, ama dolaylı dolaysız açık ya da üstü örtülü olarak Türkler'i ya da onlarla ilgili bir huzursuzluğu hayâl etmeyen bir Alman romancısının eserinin eksik kalacağını hissediyoruz bugün. Ya da bugün Kurtler'i, azınlıkları, konuşulamayan tarihin karanlık noktalarını hayâl etmeyen bir Türk romancısının da eserinin eksik kalacağını hissediyorum ben.

• Sanıldığı gibi, romancının siyaseti romancının kendini siyasi davalara adamasıyla, cemaatlere, partilere, gruplara katılmasıyla ilgili bir şey değildir. Romancının siyaseti romancının hayâl gücünden kaynaklanır. Roman yazarının kendini bir başkasının yerine koyma gücüdür. Bu güç, onu yalnızca hiç seslendirilmemiş insani gerçekleri keşfeden kişi değil sesi çıkmayanların, öfkesi duyulmayanların, bastırılmış sözün, dile getirilmemiş olanın sözcüsü durumuna da getirir. Romancının, benim gençliğimde olduğu gibi siyasetle ilgilenmeye hiç niyeti de olmayabilir.

• Dostoyevski'yle yakınlık duyuyorum. Bu yakınlığın arkasında kendini tam olarak Batılı göremeyen, ama Batı medeniyetinin ışıltısıyla da gözleri kamaşmış bir yazarın iki dünya arasında hissettiği aşk ve nefret ilişkisi ve duygusal gerginlikler var elbette.

• Doğu Batı sorunundan, fakir Doğu ülkelerinin, Batı'nın ve Amerika'nın her buyurduğu şeye boyun eğmeleri anlaşılıyor çoğu zaman. Bu bakış açısıyla, benim geldiğim yerlerin kültürünün, hayatının, siyasetinin Batı için can sıkıcı bir sorun olduğu da imâ ediliyor. Hatta benim gibi yazarlardan bu sorunlara bir çare önermesi de bekleniyor. Oysa bu küçümseyici uslûbun sorunun bir parçası olduğunu hemen söylemem gerekiyor. Ama tabii ki bir Doğu-Batı sorunu var ve bu yalnızca kötü niyetli Batı'nın bir uslûp sorunu değil. Daha çok bir fakir zengin sorunu ve bir barış sorunu.

Fotoğraflar: **Kürşad Oğuz**

ŞAİR ATTİLÂ İLHAN'A DOKUNMAYIN

Türkiye'de ilk kez bir şairin ölümü manşetlere çıktı ve uzun sayılabilecek bir süre de orada kaldı. İnternet âlemini takip etmedim ama şu birkaç gün içerisinde onlarca televizyon programı yapıldı, gazetelerde de yüzden fazla makale yazıldı. Şiir adına sevinmek mümkün elbette. Hiç olmazsa ölümüze sahip çıkmaya başladılar diyerek, geleceğe ait umutlar da besleyebiliriz! Medya iyi şiirin farkına vardı. Sevgili halkımız artık şiir okuyacak filan!.. Ne yazık ki kazın ayağı böyle değil! Medya tam da şanına yakışır bir şekilde şairi ve şiiri popüler kültürün malzemesi olarak kullandı ve önemli oranda da tüketti. Daha önce de Barış Manço ve Kemal Sunal için benzer şeyler yapmıştı ama bu sefer hepsini aştı. Üstelik ilk iki örnek, sevilen oyuncu ve şarkıcı olmaları nedeniyle anlaşılabilirdi. Şimdi ise bir şairden, üstelik çok iyi bir şairin ölümünden söz ediyoruz!

Cenaze ve mezar kültünü reddetmiş Aziz Nesin örneğinden sonra hep cenaze törenlerine kafam karmakarışık giderim. Hele de ölen kişi ateistse! Attilâ İlhan'ın ateist olup olmadığını ya da ateist kalıp kalmadığını bilmiyorum ama devletle öldürülmediği kesindi! Yani bir Aziz Nesin gerçeği yoktu karşımızda.

Atatürk Kültür Merkezi'ndeki törene giderken nasıl bir toplulukla karşılaşacağımı herkes gibi ben de üç aşağı beş yukarı kestirebiliyordum: Devlet erkânı, muhalefetteki partilerin başkanları, eski bakanlar, milletvekilleri, ünlü, ünsüz sanatçılar, gazeteciler... Medyanın etkisiyle ünlü birinin cenazesinde bulunmak isteyen vatandaşlar ve tabii ki öğrenciler... Sağcısından solcusuna, enternasyonalistinden milliyetçisine, dindarından ateistine, herkes oradaydı. Kimileri bunu şiirin gücüne bağlıyordu, kimileri de Şairin büyük bir düşün adamı olmasına yoruyordu. Sahnedeki katafalkın etrafında onlarca kameradan bazıları canlı yayın yapıyordu. Beni şaşırtan, her kesimden insanın bulunmasından çok, sahnedeki garip giyinişli, başında fesle türban arası tuhaf bir şapkası olan bir kadının elindeki koca bir Türk bayrağını sallaması, alkışları ve tepkileri yönlendirmeye çalışmasıydı. Yakınları, dostları Attilâ İlhan'dan, şiirinden, romanından, sinemacılığından, düşün adamlığından uzun uzun söz ederken, törendeki katılımın acayipliği adeta o bayraklı kadında gövde buluyordu! "Bunlar Şair Attilâ İlhan'ı öldürmeye çalışıyorlar!" diye geçirdim içimden. Dayanamayıp terk ettim tören alanını.

Kafamda iki soru vardı. Bu kadar çeşitli ve zıt kesimi bir araya getiren, Attilâ İlhan'ın yazdığı şiir miydi? Eğer şiirse, Mehmet Gül'le ben aynı şiiri nasıl okuyabiliyorduk? Sözgelimi sevgililerimizin gözlerinin içine bakarak ya da ellerini tutarak "ben sana mecburum bilemezsin" nasıl diyebiliyorduk? İyi bir şiirin, işkenceciyle işkence göreni aynı-benzer duyguyla sarması normal miydi? Şiir bu kadar yukarıda, politik olan'ın dışında ve masum bir şey miydi ki herkesi ortakça kesebiliyordu? Bu işte bir terslik vardı ya, bu sorunun yanıtını bulmayı erteledim kafamda. İkincisi, gazetelerin devlet sırrı gibi sakladıkları manşetleri nasıl olmuştu da bu kez aynılaşmıştı? Derinden bir yerden sufle mi verilmişti? Medya bunu tek başına becerebilecek bir yapıya ve hıza sahip miydi? Bildiğim hiçbir şey yok. Bildiğim tek şey, hiçbir şeyin normal olmadığı!

Yanlış okumanın önüne geçmek için, büyük çoğunluğun ortaklaştığı birkaç saptamayı ben de yapayım: Attilâ İlhan Türkçe yazılmış şiirin sayılı ve en özgün ustalarındandı. 'Özgün' kelimesini özellikle kullandım çünkü, Türkçe şiirde usta sayısı hiç de az değildir. Attilâ İlhan belki de Nazım'dan sonra kendi kuşağını ve sonrakileri en çok etkileyen şairdi. Şiir yazıp da ondan etkilenmeyen şair yoktur sanırım. Bu da onun ne kadar büyük bir şair olduğunu anlatmaya yeter. Kendi üslubunun tutsağı olduğu noktasında eleştirilebilir. Gençliğimizin en etkili şairlerinden biriyken, olgunluk dönemlerimizde bizi yalnız bıraktığı da söylenebilir! Özellikle son şiir kitabı "Kimi Sevsem, Sensin"le tam bir hayal kırıklığı yarattığı da...

Burada onun şiirini, romanını, senaristliğini, *Hangi seks, Hangi Batı*... kitaplarındaki düşüncelerini ya da ulusalcı önermelerini ayrıntılarıyla tartışacak değilim. Konumuz bu değil çünkü.

Başa dönersek, kimilerine göre solcu ve Marksist, kimilerine göre hem Marksist hem ulusalcı, kimilerine göre Kemalist... Her şeyi ama her şeyi kendince tanımlama çabası, onu tanımlanamaz hale getirmiş gibi gözüküyor. Yalnızca bir şey kanımca çok net: O devletiyle barışıktı! Bu ülkede 12 Martlar, 12 Eylüller yaşandı. Sivas'ta devlet gözetiminde sanatçılar, aydınlar yakıldı. Yirmi küsur yıldır savaş koşullarında sürmekte olan Kürt sorunu hâlâ yakıcılığını korumakta.. Beni bu yazıyı yazmaya kışkırtan da işte bu durum. Eğer iddia edildiği gibi bir düşünce adamı ve çağının aydınıysa Attilâ İlhan, tüm bu süreçlerin neresinde yer aldığı sorulabilir? Bu sorulara yanıt aradığımızda, ne kadar iyi niyetle yaklaşırsak yaklaşalım, korkarım A. İlhan lehine sonuçlar bulamayız. Bu bağlamda bakıldığında manşetlere çıkartılanın şiir değil devletle barışık olmanın ödülü olduğu kolayca görülebilir. Sevgilisine gönderdiği mektupta çok sevdiği şairin, Nazım Hikmet'in şiirini yazdığı için başı belaya giren Attilâ İlhan bile bilmezdi her halde aynı devlet tarafından bu denli baş tacı edileceğini!

Yazının başlığına gelirsek, büyük şairin ölümü şiirseverleri derinden üzmüştür. Medyanın, spor sayfaları dahil, manşetlere taşımasıyla nerdeyse akıl sağlığımızı yitirir gibi olduk. En uç öneriyi bir televizyon programında sevgili Sunay Akın yaptı: "Ulusal yas ilan edilsin, bayraklar yarıya indirilsin!" Hıncal Uluç ve Haşmet Babaoğlu da sessiz kalarak onayladılar. Kelimelere dökülmese de, sanırım şu saikle bu öneriyi yaptı Sunay Akın: 'O kadar işe yaramaz, ülkeye yarardan çok zarar veren devlet adamlarının ölümünde bayraklar yarıya indiriliyorsa Attilâ İlhan için hayli hayli yapılması gerekir!' Akıl böyle kurulunca haliyle bu önerme de kendiliğinden gelir!

Şair, bir devlet büyüğü olarak karşımıza çıkarılmak isteniyor. Şiirin ve şairin resmi olanla ne gibi bir ilişkisi olabilir ki! Attilâ İlhan büyük bir şairdi. Kendisini kendisinden daha çok devletlileştirmeye kalkmanın şiirine yapılabilecek en büyük haksızlık olduğunu düşünüyorum. Kim ne derse desin, O en çok, tutkulu aşkların şairiydi. Aşk ve şiir sadece kendi bayrağını dalgalandırır ya da yırtar! Attilâ İlhan'ın öldüğü bir gerçek!

Şair Attilâ İlhan'a dokunmayın da geri kalanını ne yaparsanız yapın!

Şair, düşünce adamı, romancı, editör, senarist Attilâ İlhan'ın ardından

KAÇAK DOSYA

An gelir Attilâ İlhan ölür

Kendi kaleminden

Bir Attilâ İlhan önsözü
DUVAR'dan

Başlangıçta daima şairler vardı

DUVAR'daki şiirler belki harbi etiyle kemiğiyle yaşamamış ama gazete, radyo ve sinema yoluyla bir yandan; fırında kaybolan ekmek, seferber edilmiş ordu, pasif korunma ve karartmalar yoluyla öbür yandan; onun sertliğini ve hainliğini 'etinde duymuş' bir harp delikanlısının şiirleri. On beş yıl sonra bu daha açık görülüyor, daha iyi anlaşılıyor: Harp her yanımızda idi: sahillerimize asker cesetleri vuruyordu. Her dalga üzerinden bombardıman şehirlerinin barut ve yangın kokusunu alıyorduk. Bütün birinci sahifeler kaybedilmiş ülkelerin, havaya uçurulmuş köprübaşlarının, batırılmış kruvazörlerin adlarını afiş harfleriyle veriyorlardı. Bir büyük delirmekti bu! Ortaklaşa, dev ölçüleriyle tutulmuş ve haksız bir delirmek! En küçük sağduyu, en ufak aklı ilk harp resmi tebliğinden itibaren elbet insanlığın haline doğru eğilecekti: kaba ve acıtıcı bir yok etme tekniğinin çetrefil baskısı altında bunalan tek insana ve topluma; hoyratça ezilen mutluluk hayallerine; en önemlisi de, harp sofrası toplandıktan sonraki günlerin karşılıklı sevgi ve saygıyı, devamlı bir hürriyet ve eşitlik düzenine göre tutulmasına!

Şair madem ki kalabalık yaşıyor, madem ki herkestir; zulmün, haksızlığın ve kör diktanın krallık ettiği o karanlık günlerde elbette hürriyetin, hakkın ve demokrasinin şarkılarını söylemeye savaşacaktır. Söylemiş işte. Söylemeye çağrılmış hiç olmazsa. İnsanın yığınlar halinde harcandığını görmüş büsbütün insana ve insanlık fikrine sarılmış; zulmün, işkencenin en vahşicesini duymuş, hürriyete ve mutluluk fikrine sarılmış; bütün kayıpların ve ölümlerin günün birinde hiç değilse harpsiz akşamlar getireceğini, insanoğlunun kendi kendini yok etmek için değil yüceltmek için kullanabileceğini kulağına koymuş. Yalnız bu mu? Dünyayı sarmış harp ağrısının ağırlığına Türkiye'yi kuşatan başka bir kahrı niye katmamalı? DUVAR şiirleri. Tek parti diktasının en faşizan baskılara başvurduğu yıllardan savrulup geliyor: Sıkıyönetim'den, askeri mahkeme sanıklığından, Sansaryan Hanı'ndaki dar hücrelerden geliyor. Bir şairler kuşağı nice eziyet, yokluk ve çarpıntıyı göze alarak demokrasi mücadelesinde sonraki siyasi kütle mücadelesine öncülük etmeye uğraşmışlardır. Bunu epeyce de pahalıya ödemişlerdir. Biz harp çocuklarıyız. Bunalımların anaforundan geliyoruz. Yüksek gerilimler yaşadık. Dünyanın, ülkemizin, kendi kendimizin devrimlerini, değişimlerini gördük. Bu sancılar ve çarpıntılar sonunda şiirimiz de bazı bir yumruk kadar sert ve haşin, bazı bir tokat gibi çatlayıcı, bazı da yoksul bir yürek gibi içki ve mahzun oldu. Fakat daima şu çizgiyi tutmasını bilerek: Yurt ve dünya için barış, bütün insanlar için hürriyet ve mutluluk! Evet, bunlar iki bin yıllık özlemler. Evet, bunlar için yüzyıllar boyunca çok şair eskidi ve ufalandı. Belki biz de eskidik ve ufalandık. Ama bunlar için. Az şey mi?

DUVAR'daki öz beraberliğinin yanı sıra dikkati çeken bir deyiş ikiliğinin altı çizilebilir. Bunu da o günlerin çerçevesi içinde düşünmeli. Garipçilerin Batı kırması ya da kenar

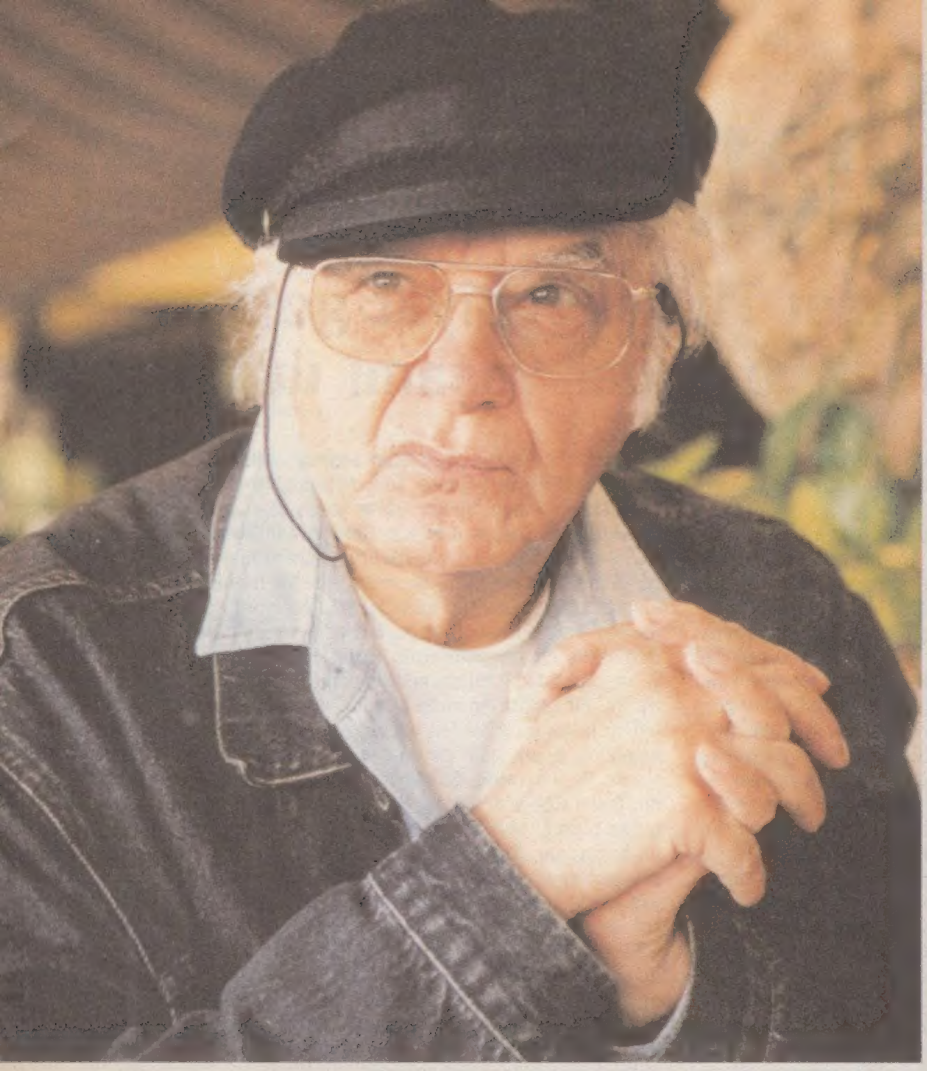

mahalle ağzı şiirine karşı halkçı ve toplumcu şiir, halk yığınlarını sarabilecek geniş soluklu bir koçaklama şiiri tutturmak istiyordu. Böylelikle yeni Türk şiiri, yeni koşullara yerleşirken hem yüzyıllardır değişe değişe sürdürüp getirdiği milli sesi korumuş olacak; hem de halk şiiri geleneği aydın şairlerin işe karışmasıyla yeni bir kan kazanıp değerlenecekti! Bu noktadan baktınız mı Enver Gökçe'nin, Kâmuran Bozkır'ın ve Ahmed Arif'in bazı şiirlerini unutamazsınız. DUVAR şiirlerinin de hemen hemen yarısı bir köşesinden Köroğlu, Dadaloğlu, Kurt Mustafa; bir köşesinden Dertli, Gevheri, Zihni; bir köşesinden de Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Bayrami, Kaygusuz ve benzerlerine yaslanan bir üçgen üzerinde kurulmuşlardır. Bu bizim Garip'in tatlı su frengi alafrangalığına ve snobça tekerlemeciliğine karşı milli, yeni ve halka ait ve yerleşik olanı bulabilmek; dakikalık alaya, anlamsız tekerlemeye doğru hızla yozlaşan şiire beşeri ve sosyal derinliğini verebilme çabamızdı. Oldu oldu, olmadı olmadı! Ne var ki bu ara, sorumsuz yaşamayı ve zaaflarını yöntem edinmeyi bir yaşama şekli sanan günümüz türedilerinin tadına belki de hiçbir zaman varamayacakları çeşidi kendinin, öğeleri milletin olan engin bir şiir dokundu. Duvar, bir bakıma artık susmuş olan bir koronun şarkılarından bazı örnekler aktarıyor. İlk iki bölümü bu aysbergin suyun dışında görünen parçası sayılsa da olur. Hatta böyle sayılırsa belki daha doğru fakat bir o kadar da hazin olur.

DUVAR şiirlerinin öbür yarısı toplumcu yönü kuvvetli bir estetik bileşime katılmak istiyorlar. Buna özcü bir bileşim demek daha doğru. İlk serbest şiir çıkışlarından bu yana denenmiş, tutunmuş ve Türk şiir çıkışlarından bu yana denenmiş, tutunmuş ve Türk şiir geleneğinin zincirinden sağlam bir halka olmuş bir bileşimdir bu. O günlerde A. Kadir, Ö. F. Toprak, Akıncıoğlu, Cahid Irgat gibi şairler bir yandan Garip üçgenine öte yandan da Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı tarafından işlenen Baudelaire'ci şiire bu bileşimin çeşitli ve güçlü tertipleriyle karşı çıkıyorlardı. Temelli bir mısra ve imge köküne oturan bu şiir gidişi Duvar'daki şiirler yazıldığı sıralarda günlük ve ömürlük yaşantımızın problemlerini hemen daima hürriyet ve saadet ideallerinin ışığı altında ele alıyor; toplumcu bir gerçekçiliğin yanı sıra bir de gelecek iyi günlerin iyimser romantizmini yapıyordu. Barış büyük değişiklikler, büyük hayal yıkıntıları ile geldi. Öyle ki biz Sisler Bulvarı'ndan başlayarak ayni şiir bileşimini hürriyet ve mutluluk idealleri için ölmüşlerin hatırası önünde duyulan suçluluk kompleksine; bir de barışla birlikte başlayan yeni yeni baskıların getirdiği kötümserliğe takılıp başka bir yönde geliştirmeyi denedik. Toplumsal gerçekçilik tartışmaları, daha sonra ayni yönde beliren yeni imzalar birinci deyişin tersine bu ikincisinin canlılığını ve yaşarlığını açıkça gösterdi. Yenilerin bir bölümü ayni özcü ve image'ci yoldan giderek harpertesi kuşağının bunalımını vermek isteyedursunlar; bir başka bölümü de yöntemi saçmaya (absurde) indirgeyerek 'İkinci yeni' tuhaflığına bulaştı.

Bu bir ustura üstünde yaşamak. Hele bir şair için. Kendini dünya ile ve dünya halkları ile her saniye aralığında bir ve beraber duymak. Tarih olmak sonra. Halkın derinliklerinden gelip hürriyetlere, yüceliklere çıkmak. Tek parti diktası ile uğraşmak ilk kime nasip olmuştur? Yeryüzünde ve Türkiye'de hürriyet ve saadet kavramları kirletilmiş, eskitilmiş ve atılmışken bazı 'mangal yürekli' şairler Namık Kemal'in ve Tevfik Fikret'in namuslu geleneğini bu ülkede mertçe yürütmeye savaşmışlardır: Kalemleri kırılmıştır. Küçük belki ve fakat gönüllerince değerli hayalleri çarmıha çekilmiştir. Ümitleri bozulmuştur. Olsun! Bu memleketin halkı ve tarihi elbet onları bilecek, adını saygıyla anacaktır. Değil mi ki Mustafa Kemal'in o sözünün doğruluğunu bir kere daha gösterdiler: Hani: "Sanatkâr, cemiyette uzun cehd ve gayretlerden sonra alnında ışığı ilk hisseden insandır" dediğinin, demokrasinin ve hürriyetin ışığı ilk şairlerin alnına vurdu. Bütün kusurlarına ve acemiliklerine rağmen DUVAR'ın yeniden basılmasını bunun için istedim. İnsanlar'ın, Hürriyet'in, Tebliğ'in, Bu Şehrin Çocukları'nın ve Sınıf'ın da basılmasını istediğim gibi. Başlangıçta daima şairler vardı. Başlangıçta daima şairler olacak.

Attilâ İlhan
Mart 1959, İstanbul

Attila İlhan ile

Erdal Doğan

KAÇAK SÖYLEŞİ

Cumhuriyet sonrası Türk edebiyat geleneği, Türk şiir geleneği ve sanat yaşamı üzerine...

Öncelikle Attilâ İlhan şiirinin oluşmasında büyük yansımaları görülen savaş yıllarına (1939-1945), çıkışınızın bu dönemle ilişkisine değinelim.

Zaman zaman o dönemde şairliğe ve edebiyatçılığa heveslendiğimden dolayı pişman olmuşumdur. Çünkü zor bir zamandı. İyi hatırlıyorum, o yıllar kendi aramızda solcu şairler, konuşurduk, "Acaba biz 40 yaşına geldiğimizde hangi cezaevinde oluruz?" Çünkü perspektif buydu. Yani önümüzde hiçbir ufuk görünmüyordu. Donanma ve Harbiye Davaları yeni bitmişti. Solcuların büyük bir ekseriyeti cezaevindeydi, Nâzım dahil, bir kısmı sürgündü ve biz de toplumcu şairler olarak ortaya çıkan birtakım çocuklardık. Hemen sonucunu gördük, daha ben 16 yaşındayken paldır küldür hapishaneye attılar. Solculuktan dolayı içeri girdim. 141-142'den dolayı mahkûm da oldum üstelik. Bu kötü bir perspektif veriyordu gelecek için. Şair olmak istiyorsun, daha bismillah der demez başın derde giriyor. Ama gerçek olan da şu, hapisten çıktıktan sonra 2-3 şiiri ve bir hikâyeyi o zaman çıkmakta olan Yeni Edebiyat gazetesine gönderdim. Onu toplumcu gerçekçiler çıkarıyordu. O zamanın solcu edebiyat ve siyaset dergisiydi. Sonra öğrendim, o zaman Suat Derviş bakıyormuş gazetenin bu işlerine. Beğendi ve yayınladı. Hasan İzzettin Dinamo'nun şiirinin altında çıkmıştı benim şiirim, çok sevinmiştim. Yani o ağır şartlara, 16 yaşıma ve de hapse girip çıkmış olmama rağmen ısrarlı oldum. O dönemin getirmiş olduğu avantaj neydi? Bütün Türk şiir geleneği ve Türk edebiyat geleneği Cumhuriyet'le beraber yeni bir yola girmiştir. Bu genellikle üstünde durulmayan, hatta biraz biraz unutturulmak istenen bir olaydır. Gazi Mustafa Kemal'in Türkiye'de yapmaya çalıştığı kültür sentezinde, sonradan İsmet Paşa'nın yapmaya çalıştığı kültür senteziyle çok ciddi farklar vardır. Hatta karşıtlık var. Gazi Mustafa Kemal, Cumhuriyetle beraber milli devleti kurar, milli devleti kurduğu andan itibaren de milli bir sanat yapar.

Milli sanatı yapmak için de ilk teşebbüsü iki şeydir: Dil Kurumu ve Tarih Kurumu'dur. Bunları kurmakla demek ki Türkçe ve Türk tarihine yaslanan bir edebiyat, bir sanat sentezi düşünmektedir. Yalnız edebiyat ve sanatla da değil, müzikte de aynı şey vardır; bir taraftan konservatuarın açılmasını teşvik eder, öbür taraftan Ahmet Adnan'a Özsoy Operası'nı ısmarlar.

Yani tamamen milli bir opera yapmak ister. O sırada Faruk Nafiz gibi bir aşk şairi 'Kahramanlar' gibi toplumcu içerikte şiirler, piyesler yazar. Bu da şu demek; Edebiyat-ı Cedide'nin sonunda hatta Yedi Meşaleciler'e kadarki akımlarda bizim hep Batı edebiyatı ekollerinin Türkiye mümessiliği vardır. Batı'daki edebiyat ekolünü alırlar, Türkiye'de uygulamaya çalışırlar. Halbuki Mustafa Kemal Paşa'nın ilk yıllarında, milli kültürün başladığı yıllar çıkan şairler, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin, Ahmet Kutsi... Bunların hepsinde ulusal bir renk, Anadolu'dan bir renk bulursunuz. Bu ulusal demokratik devrimin kendi içinde gerçekleştirilmesi gereken ulusal demokratik kültür sentezinin teşebbüsüdür. Biz bir kere bu edebiyatı okuduk. Okul kitaplarında Kemalettin Kamu'nun, Ömer Bedrettin'in şiirlerini okurduk. Bize yeni dönemin şairlerini okuturlardı, Faruk Nafiz'i, Necip Fazıl'ı... **Hatta, bir ara Nâzım'ın da şiirleri vardı.**

Nâzım o akımın içindedir başlangıçta. Onun heceyle yazdığı ilk şiirleri okursanız birbirlerinden fark edilmez, aynıdır. "Bir gün iki arkadaş tuttuk dağlara giden yolu/ öyle yükselmişiz ki sahilde İnebolu" diye çok tipik şiirlerdir. Yani 1919 hareketinin içerisinde çok ulusal bir özellik vardı. Bunun öyle olması da çok normaldir. Neden normaldir? İmparatorluğun içerisinde çeşitli milletler dediğimiz gruplar, milliyetçilik hareketleri yaparak birer birer kopmuşlardır. Bu milliyetçilik hareketlerini hep Batı emperyalizmi tahrik etmiştir. Türkler milliyetçilik yapamıyor. Neden? Çünkü imparatorluğu korumak istiyorlardı. Önce Osmanlıcıydı Türkler.

Atatürk işte bunu kesip atan adamdır. Milliyetçi olacak ve milleti kurtaracak. Böyle yapınca Türk Milliyetçiliğinin doğması Selanik'te Genç Kalemler'den itibaren yavaş yavaş oluşuyor ve bir yere geliyor. Bu geldiği yer de, tam İstiklal Savaşı'ndan itibaren bizim edebiyatımızın tabanı oluyor. Hatta kültürümüzün tabanı olacak. Böyle bir tavır içinde, bir kere bizde bu maya var. Biz toprağa dayanan bir edebiyattan yana olmak içindeydik. Bu işleniyordu sürekli. Bir de gayri resmisi vardı. Gayri resmisi Nâzım'dı. Nâzım devrimci bir şairdir. Bambaşka bir şey getirmiştir. İfadesi başka, söyleyişi başka, her şeyi başkaydı. Tabii bu da müthiş çarpıyordu insanı. Şimdi, bir tarafta Nâzım, bir tarafta Anadolu kültürü ve edebiyatı... İyi hazmetmeyi bilen bir insan bu ikisinden bir sentez yapmaya doğru gidecekti. O dönemlerde çıkmış olan bütün şair arkadaşlarımıza bakın bunu bulursunuz. Bende vardır, Şükran Kurdakul'da vardır, Ahmed Arif'de vardır, Enver Gökçe'de vardır. Hepimiz bu maya üstünden geliriz. Bir taraftan toprağımıza, bir de Nâzım dolayısıyla belirli bir dünya görüşüne bağlıyızdır. Bizim şiirlerimizde bu espri ağır basmıştır. Hepimizin şiirlerinde halk şiirinin çok büyük etkisi vardır. Bunun yanı sıra yavaş yavaş Divan edebiyatının da... Çünkü bende gördüklerinde birçok arkadaş isyan ettiler. Bu ne demek? Nâzım'ı iyi okumamışlar. Nâzım'da vardır çok açık bir şekilde. Hatta bırak Divan edebiyatını, doğu İslam edebiyatının etkisi vardır. Ömer Hayyam'la, Mevlana'yla uğraşır, bütün onları okumuştur. Biz bu çerçeve içinde yetiştik. Ve kendi sentezimizi aramaya başladık. Buna mukabil, bunun, yeni edebiyatın esası olacağı gibi anlaşıldı. Osmanlıdan müdevver edebiyat gidecek yerine bu espri gelecek.

Bu espiri Kemalist, aynı zamanda komünisttir. Bu ikisi birbirine zıt değildir. Yanlışlık orada başlıyor. Yani bir kısım insanlar sanıyorlar ki Kemalist olmak, solcu olmaya aykırıdır. Hayır, değildir. Çünkü solculuğa karşı tavır Gazi'yle başlamamıştır. T.C. Atatürk ölene kadar Batıyla hiçbir ilişki içinde olmayan bir ülkeydi. Türkiye'nin tek müttefiki ve dostu Sovyetler Birliği'ydi. Atatürk komünist de değildir. Hatta çok güzel bir izahı da vardır: "Marksizm esas itibariyle amele sınıfına dayanan bir ideolojidir. Bizde sanayi yok ki amele olsun. Amele olmayınca da sosyalizm olmaz," Halide Edip, bunu yazmıştır. Bundan daha gerçekçi bir saptama da olamaz. Lenin'in elçisine söylediği doğrudur; "Mustafa Kemal komünist değildir, ona göre git konuş ama büyük bir devrimcidir, büyük bir ilericidir, halk lideridir."

Marksizmin Türkiye'de vatan hainliğine gelmesi 1938'edir. Yani Atatürk ölmek üzereyken, meşhur Donanma ve Harbiye Davaları olmuştur. Bu, Atatürk sonrası kavgasının bir görüntüsüdür. Atatürk dönemini bilmek çok önemlidir. Yeni nesil İsmet Paşa dönemini biliyor. Oysa bu iki dönem birbirine taban tabana zıttır. İsmet Paşa döneminin kültür anlayışı Yunan, Latin tabanı üzerinden çok farklı bir Batılı kültür yapmaktır. Atatürk bunun tam zıttıdır. O, Türk tarihi ve Türk dili üzerinden bir şey yapmak istiyordu. Ötekilerse okullarda Yunanca, Latince klasikler okuturdu. Hatta Ankara'da Latince eğitim veren bir klasik lise açılmıştı. Biz lise son sınıftayken Yunan klasiklerini ders kitabı olarak okuyorduk. Böyle bir rezalete girmiştik. Bunun Atatürk dönemiyle hiçbir ilgisi yok. Aslında Atatürk'ün milli, ulusal haliyle raya oturtmak istediği kültür sentezini, İsmet Paşa döneminden itibaren tekrar Batılı raya oturtma teşebbüsü başlar. Bu Tanzimatçılıktır. Ama yeni nesil bunu hep Atatürkçülük olarak bilir. Nasıl ki darbelerin hepsini Atatürkçü sandıkları gibi. Darbeler Atatürkçü değildir, İnönücüdür. İnönünün rejimini getirirler. 80 darbesi de. Bunu şuradan anlayabiliriz; Evren darbeyi yaptıktan sonra operaya gider. Hem de Mevhibe hanımı alıp... Bunlar İsmet Paşa'nın tavırları, Gazi'de bunlar yoktur. Gazi'nin tavrı bambaşkadır. Gazi bir Üçüncü Dünya lideridir. Batılı bir lider değildir. Ona, o sıfatı verenler sonradan gelenlerdir. Tamamen bununla ilgili bir şeydir. Şimdi bu bakım-

dan, Gazi'nin dönemi içerisinde biz prensipte antiemperyalist cephedeydik. Çünkü Müdafa-i Hukuk ne demektir, hakların savunulması demektir. Kime karşı savunuluyor bu haklar. Gazi'nin en ağır lafları Batı'ya karşı laflardır. İnanılmaz ağırlıkta lafları vardır. Geçen gün birini söyledim televizyonda, herkes yine şaşırdı. "Batı bizi batırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır" diyor açıkça.

Bu noktada, bizim o zaman ki vardığımız espri şudur. 1) Anadolu harekâtı, yani Anadolu ihtilali dediğimiz ihtilal dünyadaki ilk anti emperyalist Üçüncü Dünya ihtilalidir. Bunu kimse reddedemez. Bu açıkça ortadadır, müsecceldir. 2) Bu ihtilal Sovyetler Birliği ile yakın Doğu'nun desteğine sahip bir ihtilaldir. 3) Türkiye Gazi ölünceye kadar hiçbir batılı ülke ile hiçbir ittifaka girmemiştir. Ancak Gazi öldükten 8 ay sonra İsmet Paşa gidip Fransa ve İngiltere ile anlaşmıştır. Bu kadar nettir. Böyle olunca bizim solun o zaman dayandığı taban Anadolu İhtilali. Anadolu İhtilali'ni sosyalist istikamette geliştirmek teşebbüsüdür. Peki Kemalizm buna kapalı mıdır? Hayır. Değildir.

Bir defa prensip itibarıyla, muasır medeniyet seviyesini yakalamak diye bir hedef koymuştur. Çağdaş uygarlık düzeyi diyorsunuz. Çağdaş uygarlık düzeyi hedefi diyalektik bir hedef değildir. Uygarlık düzeyi eğer kapitalist ülkelerdeyse, o düzeye ulaşmak için çalışacaksınız. Sosyalist ülkelere geçebilir. O zaman ona çalışacaksınız. Sabit değil. Sana ille git Amerika gibi ol demiyor. Çağdaş uygarlık düzeyini bul diyor. Hangisi ise o. Onun döneminde o demokrasiydi. Daha sonra sosyal demokrasi, daha sonra sosyalizm olabilir. Uygarlık düzeyi, bir kere bu konuda diyalektik. İkincisi, metodunun ne olacağı. O da çok net ve açık söylenmişti. "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." Sen bilimsel yoldan, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için mücadele ederken, Anadolu ihtilalini sosyalizme doğru çok güzel götürürsün. Kemalizm buna kesinlikle karşı değildir. Sosyalizme karşılık, T.C. totaliter olduktan sonra başlamıştır. Totaliterlik de 1930'lu yılların sonlarına doğru bütün Avrupa'yı sarmış bir afetti. Demokrasi çok kötü görülüyordu. 2. Dünya savaşı başlarken Fransa'yı alçaklar, fahişeler memleketi diye isimlendirirdik Türkiye'de biz. Neden? Çünkü Avrupa'da İngiltere, Fransa ve İsviçre'den başka demokrasi kalmamıştı. Hepsi totaliterdi. Rusya da dahil. Biz de totaliter olduk ve bizim totaliter oluşumuz da 1935, ilk CHP'nin kurultayında olmuştur. O zaman vaziyete hakim olan İsmet Paşa'dır. Şöyle maddeler var tüzükte, diyor ki "Dünyada liberalizm ölmüştür, CHP bu bakımdan devletçidir. Fakat bizim devletçiliğimiz kızıl bir devletçilik değildir." Yani, faşist bir devletçilik. Bu kadar açık. Liberalizm öldü. Kızıl devletçi değil, peki hangi devletçi? Faşist devletçi. Nitekim devlet kapitalizmi yapmışlardır yıllarca Türkiye'de ve bir oligarşi oluşmuştur. Şimdi bu ortam içerisinde Türkiye'deki toplumcu gerçekçi gelenek Anadolu ihtilaline sahip çıktı ve gelecek için de sosyalist bir devrim düşündü. Bizim nesillerimizin hayrı budur. Şimdi alın 1940'larda çıkmış olan "Yığın" dergisini, Emekçi partisinin resmi organıydı ki içinde Atatürk'e övgüler vardı. Büyük antiemperyalist liderimiz diye. Hiçbir zaman ne Emekçi Partisi ne Sosyalist Partisi ne diğer partiler Gazi'ye karşı çıkmayı düşünmemişlerdir. Nâzım da bu konuda, "Ben Türk Devrimi'ne hiçbir zaman ihanet etmedim" diyor, ona yazılmış. Yoksa öyle kötü bir adam ve zalim gibi görseydi oturup da koskoca Kuvayi Milliye Destanı'nı yazar mıydı. Yani Gazi'ye bir diktatör diye bakmak hiçbir zaman kimsenin aklına gelmemiştir. Atatürk bir jakobendir. Ve jakobenler, diğer sosyalistlerin hiçbir zaman reddedeceği insanlar değildir. Lenin de bir jakobendir. Bunlar Fransız İhtilali kökeninden gelen Aydınlanma çağının temeline yaslanmış insanlardır. Bunlar toplumu değiştirmek için harekete geçmeyi düşünen kişiler. Gazi onlardan biriydi. Bir bakıma biz bu ortam içerisinde yetiştik ve edebiyatımızı, o zaman ki çizgiyi, sosyalist istikamette geliştirmek için kullandık! Ne mi yapmaya çalıştık? Hepimizin başı tümden belalara bulaştı. Ama buna rağmen hiç yılmadık devam ettik. Birkaç kişi öldü aramızdan, ama önemli değil.

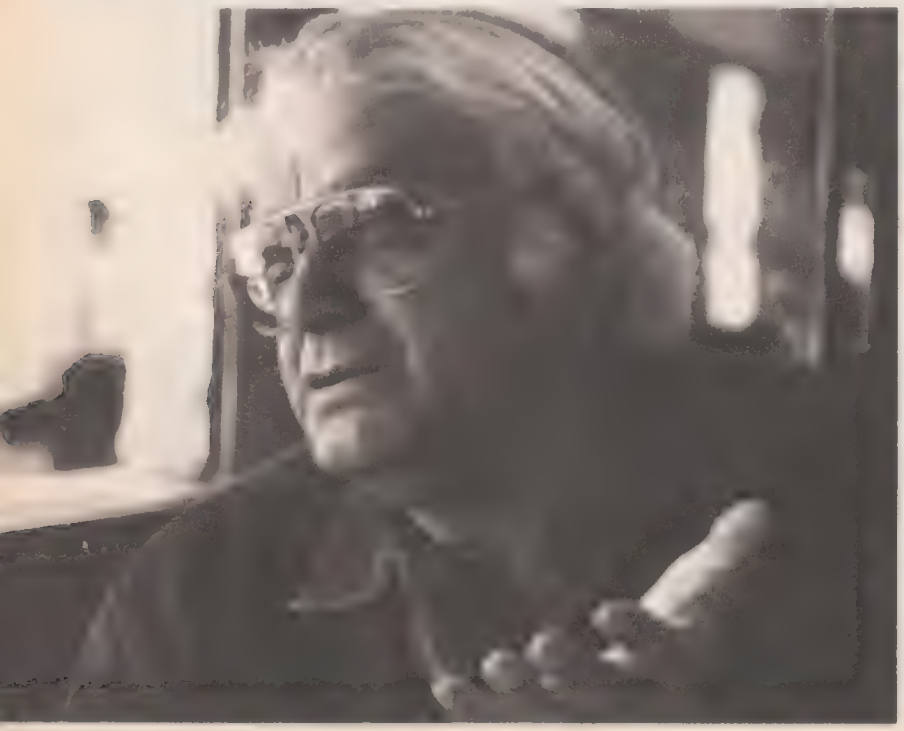

Nâzım'ın şiiriyle ilk ne zaman tanıştınız?

Çok ilginç, çok ilginç. Şiir meraklısı bir çocuktum. Benim babam şairdi, şiir yazardık. Divan şiiri yazardı. Benim yazdıklarımı da hiç beğenmezdi. Tabii kendi mantığıyla haklı. Ortaokulun 2. sınıfındayken (Balıkesir Lisesi'nde yatılı okuyordum) hastalandım, beni revire çıkardılar. Revirde yatıyorum. Revirde ağabeyler de yatıyordu, başka yüksek lise sınıflarından, onlar ders çalışıyorlar, fakat tembel keratalar orda burda kitapları bırakıyorlar, dalgaya alıyorlar filan. Bir edebiyat kitabı geçti elime, yalnız o zaman lise 2'de okutuluyordu. Agâh Sırrı Levend'in veyahut İsmail Habib Sevük'ün kitabıydı hangisi bilemiyorum, ama Edebiyat Tarihi kitabı. Edebiyat Tarihi kitabını aldım, meraklıyım ya, kurcalıyorum. Birdenbire orada bir şiire rastladım. O zamana kadar hiç tanımadığım, görmediğim tarzda bir şiir, kim yazmış, Nâzım Hikmet. Nâzım Hikmet kim? Bunu bilmiyorum. Bir baktım şiir bugünkü gibi aklımda. "Yalınayak" şiiri, meşhur. Çok, çok şaşırdım. Böyle bir şiir nasıl olabilir. Gittim, ağabeylere dedim ki yahu kim bu adam? Bir tanesi döndü bana, sen onu pek kurcalama bakalım, dedi. Tam '38 senesi, o sıralarda Nâzım'ın başı dertte. Benim tuhafıma gitti. Bunun üzerine kalktım, Balıkesir'de kitapçıları dolaştım. Kime Nâzım'ın şiir kitabını sorsam bir tuhaf bakıyor. Git lan çocuk, diyor bana. Hay allah, büsbütün merak bende, orda birkaç kitapçıya girdim. Onlar da beni haşladılar. Fakat tesadüf, İzmir'de sokakta dolaşırken bir kitap sergisinde, Nâzım Hikmet yazılı bir kitap gördüm. Hemen balıklama atladım ben, bunu almak istiyorum, kaç para? Adam sattı bana onu. Ama o kitap bir şiir kitabı değildi. "Alman Faşizmi ve Irkçılığı." Nâzım'ın araştırması.

Çok güzel de bir kapağı vardı. Çok iyi hatırlıyorum bir gamalı haç ve bir kafatası. Onu aldım, fakat orda maalesef, istediğim şiirleri yoktu. Yalnız okumaya çalıştım, hiçbir şey anlamadım. Çünkü bayağı ciddi bir çalışmaydı. O yaşta bunu anlamak mümkün değil. Bunun üzerine araştırdım. Neticede, sağa sola sorarken bizim bir aile dostumuz vardı, gazeteci, çünkü benim babam gazetecilik de etmişti İzmir'de. O gazeteci bana; "Benim kitaplarım arasında olacak, ama pek kurcalama o adamı" dedi. Ben tabii öbürlerinin hepsini bıraktım, onu kurcaladım. Bulduğum kitap en güzel kitaplarımdan biridir.

Hangi kitabını bulmuştunuz Nâzım'ın?

"Gece Gelen Telgraf". Onu buldum. Kitabın tarzı da beni çok şaşırttı. Çünkü yeşil bir kâğıdın üzerine basılmış bir kitaptır ve o kitabın yarısı gölgeli, yarısı açıktır. Ortasından kesilmiştir her sayfası. O da beni çok etkiledi, Nâzım'ın tarzı, her şeyi... Ordaki şiirleri okudum, müthiş etkilendim. Ne kadar ona benzetebilirsem şiirleri, o kadar iyi oldu sayıyordum. Sonra liseye gittiğimiz sıralarda her tarafta önüme gelene Nâzım'dan bahsediyorum. Bir çocuk çıktı. O çocuk dedi ki, ben de Nâzım'ın kitabı var ama el yazması. Neden? Yasak. Bana o kitabı verdi. 835 sa-

tır. Elle yazılmış. Ben onu olduğu gibi kopya çektim evde. Nâzım'ın bütün kitaplarını değilse bile bir kısmını elime geçirebildim. Ve daha ilgincini söyleyeyim. Çok büyük bir kısmı ezberimdeydi. Hâlâ da öyledir. Muhafaza etmek çok tehlikeli, ezberleyip muhafaza ediyordum. Tabii sonradan çok ciddi şekilde Nâzım'ın şiiri üzerinde çalıştım ben.

Nasıl bir çalışma oldu bu?

Şöyle bir çalışma oldu: Nâzım Türkiye'ye bir şiir yeniliği getirmiş... Peki bu ne? Bu nerden geliyor? İnceleyince bir ucu bunun hemen Mayakovski'ye dayanıyor çok kolay olarak ve bizde herkes orda durmuştur. Mayakovski'den ilham almış, Türkçe'de bu işi yapmış derler. Tam değil. Mayakovski'nin yazdığı şiir biraz müstezattır. Bizim eski Divan şiirinde olan serbest Nâzım vardır. Ona benzer. Nâzım'ınki daha farklı, bu bir. İkincisi, Mayakovski de o işi yine kendisi icat etmemiş. Mayakovski de Marinetti diye bir İtalyan şairden almış. Marinetti de fütürist. Onlar bunu almışlar, Sovyetler Birliği'nde konstrüktivist şiir diye bir şiir yapmışlar. Nâzım onlardan görmüş ve o onu uygulamaya başlamış. Dikkat ederseniz, Nâzım'ın "Sesini Kaybeden Şehir"e kadarki şiir kitaplarından bu şiirler farklıdır. Onlar daha Mayakovski türü şiirlerdir, ama "Sesini Kaybeden Şehir"den sonra Nâzım değişmeye başlar. Gece Gelen Telgraf ve Bedrettin Destanı bence asıl Nâzım'ın büyük başlangıcıdır, oradan itibaren kendi toprağına oturur. Önce bir yabancı soyundan gelir. Kendinde eski bir taban vardır. O tabanı reddeder, fakat sonra taban içerisinde tekrar bir toprağa oturmak gerektiğini fark eder. En güzel şiirlerini de hapishanede yazmıştır. Gerçekten çok başarılı şiirlerdir. Özellikle Nâzım, sonradan herkesin ilk benim yapmaya çalıştığımı zannettiği bir şeyi yapmıştır. Yani Divan edebiyatı ve Halk edebiyatı etkisini alıp modern şiir içinde yoğurmuş ve orijinal bir şiir çıkarmıştır. Bu bakımdan Nâzım gerçekten önemli bir şairdir. Bulduğu şeyler çok ilginç şeylerdir. Yalnız şunu da söyleyeyim ki bu fikir ona da ait değildir. Aynı şeyi başka birisi de yapmıştır. Yahya Kemal, onun yaptığı da bu.

Onda Yahya Kemal hayranlığı da var.

Ama çok doğal, Yahya Kemal de Batı şiirini ve Doğu şiirini mecz edip ondan bir sentez çıkarmaya çalışıyor. Onun içeriği farklı, Nâzım'ın içeriği farklı. Ama hepimizin yapması gereken veya kafası çalışan Türk şairinin mutlaka yapması lazım, Yani Türkiye'de Beş Hececile're ve aruza karşı çıkmış olan yeni Türk şiiri, Nâzım'ın ve arkadaşlarının arkasındakilerin temsil ettiği şiirdi. 38'den itibaren bu şiirin şairleri ezildi, hapse atıldı, sürüldü.

Garipçiler ortaya çıktı.

Ve Garipçiler vitrin dağıtım panosu içerisinde CHP tarafından yeni şiir diye sunuldu.

'40'lı yıllarda iktidara karşı olan edebiyat çevresinde yer almanıza rağmen 1946'da CHP'nin şiir yarışmasına katılıyorsunuz. Bunun nedenini açıklar mısınız?

İnanılmaz, inanılmaz bir şey oldu. Mesele şu. Ben dediğim gibi şiir yazıyorum ve o şiirleri yazdığım sıralarda Ömer Faruk Toprak'la temas halindeyim. Ve mektuplaşıyoruz Faruk'la. O zaman Adana'nın Bahçe kazasında Gavur Dağları'nda babam kaymakam, ben de ordayım ve o sene okula gidemiyorum, çünkü kovuldum, öbür meseleden dolayı iki sene gidemedim okula, bu arada şiir yazıyorum, "Gavur Dağları'ndan Rivayet" diye, çünkü Nâzım'ın destan yazdığını biliyoruz. Ve destan yazmanın gerektiği düşüncesindeyiz. Ben de kendime göre bir destan denemesi yazdım. Sonra babamı ordan Sındırgı'ya tayin ettiler, kalktık Sındırgı'ya geldik. Ben o şiirleri 45'te yazdığımı sanıyorum.

Edebiyat öğretmeni olan amcam bize misafir geldi. Amcam benim şiir yazdığımı biliyor. Babamın o şiirleri beğenmediğini de biliyor. Bana dedi ki yeni şiirlerin var mı Attila? Var amca. Birtakım şeylerim var ama. İyi mi kötü mü bilmiyorum, bana, böyle otur bakayım, dedi. Büyük bir heyecanla, ne kadar şiir yazdıysam o sırada okudu amcama. Hiçbir şey de söylemedi, aferin dedi sadece, bıraktı. Sonra geceleyin babamla konuşurlarken ben duydum. Onunla konuşuyor, dışarıdayım. Babama diyor ki, bu çocuğa önem ver, şiirlerini okudum bu şiirler hiç fena değil. Hatta bir şey düşündüm. Bununla diyor ki bir armağan var, ona katılsın. Babam da bırak abi bırak, diyor amcama. Yani işlemiyor. Neyse bu böyle konuşuldu. Sonra amcam bana açtı. Dedi ki, Attilâ, CHP'nin bir yarışması var, biliyorsun, daha evvel roman için yapıldı. Senin bu şiirleri oraya yollayalım. Ben küplere bindim. Beni hapse attılar, okuldan kovdular. Ben onların yarışmasına katılır mıyım filan. Hiç sesini çıkarmıyor ama, rahmetli böyle sakin bir adamdı. Babamla konuşmuşlar. Bir on beş gün kadar kaldı bizde. Gitmeden önce dedi ki bana Attilâ ben senin o şiirlerini çok beğendim. Bunları daktilo et bana ver, öğrencilerime okumak istiyorum senin şiirlerini diyor. Eh bunda bir şey yok. Ben de daktilo ettim verdim. Aradan zaman geçti. Okul zamanı geldi. Işık Lisesi'nde okumaya başlamıştım. Faruk'la da mektuplaşıyoruz, Faruk Ankara'da o zaman. Ankara'dan bir mektup geldi bana Faruk'tan. "Burada şiddetli bir şekilde senin CHP armağanını kazandığın hakkında bir dedikodu var. Eğer böyle bir şey varsa seni tebrik ederim."

Ben müthiş şaşırdım. Çünkü, öyle bir şeye katılmadım, böyle bir şey yok. Bu ne demek diye düşünürken, 3-4 gün sonra amcam damladı okula.

"Attila gel. Sana bir mektup var. Sana o mektubu vermek için geldim." "Bana, size mektup mu geldi?"

"Evet" dedi. "Senin adresini vermiştim." Şimdi şöyle olay: Bunlar, babamla ikisi evde bir kumpas kuruyor. Diyorlar ki bundan biz istersek bu şiiri bize asla vermez. Ama bu şiiri de gönderelim.

Bunları aldılar. Sonra amcam bunları müsabaka şartlarına göre ayarlamış. O şartlar da şunlardı: İsim olmayacak, rumuz olarak sadece şiir yazılacak. Rumuz ayrıca başka bir zarfın içerisinde isimle birleştirilecek filan. Böyle birtakım numaralar, bunların hepsini yapmış, adres olarak da Çamlıca'daki kendi adresini vermiş. Tabii bana gelen mektup ona geliyor. Açmamış mektubu, okula kadar getirdi. "Aç bakalım burada ne yazıyor", bir açtım Behçet Kemal'den bir mektup bana. "Yarışmada sizi ikinciliğe layık gördüler. Bize sizin hakkınızda bilgi gerekiyor" bilmem ne. Benim ilk lafım, reddederim dedim. Amcam "sen deli misin çocuk" dedi. Her şeyi bir kenara bırak, 1500 lira verecekler" dedi. Fakat yine de reddetme fikri kafamda... Faruk vasıtasıyla solcu arkadaşlar "Niye reddediyorsun ki. Tam tersine her şeye rağmen istediğine varız demiş oluyorsun" diyordu. Çünkü sonradan meydana çıktı ki Fazıl Abi'yi geçmişim. Fazıl Hüsnü'yü herkes tanıyor, kitapları var, o üçüncü ben ikinciyim. Cahit Sıtkı da birinci. Netice reddetmiş olmadık, kabul etmiş olduk. Birden bir adam var, kim? Bütün basın beni arıyor. Böyle bir adam var, kim? Buldular sonunda. Röportaja geldiler, konuştuk, sonra Attilâ İlhan böylelikle kazanmış oldu. Parayı hemen yolladı CHP. İlk masraf olarak bir daktilo aldım kendime çok güzel, evet 120 liraya bir daktilo aldım. Şimdi bakın ne kadar ilginçtir. Ben bu yarışmayı kazandım, CHP'nin yarışması, CHP tek parti, bir sürü dergisi var. Hepimiz de biliyoruz ki o dergilerde çıkan şiirlere 20 lira telif hakkı veriyorlar. Tabii armağan kazandığım için bu şiirleri rahatça o dergilere gönderebilirim. Faruk'la konuştuk, Faruk bana dedi ki, gönder, ben de Ülkü dergisine, İstanbul dergisine –bunlar hep CHP'nin dergisi- şiirleri yolladım. Ülkü'de bir şiir çıktı. İstanbul'da bir şiir çıktı. Fakat o arada şöyle bir şey oldu. Benim daha evvelden kendi adımla T.S.P.'nin organı Gün dergisinde şiirlerim çıkmıştı.

46'dan önce mi?

Önce. Armağandan önce şiirlerim çıkmıştı. Tabii armağanı kazanır kazanmaz –Gün dergisi o sırada çıkıyordu- 2. sayfadan bir not düştü Hasan Faruk Kut. Onu sonradan bana anlattı. İşte "şiirlerini yayınladığımız arkadaşımız Attila İlhan'ın armağanda ikinci olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Kendisini tebrik ederiz" filan diye.

Oysa siz tepki göstermiştiniz.

Hayır. Onlar seydi. Beğendiler o işi, sevdiler. Ama bunun çıkması ne yaptı biliyor musun? CHP dergilerinde, benim şiirlerim hemen kesildi. Bitti. "Vay, bu alçak komünistmiş" diye.

Varlık'ta hiç şiiriniz yayınlanmış mıydı?

O zamana kadar hayır. Kesinlikle yoktu. Varlık'ı biz partinin organı diye görüyorduk, CHP'nin. Fakat sonradan, CHP iktidardan düştükten sonra bir ara öyle bir soğuk savaş içine düşüldü ki, Türkiye'de hiçbir solcu şairin hiçbir dergide şiirleri çıkmıyordu. Yayınlamıyorlardı. Tamamen ortada kalmıştık. Benim Sisler Bulvarı ve Yağmur Kaçağı'ndaki şiirlerin tamamı bir dosyaydı ve hiç kimse yayınlamıyordu o şiirleri kesinlikle.

O sıralarda üniversitede Yüksek Tahsil Gençlik Derneği diye solcu bir dernek vardı, biz o derneğin üyesiydik. Ordaki edebiyat meraklısı arkadaşlarla oturduk, konuştuk. Yayınlamak lazım bunları. Ne yapalım? Yani bir toplumcu şairin sesi duyulmalı. Kimse yok ortada.

Ömer Faruk da o sıralar yazıyor sanırım.

Onun da şiirleri hiçbir yerde yayınlanmıyordu. Bir tek Kaynak dergisi vardı, ona yazabiliyordu o da. O zaman hiç dergimiz yoktu. Bunun üzerine karar verildi, Yaşar Nabi'ye başvuralım. Hatta o kadar ilginçtir ki, bir parti işi yapıyormuş gibi tek kişiyle gitmedik bir grup halinde gittik. Onlar aşağıda Meserret Kahvesi'nde beklediler. Ben dosyayı alıp Yaşar Bey'in yanına çıktım. Adam beni nasıl karşılayacak, hiçbir fikrim yok. Yaşar Bey hakkında da bir bilgim yok. CHP'nin adamı diye biliyorum. Soğukça bir adamdı yapı olarak, şöyle bir baktı bana. Efendim ben falanım dedi. Siz nerdesiniz, dedi. İlk lafı bu oldu. Biz sizi çok merak ettik, dedi. Nerdesiniz, ne yaparsınız, dedi.

Desen: **Ahmet Yılmaz**

Ben, dedim, üniversitedeyim. Biz, sizin şiirinizi, biliyor musunuz, Nâzım'ın sanmıştık dedi. Öyle mi? Ben çok sevindim. Bu benim müthiş hoşuma gitti, öyle sanmış olmaları. Oturttu beni, ben sizin şiirlerinizi yayınlarım, dedi. Çok şaşırdım. Çünkü kesinlikle bir tek solcu şairin şiirini koymuyordu. Neden dedim? Sizin bir şeyiniz var, o beni etkiliyor dedi. Bakayım şiirlerinize dedi. Aldı dosyayı. Koca dosya. Birer birer baktı. O sıralarda ben; Şafak Vakti Dünya diye büyük bir destan denemesi yazıyorum, dosyanın bir bölümü de o. 3000 mısra yazılmış. Bu destan mı dedi. Evet dedim. Ne destanı? 2. Dünya Savaşı Destanı. Güldü. Destanları kimse okumaz dedi. Öbür şiirlere baktı baktı, içlerinden en zararsızı kendine göre, başına iş açmayacak bir şiir vardı, onu buldu. O şiir neydi, hangisiydi şimdi hatırlamıyorum. Sen benim garipsi, garipsi yavrum diye bir şiir, aşk şiiri. Onu seçti, bunu ben yayınlarım dedi. Teşekkür ettim.

Yayınladı, gerçekten yayınladı ve ondan sonra ben Varlık'a ne zaman şiir gönderdiysem yayınladı. Hatta daha da ötesini yaptı. Benim yazdığım mektupları çok enteresan buldu. Sizin çok müthiş bir nesriniz var, niye nesir yazmıyorsunuz dedi. Beni ona teşvik etti. Ben onun üzerine "Abbas Yolcu" nesirlerini yazmaya başladım. Sonra kitap oldu o.

Ve aramızda çok tuhaf bir dostluk teessüs etti. Ben dünyanın neresine gidersem gideyim, Varlık dergisi bana hep gelmiştir. Adresime gelir. Ve ben de o zamanlar politik olmayan, mümkün mertebe onun nötr saydığı şiirlerimi oraya gönderdim. Fakat sonradan II. Yeni ortaya çıktıktan sonra, Yaşar Bey bana Valık'ı polemik için de açtı. Ben II. Yeni'ye en ağır yazıları Varlık'ta yayınladım. Çünkü o da çok kızıyordu II. Yeni'ye. Bunlar şiiri berbat ettiler diye. Çünkü Yaşar Bey'in şiir anlayışında bir muhteva, şiir esprisi vardı. Yani beşeridir, sosyal değildir, ama muhtevadır. II. Yeni muhtevayı ortadan kaldırıyor, o deli oluyor buna; böyle şey olamaz diye. Ben giydiriyordum. Naci'ye orda yazdım en sert yazıyı. Memet Fuat'a "Hazin bir başkalaşma" diye bir yazı yazdım. Bunlar hep II. Yeni Savaş kitabında vardır. Yani Yaşar Nabi'yle ilişkimiz böyle oldu, CHP ile böyle oldu.

Peki, Şafak Vakti Dünya adlı destanınız ne oldu?

Şafak Vakti Dünya'nın sonradan okunmayacağı duygusuna ben de kapıldım. Yani Yaşar Bey'in söylediği türde. O zaman yayınladığım bölümlerime bayıldılar. Sosyalist dergilerde çıktı o bölümler. Onları çok sevdiler. Fakat sonradan ben, yani daha doğrusu Fransa'ya gittikten sonra ve 2. Dünya Savaşı'nı yaşamış insanlarla konuştuktan sonra biraz hariçten gazel okuduğumu fark ettim. Yani ben 16-17 yaşında bir çocuk olarak 2. Dünya Savaşı'nı yazıyorum. Ben oraya gittim. Direnişe katılmış Fransızlarla konuştum, onlar bir şeyler anlattılar, onların yazdıklarını okudum, biraz kendimi haddine tecavüz etmiş gibi gördüm. Yani sen otur oturduğun yerde, dünyanın savaşını yazmak sana mı kaldı, gibi oldu. Yalnız beğendiğim bazı bölümleri çeşitli kitaplara girmiştir. Duvar'da vardır. Sisler Bulvarı'nda vardır ve beğendiğim bazı bölümlerini yayınladım, onu iptal ettim. Benim böyle iptal ettiğim bir de romanım var: "*Sadet Hepimize Mahsustur*" diye. O da üç ciltlik bir romandı. 1. cildini bitirmiştim. Bunun kanıtı da var. Türkiye Sosyalist Partisi'nin organı Gerçek gazetesi tefrika etti. 1. cildi gazete çıktığı kadar (gazete 3 ay çıkabildi çünkü) tefrika etmişti. Orada vardır. Bu romanı sahiden yazdım.

İlk kitabınız Duvar'ı 1948'de yayınlıyorsunuz. Ödülü 46'da alıyorsunuz ama 44'te, 45'te büyük ölçüde şiirlerinizi bir kitapta toplayabilirdiniz. Neden 48'e kadar beklediniz?

Para yok. Hiçbir yayınevi basmazdı ki bizim kitaplarımızı. O kitabı annem bana 1000 lira verdi, hadi kitabını bastır dedi, onunla bastırdım, öyle çıktı, yayınevinde çıkmadı ki. Kendi paramla bastırdım ben o kitabı ve dört sene millete bedava dağıttığım halde bitiremedim.

Ödül aldığınız parayla bastırmayı düşünmediniz mi?

Yok, o benim paramdı. Onu yedim. Öyle bir şey düşünmedim, hiç aklıma gelmedi.

Duvar'da halk şiiri geleneğine yatkın, destansı söyleyiş özellikleri belirirken, 1940 toplumcu şiirinin genel söyleyiş biçiminden de uzak kalmıyorsunuz. Daha sonraki yapıtlarınızdaysa bireysel temaların ön planda olduğu görülüyor. Sizce bu ani bir değişim değil mi?

Hayır, ani değil o. Şimdi o şu, bu genel olarak bizim toplumcu şiir geleneğinin, bu ekolün özellikleri içinde bir şair olarak devam ediyordum. Fakat, diğer şiirleri çok merak ediyordum. Benim asıl yapım meraklı, adam yapısı, ben her şeyin dibini kurcalarım, bunun arkasında ne var diye. Çocukken bütün oyuncaklarımı kırardım, nasıl çalışıyor diye. Böyle bir merakım var benim. Öbür şiirleri de merak ediyorum. Yabancı dil de bilmiyorum. Çevirileri okuyorum. Sonra Fransızın biri bana bir şey söyledi, çok beğendim. "Bir şiiri çevirisinden okumak, reçel kavanozunu dışından yalamakla eşittir" dedi. Yani bir şiir asla çevirisinden olmaz. '49 sonbaharında

yangın gecesi

yangın gecesini giyinmiştim
ateş istanbul'a bulaşmıştı
yalnızdım zehirdim zehirliydim
bütün köprülerim atılmıştı
gemimi ellerimle batırmıştım
istanbul nefes nefes yanıyordu
sen tutuşmuştun yanıyordun
çığlıkların kulağımdan gitmeyecek

saçların tutuşmuştu yanıyordu
ateş dudaklarına bulaşmıştı
kimsecik yangını görmüyordu
neden yandığını sormuyordu
bir damlacık su vermiyordu
elini ayağını şaşırmıştı
sen bir cehennemdin yanıyordun
istanbul bir cehennemdi yanıyordu
ben eski cehennemdim yanıyordum
şiirlerim haykırmaya başlamıştı

duman beni boğmasa kör etmese
gözlerim kör olmasa ölmesem
seni görmesem suçlu gözlerini görsem
yangın gecesinde kaybolduğunu
bir bıçak gibi savrulduğunu
başıma taş yağmasa düşmesem
gemiler ateş almasa gitmese
istanbul yanmasa sen yanmasan
ben kendi kendimi yakacaktım

bu geceyi bağırtan ben değilim
bu geceyi bu bir yürek gibi buğulu
bu uğultulu yangın gecesini
rezil rezil bağırtan ben değilim
gemiler kendileri bağırıyorlar
gala kulesi kendiliğinden bağırıyor
ben kendim bağırıyorum bilmeyerek
haykırdığımın farkında olmayarak
kirpiklerim bıyıklarım kavruluyorlar
yangın hayallerime sokuluyor

Attilâ İlhan, Bütün Şiirleri 3, Bilgi Yayınevi 1991

'muhbir'

en çirkin elleriyle anlaşılmaz adamlar
gecenin camlarına simsiyah çıkarılmış
elektrik sayaçlarında kurşun vızıltıları
şizoit bir saat yalnızlığı çalıyor

aynalarda bırakıp kullanılmış yüzünü
kimliğini değitirdi kaşla göz arasında
telefonları kesik hiç kimse cevap alamıyor
apartmanı boşaltmış yazıhanesinde yok

sabah asmalımescit'te kendisine rastladı
dumanlı gözlükleri hristiyan bir sakal
iyice dağılmış mı direklerle selâmlaşıyor
başka bir hayata yoksa böyle başlamıştı

Attilâ İlhan, Bütün Şiirleri 11, Bilgi Yayınevi 1991

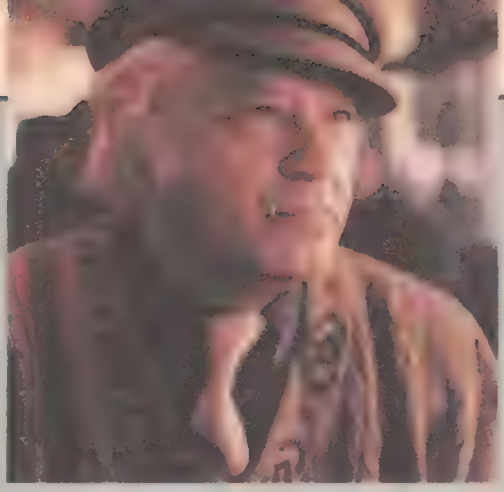

an gelir
paldır küldür yıkılır bulutlar
gökyüzünde anlaşılmaz bir heybet
o eski heyecan ölür
an gelir biter muhabbet
çalgılar susar heves kalmaz
şatârâbân ölür
şarabın gazabından kork
çünkü fena kırmızıdır
kan tutar / tutan ölür
sokaklar kuşatılmış
karakollar taranır
yağmurda bir militan ölür
an gelir
ömrünün hırsızıdır
her ölen pişman ölür
hep yanlış anlaşılmıştır
hayalleri yasaklanmış
an gelir şimşek yalar
masmavi dehşetiyle siyaset meydanını
direkler çatırdar yalnızlıktan
sehpada pir sultan ölür
son umut kırılmıştır
kaf dağı'nın ardındaki
ne selam artık ne sabah
kimseler bilmez nerdeler
namlı masal sevdalıları
evvel zaman içinde
kalbur saman ölür
kubbelerde uğuldar bâkî
çeşmelerden akar sinan
an gelir
-lâ ilâhe illallah-
kanunî süleyman ölür
görünmez bir mezarlıktır zaman
şairler dolaşır saf saf
tenhalarında şiir söyleyerek
kim duysa / korkudan ölür
-tahrip gücü yüksek-
saatli bir bombadır patlar
an gelir
attilâ ilhan ölür

Fransa'ya gittim. Biz o zaman Nâzım Hikmet'i kurtarma işlerine girdik. Fransa'ya gidip Fransızcayı sökünce, Fransız şiirlerini okumaya başlayınca, Fransız solcularının şiire nasıl baktıklarını öğrenince birden bire bizim burada fazla taşralı kalmış olduğumuzu gördüm. Çünkü biz oraya gitmeden evvel, bazı Fransız şairlerine elimize sürmezdik. Abilerimiz derledi ki, bunlar kötü burjuva şairleridir, ahlâksız heriflerdir, bunların şiirlerini okuma. Baudelaire, Rimbaud... Hatta abinin birisi, şimdi adını tam hatırlayamadım, bir broşür yazmış, "Edebiyatın kanlı basurları" diye bunları sıralamış. Yani Fransız şiirinin ne kadar büyüğü varsa hepsi ibne. Adını söylemeyeyim. Bizim solcu abilerimizden birisiydi.

Kendisi şiir yazar mıydı?

O yazardı. Antolojilerde vardır bazı şiirleri. Ben Fransa'ya gittikten sonra, tabii biraz da Fransızcayı sökünce orada le Cercle des jeunes poetes diye bir genç şairler kulübü var. Daha çok toplumcu şairler gidiyor. Büyük toplumcu şairler de gelip konuşuyorlar onlarla. Haftada yahut 15 günde bir öyle bir yere gittim. Aragon geldi oraya.

Görüştünüz mü?

Görüşmemiz, ne haddimize, Aragon kürsüde, biraz da mağrur bir adamdı. Biz sadece oturup dinliyoruz. Aragon çıktı konuştu, Aragon konuşurken hayretler içinde kaldım ben, hatta dehşet içinde kaldım. Çünkü modern bir şiir yazmak isteyen, modern bir şair olmak isteyen her toplumcu şair işe Baudelaire'den başlamalıdır, dedi. Böyle deyince ben, Türkiye'de böyle deniyor, orada böyle deniyor. Çok şaşırdım ve tabii hemen o geleneği o şairlerin hepsini okumaya başladım. Tabii o gelenek yine sonunda Apollinaire'e dayanır. Apollinaire'e kadar gelir. Bütün o geleneğin şairlerini okuyup, orada toplumcu şairlerle tartışmaya başlayınca, birden yavaş yavaş içimde başka türlü şiirler oluşmaya başladı. O zamana kadar yazdığımdan farklı. O zamana kadar yazdığım şiirler bizim bu geleneğe çok uygun. Duvar'daki şiirler genellikle öyledir. Sisler Bulvarı'nda bir bölüm vardır, o da öyledir; o dönemde yazılmış şiirlerdir, fakat bir bölümü, asıl büyük bölümü tamamıyla Fransız şiirinin modern yapısını öğrendikten sonra ve şehirli bir şiir nasıl yazılır, şehirli şiir yazarken ne yapmak lazımdır, diye düşünmeye başladıktan sonra ortaya çıkan şiirlerdir onlar. Ve bu o oluşumla yazdığım şiirleri Türkiye'ye getirdim, yayınlayamadım. Bir tanesini Yaşar Bey'e verdim. Sendikacılar, otomatik çekiçler diye böyle laflar varmış, başımıza iş açmayalım dedi. Hadi bakalım, yayınlayamadık.

Kaynak vardı?

Kaynak'ta onlar çıkmadı. Kaptan'ın bir veya ikisi Ufuklar dergisinde yayınlandı. Hatta rahmetli Kamuran Yüce'ye pasajın kapısı önünde rastlamıştım. Yahu o nasıl şiir, nerden çıktı bu dedi. Dedim valla bunlar Avrupa malı, oradan edindiğim şeylerle çıktı. Şimdi şöyle bir şey söyleyebilirim kendi şiirimle ilgili olarak: Duvar'da, Sisler Bulvarı'ndaki şiirlerin bir kısmında bizim, yani Arif'in, Enver'in, diğer toplumcu şairlerin Faruk'un, A. Kadir'in diğerlerinin atmosferi içinde yazılmış şiirler vardır, benim kendi kişiliğim elbette vardır, Nâzımzın da etkisi vardır. Sonra *Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum ve Bela Çiçeği*'nde Batı'dan alıp getirdiğim ve kendimde özümseyerek kattığım unsurlar ilave olur. Fakat ben bununla da yetinmem. Yani, birdenbire çocukluğumdan aldığım klasik şiir terbiyesi de devreye girer sonra. Çünkü bir daha fark ederim ki, Halk şiirini benimseyip divan şiirini reddetmek saçmalık. Neden saçmalık? Çünkü, her ikisi de aynı alt yapının üstyapısı. Yani Halk şiiri de, Divan şiiri de aynı alt yapının üst yapısı. Birini kabul edip öbürünü reddetmenin anlamı yok. Sonra divan şairlerinin büyük bir kısmı halk şiiri yazmışlar, halk şairlerinin de büyük bir kısmının divanları var. O zaman onu da benimseyip, özümseyip bir yere katmak lazım diye düşünüyorum. Zannediyorum *Yasak Sevişmek*'ten itibaren de o devreye girer ve o zaman daire tamamlanır, yani Attila İlhan şiir sentezi oluşmuş olur. Yani Batı'dan, halk şiirinden bütün alınmış unsurların bir araya getirilip bundan özgür bir sentezin çıkarılması... Sentezin özgürlüğünü benim söylememe hiç gerek yok. Çünkü herkes taklidini yapabiliyor. Demek ki ortada özgün bir şey var. Bu odur. Yani şiirin özgünlüğünü anlatan en güzel ölmek odur. Benim şiirimin altında imza olmazsa tanırsın. Yani imza olmasa da bu adamın dersin. İşte böylelikle özgün sentez olmuştur.

1952'de Paris'ten Türkiye'ye dönüşünüzde bir yandan Garipçileri, öte yandan eski gerçekçileri eleştirmeye başlıyorsunuz. Bu olguya, Fransa'da Plekhanov'un yapıtlarıyla tanışmanızın bir sonucudur diyebilir miyiz? Çünkü ardından "İnek toplumculuk" eleştirinizle Mavi Harekâtı'nı başlatıyorsunuz.

Tabii tamamen bunlarla ilgili. Çünkü buradaki toplumcu gerçekçi sanatçılar, Fransa'da rastladığım toplumcu gerçekçi sanatçılara göre çok cahil kalıyorlar. Yani mesela şöyle bir şey fark ettim orada. Ben de dahil olmak üzere 2. Dünya Savaşı içinde bizim yazdığımız toplumcu şiirlerin hiçbiri, gerçek manada toplumcu şiir değildir. Biz hürriyet şiiri yazmışız, faşizme karşı şiir yazmışız. Toplumcu şiir bu değil ki. Toplumcu şiir çok daha kapsamlı bir şiir. Oraya gidince adamlarla konuşuyorsun, mesela adam sana sınıfsal olarak insanın algılanması, insanın diyalektiği, doğanın diyalektiği, toplumun diyalektiği

bunların bir arada algılanıp bundan şiir sentezinin yapılması gibi laflar etmeye başlıyor. Sen böyle kalıyorsun. Böyle şey Türkiye'de yok. Ben Fransa'ya gitmeden evvel burada diyalektik nedir bana anlatın diye herkesin kapısını çaldım. Kimse anlatamadı. Orada herhangi bir sendikalı işçi bile sana diyalektiğin ne olduğunu iki dakikada anlatıyor.

Plekhanov'un lafı çok anılmıştır. Aslında ben oraya gittikten sonra bir kere Baudelaire ve geleneğini, yani modern Fransız şiir geleneğini okudum. Çok iyi sürrealistleri inceldim. Sürrealistleri inceleyince Garipçilerin onlardan kopya olduğunu gördüm. Ama temel çalışma aslında Dobrolyibov, Çernişevski ve Plekhanov oldu. Ben bu üç büyük Rus eleştirmeninin kitaplarını okudum. Bunlar Fransızcaya çevrilmiştir. Bunları Ruslar çevirmişler. Onların bir yayınevi var Fransa'da. Paris'te ordan satın aldım onları okudum. Çernişevski de aslında beni çok etkiledi. Plekhanov ona çok borçlu Çernişevski çok büyük bir yazar.

Belinski...

Belinski de tabii çok önemli bir adam. Belinski'den de okudum. Çünkü bu dört tane büyük ciltti. Belinski, Çernişevski, Dobrolyibov ve Plekhanov. Bu dördünü okuduğum zaman Plekhanov'un nereden oraya geldiği de anlaşılıyor. Halbuki bizimkiler Türkiye'de Plekhanov'da değillerdi, Jdanovdaydılar. Jdanov'un anlayışını empoze etmişlerdi bize Stalinci dönem cellat diye. Şimdi ben onu burad görünce, ardından öbürlerini okuyunca, onların yanında Jdanov yazar mazar değil, kasap. Çünkü Çernişevski'yi okuyorsun, Belinski'yi okuyorsun, Marksizmi yemiş, eleştirel gerçekçiliği yemiş, her şeyi, tarihi bilen Alim adamlar. Onun yanında Jdanov'un lafı mı edilir? Jdanov kasap, bunlardan anlamayan bir herif. Tabii ben geldim, bu herif kim, bu herifi ben tanımıyorum dedim, tabii herkes ayağa kalktı, sen nasıl tanımazsın, o bizim babamız diye kavga çıktı. Bizim solcularla burada çatıştık.

Nurullah Ataç da saldırıyor.

Nurullah Aataç saldırmaz mı. Tabii saldırır. Ben Nurullah Ataç'ın anasını belledim. 4 yazım vardır: Eveleme, Gevleme... İşte o zaman adam allahını şaşırdı. O zamana kadar kimse ona böyle laf etmemiş. Herkes dalkavukluk ediyor. Birisi çıkıp sen kimsin ulan diyemiyor ona. Benim o tavrım hep oldu, bir külhanbeyi tavrım vardır edebiyatta. Yani, sen ne bağırıyorsun ulana dökülüyor iş. İlginç olan şu: Benim gerek I. Yeni'ye *Gerçekçilik Savaşı*'nda, gerek II. Yeni'ye karşı yazdığım yazılara doğru dürüst kimse cevap vermemiştir. Ben hep cevap bekledim, yazsınlar da daha iyice bir canlarına okuyayım diye. Şundan çekinirler, benim bu işi bildiğimi biliyorlar, yani ben bu işi kurcaladım, kitapları biliyorum. Bunları bildiğim için hiç üstüme gelmediler, hep sustular. Yok saydılar, öyle hallettiler güya beni. Şimdi kim var kim yok onu biliyor herkes. Netice oraya vardı.

50'li yıllarda "*Gerçekçilik Savaşı*", '65 yıllarında da "*II. Yeni Savaşı*"... Attilâ İlhan daha çok bu savaşımlarıyla dikkatleri üzerine çekmiyor mu?

Savaşımlar o kadar dikkati çekmeden onu size söyleyeyim. Bu savaşımlar doğrudan doğruya edebiyat çevrelerini etkiliyordu, okuru değil. Benim okurum bu kitapların çoğunu okumamıştır. Yani *Gerçekçilik Savaşı*'nı falan... Onlarla ilgilenmez. Onlar benim şiirlerimi, romanlarımı okurlar. Benim politik yazılarımın, ideolojik yazılarımın okunması son 15 senenin hikâyesidir. Önceden okumazlardı onları.

Bana gelip onları niye yazıyorsun diyorlar. Şiir yaz abi, vakit kaybetme, diyorlar. Çünkü her çeşit okur var. Bir kısmı gelir, niye şiir yazıyorsun roman yaz, der. Herkesin tercihi başka. Ama benim o ilk yazdığım yazılarda, o polemiklerde, o ideolojik savaşlarda, ben yalnızdım. Yani böyle bir kalabalık yoktu etrafımda, kesinlikle yapayalnızdım. Yalnız şövalye halindeydim. Benim gücümü yapan şey, büyük okur kalabalığına ulaşmamdı. Çünkü yeni Türk edebiyatında, benim kadar çabuk büyük şiir kalabalığına ulaşan başka bir şair yoktur. Alışılmamış bir şey. *Sisler Bulvarı* 5000 basıldı. Hemen bitti. Bir daha basıldı, 5000. Halbuki *Duvar*'ın ilk baskısı 1000. 3 senede bitirememiştim. Benim bulduğum sentez Türk okuruyla çok uyuştu. Taban tabana geldi. Ondan ben büyük okuru kalabalığı olan birisi oldum. Bilmiyorlar ki bu adam yalnız değil, arkasında çok büyük bir kalabalık var. Etkili olan oydu. Bu savaşlar... Zaten onlar o zaman kitap filan da değildi ki, dergilerde duruyordu, onlar çok sonra kitap yapıldı. Hatta şunu söyleyeyim sana, çok ilginçtir, ben "*Gerçekçilik Savaşı*"nı 1959'da kitap haline getirmiştim, basamadım. Yıllarca bekledi. Oysa basılabilir haldeydi, fakat kimse basmıyordu. Bir kesim okurun gözünde ben ne şairim, ne romancıyım. Onlar bana fikir adamı diye bakıyorlar. Geliyorlar yanıma Türkiye ile ilgili siyasal, sosyal birtakım meseleleri konuşuyoruz. Biri de çıkıp şu şiiriniz çok iyi demiyor. Belki de olmuyor. Ama gündelik yazılarımı, savaşım kitaplarımı okuyor. Onlarla bir fikir yapısı içinde. Böyle bir okur da geliyor. Bu da yeni, son 10-15 senelik.

Günlük yaşam?

Ben çağdaş sosyal şairin, sanatçının tarifini şöyle yapmışımdır: Estetik ve sosyal sentezini bir bütün olarak yapar. Muhtevasını hangi sanat biçiminde veya fikir biçimiyle açıklayabilecekse onu açıklar. Yani "Yıldızlar Gece Büyür" dizisini ben şiir diye yazamazdım. Onu ancak dizi diye yazardım. "*Aynanın İçindekiler*" romanını şiir diye yazamazsın, roman diye yazmak zorundasın, ama öbür taraftan "*Hangi Laiklik*"i yayınladım. O laiklik konusunu da roman diye yazamazsın ki onu öyle yazacaksın. Ama senin fikir sentezin tamamsa, estetik sentezin tamamsa hepsinde bir ortalama tutturursun.

Bazı şairler ancak kendisi eleştirildiğinde, eleştiriye ilgi duyuyorlar. Oysa siz modern Rus eleştirisinden başlayarak Julia Kristeva'ya kadar ilgi duydunuz. Hatta Ester Vİlar gibi statüko dışı denemecileri gündeme getirmeye çalıştınız. Sizce şairin diğer okumalara karşı tutumu ne olmalı?

Ben şair diye bir ayrım, yapmıyorum. Yani kendisini ben şairim diye vitrine koymaya çalışanlara da hıyar gibi bakıyorum. Böyle bir şey olmaz. Ya çağın içinde bir sanatçısındır, her şeyi kapsayan bir düşüncen vardır, bunun içinde şiire de yer verirsin. Ben yalnız bu saydığınız kişileri okumakla kalmadım ki. Üstüme lazım olmayan bir sürü adamı daha okudum. Örneğin anarşistler ne diyor? Anarşistlere bir daldım neler çıktı. Orda birçok ilginç şeyler var. Fiilen anarşistlerle konuştum, tanıştım. Onlar nasıl insanlar?

Öbür taraftan yeni çıkanlar var; yeni gerçekçiler, postmodernciler (hayvan postu satıyorlar). Hiçbir şeye benzemez, acayip tipler çıktı ortaya. Onlar da sihirbazlıkla sanatçılığı karıştırıyorlar. Bunlar ayrı şeyler. Bu iş ciddi bir şey. Ya ciddi olarak okursun ya da okumazsın. Ben, "Aynanın İçindekiler" dizisini yayınlamaya başladığım zaman (bunların çoğu tarihi romanlardır) çok şaşırdılar. Sende nerde bu belgeler, bilgiler? 1949-50 senesinden itibaren çıkan her anı, belge kitabını almışımdır. Daha 50'lerde ne yapacağımı biliyorum ileride. O dönemden itibaren hepsi toplanmış. Gidin benim kütüphaneye hangi belgeyi istiyorsanız bulursunuz. Açıyorum oradan istediğim malzemeyi bulabiliyorum. Bu neyi gösteriyor? Sanatçının ne kadar geniş bir spektrumu olması gerektiğini gösteriyor. Böyle geniş bir spektrumun olacak ki hangi taraftan gelirse gelsin taarruz, ona hemen iki kelimeyle yanıt verebilesin.

Ama yalnızca bir taraftan gelecek taarruz için bu spektrum oluşturulmamalı bence.

Yok canım. Bir defa kendi sentezini yapmak zorundasın. Eğer edebiyat tarihinde dipnot olmak istemiyorsan, orijinal sentez yapacaksın. Senin bir sentezin olacak. Dönüş noktası sende olacak. Benim hiçbir zaman söylemediğim bir şeyi etraftan bana söylüyorlar. Ben bunun olmasını isterdim tabii. Ama bunun söyleneceğini beklemiyordum. Namık Kemal, Tevfik Fikret, Nâzım Hikmet, Attilâ İlhan diyorlar. Bu çizgi kendiliğinden olmuyor. Sen bir şeyler yapıyorsun, onu okur, kamuoyu kendi kendine yakıştırıyor. Böyle bir bağa sokuyor seni. Onun için her şeyi bilmek, öğrenmek zorundasın. Hele sanatı, diğer insanların ulaşamayacağı büyülü bir uğraşı diye tarif edersen, o zaman adamı çöp sepetine koy, Saraybumu'ndan at. Hiçbir işe yaramaz.

Türkiye'de bugün adlarını sayabileceğiniz şiir eleştirmenleri var mı?

Şöyle söyleyeyim: Benim anladığım manada Türkiye'de eleştirmen yok. Benim anladığım manada bir eleştirmen münhasıran şiirin veya edebiyatın şu veya bu meselesiyle o edebiyatçının birtakım davranışları, kitaplarının sayısı ya da kitabı nasıl yazdığıyla ilgili yazılar yazan adam demek değil. Benim anladığım eleştirmen Dubrolyibov gibi, Belinski gibi, Çernişevski gibi edebiyat teorisi içerisinde olayı yerli yerine oturtup bunun izahını yapabilen bir adamdır. Henüz Türkiye'de böyle bir adam yok. Biraz bilgili olanlar var, duygusal. Duygusal oldukları için yanlış yapıyorlar.

Asım Bezirci'ye sempatiniz vardı?

Asım Bezirci eleştirmenden çok araştırmacıdır. Onun o tarafı ağır basar. Yani çok güzel inceler, çok objektif bakar, bir karınca gibi çalışkandır ve belirli bir metotla ki o toplumcu gerçekçi metottur. O metotla değerlendirmeler yapar. Ama bütün Türk edebiyatı muvacehesinde benim düşündüğüm anlamda kapsamlı bir şey getirmiş değildir. O da getirmedi.

Tabii siz de eleştiri yazıları yazıyorsunuz.

Benim eleştirmenliğim diye bir şey yok. Ben sadece onları, o savaş sırasında, eleştirmek gerekiyordu, onları da yapıyordum. Onları da beğenmişler ki bakıyorum eleştiri seçmelerinde o yazılarımdan da alıyorlar. Demek ki çok saçmamalamışım.

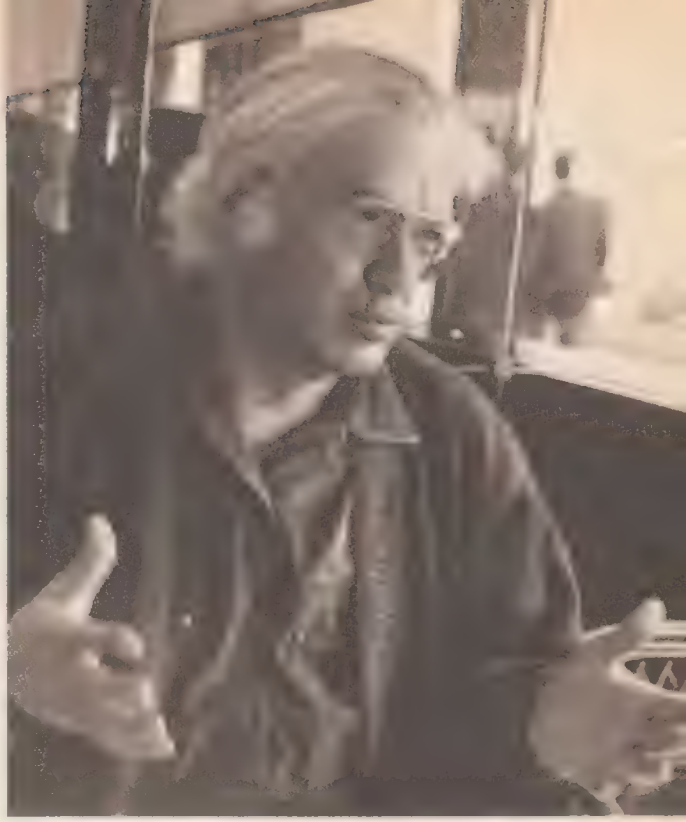

Neden bazı kitaplarınızda "Meraklısına Notlar"da sizi eleştiren yazılara da yer veriyorsunuz?

Ben ne dedim? Ben toplumcu bir sanatçıyım. Toplumcu bir sanatçının halkından gizleyecek bir şeyi yoktur. Halkımdan neyi gizleyeceğim ben? İlk kitabım *Duvar*'ın baskısı, şimdiki mevcut Duvar kitabının üçte biri kadardı. Çünkü oraya girecek olan şiirleri Ömer Faruk Toprak'la seçtik. Bunu koyma bu aşk şiiri, bu bireyci, bu bilmem ne diye bana birçok şiiri ayırttı. Bir kısmını da param yoktu, kitap küçük olacaktı, ondan koyamadım. Ama kitabın ikinci basımını yapacağım zaman Faruk'un koydurmadığı bütün şiirleri koydum. Ben o şiirleri yazdım, niye inkâr edeyim ki? O şiirler de var, bu şiirler de var. Attila İlhan'ı okumak istiyorsan, işte ben buyum arkadaş. Beğenirsen beğenirsin, beğenmezsen beğenmezsin. Ben kesinlikle kendimi makyajlı göstermeye çalışmayan bir adamımdır. Makyajım yok benim. Çünkü onun bazılarını koyup, bazılarını koymamak, benim için böyle yazdılar bunu saklayayım, ben de öyle bir şey yok. Bazı arkadaşlarımız yayınladıkları kitapları, kitaplarının listesine koymuyorlar. Yayınlamış zamanında o kitabı, şimdi o kitabı yok sayıyor, öyle şey olur mu? Böyle bir tutum şairlerde var. Ben her şeyimi yayınlarım. Hakkımda ne söylendiyse okur da bilsin. Kendi verecek kararı.

Genelde edebiyatçılar, edebiyata öncelikle şiirle başlıyorlar sonraları romana, öyküye, eleştiriye yöneliyorlar. Bu durumu siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Başkalarında bu iş nasıl oluyor bilemem. Bende bu iş öyle olmadı, bunu hemen söyleyeyim. Bende hepsi birden oldu. Benim şiirlerimin yayınlandığı sıralarda yazılmış birkaç tane de romanım vardı. Ben, yazdığım ilk romanım "*Sokaktaki Adam*"dan önce on tane roman yazdım. Onları yayınlamadım. Duvar çıktığı zaman geride "*Saadet Hepimize Mahsustur*" dahil on tane roman vardı. Bunların bir kısmını Faruk okumuştu, bir kısmını Rıfat Abi okumuştu. Hatta Rıfat abi çekerdi beni bir kenara yahu *Harman Zamanı*'nı niye yayınlamadın? İyi bir kitaptı" diyordu. "*Denize Çıkan Sokak*" diye bir romanım vardı. Faruk'a gönderdim okudu, benden habersiz Rıfat abi de okumuş. Sonra bana "Ben onu Faruk'tan alıp okudum" dedi, biliyordu. Yani birçok roman yazdım daha önceden. Ama neden yayınlamadım? Çok akıllıca bir sebep vardı. Çünkü biliyorum ki yazarlar ilk romanlarında kendilerini anlatırlar. O da romancılık değildir. Günlük tutmaktır. Ve buna o kadar çok alışmışlar ki, *Sokaktaki Adam* romanımın kahramanı Hasan'ı ben sandılar. Bir sürü insan geliyordu bana; "Abi gidelim kafaları çekelim." Halbuki ben içki içmiyorum. Ve çok şaşırıyorlardı. Eğer roman olmasaydı Hasan ben olurdum. Bunları bilinçli yapmak lazım. Bakıyorum gençlerin yazdığı romanlara, oğlan kendini anlatmış, derdi bu.

Şairin şiir dışında örneğin resmi, müziği, sinemayı, felsefeyi iyi bilmesi gerekli mi?

Ben hepsiyle başlangıçta ilgilendim. Kendi hesabıma ilgilenmesi gerektiğini de düşündüm, fakat belirli bir süre sonra bazı sanat dallarının benim alaka sınırımın içinde olmadığını fark ettim ve bıraktım. Mesela ben tiyatroyla hiç ilgilenmem. Tiyatroya gitmem. 40 senedir gitmedim. Tiyatro bence çok lüzumsuz, müzelik bir sanattır, hiçbir işe yaramaz, orda birileri çıkar mastürbasyon yapar. Tamamen devre dışı kalmış bir sanattır. Bunun gibi. Ama bu benim şimdi vardığım fikir. Başlangıçta baş tiyatrocuydum. Durmadan giderdim hepsine. Fransa'ya gider gitmez Grand Opera'ya bir buçuk ay her akşam gittim. Çünkü orda repertuar değişiyor. Her akşam dinledim. Ne diyorlar? Nasıl bir şey? Hâlâ da opera dinlerim. Ama operaya gitmem. Kapsamlı bir dünya görüşüne sahip olmak için her şeyle ilgilenmek gerekiyor. Mutlaka onda uzmanlaşmak gerekmiyor. Tiyatroyla ilgili ilgilenmediğim gibi, ben edebiyatçıyım hiç hikâye yazmadım. Bir tek hikâyem var benim. O da, bana sorarsanız bir romanın özetidir. O hikâyeyi de Salim Şengil istemişti. Seçilmiş Hikâyeler dergisi için. Televizyonda da aynı şey oluyor, bana tek film yazz diyorlar, ben de diyorum ki ben sprinter değilim, ben maratoncuyum.

Bilginin şiirdeki rolü sizce nedir?

Çok önemli. Yani bilgisi olmayan adamın şiiri güzel olabilir. Ama zekâ demek istiyorsan farklı. Zekâyla şiir yazmak var, bilgi sahibi olup da yine şiiri kendi hassasiyetiyle yazmak var. Zeka şiiri "Dur sen hele ben bir şiir yazayım" diye başlar. Halbuki şairler öyle yazmazlar. Ben hayatımda şurda bir şiir yazayım dediğimi hiç hatırlamıyorum. Ben sokakta yürürken birden gelir, nasıl bunu toparlayacağım diye uğraşırım. Bayramda Çubuklu'yla Kanlıca arasında yürüyordum o telaş içerisinde birdenbire fark ettim ki mısralar geliyor, yanımda da kalem kâğıt yok. Eski usül dedim, ezberde. Ve ezberledim şiiri, evde kâğıda geçirdim. Şimdi şunun üzerine bir şiir yazayım demek olmaz. İçinden gelirse yazarsın, gelmezse yazmazsın. Zekâyla şiir yazılmaz, yazılırsa şiir olmaz. Ben bir şiiri bir kerede yazarım, nadiren bir veya iki yerini değiştiririm. Yani herkesin kırıldığı "Pia" şiiri bir kerede yazılmıştır. Bunların üzerinde ben hiç oynamadım. Şurasını şöyle yapayım, burasını böyle yapayım gibi hiçbir teşebbüsüm olmadı bunların üstünde. Ben şiirin bir "vergi" olduğuna inanırım. Bazı insan şiir yazabilir, bazı insan yazamaz. Herkesin yazmak mecburiyeti yok. Şair doğmamış birinin şair olmaya çalışması kadar da hüzünlü bir şey yok. Şart değil şair olmak. Şimdi ben neden şairim? Benim annem edebiyat meraklısı bir kadın, benim babam şiir yazıyor zaten. Amcam şiir yazıyor, edebiyat öğretmeni. Sülale bunun içinde zaten. O zaman benim şair olarak çıkmam kadar tabii hiçbir şey yok. Ben olmayabilirdim, kardeşim olabilirdi, ben olmuşum tesadüf, olay bu.

Şairin ikinci bir işi olmalı mı?

Birçoğu buna karşıdır. Ben değilim. Şairin işi de olur, şair başka şeyler de yapabilir. Yani şairin, şairim diye kendisini ambalajlamasına karşıyım. Şair istisnai bir mahluk değildir. Şair bir vatandaştır, hayatın içindedir, her şeyi yaşar, maça gider bağırır, kavga eder, sokakta dövüşür bütün bunları yaşar, böyle bir insandır ve şiir yazar. Başka bir işte de çalışabilir. Ben gazetecilik yaptım senelerce. Bir gazetenin içinde yapılabilecek her işi yaptım adliye muhabirliğinden, genel yayın müdürlüğüne, başyazarlığa kadar. Hepsini yaptım ve kendi arzumla bıraktım gazeteciliği. Editörlük yaptım, sinemacılık yaptım, hâlâ da yapıyorum. Bunları yaparken de edebiyatçılığımı hiç karıştırmam. Çünkü komik olursun. Şair tavrınla senaryo yazarsan herkes seninle alay eder. Arkadaşın biri onu yapmış, senaryonun bir yerinde "ebruli bir akşam" diyor. Bütün ekip gülüyor, "ebruli akşam" ne demek? Şiirle sinemayı karıştırıyor. Çünkü senaryo yazmak bir projeksiyon yapmaktır. Nerdeyse mühendisliktir, şiirle alakası yok.

Uzun süredir reklamcılık gibi işlerle uğraşan şairlerimiz de var. Onlar işlerinde şiirsel sloganlar peşindeler. Bu sloganlarsa günlük yaşamımıza şiir kitaplarından daha sık girmektedir. Siz günlük yaşamda dizenin yeri konusunda neler söylemek istersiniz?

Reklamcı şairler Türkiye'nin hicranıdır. Onlar aslında reklamcılıkta şiiri kullanmıyorlar, şiirde reklamcılığı kullanıyorlar. Kendilerini reklam etmek için reklamcılıktan yararlanıyorlar. Şiirlerinin okunur hali yok. Onlar şiirlerini daha iyi okutabilmek için böyle çabalara giriyorlar, reklam çabaları, pazarlama çabaları. Onları çok güzel yapıyorlar. Başarılı da oluyorlar. İçlerinden birkaç tanesi şimdilerde ciddi şair hükmüne girdi Türkiye'de, öteki meslekten edindiklerini, yetenekleriyle yapıyorlar bunu, sokuşturuyorlar.

Dizenin de diğer şeyler gibi kolay tüketildiğine inanıyor musunuz?

Buna şundan dolayı inanıyorum: TRT 2'de ben konuşmaya başladığımdan beri, bana gelen mektupların büyük bir kısmı şiir. Türk halkı şiire tutkun. Böyle bir şey olmaz. Bin defa söyledim, burada şi-

ir değerlendirmiyoruz, bu konuşmanın amacı bu değil, bana şiirlerinizi göndermeyin, dergilere gönderin diyorum, yine gönderiyorlar. "Abi bak be bunu yazdım, nasıl?" diye yolluyor. Türkiye'de çok şiir yazılıyor, inanılamayacak kadar. Çok da şiir tüketiliyor. Aç magazin dergilerini, inanılamayacak sayıda şiirle karşılaşırsın. Ben Avrupa'da bir şey söyledim herkes dehşete düştü. Türkiye'de şiirle reklam yapılır. Türkiye'de reklam programında herif şiir okur. Şiir o kadar çok çekiyor ki milleti, reklamcı ondan yararlanmak istiyor.

Peki şiir kitapları niçin bu kadar az satıyor?

Doğru yazsınlar da çok satsın. Kabahat onlarda. Nâzım satıyor, Yahya Kemal satıyor, Ahmed Arif satıyor, ben satıyorum, Özdemir Asaf satıyor. Yani satan satıyor. Onlar böyle inkıbaz içinde kıvranırlarsa satamazlar tabii. Bir kere dilleri anlaşılmıyor, ikincisi söyleyecek bir şeyleri yok, üçüncüşü benim söylediğim gibi, çok kullanışlı şiirler yazıyorlar. Birinin şiirini ötekinin şiiri diye yutturabilirsin. Hiç fark etmiyor. Alttan üste okuyabilirsin, üstten alta, şiir hiç değişmiyor. Bentlerin yerlerini değiştirebilirsin, hiçbir şey fark etmiyor. Bunu niye okusun ki adam. Şiir, insanların yaşadıkları anlara, duygularına, onların içeriklerine isim koyma sanatıdır. Onlar bir şeyleri yaşarlar, sen de yaşarsın, onlar isim koymazlar, ismi sen koyarsın onların ağzında dolaşır. Ama sen şiirleri bunların hepsinden soyutlar, sözcüklerden antika kelime arayıp onları yan yana koymakla şiir yazdığını sanırsan, o zaman sen kuyumcusun kardeşim. Git Kapalıçarşı'da bir dükkân aç. Türk halkı kadar şiiri seven bir halk yok. Köylülerin arasında 16. asırda sazla söylenen şiirler tekrarlanıyor.

Benim geldiğim yer enteresan. Kendi açımdan enteresan değil, Türk sanatı, fikriyatı açısından enteresan, çünkü aynı zamanda ve aynı şekilde hem İslamcı kesimde, hem ülkücü kesimde, hem solcu kesimde çok ciddi bir alaka içindeyim. Bu alaka benim yaptığım sentezin bileşkesinin doğru olduğunu gösterir. Eğer ben bileşkeyi doğru oturtmasaydım Türkiye'deki bu kadar geniş kapsamlı bir kesimin en azından saygısını kazanamazdım. Çünkü hepsinin benim için söylediği birinci laf dürüst, ikinci kesinlikle kendisi için bir şey istemiyor, üçüncüsü taviz vermez. Ki bu üçü, bizim Türk aydınında aradığımız en önemli vasıflar ama maalesef çoğumuzda yok. Bunu bir kere görüyorlar. Bu da demek oluyor ki, Türkiye'deki siyasi kesimde bile bir sağduyu var. Ayırabiliyor, üç kâğıtçıyla dürüst olanı. Bu benim için enteresan bir olaydır. Gerçekten ülkücülerden de İslamcı kesimden de çok alaka görüyorum. Bazıları çok şaşırıyorlar benle konuştukları zaman, çünkü kitap okurken kendine göre bana birtakım fikirler de atfediyor, konuştuğu zaman görüyor ki o fikirler bende kesinlikle yok, ya bu herif solcu. O çıkıyor ortaya, ama yine de saygılarını bozmuyorlar.

Bizim sanatçımız, değişen dünyada kendi sorunlar karşısında ne ölçüde bir tutum alabilmiştir ya da alabilmiş midir?

Bir kere bizim dünyayla olan ilişkimizde şöyle bir yanlışlık var. Ben 1950'lerde Fransa'dan döndüğüm zaman, burada müthiş fikirler ortaya atılıyordu. Hayret ve dehşete düştüm, bu fikirler 1930'larda savunulan fikirlerdi dünyada. Ben oradan, 60'larda savunulan fikirlerle geldim, herkese ters düştüm. Herkes saldırıyordu "ne biçim solcusun sen" diye. Halbuki ben haklıyım, doğrusu bende. Ama bizde birtakım gruplar çıkıyor, ortaya birtakım fikirler atılıyor, o fikirler doğru sanılıyor ve insanlar onlar için ölüyor, savaşlar veriliyor, sonra birdenbire meydana çıkıyor ki hiçbir tabanı yok, havada. Bir, bu şunu gösteriyor: Türk aydını doğru bilgiyi doğru yerde aramıyor. İki, doğru zamanda doğru sentezi yapamıyor. Bunun için de doğru yerde doğru savaşıma giremiyor. Hep yanlış yerde yanlış seçimler yapıyorlar, bunun neticesinde de ofsayta düşüyorlar. Ofsyatta kaldığın zamanda harcanabilir birisin. Eğer doğru yerde doğru seçimi yapabilirsen, halkı iyi tanırsan tarihini iyi bilirsen, hem millet, hem vatan, hem tarih bilincine sahipsen yapacağın sentez doğru olacaktır. Benim düşüncem budur.

Siz senaryo da yazıyorsunuz. Yazdığınız senaryolarla şiiriniz arasında da bir etkileşim oluyor mu?

Sadece şu olabiliyor zaman zamana, filmlerin içerisinde tamamen teknolojiye dayanan, yani lafa dayanan değil, teknolojiye dayanan şiirsellik yakalayabiliyorum. Bir şey yazıyorum, onu eğer benim istediğim gibi gerçekleştirirlerse bir şiirsellik çıkıyor. Mesela "*Yıldızlar Gece Büyür*"de böyle bir sahne vardı. Rahmetli Okan Uysaler'e "bunu çekmek mecburiyetinde değilsin. Bu olmasa da konu akar. Ama bu şiirsellik katıyor, çekebilirseniz iyi olur" dedim. Kafası yatmış, çekmeye çektiler. Seyrettiyseniz belki hatırlayacaksınız. Akşam olurken kamera boğazın bir kıyısından başlar, ağır bir tonla tarar tarar tarar, o sırada yalılarda ışıklar yanmaya başlamıştır, bir gemi geçmektedir falan. Puslu, hafif yağmurlu bir gündü, döner, döner, döner, filmin asıl temelindeki yalıya gelir. Yalıyı dışarıdan görür, sonra pencerenin birine yaklaşır, içeride baştan itibaren işitilen bir şarkı vardır. Bir kadın alaturka bir şarkı söylüyor kemençe çalarak. Kemençe çalan kadını ve şarkıyı söyleyen kadını görür. O sırada öteki kadın gelir yanındaki koltuğa oturur, akşam olmuştur, düğmeye basar, abajuru yakar, şarkı biter. Bu şiirdir, ama tamamen teknik, hiç laf yok.Bir tek kelime yok, bu sinema. Bunu çekemeyebilirdi, filmde hiçbir şey de aksamazdı. Bu bir duygusallık katıyordu önceki yaşanan sahneye. Bunu yapmak çok zor, ışık denk düşecek, kamera denk düşecek, onları zamanında yakalayacaksın, kadın şarkıyı iyi söyleyecek, hepsi çok güzel olacak.

Bunlardan şiir görüntüye dönüştürülebilir diye bir anlam çıkıyor.

Gayet tabii. Zaten imge üzerine kurulu şiir. Bütün sanat imge üzerine kurulu. Görüntüye çok rahat dönüşür, niye dönüşmesin.

Sizin birçok şiirinizde İstanbul'un kalp atışları duyulur. Sizce bugün İstanbul hangi duygularla yüklü?

Benim samimi kanaatim şu: İstanbul hakkında gazetelerde yazılan, aydınların söyledikleri lafların hiçbiri gerçeğe uymuyor. İstanbul'un denizi pis, İstanbul'da eski hava yok... Bunlar laf. Ben iki senedir Kanlıca'da denize giriyorum. Kimseye aldırdığım yok. Bir şey olduğu da yok. Birtakım şeyler söylüyorlar; Beyoğlu eski halini kaybetti, berbat, rezalet diyorlar. Hiç inanmıyorum. Eskiden Beyoğlu orospu doluydu, pezevenk doluydu, ortalık yerde kan satıyorlardı. Bir tek kitapçı yoktu, haftada bir Saray sinemasında konser verilirdi, bir tek galeri yoktu. Fransızlar açmışlardı da konsoloslukta bir salon açmışlardı galeri olsun diye. Beyoğlu'nda yalnızca sinema vardı, onlarda da Hollywood filmleri oynardı. Olmayan nostaljiler yaratıyorlar. Şimdi müthiş kültür yuvası bir yer. Kitapçıdan geçilmiyor. Bin tane entelektüel kahve var. Konserler, galeriler dolu. O zamanın Beyoğlu'sundan çok daha iyi bir Beyoğlu var. O zaman ki İstanbul 600 bin nüfuslu, Osmanlı artığı köhne bir şehirdi. İnsanın içi kararırdı o tahta evleri gördüğü zaman. Onlar yenilenebilir, o üslup korunabilirdi, bundan yanayım. Yani betona dönüşmeyebilirdi. Çünkü karakteri belli bir şehirdi. Onu bozdular. İstanbul bence Türkiye'nin her şeyini içeren küçük minyatür bir Türkiye. Pek de minyatür değil, İsrail'in üç misli. Ben İstanbul'dan, halkından memnunum. Hepsiyle çok kolay özdeşleşebiliyorum. Kanlıca'dan Çubuklu'ya yürüyerek akşam gezintisi yapıyordum, üç araba durdu "Attila Bey sizi istediğiniz yere götürelim" diye. Bu bana yetiyor. Ben halkla bu kadar özdeşleşmişim, gerisi hikâye.

Şiir yaratma eylemi ile şiir okuma eylemi arasında şizce bir ilişki var mı?

Çeşitli şeyler arıyorlar, bir kısmı da yanlış şeyler arıyor. Benim kitaba koymadığım şeyleri arıyorlar. Gelirler, soylerler. Konuşuruz okurumla. Bir kısmı yanlış değerlendiriyor. Ve yanlış bir şairi seviyor. Onun sevdiği şair ben değilim, hayal kırıklığına uğruyor. Bu adam biraz katı galiba, diyor. O, bir adam gelecek, elele tutuşacak, gezecek düşüncesiyle yaklaşıyor. Ben öyle adam değilim. Hiç de öyle olmadım. Gençliğimde de öyle bir adam değildim ben. Çok hızlı bir militandım. Fakat doğru okuyanların şunu gördüklerini, benimsediklerini hissediyorum. Hangi taraftan olursa olsun, şunu çok iyi görüyorlar ki, ben bu toprakların, bu topraklar üzerinde yaşayanların ve daha önce yaşamış olanların şairiyim, yazarıyım. Bizim halkımız için bu çok önemli, yani "bizden" onu görüyorlar. Benim şiirimi duyduğu zaman, benim şiirimin ritmi bizim klasik şiirimizin ritmini taşır. Bunu ben çok bilinçli olarak yaparım. Onu hemen tanıyor, nasıl tanımasın, bin senedir onunla yaşıyor. Ama sen karşısına postmodern diye olmadık bir Amerikalının tarzında, çeviri gibi bir şiir koyarsan onda hiçbir şey tanımıyor. "Yabancı bu, turist bu" diyor. Ona turist muamelesi yapıyor ama seni tanıyor. O şiiri tanıyor, o sesi tanıyor. O sesi tanıdığı zaman anında hemen ilişki kuruyor. Bu çok önemli.

Okuma meselesine gelince; okuma farklı bir şeydir. Şairlerin çoğu şiirlerini çok kötü okurlar. Hatta hiç okuyamazlar, ismi lazım değil, ben birisinin dergide çıkan şiirini kendisine okudum, gözleri parladı "ne kadar güzelmiş benim şiirim" dedi. Yazdığı şiirin farkında değil. Yani onun tonlanmasını, okumasını bilmiyor. Ama o ayrı bir yetenek, onu karıştırmamak lazım. Benim, konuşmamı da şairliğime veriyorlar. Hiç alakası yok. Şairler iyi konuşamaz. Şairler kekeler bile. Benimkisi ayrı bir yetenek, o da aileden geliyor. Ailemizde herkes çok iyi konuşur.

Sokaktaki adam şiirde kendini bulabiliyor mu?

Benim şiirimde bulur. Kesin bulur. Ezberliyorlar bile. Bana gelip ezbere okuyorlar. "Şu şiiriniz hayatıma yön verdi" diye mektup geliyor bana. "O şiirinizi okuduktan sonra başka biri oldum" diye laflar geliyor. Benim şiirim onları etkiliyor ve bir ufuk açabiliyor ki okunu-

Desen: **Elif Nurşad**

yor, yoksa bu yazılar niye okunsun? Niye alsınlar ki insanlar, onlara yararı olmuyorsa, etkilenmiyorsa. Böyle bir şey görüyorum. Bir okur kalabalığı var etrafımda ve benimle iletişim kuruyorlar. O yakınlığı dostluğa çevirmeye çalışıyorlar.

Dil konusuna gelmek istiyorum. Attila İlhan, dil için en büyük tehlike olarak neyi görüyor?

Bir kere bu Kurum'ca dilidir. Şimdiki değil de, bundan öncekidir asıl marifeti yapan. Onu bir de alıp Atatürk'e mal ediyorlar o da yanlış, o da yalan. Gazi, o işten hemen vazgeçmişti. Ondan sonra da eski kelimeleri savunan yazılar yazdı ulus gazetesinde. "Sabah" kelimesi bizim dilimize girmiş kelimedir buna ben nasıl acemce diyebilirim diye kendi yazdı. Zaten bulduğu çözümde, halkın konuştuğu dil Türkçe'dir dedi. Kurum'ca hikâyesi de İsmet Paşa döneminin bir marifetidir. O da o zaman çıktı. Onunla bir defa dilin en büyük belası o, bu bir. İkincisi, son zamanlarda alafranga züppeliği geldi yine. Yani yabancı kelimeler, İngilizce laflar... Utanç verici bir şey. Türk matbaasında gazetelerin yarısından fazlasının adı Türkçe değil. Yarısı İngilizce veya Fransızca, böyle şeyler çıkıyor. İlavelerin adı, gazetelerin adı... Bu ancak bir sömürgede olur. Bağımsız bir ülkede böyle şey olmaz. En büyük tehlikelerden biri bu, ikincisi, daha da büyüğü Türk devlet okullarında yabancı dille öğretim yapılması. Bu da ancak sömürgede yapılır. Araştırmasını yaptık biz Mümtaz Sosyal'la, dünyada başka yerde yok. Ancak sömürgelerde yapılır.

Yarını nasıl olabilir?

Bu gidiş kötü, ama yarının kötü olacağını sanmıyorum. Biz Türkiye'yiz. Biz ne kötü gidişler gördük. Benim hayatım içinde en az Türkiye'nin gidişinden dört defa ümit kesildi. Gitti dendi, batıyoruz dendi. Halbuki sapasağlam ayakta duruyor, gittikçe büyüyor, çevrede gittikçe daha etkin olmaya başladı. Ondan telaşlanıp korkuyorlar şimdi. Ne yapacak, başımıza bir iş açacak, Osmanlı kalktı diye. Onun için ben Türkiye'nin geleceğinden kötümser değilim.

Türkçenin geleceği...

Türkçenin ki şu: Liselerde yabancı öğretim devam ederse yabancı dille üniversite eğitimi yapılırsa çok ciddi bir tehlike. Bunu mutlaka önlememiz lazım. Çünkü dil devrimi dolayısıyla geçmişimizle ilişkimiz kopmuştu, gençler devrimi anlamıyorlardı, bu defa Cumhuriyet dönemini de anlayamayacaklar. Bırak Osmanlıyı, Faruk Nafiz'i, Necip Fazıl'ı anlayamayacak, oraya doğru gidiyorlar. Buraya iki tane genç geldi, şurda oturuyor sevişiyorlar bak besbelli dedim, ikisi de oturdular bir saat konuşmadan çay içtiler, ondan sonra oğlan damdan düşer gibi ne dedi biliyor musun? "Sen var ya sen, seni seviyorum tamam mı?" Türkçe bu düzeyde. Bizim neslimizde orda nutuklar atılırdı, şiirler okunurdu, neler olurdu. Bir saat oturdular, çay içtiler meğerse seviyormuş. "Sen var ya sen, seni seviyorum tamam mı?" kız da önüne baktı. Bu felaket. Bunu mutlaka aşmamız lazım.

Peki Attilâ İlhan, aşkı nasıl tanımlıyor?

Şu kadar bin senelik insanlık tarihinde aşkı tanımlayabilen biri çıkmış mı? Böyle bir şey yok. Âşık olunur veya olunmaz.

Sizce bugünün insanı Stendhal'ın Kırmızı ve Siyah'ındaki Sorel gibi tutkulu aşkları yaşayabiliyor mu?

Sorel döneminde yahut Stendhal'in yazdığı dönemde olgunlaştırılan ve dünyaya evrensel olarak empoze edilen bir aşk anlayışı var ki, o Batı'nın aşk anlayışıdır ve Batılı burjuvazinin aşk anlayışıdır. Doğrudan hiçbir zaman öyle bir aşk anlayışı olmadı. Eski Yunan'da adam karıyla evlenirdi. Kadın kadınla yatardı, adam adamla, bu son derece doğal sayılıyordu. Hindistan başkadır, Çin başkadır, her ülkenin mantalitesi başkadır. Onun için o dönemdeki gibi bir aşk, elbette artık olmayacak. Her dönemin kendi aşk yaşayışı, görüşü var. O dönemde, o işlemin ortaya atıldığı Batı'da şimdi biseksüellik son derece doğal bir şeymiş gibi karşılanıyor. Karı da, koca da biseksüel oluyorlar, tatile çıkınca da bir karı ya da bir erkek alıp gidiyorlar. Birbirlerine olan aşkları hiç eksilmiyor. Halbuki Stendhal zamanında olsaydı, kan gövdeyi götürürdü.

"Kanın gövdeyi götürmesi" tutkunun sonucu değil mi sizce?

Bence tutkuyla ilgisi yok. Bu işte cinsellikle duygusallığı birbirinden ayırmak gerekiyor sanıyorum. O dönem çok birleştirmiştir. Yani, ancak duygusal olarak bağlandığın insanla cinsel ilişkiye girerdin. Aşk oydu. Halbuki şimdi aşk jimnastik haline gelmiştir. Cinsellik, birini görüyor, gidip onunla yatıyor ama karısını seviyor, onunla ne alakası var. Pek çoğunda böyle. Kadınların da bu hakkın savaşını veriyorlar. Yani bu altyapının getirdiği üstyapıda böyle bir aşk anlayışı beliriyor, niye? Çünkü kapitalizm öyle bir aşamaya geldi ki şimdi, önce geleneksel aileyi böldü. Çünkü hücre aile haline getirirse üç kişi için bir buzdolabı daha satarsın, halbuki geleneksel ailede iki buzdolabıyla her şey idare edilebiliyordu. O aile dağılınca, on beş aile olunca, on beş buzdolabı sattı. Şimdi "küçük aileyi de dağıtsak" diye düşünüyorlar. Bunlarla çok ilgisi var. Ekonomi politik. Ona göre aşk da önemini kaybediyor tabii. Başka bir önem kazanıyor. Dakikalık aşklar, gündelik aşklar önem kazanıyor.

Peki Attilâ İlhan'ın aşkları?

Attila İlhan'ın aşkları... Çok anlatıyorlar bana, söylüyorlar. Ben de neler yaşamış bu adam diye merak ediyorum. Aslında, öyle çok büyük aşklar da yok çocuklar, hepsi ortada yani.

Tutkuyla mı örülüydüler?

Ben tutkusal bir adam değilim. Ben sevebilirim. Hiç tutkusal olmadım. Benim bir sevgilim vardı, Fransız. Bana bir gün sen ne iş yapıyorsun dedi. Orda o zaman Nâzım'ı kurtarmak için uğraşıyorduk, söyleyemezdim. "Ben maceraperestim" dedim. "Maceraperestlere bayılırım" dedi. Biz bununla yattık, kalktık, dolaştık, bir zaman geçti bana dedi ki "Sen maceraperestim dedin ama sen çok örgütlü bir maceraperestsin" dedi. Yani benim yapım budur.

Böyle Bir Sevmek şiirinizin "ne kadınlar sevdim zaten yoktular" dizesiyle Attilâ İlhan'ın çokça kadını sevdiği, ama "zaten yoktular" derken de bir yanılsamayı yaşadığı izlenimi doğmuyor mu?

Doğuyor. O şu; hayal gücü olan bir insan bir kadını gördüğü zaman etkilenir. O kadın seni etkiliyorsa etkilenirsin. Etkilenince, sen o kadına bir içerik, bir muhteva verirsin. Ve o muhtevayla o kadının şeklini seversin. O kadına âşık olursun, ilişki başlar. İlişki başladıktan bir süre sonra birdenbire o kadının olmadığını görürsün, çünkü o içeriği sen verdin o kadına, onda o içerik yoktu. O sadece bir şekildir, içeriği de berbattır. O zaman senin sevdiğin kadın yoktur. Bir kadını görürsün, başlarsın yakıştırmaya hayal gücü de var ya "şiir de sever bu muhakkak Aragon'u da seviyordu." Sonra kadınla tanışırsın. Kadın birden bire "ben ipek çoraplarımı çok severim" der, şiirle de hiçbir ilişkisi yoktur. O zaman o kadını ne yapacaksın ki, yokmuş o kadın. Aradığın kadını bulamıyorsun.

Ölümden korkmadığınızı biliyorum. Ama insanın yaşarken duyduğu korkuların temelinde yine ölüm korkusu yatmıyor mu?

Ölümden korkmanın bir çaresi yok. Ceddimiz söylemiş "Korkunun ecele faydası yoktur." Çok güzel bir laftır bu. İstediğin kadar kork. Öleceksen öleceksin, bunun yolu yok, bu bir. İkincisi ben materyalist bir adamım, kendimle tutarlı olarak düşünüyorum, ölüm korkusu ne demek? Eğer ben materyalistsem, ben biliyorum her canlı ölür, ben de canlıyım ben de öleceğim. Nasıl ölücem? Nasıl ölürsem öleyim, bunun sorunu yok ki? Birden enfarktüsten gitmeyi tercih ederim, acı çekmem, sürünmem yataklarda, çünkü Sadri neler çekti gördüm. Dramatik oldu, aylarca sürdü, yıllarca sürdü. Ben öyle istemiyorum, enfarktüs gelsin, alsın götürsün, tertemiz bir iştir, ölümden gerçekten korkmam. Düşünmem de bak onu da söyleyeyim. Tabii insanlar ölümden korkacaklardır. Gazali'nin dediği doğrudur. "Dünyanın tek gerçeği ölümdür ve her şeyi o tayin eder. İnsanlığın medeniyetle yarattığı her şey ölüme karşı yaratılmıştır, var olabilmek, kalabilmek için. Bu bir gerçek, dünyanın bir gerçeği.

Bu kadar büyük bir gerçeğin karşısında "ben ölümden korkuyorum" ise komedi. Bizim halk türküsünde çok güzel bir mısra vardır ki ben bunun aksini yazdım şiirimde. "Bir ben ölmeyle dünya yıkılmaz" halk şairi bunu söylemiş. Biz insana değer vermek istediğimiz için bunu ben "Bir ben ölmeyle dünya yıkılır" dedim. Ama benim dünyam yıkılır, öbürü yıkılmaz. İnsanın kendini fazla önemsememesi lazım, ben merkezci olmaması lazım. Sen bir ölümlüsün. Şu kadarını yapabilirsin. Yarıda kalırsa üzülürüm, "Şunu da yapacaktım, iki roman daha vardı yazamadık" olur. O kadar önemli değil.

Bu röportaj, Düşler Dergisi'nin 11. sayısından (Nisan, 1996) alınmıştır.

"KALLEŞ BİR TİTREME ALDI ERKEĞİ"

Benim için Attilâ İlhan'ın şiirlerinin çok özel bir yeri vardır; her zaman listemin birinci sırasındadır. Türk, Dünya diyebiliriz buna. Bu gençliğimden beri, şiiriyle tanıştığım ilk günlerden beri sürer/sürmektedir. Onun patlamalı imgeleriyle ördüğü hüzünlü hazan romantikliği, gökyüzündeki, benim hep parlayan yıldızım olmuştur. Çelişki gibi görünmesine karşın, benim için değildir. Çünkü o parlayan yıldız, aynı zamanda soluk alıp vermemdir, ruhumun (kalbimin) genişlemesidir de...

Attilâ İlhan'ın şiirine "nesnel" yaklaşmam "olanaksız" gibidir; hiç de rahatsız olmamışımdır bu durumdan. Öte yandan -şimdi- bir pişmanlığım var (kolay kolay pişman olmam) ve de iş işten geçti! Şiirinden sıkça söz etmeme, çeşitli dinletiler düzenlememe; öğrencilerime sürekli okutmama karşın, ne yazık ki şiiriyle ilgili "bağımsız" bir yazım yoktur. Belki de şiiri "zedelemekten," "kızacağından," "dudak bükeceğinden," korkmaktır bu erteleniş. Dedim ya öznel, kişiseldir onun şiirleriyle bağım.

Bu denemede, bir şiirinin, adı "Belâ Çiçeği" olan şiirinin içinde gezinmeye, onun üstünde düşünmeye çalışacağım. Bu tür yazılarımda yöntemsel bir "sorunsalım" olmadığı için, şiiri çözümlemek değil şiirde yol almak, düşünce üretmek anlamında alınmalıdır niyetim. Yazımın "kimliği" ile ilgili seçimim, her zamanki gibi "özgür deneme"dir..

Bir Çiçek, Bela!

Şiiri söyleyen ya da anlatıcı (şair, Attilâ İlhan da olarak düşünülebilir) bir tanıklığı bize betimlemektedir "Belâ Çiçeği"nde. Şiir, Attilâ İlhan'ın aynı adlı kitabında yer almaktadır. Meraklısı İçin Notlar'da nasıl esinlendiğini şöyle yazar:

"Saatin, hele boyutları fazla iri tutulmuş, içinden aydınlatılan bir gar saatinin, insana, hayatının gerilimli anlarında nasıl garip göründüğünü, bilenler bilir. alsancak garı'nda, 'mevcutlu' götürülen bir 'siyasi'ye tanık olmuştum. olay beni çok etkiledi. hem adamın, hem kadının, birbirinden çok garın saatine bakmaları, ürpertici bir şeydi."

Şiir, altı dizeli üç öbekten oluşuyor. Daha çok 11-12'lik hecelerle yazılmış; üç tane on hecelik dize, bir de on üçlük dize var. Uyaklar tam/zengin uyak. Her üç öbekteki ikinci dizeler tekrar. Her öbekteki tek dizeler (1-3-5) kendi arasında ("ler" hatta "diler"); çift dizeler (2-4) de kendi arasında ("eği") uyaklı. Öbeklerin altıncı dizeleri de kendi arasında ("yordu" hatta "ıyordu").

Sözcük sıralanışıyla birlikte bütün bu uyak düzeninin yarattığı bir "ses" var, kuşkusuz ki. Bu "ses" şiirin kendi içindeki "ritim," "melodi," "tempo" gibi öğelerin yanı sıra bir başka "ses"e de karşılık geliyor sanki. O da hareket etmek üzere olan trenlerin çıkardığı, garların doğal sesi ("ahenkli" bir uğultu).

alsancak garı'na devrildiler
gece garın saati belâ çiçeği
hiçbir şeyin farkında değildiler
kalleş bir titreme aldı erkeği
elleri yırtılmıştı kelepçeliydiler
çantasını karısı taşıyordu

Garların saatleri bilindiği gibi, oldukça büyük ve yuvarlaktır. Büyük olmasının nedeni aynı zamanda sürekli bir "vakti" (zamanı) anımsatmaktır. Unutmanız olanaksızdır. Burada, yuvarlaklık bir çiçeği, daha çok da günebakan çiçeğini çağrıştırıyor. Günebakan (gündöndü, ayçiçeği) çiçekleri güneşin hareketine göre yani birim zamanın (günün) akışına göre eğilip bükülüyorlar, hareket ediyorlar; güneşin batışından sonra boyunları iyice öne eğiliyor. Yani hep güneşe bakıyorlar, zaten adları da oradan geliyor. [Ne var ki mertlik bozuldu; şimdi, genleri değiştirilerek çiçeklerin yemişleri (çekirdek) kavrulmasın diye güneşe yüzlerini dönmüyorlar, ne acı!] Çiçeğin "bela" oluşu ise sonradan ortaya çıkıyor. Nasıl bir bela, tabii ki "zorunlu ayrılık" belası!

Çoğu şiirinde görüldüğü üzre, bir sahne betimlemesiyle başlıyor şiir (aslında hep bu sahne betimlemesi sürüyor); sanki bir sinemada bir film izliyorsunuz. İlk dizede yer alan "devrildiler"den birden fazla oldukları anlaşılıyor; ayrıca "imgesel" bir durum da var. Geldiler, girdiler değil, devrildiler. Olumsuzluk var, isteksizlik var. Zorla olan bir durum var, iradenin dışında olan yani -ki şiirin öteki dizelerinde bu iyice anlaşılıyor. Dördüncü dizede "erkek," son dizede "karısı" sözcükleri de söz edilenlerin iki kişi olduğunu belirtiyor.

Titreme kalleş, çünkü erkek utanıyor. Elinde olmaması ya da titremesini engelleyememesi bir utanç durumu, ister istemez. Utanıyor, kızarıyor zayıflığından, çaresizliğinden. Titremesinden de utanıyor, başka bir durumdan (belki kelepçe) utanmasının yanında...

Siyah-Beyaz Bir Fotoğraf

Yukarıda da belirttiğim gibi şiirin ikinci ve üçüncü öbeklerinde de bir film sahnesi kadar açık betimlemeler var. Başka bir açıdan bakarsak sanki bir fotoğraf yorumlanmaktadır. Bu fotoğraf siyah-beyazdır hiç kuşkusuz ki. Nitekim Attilâ İlhan da gördüğünden çok etkilendiğini notlarda yazmış. Yine şiirin tipik özelliklerinden bir başkası ortaya çıkıyor: görsellik.

hiç kimse tanımıyordu kimdiler
gece garın saati belâ çiçeği
üçüncü mevki bir vagona bindiler
anlaşıldı erkeğin gideceği
bir şeyden vazgeçmiş gibiydiler
bir türlü karısına bakamıyordu

Attilâ İlhan notlarında erkeğin siyasi olduğunu söylüyor. Zaten karısının çantayı taşıması, ellerinin kelepçeli olması da çok net biçimde erkeğin "tutuklu" (mevcutlu) olduğunu ve götürüldüğünü gösteriyor. İkinci öbekteki "anlaşıldı erkeğin

gideceği" dizesi durumu iyice netleştiriyor. Böylece çiçeğe benzetilen saatin bir bela (ayrılık belası) olduğu ortaya çıkıyor. Zaman ilerliyor, birim zamanın ilerlemesinin somut göstergesi "nesne" olarak saat. Tren, kalkış saati (zamanı) geldi mi kalkacak. En fazla birkaç dakika rötar yapabilir. Ama kalkacak eninde sonunda, dolayısıyla gözler, kocaman, yuvarlak, tepede asılı duran garın saatinde. Son dakikalar; kelepçeli olmanın getirdiği bir utanç da var kalabalığın içinde, ayrılığın verdiği ıstırabın yanı sıra: sanki "vazgeçmiş gibiydiler." Neden? Çok şey söylenebilir. Belki en iyisi burada, sözcüklerin kendisine bırakmak...

ayaküstü birer bafra içtiler
gece garın saati belâ çiçeği
şimdiden bir yalnızlık içindeydiler
karanlık gelmişi geleceği
birdenbire sapsarı kesildiler
vagonlar usul usul kımıldıyordu

Bafra dönemin en tipik sigaralarından. Böylece bir anlamda şiirin zamanı (dönemi) de ortaya çıkıyor. Şiirin ne zaman yazıldığını bilmiyorum, şiirin içinde de böylesine bir belirti yok (hatta açıklamada da yok) ama kitabın yayın tarihi 1961. Demek ki daha öncesi. Burada bir ayraç açmak gerek. Garda anons yok. Yani birileri tren şu saatte kalkacak, şuraya gidecek ya da falanca memur danışmaya gelin gibisinden, garın içinde patlayan, çınlayan sözcükleri söylemiyor. Tabii ki bu şairin bir seçimi olabileceği gibi, illa da şiire girmesi gerekmez. Söylemek istediğim böylesine bir "gerçekçilik" değil. Ne var ki benim edindiğim izlenim ya da buna sezgi diyelim, gerçeklikte de olmadığı doğrultusunda. Bu da eski bir dönemin, eski yılların olgusu, yani anons tipik bir durum değil. Şimdi değişti kuşkusuz ki. Öte yandan, trenle ilgili yalnızca saat var. Her şey saatin üstünde yoğunlaşmış. Benzer şekilde şiirin mekânı gar. Notlar'dan Alsancak Garı olduğunu öğreniyoruz. Bu da çok önemli değil çünkü, sahne bir "genel geçerlilik" taşıyor. Her yerde olabilir. Bafra sigarası olmasa, Avrupa'nın herhangi bir garı olarak da algılayabiliriz. Böylece bir "evrensellik" de bulabiliriz. [Tabii ki mahkûmu nakletme biçimi her ülkede benzer değil. Ama öncelikle akla, İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan gibi ülkeler geliyor.]

Birlikte son sigaralarını içiyorlar. Kederin dumanı, sigara dumanıyla örtüşüyor. Konuşmak yok, söz tükenmiş, birlikte yapılan bir eylem, kederli kederli sigara dumanını tüttürmek. Ayrılık gerçeğini değiştirmeleri olanaksız. Birazdan tren hareket edecek ve uzun bir ayrılık başlayacak belki. Belki de daha da kötüsü; kim bilebilir. Görüntü, hazin, acıklı, üçüncü kişi için. Üçüncü kişi şiiri söyleyen ya da şairin kendisi Attilâ İlhan.

İstenmeyen Zaman

Beklenen an, dahası gelmesi hiç istemeyen an gelip çatıyor. O an, yüzler sapsarı kesiliyor, ikisi de. Çünkü trenin tekerlekleri hareket ediyor, belki sigaranın son dumanı trenin dumanına karışıyor. Vagonlar kımıldıyor, buradaki hareket, ayrılığın başlangıcı. Zaten ikinci öbekteki "şimdiden bir yalnızlık içindeydiler" dizesi, şiirdeki bu hareketin, bu istenmeyen anın (yani, "vagonlar usul usul kımıldıyordu") başlangıcıydı!

Şiirin bütünlüğüne bakıldığında sahne (bir ayrılık sahnesi bu) canlı bir biçimde gözlerimizin önüne geliyor. Yine şiirin bütünlüğünden çıkan, Attilâ İlhan'ın şiirinin genel tipikliği olan biraz da olsa bir "gerilim" var. Bazı ayrıntılar ve betimlemeler bu gerimli ve canlılığı (sahnenin gerçekliğini) daha da berkitiyor: "belâ çiçeği," "elleri yırtılmıştı," "sapsarı kesildiler" vb. Notlar'da söz ettiği "hayatın gerilimli anları"nı şiirin içine taşıyor, orada da oluşturuyor.

Tren hareket eder; gelecek günler "karanlıktır"! Erkek, elleri kelepçeli, utanıyor ki kadın da öyle ama, elinden geldiğince gizleyerek -varlığıyla- erkeğine güç katmaya çalışmakta! Ama çaresiz bir kez daha yineleyelim, yüzler sapsarı kesilecektir, vagonlar usul usul kımıldanmaya başladığında. Şiirin akışı, kendi hızı, konunun getirdiği akışla birlikte koşut gidiyor. Şiirin akması, zamanın da geçmesi.

"Saat"in o ana, kadınla erkeğin ayrılacağı ve o ayrılık belasının başlayacağı (aslında başlamıştı da), istenmeyen o ana gelmesi. Zamanın akıp geçmesi...

Çoğu şiirinde yer alan aşk teması yok! Öte yandan kadın ile erkeğin sevgi, bağlılık gibi duyguları duyumsanıyor. Bu ister zorunluktan ister başka bir nedenden olsun, duyumsanıyor; "şimdiden bir yalnızlık içindeydiler" dizesi bunu hem açık hem örtülü belirtiyor. Ama, yine de küçük de olsa bir aşk anı, ışığı bulmalıyız (olmalı): "bir şeyden vazgeçmiş gibiydiler" dizesini, "metaforik" bir biçimde okursak (yorumlarsak) acaba, -şiirin bütününü de düşünerek- o aşk ışığına, anına ulaşabilir miyiz?

Artık, izmaritler, rayların üzerindedir...

BELÂ ÇİÇEĞİ

alsancak garı'na devrildiler
gece garın saati belâ çiçeği
hiçbir şeyin farkında değildiler
kalleş bir titreme aldı erkeği
elleri yırtılmıştı kelepçeliydiler
çantasını karısı taşıyordu

hiç kimse tanımıyordu kimdiler
gece garın saati belâ çiçeği
üçüncü mevki bir vagona bindiler
anlaşıldı erkeğin gideceği
bir şeyden vazgeçmiş gibiydiler
bir türlü karısına bakamıyordu

ayaküstü birer bafra içtiler
gece garın saati belâ çiçeği
şimdiden bir yalnızlık içindeydiler
karanlık gelmişi geleceği
birdenbire sapsarı kesildiler
vagonlar usul usul kımıldıyordu

Attilâ İlhan

"ŞAİRİN ÖLÜMÜ BİR DOĞUMUN BAŞLANGICIDIR"

1. Attilâ İlhan

Attila İlhan'la ilk kez 1982 yılında, Taksim'deki Cafe Bulvar'da, Rıfat Ilgaz'la sohbet ederken tanışmıştım. Şiir kitapları kadar romanları ve düşünsel kitapları da olmasına karşın, Attila İlhan hep şair olarak bilindi. Yazar ve düşünür kişiliği, şiirinin önüne geçemedi. Çünkü ışığının altına gireni kör edecek kadar etkisi altına alan çok parlak bir projektör gibi özgündü şiiri. Onun şiirinden çok uzak esinlenmeler taşıyan bir şairi bile hemen ele verirdi. Öylesine özgün bir şairdi ki, kendisi bile kendini aşamadı, değiştiremedi. Son şiir kitaplarında sanki ikinci elden bir Attila İlhan şiiri okuyor gibi olduk.

Attila İlhan'ın şiiri, aslında büyük ölçüde Batı kültürünün, özellikle Fransız şiir duyarlılığının aşkı, yaşamı ve insanı kavrayışının şiiriydi. İlk kitabı *Duvar* için bunu söylemek biraz zor. Çünkü bu kitapta büyük ölçüde Nâzım Hikmet'in yer yer biçimsel, büyük ölçüde de toplumsal duyarlılığıyla somutlanan içeriksel bir etkilenmeden söz edilebilir. Ama diğer kitapları son derece kendine özgü bir şiir estetiğine sahipti.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla başlayan uluslaşma süreci, aynı zamanda edebiyatta modernleşme sürecimizin de başlangıcı olmuştur, denebilir. Divan şiirinden kopan gelenek, artık kendine yeni bir poetika oluşturmalıydı. Oysa modern bir şiir oluşturacak ve kendine ait bir şiir mirası yoktu. Bu yüzden, Attila İlhan da örneğin Ahmet Haşim, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil gibi Batı şiirinde olanaklar aradı. Buldu da. Baudelaire, Verlaine, Appolinaire, Rimbaud gibi Fransız şairlerinden etkilendi. Ama bu etkilenme, yalnızca ses boyutunda, şiirinin müzikalitesinde kendini belli etti. Oysa şiirinin içerik boyutu, ideolojik boyutu her zaman "romantik devrimci/melankolik toplumcu" olarak yansıdı. Bazı yazarlar tarafından şiirimizin 1940 Kuşağı topluluğu içerisinde sayılsa bile, aslında herhangi bir şiir topluluğu içinde yer almadan, Fazıl Hüsnü Dağlarca ya da Gülten Akın gibi kendine ait şiir yatağında aktı.

Attila İlhan'ın şiiri büyük ölçüde sese dayanan bir şiirdir. Zaten kendisi de çeşitli konuşmalarında, şiirin bir ses etkinliği olduğunu öne sürüyordu. Ona göre iyi bir şiir, kolayca ezberlenme olanağı tanıyan, yüksek sesle okunabilen bir şiirdi. Bu şiir anlayışı, bazı şair ve eleştirmenlere göre, sözlü şiir anlayışı ile örtüşüyordu. Oysa günümüzün modern şiiri bir yazılı kültür etkinliğiydi ve sözcükler düzeyinde okunmak için yazılan bir metindi.

Ne olursa olsun, Attila İlhan'ın şiiri, ülkemizde yıllardır aşkın dili olmayı sürdürdü ve sürdürecek. Şiirinin öznesi olan bıçkın, her nasılsa kendini birtakım karanlık insanların arasında bulmuş olmanın şaşkınlığını taşıyan, uzak ve kolay kolay anlaşılmayan, biraz illegal birey, yaşamımızın belli dönemlerinde bizi karşılamayı sürdürecek. Kimseye göre olmayan acısını duymamız, ışığını çalmamız, karanlığında yürümemiz mümkün olmasa da, *Sisler Bulvarı*'nda karşılaşma olanağımız yüksek

2. Azer Yaran

Azer Yaran'ı Türkiye'deki şiir okuru pek fazla tanımaz. Gerçi bu okur, üç-beş şair dışında kimseyi pek fazla tanımaz. Şu da var: Azer Yaran uzun yıllar önce Ordu'nun bir köyüne çekilmiş, sessiz sedasız yaşıyordu. Yayımladığı tek tük şiirleri ve Rus şiirinden yaptığı çevirileriyle orada olduğunu biliyorduk. Yesenin'den yaptığı şiir çevirileri, sanki kendi şiirlerinden daha güzelmiş gibi geliyordu bana.

Azer Yaran'ı 1970 yılının sonlarında, Ankara'da tanıdım. O yılların etkili edebiyat dergilerinden Türkiye Yazıları dergisinin çevresindeydi. Konuşurken bir heyecanı yatıştırmak istermiş gibi konuşurdu. Susarken dudakları titrerdi. Sanki sustuğu zamanlarda da konuşmasını sürdürür gibiydi. En son 2003 güzünde, Ankara'da karşılaştık. Tedavi için gelmişti. Kaldığı otele gittim. Bahçede, sonbahara hazırlanan ağaçların altında şiir konuştuk. Ona Kazak şair Olcas Süleymanov'un Rusça bir külliyatından söz ettim. Benim şiirle ilgilendiğimi bilen bir Kazak öğrencim vermişti. Kitabı istedi. Ertesi gün getirdim. İlgisini çekerse, bir bölümünü çevirebileceğini söyledi. Kitabı alıp Ordu'ya döndü. Tekrar gelmedi. Zaten ben de Ankara'yı terk etmiştim.

"Akşamdı, kesti şarkıyı kıyı
Geçmiş yıllardan neler anlattı, neler,
Banklarda işlek bir mırıltıyı
Kışkırtıyordu yumuşak gölgeler."

2 Ekim 2005 Pazar sabahı, uzun süredir tedavi gördüğü kansere yenik düşen Azer Yaran, yazar sözlüklerinde ve ansiklopedilerde şöyle tanıtılıyor:1949 yılında Fatsa'nın Kavraz, şimdiki adıyla Korucuk köyünde doğdu. 1972 yılında Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1970 yılında TRT'nin düzenlediği ses ve yetenek sınavlarından geçerek kurumun çoksesli topluluğunda bas ses olarak şarkı söylemeye başladı; kurum içinde profesyonel müzik eğitimi gördü. 1974'te TRT muhabiri oldu, dış yayınlar muhabiri olarak çalıştı. 1982'de memuriyetten ayrıldı. Daha sonra, reklam, ansiklopedi, basın çevirmenliği yaptı. İlk şiirleri 1976 yılında Cemal Süreya'nın yönetimindeki Türkiye Yazıları ve Oluşum dergilerinde yayımlanmaya başladı. İzleyen yıllarda şiirlerini yayımlamayı sürdürürken, Rusçadan ilk şiir çevirileri çıktı. Milliyet Sanat ve Gösteri dergilerinin genç şairler özel sayılarında yer aldı. 70'li yılların ikinci yarısından başlayarak bilimsel kitaplara ve Rus şiirinden çeviri çalışmalarına yöneldi.

Yayımlanmış şiir kitapları: *Mayıs* (Türkiye Yazıları, 1979), *Burada Günışığı Türk* (Gibi Yayınları, 1996), *Deniz ve Ten* (Öteki Yayınevi, 1998); (Giz Menekşesi Toplu Şiirler (1975-2002)'de yer alan "*Günışığının Kıyısında*" ve "*Sonyaz Bildirisi*" bölümleri şairin erken-orta ve son dönem şiirlerinden iki kitap dosyası olarak hazırlanmıştı).

Çeviri kitapları: S. Yesenin, *Lirikler* (1982), A. Ahmatova, *Seçilmiş Şiirler* (1984), S. Yesenin, *Sönüyor Al Kanatları Günbatımının* (1992), *A. Blok*, Şiirler (1992), B. Pasternak, *Kızkardeşim Hayat* (1993), B. Pasternak, *İkinci Doğuş* (1994), Y. Lermontov, *Deniz Kızı* (1994), A. Puşkin, *Bakır Atlı* (1995), G. Aygi, *Sen-Simalarıyla Çiçeklerin* (1995), M. Tsvetayeva, *Ruh ve Ad* (1996), V. Mayakovski, *Dinleyin!* (1999). V. Mayakovski, *Pantolonlu Bulut* (2002), A. Puşkin, *Yevgeni Onegin* (2003, YKY).

Azer Yaran'ın şiiri, ilk şiirlerinden sonra, giderek kırılgan, çağrışımsal, kavramsal, biraz soyut görünüm kazanıyor. "*Mayıs*" ve "*Burada Günışığı Türk*" adlı kitaplarında yer alan şiirlerin maddi ve nesnel gerçeklikte karşılıklarından söz edilebilirken, son dönem şiirlerinde, örneğin, "Mut" adlı şiirde olduğu gibi sözcüklerin sessel yapısında, kırılmalarında, hecelerde şiiri aramaya giden bir çizgi görülüyor:. "Us," "tin" "görü," "yazgı" gibi düşünsel ya da soyut kavramlar şiirin temel dayanakları oluyor:

"Mut Doğuşun ışığı aşkı aydınlığa bürüyen./Işıltıdan yapışmış kirpiklerde görü./Tutku — özdeğin dev yeteneği ve bulunçu-aktöresi Usun./Gök derin toprak ağırtan engin./Ten erimli tin bürünüyor dirilişe. Tümör giderilmiş kan sağalmış./Uluskardeşler birbirinin yabanıl düşmüş dilini konuşuyor./Gök yeni yer taze.

EFLATUN
NURİ

BENİM ADIM
EFLATUN

EFLATUN NURİ

CADDE

KİTAPÇILARDA

Mihri Belli
Hapishaneden Çizgiler

KİTAPÇILARDA

KIRIK DAL

[illegible] en soylu ata binmek iste[illegible]
en güzel kadını ist[illegible]
en yüksek şiiri yazmak ist[illegible]

Ben [illegible]
en sevgime karşı sevdiğim kadın,
[illegible]

En özsel toprağa basmak istedim,
en yersel suyu istedim içme[illegible]
en esen havayı çekmek istedim

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ve en büyük evrene ermek istedim,
kayaların ellerinde kayal[illegible]
[illegible]

[illegible]u akıyor su akıyor su akıyor[illegible]
[illegible]ktığım bu en kökten su[illegible]
bu [illegible] dindiğim en yersel kay[illegible]

[illegible]nebildiğimiz soylu at [illegible] bizimdir,
[illegible]
[illegible]yebildiğimiz yüksek şiir [illegible] bizimd[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]ğım en yüksek ş[illegible]

[illegible]

[illegible]

Azer Yaran (1949-2005)

VEDA SAHNESİ... İrfan Yıldız

Türkçe'nin ölen bir oğlu üzerine hüzün çeşitlemeleri:

AZER ÖLMÜŞ, YAS DENİZİ IŞILDIYOR

"vedaların üstü açık kaldı / yağmur alıyor akşamları" (İ.Y.)

O gün, canım hiçbir şey yapmak istemiyordu. Bir bungu ortalığı kaplamıştı. Hava kapalı, deniz dalgalı, kara bulutlar daha da kararıyor, zaman sancıyla geçiyordu. Gazetelere bile bakmak istemiyordum. Yaşamın sevinç kıpırtıları dinlenceye çekilmişti sanki. Derken, zil çaldı. Manolya Sokak, zil sesini hiç bu denli irkilerek dinlememiştir belki. Bir zil sesiyle, kuşlar ürküp kaçar mı? Kaçtılar işte... Dostum Hüseyin Özyürek, "İRFAN, SANA ULAŞAMAMIŞLAR, AZER BEY ÖLMÜŞ" dedi. Dedi ve sustu. Bir süre konuşmadık. Sonra, birkaç aranması gerekli kişiyi aradım. Kalktık, Hüseyin Bey'le, Fatsa'ya, Korucuk Köyü'ne, Azer'e... Ama, bu kez, ölüsüne... Vardık ki...

Yol boyu serin ve sessiz bir derinlikte... Sanki, çevrede hiç kimse yokmuş gibi... Sanki, şairin son yolculuğu için gizli bir saygı duruşuna geçmiş her şey ve herkes... Bastığımız toprak; tahtaları çürümüş, rüzgârdan yaylanan, eski, güvenilir olmayan bir tahta köprünün geriliminde... Ayaklarımız kaygıyla adımlıyor. Dışarıda kızkardeşleri var... Ağlaşıyorlar. Kaç senelik Azer yolculuğumda, benim de ablalarım olmuşlardı... "Yaa İrfan Bey, işte böyle, kaybettik Azer'imizi..." dediler. Yalnızca bir taflan yaprağı kadar kımıldayarak, "Evet... Ne diyeceğimi bilemiyorum" dedim. Evin giriş bölümünde yeğenler, ayakta ağlıyorlar; sessizce ve içten içe hıçkırıklar duvarlara yeni birer anlam katıyor... O acı kapıdan girdim içeri... Zeki Ağabey (YARAN), beni görünce fırladı yerinden... Gözyaşları çeşme...

"NERDESİN KARDEŞİM, NERDESİN? KAYBETTİK AZER'İ. CANIMI KAYBETTİM. IŞIĞIMI YİTİRDİM. NERDESİN"

Diyerek, sarıldı bana. Kucaklaştık acının paylaşım anında. Yıkımın kapı önünde. Azer'i indirmişler yere... Yöresel deyimle, 'Rahat Döşeğine' yatırmışlar. Çevresinde oturup kimi sessiz, kimi sesli ağlıyor yakınları...

Bakayım Azer Ağabeyime, dedim. Açtılar yüzünü...

Baktım, şaire... Türkçenin oğluna... Saydere'nin Bey'fendisine... Bir miktar sakalı var... Son görüştüğümüz 22 eylülden bu yana biraz daha uzamış... Kırlarla alalanmış sakalı ve iyice seyrelmiş de olsa, kırağı yağmış gibi başında saçları. Ama, bir dakika... O, hiç de ölmüş gibi durmuyor. Sanki canlı da, olan biteni biliyor. Yüzünde, inanın, öyle bir görkem, bir dik duruş, bir onur ve hatta bir gurur. Belli ki, bir korkuyla değil, onurla, göğsünü gererek karşılamış ölümü... O anda, demek ki, korkmadan verilmiş bir canın, son yüz ifadesi olarak duruyordu, o son andaki son ifade. Ölümünde bile son bir dize düşürdü hayatın ortasına... HEY, SEN, FARK EDİLMEMİŞ GÜR SESİ CANİK DAĞLARININ... Ve, o mağrur duruşun ortasında, bir gülümseme... Bir anıt gibi duran ölü bedeninin yüz anlatımını o gülümseme tamamlıyordu... Yine, son görüşmemize, 22 eylüle gitti belleğim. "İrfan Bey, artık hazırım ölüme, artık ölüme gülümsüyorum..." Demişti. Devam etmişti. O son, yaklaşık iki saatlik görüşmede... 22 Eylülde... Benim için, yaşamım boyunca en büyük armağanlardan ve en büyük ödüllerden olacak, o hüzünlü birkaç cümleyi sarf etti... Sonra, ağladı. Azer'in ağladığını ilk kez görüyordum. Ve son kezmiş meğer... Aslında, bunun bir veda konuşması olduğunu hissediyordum. Ama, gene görüşmek için umut vardı içimde. Ahmet Erhan'ın, ona adadığı şiirden söz etmiştik. Onurlanmıştı, mutlu olmuştu bu şiirden. BAĞLAR GAZELİ'nden... Ve iyi ki yazılmıştı o şiir. Belki duygusu yıllar öncesinden vardı da, şimdi kaleme alınmıştı... Azer'in acılarla dolu bedeninde, berrak bir cam gibi taşıdığı aklı ve belleğine, bir çiçek bahçesi olarak taşıdığı yüreğine öyle hoş bir esinti olarak gelmişti o şiir... Evet, Ahmet... Ahmet Erhan... Dedi, durdu, sustu. Bir kitabın önceden ezberlenmiş sayfalarını hızla okur ve sayfalarını telaşla çevirircesine bir çok şey anlattı o gün. Ve vakit gitmek için gelmişti limana. Ben de vaktin gemisiyle, uzaklaşmıştım Azer'in Aşiyanı'ndan.

"Kardeşim, kendinize iyi bakın; yine görüşürüz. Ben, buradayım, bildiğiniz gibi..." Dedi. Ismarlaştık. 22 Eylül'dü... Şimdi, onun yanında, sağlığındaki saygımın aynısıyla oturuyordum. O bu kez, sözcükler kullanmadan, tümceler kurmadan konuşuyordu. O mecazi ve meali anlamın kenarında, adeta denize bakıyorduk...

Azer Ağabey'e ait telefon defterindeki isim ve numaralardan, birkaç dostunu daha aradım... Kötü haberleri söylemek zor iş. Sözcükler bükülüyor insanın gırtlağında. Azer, yıllar yılı yaşadığı Aşiyanı'nda, son geceyi geçiriyordu artık, bir konuk gibi... Kendi evinin konuğuydu artık... Yeni tanışılmış, yatıya gelmiş, uzaktan bir konuk gibi sessizce, rahatsızlık vermekten çekinerek, uyuyordu...

Ertesi gün... Gene Hüseyin Özyürek'le vardık şairin sessiz evine... Yağmur altındaydı Ünye-Fatsa... Ve Ordu'dan Sinop'a kadar her yer... Aynı yağmurun duygusundaydık. Sinop'daki dostlar, İlyas Tunç ve Hayati Baki de geleceklerdi. Gelemediler. Sabah 05.00'te hazırlanmışlar. Ne mümkün. Yağmur, fırtına, yol almak çok zor... Kalakalmışlardı, uzun bir dizenin öbür ucunda. O dizenin hattından, hüzünlerimizi göndere duruyorduk. Hüzünlerimizi göndereduruyorduk da... Hüzünlerin gönderinde Azer'in bayrağı vardı. Hah, işte, biz de o bayrağı dalgalandıran rüzgâra acı anlamlar vererek,

Karadeniz'in kıyı boyundan, Şair'e esenlikler diliyorduk... Bütün dizeler denizdeydi artık... Deniz ve Ten, demişti ya, Deniz ve Dizeler vardı artık...

Ordu'dan Murat Karacan, Gökhan Akçiçek, Selçuk Küpçük ve Şinasi Tepe...

Fatsa'dan Dursun Ali Akınet... Fatsa'dan yakın dostları Öğretmen Hüseyin Uygun, Mühendis Selahattin Mut... Ölümün acısı, bu iki yakın dostunun yüz hatlarına iyice işlemişti. Birbirimize bakarak, acıyı, üzüncü sözcüklerin üzerine atmaya çalışıyorduk. Ve Avukat Abdullah Çam... Onun Avukatı olmanın onuruyla; ama, onunla edabiyat/şiir sohbeti yapamamış olmanın, ona bu açıdan yaklaşmaya cesaret edememiş olmanın kederiyle, son anına kadar cenaze töreni aşamaların-

dan ayrılmadı. Şinasi, küçük oğlunu getirmişti, cenazeyi bu küçük çocuk kameraya aldı. Bu çocuk... Bu şairi hissetmiş olmalı ki, sürekli, her şeyi çekmeye çalışıyordu... Belki de, ilk dizesini o gün yazmıştır... Dursun Ali Akınet, kimseyle konuşmadan, yol boylarını adımlıyordu. Acaba dedim, içinde yeni bir beste mi var? Sessizlik günün ruhuna işlemişti. Yağmura karşı şemsiye getiren üç beş kişi, şemsiyesini arkadaşlarıyla paylaşırken, şemsiyelerin altına giren herkesin üçte ikisi ıslanıyor, üçte biri kuru kalıyordu. Tıpkı, üzünç ve sevinci paylaşmayı bilen yakın dostların sürekli durumu gibi... Azer'i yas denizine gömdüler... Annesinin yayına.. Ki, bu 'Peygamber çiçeği desenli' sevecen anneyi; ben, henüz sağken o İhtiyarcık, ne çok ziyaret etmiştim. Azer Ağabey'le dururlarken hayatın tam ortasında. İhtiyarcık, işte oğlun geldi yanına. Nihayet tam anlamıyla çevrilmiş bir dizenin anlamının ortasına...

Evet, toprağa bırakılmıştı. Üzeri örtülmüştü. Yorganı yastığı topraktı. Herkes, bir veda müzikalinin son sahnesinden, perde gerisine doğru çekilmeye başladı. Son sahnede asıl mesaj verilmiş, izleyici dağılmıştı. Oyuncular, oynadıkları oyunun gerçekçi hareket ve sözlerinden aldıkları acı etkiyle; perdenin arkasına geçince, donup kalmışlardı. Tıpkı Saydere'ye doğru akan yağmur suları gibi çekilip gitti herkes... Biz de o yağmurun geç kalmış son damlaları gibi; vedalaşarak, Azer Ağabey'in kardeşleriyle ve özellikle Zeki Yaran'la, oğlu Göksay'la, aktık Saydere'den Karadeniz'e doğru... Denize akmaktan başkaca çare yoktu çünkü.

"Uzak", uzak olalı böyle hüzün yaşamadıydı... Uzak, ne bileydi; bir gün, Aşiyanı'nda ölen Azer'e yas tutacağını...

Türkçe'nin güzel oğlu toprağa emanet; o güzelim yapıtları, Türkçe'ye... Evet, Azer Yaran hastaydı, gerçekten... Evet, Azer Yaran öldü, gerçekten... Azer Yaran vardı, gerçekten... Azer Yaran, hep var olacak, gerçekten... Şair ölmüş... Yas denizi ışıldıyor... Azer'in Türküsüne gömdüler onu...

Yeryüzüne yayılmış gül yaprağı/ökçelerin erkiyle ezilirken/acıyla uyanan Azer, su almağa gider'di, öz-kaynak çeşmesine erken...

Ya şimdi...

"Nerdesin? Evde misin?
Yaprağın ezildiği yerde misin?
Güneş beyaz, ay sarı
Tanyerini boyadı
Batan günün kuşları

Dışarı çık
Evde misin?"

(E. E.)

İRFAN YILDIZ

AZER YARAN İÇİN AĞIT

I.

Azer öldü
Sonsuz sabah kahvaltısıyla
Saydere boylarını sarı ay-beyazlığı
Türkçe bir an dondu kaldı

Uzun ince bir dize gibi
Uzandı uzak tabutuna
Sarındı şiirin son kaputuna
Türkçe bir an dondu kaldı

Ölüm bir görkem olarak
Sundu ona son anı
Bir dost gibi gülümseyerek
Ağırladı ölümcül anı

Yüzünde en tiz ve en tez dize
Oturdu ölümle diz dize
O taflan tadı sözlerinde
Sessizce verdi son söylevini

Çığlık çıktı Saydere'den yukarı
Ve Bolaman'a aşağı
İndi ölünün görkemli söylevi
Soğuk rüzgârın gülleri buruştu

Şair, bir define olarak gömüldü yurduna
Külçe altınlarıyla parıldıyor Türkçe toprak
Şair öldü 'yas denizi ışıldıyor'du
Canik Dağları'nda dizeler ışıldıyordu

Gömüldü bin yılına Fatsa'nın
Küskündü güne, sessiz ve ivecen yollar
Kaç denizinden gelmiş suyla yudular seni?
Kaç köpüklü dalganın ıtırıyla yudular seni?

KAÇAK ELEŞTİRİ

A. Ömer Türkeş

Yazar değilse bile,

Son yıllarda hem sayısal hem türsel anlamda bir bolluk var romanımızda. Ne ölçüde okunduklarını bilemiyoruz, ama savaş romanları, aşk romanları, fantastik romanlar, fantastik kurgular, bilim kurgular, tarihi anlatılar, korkular ve polisiyeler, kısacası hemen her roman türü yerli yazarlarımızın ilgi alanına giriyor. Tek istisnası siyasi romanlar... Tam bu noktada biraz durmak, sıkça düşülen bir hatayı düzelterek başlamak istiyorum; siyasi roman, türler arasında bir tür olarak düşünülmemelidir. Saydığım roman türleri siyasal içerikten hiç de muaf değillerdir. Bir romanı, bir filmi ya da bir sanat eserini "siyasi" yapan öğeleri tesbit etmek siyasallığa yüklediğimiz anlamlara bağlıdır. Ve böyle bir perspektifle bakarsak eğer, Türk romanı tarih sahnesine ilk çıktığı andan bu yana her zaman siyasidir.

Osmanlıya toplumsal bir projenin, modernleşmenin aracı olarak ithal edilen roman sanatı, bu coğrafyada serpilip gelişirken siyasetle hep içiçeydi. Mesela genç

Yılmaz Güney

Cumhuriyet kendisini anlatmak için edebiyatı yardıma çağırmış, milliyetçilik en iyi ifadesini romanlarda bulmuş, 70'lerden sonra islami kesim de vazettiği hayat tarzını –tıpkı Kemalizm gibi-

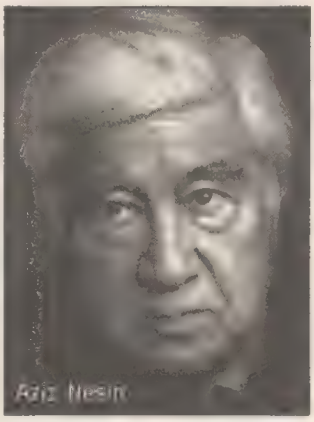

Aziz Nesin

romanlarla popüleştirme yoluna gitmiştir. Ancak her nedense politik roman her zaman düzene soldan muhalefet eden bir anlatı biçiminde anlaşılmıştır. Bunda, yazarların politik söylemin imkânsızlaştığı baskı dönemlerinde, politik söz söylemenin tek mümkün biçimi olarak edebiyata sarılmalarının rolü vardır.

12 Eylül darbesinden sonra maruz kaldığımız şiddet öylesine dehşet uyandırdı ki insanlar –yazarlar da dahildir- siyasal ve toplumsal olandan el çektiler. Başlangıcında bir korunma refleksi diyelim buna; her yanı kaplayan korkuların edebiyata bir yansıması... Siyasi olanla ilgilenmenin kirli ve demode olduğuna ilişkin yaygınlaşmış ön kabulün sonucu, diğer bütün alanlarda yaşanan yukarıdan aşağıya restorasyon, edebiyattaki yansımasını, toplumsal olana sırt çeviren, gerçekçiliği terkedip oyunu öne çıkaran romanlarda buldu. Gerçeklikten öylesine bir kopuş yaşandı ki, yoksulluk ve yoksullar buharlaşıverdi. Ama bu, yönetici kesimin, egemen sınıfın, yürürlüğe konan liberal ekonominin politikasına birebir uyumlu değil miydi? Ya bunalımlı bireyi, ya arızalı kadınlarla arızalı erkeklerin imkânsız aşklarını anlatanlar, daha iyi bir dünyanın mümkün olamayacağının altını çizerlerken sürüp giden sistemle bütünleşmiyorlar mı? Hele ki hitap ettiği okuyucuyla arasında duygusal ve düşünsel mesafeyi neredeyse sıfırlayan "öteki" edebiyat, yani komplo teorileri üzerine kurulu macera, savaş ve polisiye türden romanlar ilkel, maçist, şoven, milliyetçi zihniyeti dile getirirken politik bir tutum içerisinde değiller mi? Bütün soruların cevabı "Evet"tir. Bütün hepsi de, bir zamanlar yoksulluğu anlattıkları için "politik roman" parantezine alınan, bu nedenle şimdilerde küçümsenen romanlar kadar sınıfsal, ideolojik ve politiktir.

Bugün her alanda olduğu gibi edebiyat dünyasında da toplumun tamamını etkisi altına alan zaman ve bellek yitimine eşlik eden bir unutkanlık, hatta bir reddiye, siyasi olana sırtını dönme ya da sol duyarlılığı küçümseme refleksi var. Bakmıyor, görmüyor, ama bir dönemin kapandığını, edebiyatın/sanatın sanatın siyasetle ilişkisinin bittiğini müjdeliyorlar. Ancak biten, yazarın sözünün, saygınlığının bitimidir. Bugün Orhan Pamuk'u hedef alan linç girişimini kolaylaştıran, yazarla toplum arasındaki bağın kopukluğundan, yazarın artistik de-

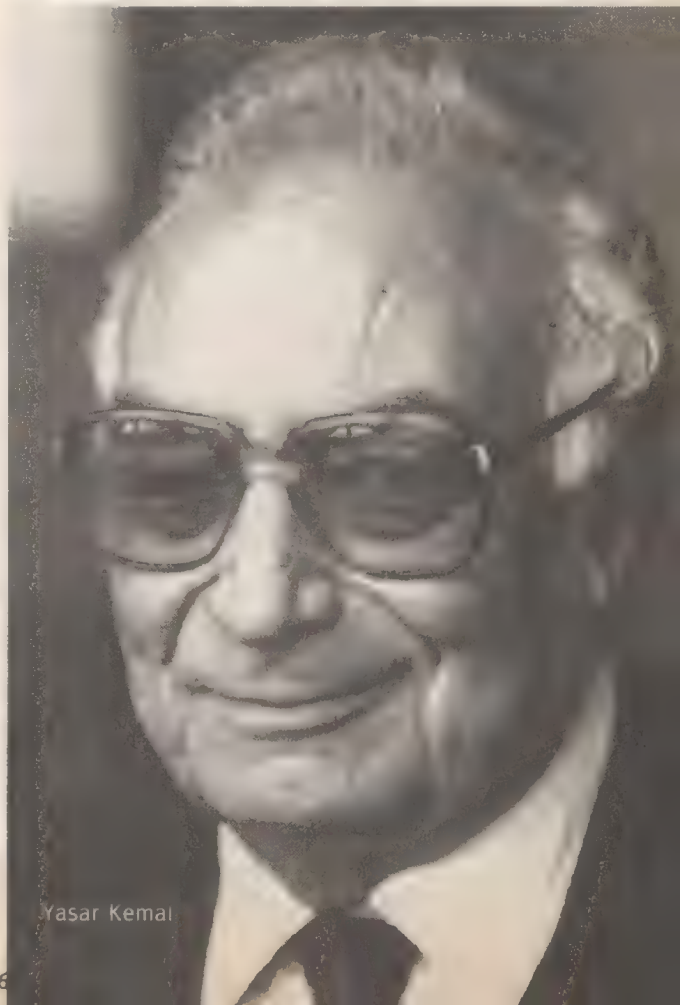

Yaşar Kemal

romanları politik

ğeri artarken düşünsel itibarının azalmasındandır. 40'lı, 50'li, 60'lı, 70'li yıllarda Sabahattin Ali'ye, Nazım Hikmet'e, Reşat Enis'e, Yaşar Kemal'e, Kemal Tahir'e, Fakir Baykurt'a, Sevgi Soysal'a, Yılmaz Güney'e, Aziz Nesin'e söylenmeye cüret edilemeyen sözlerin bugün hep bir ağızdan Orhan Pamuk'a yönelmesinin, hangi yeteneğiyle kaptığı meçhul köşesinden "sen yazarsın, seni ilgilendirmeyen konularda ağzını açma" denilebilmesinin ardında, entelektüel kesime yönelik düşmanlık kadar, entelektüel ile yazar kimliklerinin ayrıştırılmasının, edebiyata politika karıştırılmaması gerektiği boş inancının rolü de vardır.

Roman ve politika

Kısıtlı yerimiz nedeniyle kötü örnekler üzerinde daha fazla durmayıp "olması gereken nedir" sorusuna cevap vermeye çalışalım. Söylemek istediğim, "politika" kelimesini mümkün olan en geniş anlamıyla kullandığımızda, politikayı edebiyata sokmanın bir anlamının da kalmayacağıdır. Toplumsal hayatın örgütlenme biçimini, iktidar ilişkilerini ve bunların hepsinin bireyler üzerindeki etkisini dile getirmesi açısından, edebiyat –ve roman- tarihin her döneminde politikayla ilişkilidir. Eagleton'un cümleleriyle; "insani anlam, değer, dil, duygu ve deneyimlerle ilgili olan her yaratıcı etkinlik kaçınılmaz olarak bireylerin ve toplumlarının doğasına dair daha geniş, daha kapsamlı inançlarla, iktidar ve cinsellik sorunlarıyla, geçmiş tarihe dair yorumlarla, bugünle ve geleceğe dönük umutlarla hesaplaşacaktır". Yazmak dünyanın üstündeki örtüleri kaldırmaktır. Öyleyse sanatın siyasi potansiyelinin özellikle vurgulanması, yerleşik gerçekliğe karşı çıkmak ve kurtuluşun hedeflerine ulaşmak için etkili bir iletişime duyulan ihtiyacın ifadesinden öteye gitmeyecektir. Marcuse'ün söylediği gibi, "yerleşik dil ve imgelerin -uzun zamandır tahakküm, zorbalık ve aldatma aracı olarak kullanılan dil ve imgelerin- baskıcı hâkimiyetini yıkabilecek iletişim yolları bulma çabasıdır bu."

Siyasi olanın hayatın her alanını kapladığı, insan haklarına, özgür düşünceye, sol hareketlere karşı psikolojik savaşın tarihin hiç bir döneminde olmadığı kadar acımasızca ve medyanın bütün olanakları kullanılarak sürdürüldüğü Türkiye'de, bir tür olarak siyasi roman yazılıp yazılmaması önemli değil aslında. Böyle bir konjonktürde, hayata dair yazılacak her şey siyasal değil mi zaten? İstanbul sokaklarında midye satan Mardinli çocukları anlatan "naif" bir metin yakıcı bir siyasi sorunsal barındırmıyor mu? Büyük bir kentin sokaklarında, mesela Diyarbakır'da sadece bir gün içerisinde yapacağınız bir gezintiyi yazıya döküldüğünde ortaya çıkacak hikâyenin keskinliği yazarını bile şaşırtabilir. Sorun bakmakla ilgilidir. Berger'in söylediği gibi, "yalnızca baktığımız şeyleri görürüz, ama bakmak bir seçme pratiğidir. Biz nesneleri değil, nesneler arasındaki ilişkileri görürüz. Çünkü düşündüklerimiz ve inandıklarımız nesneleri görüşümüzü etkiler." Aynı resim kareleriyle çok farklı metinler yazılabilir.

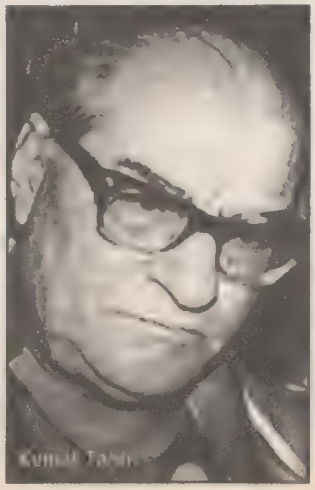

Kemal Tahir

Sevgi Soy

Bir yazar, politik tercihlerinin bilincinde olduğu ölçüde, estetik ve bilimsel dürüstlüğünden ödün vermeden, yazdıklarıyla politik etkinlikte bulunabilir. Ama sadece yazmakta değil, iyi yazmaktadır mesele... Yaşanılan toplumun gerçeklerine eğilmek, 70'li yılların çeviri sosyalist romanlarına benzer metinler üretmek, ya da mutlaka klasik gerçekçi usluba mahkum olmak anlamına gelmiyor. Allegori, fantazi ve ironilerle, bilinçteki kırılmalar ya da zamansal sıçramalarla da deşifre edilebilir içinde yaşadığımız sistemin akıl ve insanlık dışılığı. Estetik nitelik ve politik eğilim elbette karşılıklı olarak ilişkilidirler, ama birlikleri dolaysız olmaz. Edebiyat ve sanatın doğrudan politikaya indirgenmesiyle, edebiyat ve sanata politik bir perspektifle yaklaşılması aynı şey değildir.

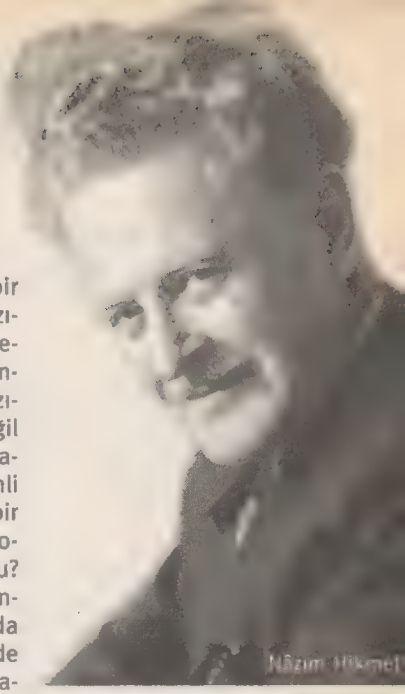

Nâzım Hikmet

Sabahattin Ali

Walter Benjamin'in eğilim ve nitelik arasındaki iç ilişkiyi formüle edişi, konumuza bir açılım sağlayabilecek mahiyette: "Bir yazın yapıtının eğilimi politik olarak ancak yazınsal ölçütlere göre de doğru ise doğru olabilir."

Nurettin Bey'in Virtüöz Parmakları

Dişçi koltuğuna oturur oturmaz politik tartışma başlardı. Aşırı sağcılığı ile övünenlerdendi o. Gençliğinde Turancı akıma yakınlık duymuştu. Hâlâ, gerçekten öyle miydi, sanmıyorum.

Dişçi kliniği Anafartalar Caddesi üzerindeydi, Ankara'nın Ulus Meydanı'na birkaç yüz adım uzaklıkta. Samanpazarı doğrultusunda yürürken, solda eskice üç katlı bir binanın birinci katında.

Tozlu merdivenleri çıkınca, merdivenler kadar tozlu diş hekimi tabelalı kapıya varırdın. İki oda idi klinik. Caddeye bakan oda bekleme salonu. Yayları yaylıktan çıkmış eski püskü maroken koltuklara oturur, ilk ve son badanasını Cumhuriyetin ilk yıllarında görmüş olan çıplak duvarlara baka baka beklerdin sıranı.

Arka oda muayenehane idi. Diş hekimliğinin, tarih boyunca geçirdiği evrelerin sergilendiği bir müzeye benziyordu daha çok. Cumhuriyet ile yaşıt eski dişçi koltuğu ile, devir hızı herhalde saniyeye göre değil, dakikaya göre ayarlı çıkrık misali dişçi aleti ile, fesli gençlerin poz verdiği duvarda asılı sararmış İstanbul Dişçilik Fakültesi mezuniyet fotoğrafı ile gerçekten müzelik bir yerdi orası.

Kliniğin klinik denecek hali pek yoktu ama, Nurettin Bey gerçekten mesleğinin ustası idi. Yunan İçsavaşı'nda, 7.7.1947 günü kralcı-faşist ordunun bir domdom kurşunu alt çenemden koca bir parçayı alıp götüreli beri dişçi klinikleri uğrağım olmuştu. Çok diş hekimi gördüm, amma Nurettin Bey gibi eli hafifini görmedim. Sanki virtüöz parmakları vardı onda.

Altmışında ufak tefek bir adamdı. Hipokrat'ın yeminine sadık kaldığı sürece hekim ile hasta ilişkilerinde siyasi tartışmanın yeri olmaması gerekir değil mi? Ama Nurettin Bey'de öyle değildi. Dişçi koltuğuna oturur oturmaz politik tartışma başlardı. Aşırı sağcılığı ile övünenlerdendi o. Gençliğinde Turancı akıma yakınlık duymuştu. Hâlâ, gerçekten öyle miydi, sanmıyorum.

Belki de tartışmayı kızıştırmak için karşı cephenin en sağında yerini alıyordu. En hararetli tartışmalar dostça ilişkilere gölge düşürmedi hiç.

Genellikle tartışmadan galip çıkan ben olurdum. Savım basitti: "Madem vatanseversin, niçin bizim safımızda değilsin? Amerikan uydusu bu ülkenin

bilinçli vatandaşı olarak senin, anti-emperyalist mücadelede, tam bağımsız, gerçekten demokratik Türkiye diyenlerin safında yer alman gerekmez mi?" Nurettin Bey'le sonunda görüş birliğine varırdık. Gerçekten vatanseverdi çünkü.

Ayrılırken "Anlaştık değil mi? Bak bu vardığın noktadan başka yere kaymayasın," derdim. Ama aylar sonra bir kez daha karşılaştığımızda o, ilktenki yerine dönmüş olurdu.

Politik tartışmaların ilginç şekillere büründüğü de olurdu. Tam ağzını bir karış açtığın ve burgu aleti ile tepene dikildiği anda, "Söyle bakalım. Siz iktidara geldiğinizde bizim apartman ne olacak?" derdi, yarı tehdit yollu. İstanbul'un Erenköy'ünde dişinden tırnağından artırarak üç dört daireli bir küçük apartman dikmişti, çalışamayacağı günlerin garantisi olarak.

"Bir dairesinde sen otursun ötekilerde çocukların. Helal para ile edinilmiş mülk seninkisi. Bizim derdimiz haramzadelerle," derdim. (Sevim Belli'nin bu konuda eleştirisi var. "Oh! Halkın malını bol keseden dağıt bakalım," diyor. İşte böyleleri halkı bize düşman eder!)

"Helal para" dedim. Gerçekten öyle idi, emeğinin karşılığı idi Nurettin Bey'in kazancı.

Seninle bir saate yakın bir süre uğraşmış durmuş. Gitmek üzere, soruyorsun:

"Borcumuz ne kadar?" diye.

"On lira," diyor. (1960'ların on lirası. Ama gene de gülünç bir ücret.)

"Şaka mı ediyorsun. Benimle bir saat uğraştın. Al şu elli lirayı," diyorsun.

Uzun tartışmalardan sonra nihayet onbeş liraya çıkıyor.

- "Haydi onbeş ver ve git," diye seni kovuyor.

Nurettin Bey ile ücret pazarlığı böyle idi.

Onun başka marifetleri de vardı. O ufak tefek, altmışında adamın Don Juanlığı elden bırakmadığı da söyleniyordu.

Dişçi koltuğuna oturmuşsun. Tedavinin en can alıcı anı. "Ağzını açık tut, sakın kapama," demiş dişçi sana. Tama o sırda telefon çalıyor. Telefona koşuyor Nurettin Bey. Arayan bir bayandır. Bu besbelli. Başlıyorlar karşılıklı yarenliğe. Yarenlik uzuyor da uzuyor. Senin ağzın hep bir karış açık. Sonunda "kısa kes" anlamında sesler çıkarmaya başlıyorsun. Ama ne fayda!

Bir keresinde kliniğe adımımı atmıştım ki, "Senin dergiler nerede satılır?" diye sordu.

"Allah Allah," dedim gülerek.

"Gülersin değil mi?" dedi, "Benim için değil, bizim oğlan istetmiş." Fransa'da okuyan oğlu Milli Demokratik Devrim üzerine bir tez hazırlıyormuş, o ısmarlamış.

Bir süre sona ülkeye geldiğinde oğlu Sol Yayınlar'ına gelip beni aradı. Tezi üzerine görüştük. Ona ilk sözüm "Ben babanı severim," oldu. Şaşırdı. "Nasıl olur? Biz ise durmadan kavga ediyoruz. Görüşleriniz taban tabana zıt," dedi. "Günahları çoktur ama ben gene severim. Baban temiz insandır. Yurtsever insandır. Öylesi özünde bizdendir," dedim. Delikanlının sevindiği, gözlerinden belli idi.

12 Martlar, 12 Eylüller yüzünden uzun yıllar yurtdışında gurbette yaşamak zorunda kaldım. Avrupa'nın zengin ülkelerinde de dişçi kliniklerine gittiğim oldu. Pırıl pırıl, bembeyaz bir hemşire üniforması içinde bir genç bayan adını kaydediyor. Seni pırıl pırıl bir bekleme salonuna kabul ediyorlar. Ardından, aletleri en son teknolojinin ürünü bir klinik odasına giriyorsun. Ama nerede Nurettin Bey'in virtüöz parmakları?

Sonunda ücret olarak senden istedikleri de analarının nikâhıdır.

"Sıla hasreti nedir?" diye sorsalar, benim vereceğim karşılıklardan biri, "Nurettin Bey'in dişçi kliniğini her hatırladığımda duyduklarımdır," olurdu herhalde.

Aşk*...

Ender Özkahraman

*Cemal SÜREYA'dan...

KAÇAK TANITIM

hasinesen@superonline.com

Hasine Şen

4 ŞAİR, 4 ŞİİR

Bulgaristan ile aramızdaki coğrafi yakınlığa ve kültürel akrabalığa rağmen, 'Bulgar Edebiyatı' denince birçok Türk okurunun zihninde maalesef Dimitır Dimov'un *Tütün* (*Sarı Dünya*) romanı dışında pek bir eser belirmiyor. Bu durum bende hem rahatsızlık (Bulgar edebiyatı hak ettiği şekilde tanıtılmadığı için), hem de suçluluk duygusu (Bulgaristan göçmeni ve konuyla ilgilenen bir kişi olarak var olan boşlukların kapatılması için yeterince çaba harcamadığım için) yaratmıştır. Bu nedenle Bulgarcadan çevrilen her eseri heyecanla ve rahatlama ile karşılıyorum. Bu duyguları son olarak Hüseyin Mevsim'in derleyip çevirdiği, dört Bulgar kadın şairinin kırk dört şiirinden oluşan, *Güneşin Bir Çiy Damlasında Parıldadığı Gibi* başlığı altında Papirüs Yayınları tarafından basılan kitabı sayesinde yaşadım. Aslında son zamanlarda Hüseyin Mevsim'in bu alandaki yoğun çabaları Bulgar edebiyatına merak duyanlar için umut verici nitelikte. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı'nda araştırma görevlisi olan Mevsim'i belki birçok kişi Cumhuriyet gazetesinin Şiir Atlası'nda yayımlanan Bulgarcadan yaptığı şiir çevirileriyle hatırlayacaktır. Bunun dışında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan *Çağdaş Bulgar Edebiyatı Öykü Seçkisi*'nde de öykü çevirileri yer alıyor. Kendisinin ayrıca Bulgaristan'da *Aralı Pencere* (*Otkrehnat Prozorets*) başlıklı şiir kitabı basıldı.

Ancak şair duyarlılığına sahip bir kişinin bir şiiri özüne en sadık kalacak şekilde aktarabileceğine inandığım için, şiir çevirisi ile uğraşan bir kişinin şair kimliğine de sahip olması, bana her zaman güven vermiştir. Bu inancımı Hüseyin Mevsim'in Türkçeye aktardığı kırk dört şiir de pekiştirdi.

Kusursuz çeviri, çeviri ediminin özüne aykırı bir taleptir, fakat yine de çevirmenden beklenen sonuç, o ideal eşdeğerliliğe yaklaşmasıdır. Bazı durumlarda bu denkliğin oluşturulamaması, çevirmenin yetersizliğinden çok, kaynak ve erek metinleri biçimlendiren dillerin dünyayı farklı biçimde kodlamasından kaynaklanıyor. Daha kitabı incelemeden, çevirmenin karşılaşacağı olası sorunları tespit etmeye çalışıyorum. Her şeyden önce Bulgar *kadın* şairlerinin eserleri söz konusu. Bulgarcada kadınlık/dişilik durumu kendini dil alanında da ortaya koymakta. İsimler, örneğin, dişil, eril ve nötr olmak üzere üç gruba ayrılır ve üçüncü tekil kişi için yine üç ayrı zamir kullanılır. Böylece Bulgarcada feminin grubuna dahil edilen isimlerden oluşan bir liste bile kadınlığı çağrıştıran bir dünya yaratırken, bu isimler Türkçeye veya başka bir dile çevrildiğinde, söylem gücü yitirilmiş oluyor. Fakat bu, daha önce de belirttiğim gibi, çevirmen yetersizliğini değil, çeviri eyleminin her zaman birebir denklik oluşturan bir süreç olamamasından kaynaklanıyor. Ayrıca bu tür kaygılar, daha deneysel şairlerin eserlerinin söz konusu olduğu durumlarda gündeme geldiği için, bu seçkinin bu türden bir çeviri eksikliğinden söz edilemez.

Yine de, Bulgarcadan Türkçeye çeviri yapan bir kişinin karşılaşabileceği daha genel sorunlar da var. Önde delen zorluklardan biri, örneğin, Bulgarcada isimlerin çok yaygın olarak küçültülmüş hallerinin kullanılması. Hüseyin Mevsim'in kitabı da bunu açıkça gösteriyor. Çevirmen sık sık, özgün metne sadık kalma çabası içinde, kaynak dilin bu özelliğini yansıtmaya çalışmış. Şiirlerde *çorapçıklar, terlikçikler, yaprakçık, kanatçıklar, köpükçük, tırnakçık, kömürcük, mağazacık, aycık* gibi isimler dikkat çekiyor.

Bulgar kadın şiirinin ana hatlarını çizmek gibi cüretkâr bir amacı olan bu kitap, minik bir antoloji niteliği de taşıyor dolayısıyla çevirilerin niteliği dışında, seçilen şairler ve kitaba dahil edilen eserler açısından da değerlendirilmelidir. 'Yaklaşık 150 yıllık bir birikime sahip olan Bulgar kadın şiiri geleneğinin tanımlanabilmesi için dört yaratıcı yeterli midir?.. Peki seçilen 11'er adet şiir onlarca kitabı yayımlanmış şairlerin yaratıcı portrelerini oluşturmamız için yeterli olabilir mi?' Kitabın giriş bölümünde Hüseyin Mevsim seçki özelliği taşıyan tüm kaynakların düzenlenmesinde duyulan bu kaygıları ifade ediyor ve yaptığı seçimleri gerekçelendiriyor.

Kitaba dahil edilen ilk iki şair, Elisaveta Bagryana ve Blaga Dimitrova'dır ki, Mevsim'in de belirttiği gibi, bir Bulgar kadın şiiri seçkisi bu isimler olmadan düşünülemez. 1991'de ve 2003'te hayata veda eden bu şairler, Bulgar edebiyat tarihinde çoktan ölümsüzleşmiştir. Kitapta yer alan diğer iki isim, Fedya Filkova ve Mirela İvanova, tartışmaya daha açıktır. Günümüz Bulgar kadın şiirini temsil eden bu isimler yerine kitabın giriş bölümünde sıralananlar arasında yer alan, yine onlar kadar yetenekli ve başarılı başka iki isim de getirilebilirdi kuşkusuz, örneğin Kristin Dimitrova, Tsveta Sofronieva, Vesela Dimova, Yana Bukova veya Elka Dimitrova. Günümüz edebiyatının değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, zamanın süzgecinden geçerek beliren ortak bir görüş veya daha yaygın bir tutum oluşamadığından, kişisel kriterlerin etkisi daha büyüktür. Bu nedenle Fedya Filkova ve Mirela İvanova'nın Elisaveta Bagryana ve Blaga Dimitrova ile Bulgar kadın şiirinin temsilcileri olarak yan yana yer almasının ne kadar isabetli bir seçim olduğunu ancak zaman gösterecektir.

Kitabın başlığı ise "Sadece kırk dört şiirle Bulgar kadın şiiri yeterli derecede tanıtılabilir mi" sorusunun bir nevi yanıtını oluşturuyor. Hüseyin Mevsim'in amacı, Bulgar şiirinin pek tanınmadığı bu ortamda, 'güneşin bir çiy damlasında da parıldayabileceğini düşünerek, dört yaratıcının kırk dört şiiriyle Balkanlılığın trajikliğini, Akdenizliliğin coşkusunu, Avrupalılığın soğukkanlılığını, Slavlığın duygusallığını, doğululuğun yazgısallığını aynı dozda yoğurarak dizelerinde barındıran' Bulgar kadın şiirini yansıtmaktır.

Yeterince bilinmeyen bu alanda şiir sevenlerin keşif yapma dürtüsünü tetikler umuduyla, bu kitapta yer alan dört şairin dört şiirini sunuyoruz.

Bulgar Kadın Şairler

ELİSAVETA BAGRYANA (1893-1991)

Epilog

Halen bu kıyıdayım,
ama başlangıç ve sonun
hızlıca birbirine yaklaştığını,
ufkumun daraldığını
ve dokuzuncu dalganın kopmuş,
köpürerek üzerime geldiğini görüyorum...

Bilmem günbatımım ıssız mı olur –
Ömrümde sessiz bir gün geçirmeyi başaramadım.
Ama şundan eminim ki
Suskun ve can sıkıcı olmayacak hatıram...

BLAGA DİMİTROVA (1922-2003)

Çöller

Sevmek ve sevilmek
için doğmuştum.
Gel gör ki yaşamım
sevgisiz geçti neredeyse.
İşte bundan dolayı
bu kadar bağışlayıcıyım
ve boyuna kat ettiğim
kuru çölleri suçlamıyorum.
Sadece hayret dolu
bir bakışla soruyorum:

-Kim bilir ne bahçeler
olmaya doğmuştunuz?

FEDYA FİLKOVA (1950)

Karanlığın ardından

Şafak söküyor.

Yarasa ise –
Benim kader dostum –
kırık kanatla yatıyor

ve aydınlıktan nasıl kurtulacak?

MİRELA İVANOVA (1962)

Değer mi?

Bir ateş söndürüyorsun,
bir başka daha...

Külün üzerine şiir
veya isim yazmak için
kaç yangın söndürmen gerek...

Güneşin Bir Çiy Damlasında Parıldadığı Gibi
Bulgar Kadın Şairlerin Şiirleri

Derleyen/çeviren Hüseyin Mevsim
Papirüs Yayınları,2004

Ben, bir Birinci sigarası alayım geleyim!

Nef" mizah dergisi kapanmış, terk edilmiş çocuklar gibi ortada kalmıştık. Çoğumuz Yusuf Ziya'nın çıkardığı "Akbaba" mizah dergisine döndük. Bir kaç arkadaş da günlük gazetelerde iş buldu. O günlerde Adana'dan bir mektup aldım. Mektup, O. Yiğitbaş adında, birinden geliyordu. Gayet samimi, içten, özlem ve sevgi dolu ifadeler vardı. Adana'da kız ve erkek iki ayrı talebe yurdu olduğunu, acele gelmemi, bana çok güvendiğini, tek talebe yurdunun müdürü olarak beni tayin edeceğini yazıyordu. Böyle büyük bir sorumluluk verilmesi çok hoşuma gitmişti. Ayrıca Adana'da çıkan üç günlük gazete ile konuşmuş, ben her gün bir karikatür yapacakmışım; aynı karikatür bu üç gazetede aynı gün yayınlanacakmış. "Ayrıca bir de haftalık mizah dergisi çıkaracağız ona da seni ortak edeceğim!" diyor. Sonra da kız talebe yurdunda, büyük bir odası olacak. Çok şık döşeyeceğini, burada karikatür çalışmaları yapabileceğimi, kızlar arasından da beğendiğimi sekreter gibi her işimde yardımcı olabileceğini ifade ediyordu.

Bu kadar çok işin altından nasıl kalkılabileceğimi düşünmeye başlamıştım ama; mektubu yazan kişiyi bir türlü hatırlayamıyordum. "Vakit" gazetesinin alt katında çıkarılan "İlan ve Reklam" gazetesinde beraber çalışmışız!

"Vatan" gazetesinin sokağına saptım "Akın" kilişehanesini önünden geçerken Özdemir Asaf'ı gördüm, elinde bir kılişe vardı. Bana: Eflatun iyiki sana rasladım, haberin var mı? Bilmiyorum. Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Oktay Akbal Laleli'de "Kitap" adında bir kitabevi açacaklar. Bizim Sait Maden'e amblem yaptırdılar. Benim kartvizit matbaasında davetiyeler basılacak. Yarım saattir benim dükkanda kavga edip duruyorlar. Fazıl Hüsnü amblem "Yeşil olsun" diyor, Akbal "Kırmızı" diye diretiyor. Efendim yeşil gericiliği simgeliyormuş, kırmızı da malum!. Gel Allahaşkına bir ressam gözüyle işe el koy, dedi. Özdemir'in minicik dükkanına zor sığmışlardı. Oktay Akal:

-Ooo!.. Eflatun'u nerede buldun? Şimdi o bu işleri bilir. Şu amblemi ben kırmızı iyi olur diyorum, "Fazıl Hüsnü'de yeşil yakışır" diyor. Sen düşün bakalım, sence ne renk uyar.

Temiz bir ıspartula aldım biraz beyaz boyadan alıp, beyaz bir karton parçasının üzerine damlattım. Daha sonra bir kibrit başı kadar yeşil, aynı ölçüde kırmızı alıp beyaz matbaa boyasının içinde, karıştırıp onlara:

-İşte ikinizin de istediği oldu! dedim.

Ortaya çıkan renk yeni bir tartışmaya neden oldu. Oktay Akbal:

-Aynı sevdiğim kızın gözünün rengi bu! Deyince,

-Sen Ayten'i nerden tanıyorsun yahu? O benim sevgilim olur, sen neye dayanarak rahat söyliyebiliyorsun?

Özdemir Asaf araya girip onları yatıştırmaya çalışırken, yahu bir yere gelmiş, bu kadar önemli adamlarsınız, bırakın şakalaşmayı da işimize bakalım. Ben de karşı kaldırıma geçip biraz ilerde ki "Vatan' gazetesine doğru yürüdüm. Arkadaşlarla sık sık orada toplanır, bir saatten sonra da Beyoğlu'nu teftişe çıkardık. Bir an sokağa kendimizi atabilmek için, çoğukez arkadaşlarımızın işlerine yardım bir hayli zordu. Dış gazetelerden, özellikle "Le Soir" gazetesinden kesilmiş o günün politikacıların ve ilginç fotograflar iri tramlı silikti, bunların rutuş edilip netleştirilmesi gerekiyordu. Ben gördükleri zaman sevindiklerini fark ediyordum. Çünkü bu ince işleri bana yamayacakları kaçınılmazdı. İri tramları bir taraftan siliyor, bir taraftan onların verdiği gölgeleri kalemle yavaş yavaş yerli yerine yapıyordum. Fakat bitirdiğim işlerin yerine, başka işler önüme konuyordu. O kadar çok sıkılmıştım ki; kendimi artık zorluyordum. Sigaram da bitmişti, masadan kalktım onlara

-Bir sigara alıp geleyim, dedim

O gidiş!..

Kendimi bir kara trenin üçüncü mevkiinde buldum. "Cuh!..cuh! sesleri, zifiri kara, kömür kokan dumanlar arasında, Sirkeci garından Adana'ya giden tren kalktı.

Uzun yorucu bir yolculuktan sonra, tren Adana garına yavaş yavaş girerken, kulakları sağır eden düdük sesleriyle geceyi yırtıyordu. Pencereden bakıyordum. O kişi beni garda karşılayacağını söylemişti. Sağa sola bakarken, şişman kısa boylu gözlüklü birinin yavaşlayan trenin yanında vagonların içine bakarak koşturduğunu gördüm. Yanında esmer zayıf minik bir kız çocuğu da arkasından koşuyordu. O adamı tanır gibi oldum.

Beni gördü! Tren durmuştu, o bana el salıyor ve;

-Eflatun!...Eflatun!.. diye bağırıyordu.

Vagon penceresinden valizimi uzatmamı istedi, valizi alırken bana gülerek;

-Valla senin günahını aldım! Bu şimdi yolda hoşuna giden bir yer gözüne kestirirse, trenden atlar kızım bu adam, demiştim.

Gardan çıktık garın önünde duran bayram arabaları gibi süslü püsküllü bir fayton arabaya bindik. Fayton araba Adana'nın iki sıra yeşil ampullerle ışıklandırılmış palmiye ağaçlarının arasından uzanan yemyeşil geniş bir caddeden geçiyorduk. Yüksek binaların altlarında büyük ışıklı mağazalar Beyoğlu'nu anımsatıyordu. Büyük caddelerden çıktık: Apartmanın önünde duracağız diye düşünürken, artık güzel, lüks bir villanın önünde duracağımızı tahmin ediyordum. Her bahçeden gelen limon, portakal, turunç çiçeklerinin kokusu ortalığa yayılmıştı. Mehtap sokakları bahçeleri aydınlatıyordu. Ay gök yüzünde parıldayan yıldızların ortasında, yumurtalı ramazan pidesi gibi sapsarıydı! Ağustos böceklerinin bitmek tükenmez sesleri, uçsuz bucaksız narenciye bahçeleri arasındaki toprak yola sap-

tığımızda daha da çekilmez oldu.

-Yahu Eflatun hiç değişmemişin! Seni görür görmez tanıdım, dedi

Oysa ben onu Selçuk Parsadan'ın babasının çıkardığı "İlan ve Reklam" gazetesinde bir kaç kez görmüştüm; hatta bir kaç reklam resmi çizdirmiş bana, sonra da ortadan kaybolmuştu. "Artık köşeyi dönmüş! diye düşündüm doğrusu ıssız yerlerden geçiyorduk, sivrisineklerin kara bulut gibi gelip bizi sardığını dehşet içinde gördüm. Bu yetmiyormuş gibi bir sürü çoban köpeğinin, arabanın iki yanında koşuyorlardı. Hırlama, havlama sesleri arasında araba, toprak yolun çukurları arasında girip çıkıyordu. Arabacı dikkat edin köpek bir yerinizi kapmasın! dedi.

Arabanın sağında, solunda bir kaç kırbaç şakladı!

Bir köpek çığlık atarak geri döndü arkasından da öbürleri kayboldu. Arabacı:

Oğuz bey kusura bakma daha ileriye gidemem, araba zorlanıyor! Dedi.

Arabadan indik. Oğuz bey benim valizi elimden aldı. Boyu kısa olduğu için valizin altı arada bir yere sürtüyordu. Bir kaç derme çatma köy evini daha geçtik. On onbeş dakika daha yürüdük. Oğuz bey:

-Ohhh! Eve geldik! Dedi.

Bahçe içinde tek kat bir köy evinin önünde durduk dikenli telleri yerde, gelişi güzel çakılmış, tahta bahçe kapısı, yere doğru eğilmiş sanki gelenlere reverans veriyordu.

Evin kapısını elinde isli bir lamba olan saçı başı karma karışık, avurtları çökmüş, balmumu sarısı, göz çukurlarında kaybolmuş donuk gözler, bana acı-acı güldü:

-Hoş geldiniz! Derken öndeki eksik dişlerini saklıyordu. Gündelik giysisinin eteklerine sarılmış yalınayak, donsuz bir erkek çocuğu, iyice açmış gözlerini bana dikmişti. İçeri girdik oda, hemen hemen boştu. Bir kahvehaneden emekliye ayrılmış, hurda bir masa köşeye yaslanmış, iğreti, yan duran odadaki tek sandalyeye yavaşça oturdum. Yan yana dizilmiş portakal sandıklarının üzerine serilmiş ince bir döşek vardı. Toprak odada yere serili çok yıpranmış rengi kararmış kenarları parçalanmış, bir hasır seriliydi. Odanın içinde kara sinekler kıyıda köşede, tavanda şekerleme yaparken sivrisinekler ise gayet korkusuz vızıldayarak gayet pervasızca burnuma bile konabiliyorlardı! Oğuz bey:

-Yap bi taze çay da içelim, dedi.

Kadın pompalı gaz ocağının üzerindeki isten iyice kararmış demliksiz çaydanlıktan bardağı doldurdu bana:

-Kaç kaşık şeker alırsınız dedi.

-Bir dedim.

Kadın elindeki kenarları küflü bardağa koyup bana uzattı. Çayın rengi çok açıktı iyice ısınmamış, ılık ılık içmeye çalıştım. Oysa karnım zil çalıyordu.

Bütün yol boyu bu akşam, göz kamaştıran zengin bir sofrada, içki kadehlerimizi, kıristal avizelerinin rengarenk pırıltılarına doğru kaldırıyorduk. Sedirin üzerin bir ekmek kabuğunu küçük çocuğun elinden ekmek kabuğunun kız kardeşi, çekip aldı; çocuk avaz-avaz ağlamaya başladı. Kadın kız çocuğuna sert sert baktı. Kız çocuğu ekmek parçasını kardeşine geri verdi: Yerinden kalktı, öbür odadan;

Soldan sağa: EflatunNuri, Zafer Güven, Ertan Aydın, Oğuz Yiğitbaş

-Ama ekmek yok mu? Diye seslendi.

Kadın sessiz kaldı. Hasırın üzerindeki yer yastığında bağdaş kurarak oturan Oğuz beyin devamlı bana bir şeyler anlattığını geç de olsa farketmiştim. Neler konuştuğunu düşünmeye başladım. Oğuz bey:

-Eflatun'cuğum sen yol yorgunusun uyukluyorsun hadi gel yatağını göstereyim, dedi.

Dış kapının yanındaki idare lambasını aldı. O anda ber arkada bahçeye çıktık evin karşısında küçücük aralık bir kulübenin önünde durdu. Buraya nasıl sığarım diye düşünürken o iki yanyana tahtadan ibaret dedi gülerek! Gel şimdi yatacağın yere çıkalım, deyince, bir tek katlı küçük eve bir de evin yanındaki bahçeyi karartan yaşlı bir ağaca gözüm takıldı.

Oğuz bey duvara dayalı kalınca, ağaç dallarından kesilmiş, yamuk-yumuk çakılmış bir merdivenden çıkmaya başladı. Şaşkınlık içinde onu izlerken, O:

-Hadi gel peşimde! Dedi. Ben de.

-Ben çıkamam gece vakti, gündüz çıkarız! Dedim o ısrarlı bir ses tonuyla:

-Yahu sana manzara gösterecek değilim, yatağın damda serili hadi yavaş yavaş çık merdivenleri ! dedi.

Korka korka dama çıktım. Damla cibinlikli bir yer yatağı seriliydi.

Oğuzbey:

-Bak idare lambasını buraya bırakıyorum yanında da kiprit koydum, helaya, melaya kalkarsan idereyi yakarsın, idareye "pufff!.." dedi. Bana:

Hadi Eflatuncuğum sana renkli rüyalar, diyerek gitti. Rahat bir yataktı. Soyundum, etrafa bakındım hala Ağustos böcekleri susmamıştı. Her yer ayva sarısına bürünmüştü. O kadar ateş böceği vardı ki gökteki yıldızlarla sanki çok yakınlardı. Arkadaşlarım aklıma düştü yarın onlara buradan bir kart atmayı düşündüm. Kartta "Çocuklar, Cağaloğlu'nda Birinci Sigarası bulamadım ama; Adana'da buldum!" diye yazacaktım.

NOBEL BU YIL, AVRUPANIN

Muhalif ve dişli yazar Harold Pinter, beş günlük gergin bekleyişin ardından ödüle kavuştu.

Bu yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi olarak İngiliz tiyatro yazarı Harold Pinter'in ismi ilan edildiğinde, bu takdir belli bir sürpriz havası yarattı. İlan öncesi günleri bir anımsayalım: Ödülü veren İsveç Bilimler Akademisi içinde bazı tartışmaların olduğu söylendni; Ödülün çerçevesinin genişletilmesi, jüriden beklenen istifalar vb. Türk basınında ise Orhan Pamuk üzerine tartışma yaşandığı yer aldı; Yaşar Kemal-Orhan Pamuk ikilemi, Pamuk'un yaşı tartışılıyormuş izlenimi vardı haberlerde. Ancak bunları doğrulayacak veriler ortaya konulamadı. Ödülün ilk defa bu yıl, 5 gün geç ilan edilmesi içerde (!) birşeylerin olduğuna delaletti. Bunlar sürpriz havasını tetikleyen unsurlardı. Ancak şunu anımsatmakta yarar var, Harold Pinter adının daha önceki yıllarda geçtiği biliniyor...

Türk edebiyatı açısından bu yılın önemi ilk defa iki yazarının adının geçmesidir. Türk edebiyatı Batı'da en azından bu boyutuyla gündeme geldi. Tozun ardından bize kalan budur.

Ödülün bu yılki sahibi 75 yaşındaki Yahudi kökenli İngiliz yazar Harold Pinter Türk edebiyat severlerinin pek tanıdığı/bildiği bir isim değil. Daha çok Tiyatro oyunlarıyla tanınan yazar, 1983 yılında 12 Eylül baskısı altındaki yazarlara destek için Türkiye'ye de gelmişti. Arthur Miller'le gelen Pinter'i pek çok aydın karşılamış ve tesadüfe bakın ki yazarı karşılayanlardan biri de dönemin genç yazarlarından Orhan Pamuk'tur.

Harold Pinter Türkiye'deki gezisi sırasında Kürtler üzerindeki baskıdan etkilenip "Dağ Dili" isimli bir oyun kaleme almıştı. Pinter'in Türkçe'de "Oda", "Doğum Günü Partisi", "Kapıcı" ve "Gitgel Dolap" gibi eserleri bulunuyor.

Yazar hakkında tek ve kapsamlı inceleme ise geçtiğimiz aylarda genç yaşta yitirdiğimiz araştırmacı yazar Jak Deleon'un *Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği*, (Puhu Yayınları, 1985, Editör Adnan Özer) adlı incelemesinden bazı bölümleri sizler için seçtik.

GODOT'YU BEKLERKEN

Yüzyılımızın ortalarına doğru "Uyumsuz" diye adlandırdığımız bir tiyatro akımının oluşumuna tanık oluyoruz. Dış kaynaklarca belirtildiğine göre, bu akıma uyumsuz denmesinin tek nedeni, daha uygun bir ad bulunmaması. Uyumsuz -özgün terimi ile 'absurd'- sözlükte "mantık ile uyuşmayan, akıldışı, uygunsuz, gülünç" olarak geçer. Güncel anlamı ile absurd, "saçma" demektir. Tiyatro kapsamında uyumsuzluk, akıl almaz bir varoluşa, akılcı bir çözümün aranışı olarak görülür. Yazar Eugene Ionesco Uyumsuz'u şöyle tanımlar: "Duygusal ve düşünsel kökenlerinden kopan insan, kendini yitirir; tüm devinimleri amaçsızlaşır, anlamsızlaşır, uyumsuzlaşır." (1) Uyumsuz insan, düzgün bir yüzeyde yürürken ansızın derin bir kuyuya düşen bir kişiye benzetilebilir. Nedeni belirsiz bu düşüşün sonucu insan, tüm kutsal değerlerini yitirmiş, umarsız, yitik ve köksüz, kuyunun dibinde kalakalır. Yüzeye erişme çabaları yinelense de sonuç vermez. Zaman geçip yalnızlığı pekiştikçe de somut çevreye yabancılaşır, soyutlaşır.

Yitik insan, Kafka'dan, Hemingway'e, Camus'ya değin, durumunun uyumsuzluğu yüzünden acı çeken bireyi betimleyen yazarların ilgisini çekmiştir. Tiyatro yaşamın açıklanamazlığını ve amacın yitirilişini belirtirken, düzyazıdan daha tok sözlü ve dolaysız, kısacası daha gerçekçi davranır. Sartre ve Camus kişilerini ustaca işlenmiş, ayrıntılı betimlemelere yer veren nakışlı dialoglarla ölümsüzleştirirken, Uyumsuz Tiyatro insanlığın tüm incinebilirliğini ve ölümcüllüğünü alabildiğine yalın bir şiirsellikle yansıtır. Tartışma ya da öykülemeden çok bir sunuş olan Uyumsuz Tiyatro'da sözcüklerin kendileri değil, nasıl kullanıldıkları önem taşır. "Örneğin, Ionesco'nun *The Chairs* adlı

UYUMSUZUNA

oyununun güçlü şiirselliği yalnız bir dizi güncel sözcüğün sıralanmasından değil, bu sözcüklerin sayıları giderek artan boş iskemlelere söylenmesinden ileri gelmektedir." (2)

Etkinliğini yazınsallıktan çok yalınlıktan alan Uyumsuz Tiyatro, bu nedenle neredeyse yazın öncesidir. Dikkat edilecek nokta, aralarındaki içerik birliğine karşın, yapısı aşırı şiirsellik ve karmaşık söz bağlantılarına dayalı, çalkantılara, çapraşıklıklara ve dönüşümlere bol yer veren, Öncü (avant-garde) Tiyatro ile karıştırılmamasıdır.

Değişkenliğe ve deneyciliğe açık yaratıcılıkları ile Samuel Beckett, Eugene Ionesco ve Jean Genet, Uyumsuz akımının temel direkleri sayılırlar. Beckett'de boş bir sahne, bir ağaç ya da kayadan öte hiçbir şeyin olmadığı, devinimlerin en aza indirgendiği kısır bir doğa görürüz. Tıpkı doğa gibi, şiir de seyrek ve katıdır. Ionesco sahneyi bir kuklacı gibi kullanır. Kişileri yarı düşsel/yarı gerçek bir evrende devinirler, konuşmalar içinde sık görülen hırslı patlamalar iletişimin yitirilmesi ile birlikte giderek anlamsız, kimi yerde tek heceli sözcüklere yer verir. Jean Genet'in kişileri ise görüntüden gerçeğe, gerçekten görüntüye gidip gelirler, oyunlar oyun içinde oyuna yer verir ve çoğunlukla düşsel bir ortam içinde, dil ve devinimin kaynaşmasından oluşan, kimi yerde Öncü (avant-garde) Tiyatro'ya yakın bir oluşum elde edilir.

Yöntemsel ayrılıkları dışında üç yazar da "... önce umutsuzluk ile yüzyüze gelen çağdaş insanın çıkar yol ararken çırpınışını, sonra da kozmik hiçliğin kaçınılmazlığında yitişini" (3) yansıtmayı amaçlarlar. Önceki akımlardan daha ileriye dönük ve ağırbaşlı olduğunu savunan Uyumsuz Tiyatro, bireyin varlığın tümü içindeki yerini saptamayı amaçlayan ve içtepkileri yöneten yasaları sorgularken insanın evrensel yalnızlığını betimleyen varoluşçu kuramdan yola çıkar. Durağan fikirler ve değişken değerler arasında kısılı kalan bireyin alışkanlıkları, kavramları, kanıları ve değer yargılarının tutarsızlaşması ile birlikte sözcükler -keza dil- işlevini yitirir. İletişimin yok olması sonucu da yaşam anlamsızlaşır ve birey evrensel hiç'le yüzyüze kalır. Bu olguyu tüm dünyaya ilk kez duyuran yapıt, Beckett'in yirmiden çok dile çevrilmiş *Waiting for Godot (Godot'yu Beklerken)* adlı oyunudur.

Yakınında tek bir ağacın yükseldiği boş bir kır yolunda bir akşam iki yaşlı serseri Godot adını verdikleri birini beklerler. Godot'nun kim olduğunu ya da doğru yere, doğru anda gelip gelmediklerini bilmezler. Beklerken tartışırlar, barışırlar, durmaksızın söz oyunları oynarlar, anlamsız ve amaçsız dialoglara girişirler. Gece koyulaştıkça umutsuzlukları derinleşir. Estragon'un güvenini yitirip uyuyakalmasına karşın, iletişimin yokluğuna bir türlü inanamayan Vladimir konuşmasını sürdürür. Ama Estragon uyanıp evrensel uyumsuzluğun doğurduğu içdaraltıyı betimleyen karabasanını iletince, varoluş gerçeği Vladimir'i de suskuya iter. Ay iyice yükselip de Godot'dan yine ses seda çıkmayınca, umarsızlıktan kendi canlarına kıymayı düşünürler. Son anda cayarak çekip gitmeğe karar verirlerse de, kımıltısız kalırlar ve perde iner.

Oyunun üstünlüğü, Beckett'in (insanlığın duyduğu onulmaz yalnızlık acısını betimlerken) yarattığı yalın, yalın olduğunca da duyarlı şiirselliktedir. İçgüdüsel Estragon ve duygusal Vladimir sevgimizi kazanmakla birlikte, kişiliğimizi yeni bir açıdan tartmamızı sağlarlar. Doldurulması gereken zaman vardır. Vladimir ve Estragon, zamanı dostça ya da düşmanca duygular, karşılıklı uyarı, oyun yaratma ve uslarından hiç düşmeyen acımasızlık kavramı üzerine düşüncelerle geçirerek Godot'yu beklerler. Oyunun girişi yeterince kasvetlidir. Sahne tek bir ağacın dışında yalın, ışık loş, ana düşünceyi vurgulayan ilk sözler, dekora uyarcasına karamsardır.

ESTRAGON. Yapılacak hiçbir şey yok.

VLADİMİR. Ben de o kanıdayım. Tüm yaşamım boyunca uzak kalmaya çabaladım bu düşünceden. Vladimir, mantıklı ol, diyorum kendi kendime; henüz her şeyi denemiş değilsin. Ve kavgaya atılıyordum yeniden. (4)

Estragon aslında çizmelerini çıkarma çabasına değinmektedir. Oyun ilerledikçe Vladimir aynı sözleri (önce şapkasına, daha sonra da sevincin yararsızlığına değinerek) iki kez yineler. Gerçekte Vladimir ve Estragon özeleştiri yolu ile yaşamı, böylelikle varoluşu eleştirmektedirler. Zamanın nasıl değerlendirileceğini bilemezler. Konuşmalarını umutsuz bir durgunluk içinde sürdürürler.

ESTRAGON. Hiçbir şey olmuyor, hiç kimse gelmiyor, hiç kimse gitmiyor. Korkunç bir olay bu. (5)

Karamsarlıktan umutsuzluğa, umutsuzluktan evrensel yalnızlığın bilincine varmanın doğurduğu acılara sürüklenen iki serseriye birinci perde sonunda Godot'nun bugün değil ama yarın kesinlikle geleceği iletilir. Kendi canlarına kıyma girişimleri sözde kalır ve duygusal Vladimir Godot'nun adını sık sık yinelemeğe koyulurken bir zamanlar ozan olduğunu savunan Estragon düşlerine sığınır.

Godot adının uyandırdığı çağrışımlara sığınan ve amaçsız bir yaşama amaç getirmesi beklenen bir varlıktır. Tanrısal bir aracı mı, yoksa gelişi ile evrensel düzeni yeni baştan kurabilecek ölümlü bir canlı mı olduğu bilinmez. Godot insanlara özgü olan iyilik ve kötülük kavramlarının da ötesine taştığından geleceği an, yarı korku/yarı umutla beklenir. Bu noktada önemli olan bekleyiştir. Yaşam denklemini çözümlemeye uğraşan birey süresiz bir bekleyiş içindedir. Bekleyiş, insan özünün temel öğelerinden biridir ve beklenen ne olursa olsun herkes Godot'dur. Zaman akışını tam anlamıyla algılamak, ancak bekleyişi yaşamakla gerçekleşebilir.

Yetmedi mi zaman, zaman diye çektirdiğin acılar? Kahrolası zaman!.. Bir gün doğduk, bir gün de öleceğiz, aynı gün, aynı saniye içinde... Bacaklarının arasında bir gömüt, doğum yaparlar, çevre bir an aydınlanır, sonra... sonra yine karanlık. (6)

Ve Godot hiç gelmez, insanlarla bağlantı kurmaz, insanlık için -yine iyi ya da kötü- hiçbir duygu beslemez. Umursamazdır. Böylesi bir gerçekle yüzyüze kalan insan yaşamını yalnızca alışkanlığın verdiği güçle sürdürebilir, der Beckett; yaşamın anlamsızlığına ve acımasızlığına, yanıtsız kalan sorulara ve suskunluğa kulak vermeyerek, durmaksızın konuşarak, uyumsuzca ve umutsuzca.

VLADİMİR. Bir şey söyle!

ESTRAGON. Çabalıyorum.

(Uzun susku)

VLADİMİR. (Acı içinde) Konuş, ne olur!

ESTRAGON. Ne olacak şimdi?

VLADİMİR. Godot'yu beklesek?

ESTRAGON. Ah! (7)

Bireyin zamana ve doğaya çözülemez bir bağ ile bağlı olmasına karşın ne zaman ne de doğa bireye anlayış gösterir. Sonuç olarak birey, umut ve umutsuzluk, geçmiş sevinçler ve o andaki acılar arasında, kararsız ve bezgin, yaşamını sürdürür.

Beckett gibi, Pinter da insanların düşleyip özlemini çektikleri yaşam ile sürdürmekte oldukları yaşam arasında onulamaz bir boşluğun varlığını savunur.

The Caretaker (Kapıcı)'daki yaşlı serserinin yaşamına yeni bir yön verebilecek kimlik belgeleri Sidcup kentinde olduğundan, Davies Londra'dan Sidcup'a gitmek zorundadır. Ama ayakkabıları parçalanmıştır, yenilerini denedikçe hiçbiri uymaz. Yalınayak yolculuğa çıkamayacağına göre de gidişini süresiz erteler ve suçu ayakkabıların üzerine yıkar. Gerçekte Davies kendisi için yıkım olabilecek bir karşılaşmayı ertelemektedir; Sidcup'da hiçbir belge olmayabilir, ya da belgeleri elde etmek Davies'in durumunda değişiklik yaratmayarak ruhsal bir çöküşe yol açabilir. Umut kırılgandır ve çoğu kez olumsuzun kanıtlanmayışı ile canlı tutulur. Birey kendisini belgelerle ne denli güçlendirirse güçlendirsin evrenin gözünde hiçtir, kişilik edinemez. Kimlik belgelerini ele geçirmedikçe bu gerçeğin eşiğinde bir tür sevinç ya-

şar. Tiyatro eleştirmeni Martin Esslin bir açıklamasında Pinter'ın "Beckett gibi, yaşamın gizemsel yanları ile varoluşun (keza insanlığın) sorunsallığını" (8) iletmeye çabaladığını belirtir. Pinter'a eleştirmenlerce arada bir Godot'nun çocuğu denmesinin nedeni hem Beckett'in hem de Pinter'ın kişilerinin karmaşık ve erinçten yoksun bir yaşam sürdürmeleridir.

Tüm Pinter oyunlarının genel görüntüsünü korku ve umut oluşturur. Bir odada iki insan: Ne olacak onlara? Bir yabancı, kapıyı açıp içeri mi girecek? Oda, dış dünyadan korkanlar için rahim benzeri bir sığınak olduğunca da bir ana rahmi kadar yapay ve incinebilirdir. Duvarlar ürkütücü ve umursaman bir boşluğun bireyi etkilemesini önleyemezler. Beckett'in tek ağacı uzaklık, boşluk ve enginliğe dayalı yalnızlık ve savunmasızlığı simgelerken, Pinter'ın dört duvarı yoğun havasızlığı ile boğucu bir korugandır. Uyumsuz Tiyatro'nun sergilemek istediği ikilemin özü burada yatar: Oda'nın boğucu koruyuculuğu mu, yoksa önceden bilinemez, çoğu kez mantık almaz olaylarla dolu dış dünya mı? Mantıkla açıklanabilen hiçbir olay insana yabancı gelmez. Ürkütücü olan mantık dışı olandır. Olaylara bir açıklama getirip yaşamı amaçlandıracak bir Godot'yu beklemenin boşuna olduğunun bilincine varan birey, doğa'nın soğuk ve ilgisiz bakışları altında, evrensel alacakaranlıkta varlığını sürdürmek zorundadır böylece.

HIRST. Sesler durdu. Donuyorum. İçimde bir boşluk var. Dolduramıyorum. Seller boşalıyor benliğimden. Durduramıyorum. Kim yapıyor bunu? Boğuluyorum. (9)

Varoluşun özdeki sorunu ile karşılaşan Pinter'ın kişileri, birbirleri ile uyuma girme çabası içindedirler. Harold Pinter'ı çağdaşlarından ayıran özellik de yazarın, bu çabayı kimlik ve yoksunlaştırılma açısından alıp işlemiş olması. Aynı şekilde, dilbilimsel ilişkilerin ne kusursuz bir iletişim aracı, ne de her an mantıklı bir anlayış sağlayabilecek etkenler olmadıklarını öne süren Pinter, oyunlarında kişilerarası iletişim bozukluklarını sergileyerek, dilin çoğu kez saldırı, savunma ya da umursamazlık belirtmek için kullanıldığını vurgular.

MEG. En güzel bendim baloda.
PETEY. Öyle mi?
MEG. Kesinlikle. Herkes öyle söyledi.
PETEY. Eminim ki en güzel sendin.
MEG. Doğru. Bendim.
(Susku)
Biliyorum ki bendim. (10)

Kendisine ve çevresine güveni giderek azalan Meg'in sözleri, boğulmak üzere olanların son çırpınışlarını anımsatır. En yakını sayılabilecek Petey ise olanları apaçık bir umursamazlık içinde izler, konuşurken bakışlarını gazetesinden ayırmaz. İki kişi arasında geçen en tekdüze, en önemsiz konuşmada bile (dikkatle izlendiğinde) sevgi, kin, umarsızlık ya da umursamazlığın izlerine rastlanılabilir. Dil, uyumsuzluğu betimlerken ustaca kullanıldığında, sözcüklerin gerisinde yatan anlıksal işlemleri aydınlatır. Meg'in kendi güzelliğini ısrarla vurgulayışı, belli ki çok kötü geçen balo gecesini sindirip düşlerine uydurma çabasından ileri gelmektedir. Özenle hazırlanmış hiçbir konuşma bu suskulu, bölük pörçük umutsuzluk duygusunu bu denli etkileyici türde veremez.

Pinter'ın anlatmak istediği, gerçek yaşamdaki dil alışverişinin renkli söylevlerden değil, mantıklı ya da mantıksız düşüncelerin birbirlerine bağlanmasından oluştuğudur. The Caretaker adlı oyunda Aston, Davies'e, yakınlarda Hintli bir ailenin yaşadığını bildirince Davies, "Zenciler" (11) diye söylenir. Daha sonra Davies keşişlerin fakirlere ayakkabı dağıttıkları Luton manastırına yolculuğunu anlatırken, Aston'a tepkisi unutulursa da öyküsünün sonuna doğru birden konu değiştirerek sorar: "Buralarda daha kaç zenci var?" (12) Davies'in düşünce zincirinde mantık yoktur; olan, yalnızca eğitilmemiş kitlelere özgü ırk düşmanlığı ile, ona ayakkabı vermeyi reddeden keşişe karşı duyulan kinin özdeşleşerek yüze vurmasıdır.

Şu sonuca güvenlikle varılabilir ki Pinter sözcükleri boşa harcamaz, iletişim gerçeğini bir ayna nesnelliği ile yansıtır ve izleyicinin ilgisinin yinelemeler, zaman ve yer belirsizlikleri, giderek güçsüzleşen bellek ve suskunluk ile uzun süre diri tutulabileceğini kanıtlar. Pinter'a göre susku, konuşmaların kesilişini belirtmekten de öte, iletişimin tümden çöküşünü belirleyen bir öğedir. Örneğin *The Caretaker*'ın sonundaki "uzun susku" (13) ile Pinter, Vladimir ve Estragon'a nöbetlerini bırakıp eve dönmelerini önerir: Godot (kişi ya da tanrı) ne bugün, ne yarın, ne de sonraki gün gelecektir.

(1) Eugene Ionesco, "Dans les armes de la Ville," Chaiers de la Compagnie Madeleme Renaud - Jean Louis Barrault, Paris No. 20, Ekim 1957.
(2) Martin Eslin, The Theatre of the Absurd (New York: Doubleday and Company, Inc., 1961), s. XXI
(3) Josephine, Jacobsen ve William R. Mueller, Ionesco and Genet (New York: Hill and Wang, 1968), s. 2.
(4) Samuel Beckett, Waiting for Godot (london: Faber and Faber, 1973), s. 9.
(5) A.e., s. 41.
(6) A.e., s. 89.
(7) A.e., s. 63.
(8) Arnold P. Hinchcliffe, Harold Pinter (New York: St. Martin's Pres. Inc., 1967), s. 34.
(9) Harold Pinter, No Man's Land (London: Eyre - Methuen Ltd., 1975), s. 46.
(10) Harold Pinter, The Birthday Part - Plays: One (london: Eyre - Methuen Ltd. 1976), s. 97.
(11) Harold Pinter, The Caretaker (london: Eyre - Methuen Ltd., 1972), s.13.
(12) a.e., s. 14.
(13) a.e., s.78.

GODOT DÜŞ MÜ?

Kapıdan dışarı adım attığın her an bir uçuruma yuvarlanırsın...
The Dwarfs

Genç Harold Pinter

Yazınsallığın ruhbilimsel kökenlerini araştıran Hollandalı düşünür Adrian Van Kaam, *Şeytan ve Güvercin* adlı yapıtında, "Varoluş sorunu benlikte doruklaştığı an, birey yanıtlanamaz sorular üstüne kurulu yaşamının yıkılmaya yüz tuttuğunu duyumsar" (1) der. Yazında güçlü örnekleri görülür bu savın: Shakespeare, *Richard II*; Goethe, *Faustus*; Camus, *Yabancı* (Meursault); Kafka, *Duruşma* (Kaufman) ve *Şato* (K...) Bireysel ilişkileri sürecinde insanlar, doğal istemlerinin (güvenilirlik ve anlaşılırlık) gerçekleştirilemez olduklarını anlayınca umarsızlaşırlar. Umarsızlığın önerdiği soruların yanıtlanamazlığı da uyumsuzluğa yol açar. Bu yüzden, Beckett ve Pinter'a göre, ana rahminden yoksunlaştırılmak istemeyen birey, doğumöncesi (cenin) durumuna yakın uyuşturucu bir dinginlik içinde varolmayı yeğler. Bu dinginlik aşırı, bilinçsiz devingenlikle elde edilebileceği gibi (Ben ve Gus. The Dumb Waiter), koruganların durgunluğunda da görülebilir. (Rose, The Room; Meg, The Birthday Party). Sonuç, geçmiş ve geleceği de kapsayan varoluş gerçeğinin dışında, sonsuza dek sürecek bir "şimdi" içinde varolma istemidir. Ama varoluş gerçeğinin örtücü aldatmacalarla yadsımak erinç getireceğine, Sartre'ın *La Nausse (Bulantı)*'sine yakın bir ortam doğurur *(Davis, The Caretaker)*.

Duygusal gereksinimlerin baskısından bunalan birey, umarı kabuğuna çekilmekte arar. Doğum, dönüşü olmayan bir olgu olduğuna göre de, koruyucu hücreyi (oda) kişiliğini sarmalayan savunma mekanizması ile özdeşleştirerek bir barınak oluşturur. Oda, ya da bölge, salgına uğradığında, geriye tek seçenek (kendi içine kapanmak) kalır. Uyumlu dünyanın yoksunlaştırılmış varlığı insan (Davies, The Caretaker), toplum düzeni ile bireyselliğini tümden yitirmeden bütünleşmeyi amaçlarsa da, çabaları çoğu kez sonuç vermez. Harold Pinter'ın tiyatrosunu oluşturan etmenler bu gerçeklerden kaynaklanır.

Umarsızlığı önemsememek, üzerinde durmaktan daha kolaydır. Umarsızlığı saplantılaştırmak, kıskıvrak bağlayıcı bir uyuşukluk getirir. Pinter'a göre bu sorunun kökeni iletişimdir. Deneyimleri söze vurma çabası varoluşa açıklık getirme ve o açıklığı iletebilme isteğinden doğar. Ama dil çoğu kez ilişkilerin özünü oluşturan, çatışan çıkarlar karmaşasında işlevini yitirir ve iletişim, yalnızlığın engin suskunluğunda erir. Birey bu gerçeği dayanılır kılabilmek için çarpıtmaya, kuşkuya ve umuda dayanmayı tek çıkar yol olarak görür. Uyumsuz Tiyatro bu öğeleri alır, ruhbilim ya da ruhçözümlemesi ile ilgisi olmadığından da sorgulamadan ve çözüm aramadan kabullenir, sergilemekle yetinir. Dil, salt söz alışverişinden öte, kişilerarası ilişkilerde iletişimini dengeleyen etkendir. Ancak (konuşma olgusu kişisel çıkarlardan kaynaklandığından) iletişim çoğunlukla sağlanamaz. Sağlandığı an, tüm gizleri bir yana iterek kendini açığa vurma ve karşıdakini savunma zorunda bırakma çekincesi baş gösterir. Bir başkasının ruhsal durumunu derinlemesine bilmek bireyin erincini yok eder, ürkütür ve yine iletişimin yitirilmesine yol açar. İnsan kişiliğini, sözcüklerle kurmaya çalışır. Sözcüklerin ardında tanınma, kabul edilme ve uyabilme istemleri yatar. Çabaları ürünsüz kaldıkça da yoksunlaşır, yalnızlaşır.

Pinter'ın tiyatrosu yoksunlaştırılma ile birlikte, evrensel düzen duygusunun da yok oluşunu yansıtır. Kimlik duygusu, kişiye ilişkin yer duygusu ile özdeş olduğundan bölgesel iyelik neredeyse saplantılaşır. Tanımlarsak, bölge bir korugandır. Böylece dört duvar, yaşamsal bir önem alır: Alışılagelmiş, tekdüze değrlerin boğuculuğunu içeren bir rahim mi, ya da bireyi özgür ama savunmasız bırakan dış dünya mı? Her birinin getirdiği sonuçlar insan yaşamını biçimlendirmekte etkin olduğundan, Pinter sürekli sergiler bu ikilemi. Ana rahminin yabansı, durgun ve barışçıl örtüsünden sıyrılmaca, bireyin kendisine kimlik ve güvenlik verebilecek bir koruganı doğal olarak gereksinir. Somut anlamını aştığında bölge "dil" olur. Birey konuşarak bir kimlik oluşturmaya, kendisini istediği gibi betimlemeye, gerektiğinde savunmaya çalışır. Somut ya da soyut, bölgesel iyelik dış saldırıya sürekli açıktır. Saldırgan, somut belirginliğine karşın, genellikle tanımlanamaz (örneğin *The Dumb Waiter* oyunundaki kiralık katiller Goldberg ve McCann'ın ardında kimler yatar? Güdülerini yöneten doğal ya da doğaötesi örgenleştirici kimdir?). Saldırgan kimi kez çağrılmamış bir konuk, kimi kez bireyin kendi kişiliğinden doğan bir varlık olarak görülür. (*A Slight Ache* adlı oyunda Edward yerli-yersiz kuşkular sonucu kendi kendini yoksunlaştırır.) İki durumda da çatışmanın boyutları insanlararası ilişkileri aşar, evrensel bir nitelik alır. *The Birthday Party*'de Goldberg varoluşun nedenlerini ve nasıllarını dile getirmeye çabaladığında "yapayalnız" ve "umutsuz" kalır, sonunda da "yiter". (2)

Varlık ve bilinci tekdüzelik kazanında eriterek kişiliksizleştiren, bireyin anlığında var olma isteminden öte nitelik bırakmayan, korkunç örgenleştirici gerçekten doğaüstü bir Godot mu, yoksa toplumun kendisi midir? Bu bağlamda George Orwell'in *1984*'üne göz atmakta sonsuz yarar var. Godot'nun varlığı ya da yokluğu bir ikilem doğurur: Doğaüstü, tanrısal etkinlikleri olan, kavranamaz bir örgenleştirici vardır. *(The Room, The Dumb Waiter, The Birthday Party, A. SLight Ache)*; örgenleştirici doğaüstü bir varlık değil, toplumdur *(The Caretaker, The Collection, The Dwarfs, Tea Party)*. Pinter bunu yorumsuzca sergilerken, Beckett, amaçtan yoksun, yoksun değilse de amacı insanlarca anlaşılamaz bir etkenin (felsefe terimi ile daimon) varlığını öne sürer. Yaşamlarına anlam kazandırmak isteyen Vladimir ve Estragon, kurgunun nedenlerini açılayacak bir Godot-Daimon beklerler.

Bu yüzden, insanlığın evrensel yalnızlığını işlemesine karşın, Pinter'ı Beckett ile aynı potada eritmek yanlış olur. Pinter soyut kavramlarla değil, insan olmanın somut deneyimi ile

ilgilenir. Kişileri, yalın ağaç altlarında yaşamın anlamsızlığı üstüne tartışırken, doğaüstü güçlerin belirmesini bekleyen simgesel yaratıklar değil, evde, işte, yolda çarpışma ve çatışmalarını sürdürerek kimlik ve kişilik oluşturmaya çalışan, bu süreç içinde etkileyen ve etkilenen, evrensel hiç'te düğümlenen iç ve dış kargaşaları ilitim yolu ile önemsiz günlük uğraşlarda boğan gerçek varlıklardır (Rose, The Room). Uyum ile uyumsuzluk arasındaki sınır çok ince olduğundan da entelektüel söylevler verip simgesel atılımlara geçemezler. Pinter gerçeği, çarpıtmaktansa gerçekçi bir anlayış içinde sergilemeyi yeğler. Pinter'ın gerçekçilik anlayışı, sahne diline yeni boyutlar getirmiştir. İlk bakışta tümü ile mantık dışı ve uyumsuz gibi görülen bu dil, aslında sözcüklerin kendilerinin değil, insanların sözlerle birbirlerine yaptıklarının önemli olduğunu kanıtlar. Dil (genelde tiyatronun yaldızlı söylevlerinde ve kusursuz mantığında olduğu gibi) amaç değil, araçtır. Birey, suskunluğun ötesinde kalabilmek için çarpışır. Suskunluk, uzay denli karanlık ve korkunç, tüm savunmaların ve kişiliklerin yitirildiği ortam, umarsızlığın doruğu, yalnızlığın yapıtaşıdır. İletişimin çöküşü ile yaşam da anlamını yitirir ve insan boşluk ile yüzyüze kalır.

Pinter ile yetkinleşen uyumsuz tiyatro, katılaşmış alışkanlıklara karşı gelerek geleneksel "dram" sanatının fildişi örgülerini parçalar. Yaşam çapraşıktır, kurallar ile çözümlenemez, ilkeler ile tanımlanamaz. Pinter tüm yüklemlerin temeli olan varoluşun kökenine inmeyi amaçlamaz, yaşamı bir bilim adamı titizliği ile inceleyip kavramlara bağlayan yazarlara karşılık oyunlarında yalnızca duygu ve gözlemlerini sergilemekle yetinir. Beckett'in (ya da *The Homecoming*'deki Teddy'nin) duygulardan arınmış bilimciliğinin tersine Pinter kişileri ile birlikte yaşar, kaygılarını bölüşür. *B.B.C.* tiyatro uzmanı John Sherwood ile yaptığı bir konuşmada, "Oyunlarımda olanlar benim içimde de oluyor" (3) diyerek bu gerçeği dile getirir. Böylece oyunlarını izleyenlerin aynı kaygıyı ve gerilimi alabildiklerince yaşamalarını, uyumsuzluğun ve yoksunlaştırılmanın özünü kavramalarını sağlar.

İlk bakışta sanılacağı gibi Uyumsuz Tiyatro tekbencilik (egotism) tiyatrosu değildir. Birey, evrensel hiçbir konuda yetke olmadığını ve varoluş konusundaki sorularının yanıt bulabileceği bir düşel'in (utopia) kuramsal açıdan varolmadığını anladığında yalnızlığa karşı çarpışma ve yaşama istemlerini özdeşleştirecektir. Yoksunlaştırılmaya karşı başkaldırabilmek, bireye toplum ile yüzleşebilme (gereğinde kişiliğini yitirmeden kaynaşabilme) gücünü verir. Varolma istemi kendini öze ve topluma dönük her türlü yapıcı atılımda belli ettiğinden, uyumsuzluk sorununa eğilmek insana verilen değer ve saygıyı temel alan inancın (ve "çokluğun ve karşıtlığın düzenli bir birlik" (4) oluşturabilmesi isteminin) varlığını kanıtlar. Sartre'ın *No Exit (Çıkış Yok)* adlı oyununda insanlık, varlığını sonsuza dek dört duvar arasında sürdürmeye tutsak edilmiştir. Oyunun sonuna doğru, kişilerden biri bir adım atar ve kısa bir suskunluğun ardından, "Haydi öyleyse" diye söylenir, "devam edelim" (5). Yaşamayı sürdürmek ve yaşamı kırbaçlayan istemi yadsımamak: İşte Harold Pinter'ın tiyatrosunun özü...

(Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği, Jak Deleon, Puhu Yayınları, 1985)

(1) Adrian Van Kaam, The Demon and the Dove, Pennsylvania: duquesne University Pres, 1967), s. 104.
(2) Harold Pinter, The Birthday Paarty and The Room (New York: Grove Pres, Inc, 1965), s. 78.
(3) Harold Pinter, John Sherwood ile görüşme, B.B.C. European Service, 2 Mart 1960.
(4) Bedia Akarsu, "Uyum", Felsefe Terimleri Sözlüğü (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975), s. 174.
(5) Jean-Paul Sartre, Huis - Clos - Les Mouches, Huis - Clos, Morts Sans Sepulture, La Putain Respecueuse (Paris: Libraire Gallimard, 1947), s. 168.

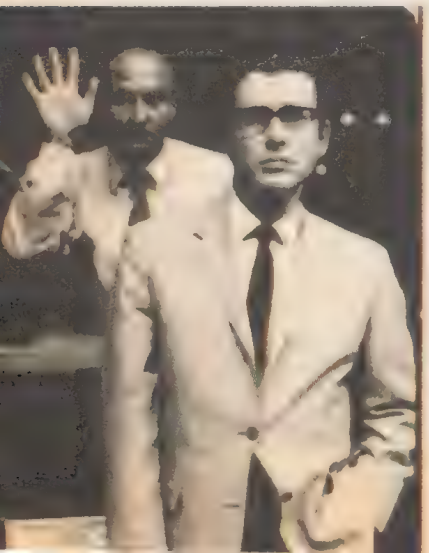

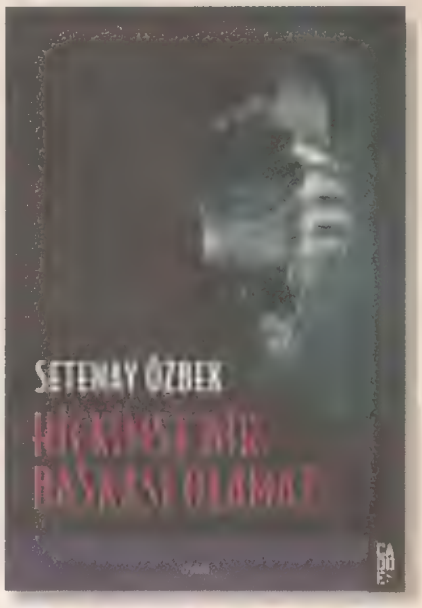

HİÇKİMSE BİR BAŞKASI OLAMAZ SETENAY ÖZBEK

Yıldızların şarkısı hatırlatır bize mutluluğu

KAÇAK ANLATI

Belda Öztürk

Gereksinimler İstekler...

İnsanı bir sistem olarak değerlendirdiğimizde, kendini işler tutabilmesi için bedenin, ruhun, aklın alması gereken besinleri gereksinimler olarak adlandırabiliriz. İstekleri ise insan sistemine şu ya da bu yolla giren, ancak kendini işler tutabilmesi için zorunlu olmayıp, faydacı bakışa göre verimi artıran, hazcı bakışa göre anlık keyif vermesi yeterli olan uyaranlar olarak tanımlayabiliriz.

Gereksinimler ortalama işleyen bir insanda çoğunlukla kendilerini belli etmeden önce evren tarafından sağlanırlar. Böylelikle zaten çalışmakta olduğu kapasiteyi aşmasına zorunluluk bulunmadığı için gerek de kalmaz. Yine de dünya üzerinde olağandışı işler başarabilme şansı elinden tamamen alınmaz. Gereksinimleri bile ikinci plana atabilecek güçlü isteklerle donatılabilir. Kuşkusuz ortalama insanda bu denli güçlü duygular uyandırmak evren için bile kolay bir iş değildir. Ortalamadan sıyrılmamızı sağlayacak en güçlü duygu aşktır. Aşkın yöneldiği nesnenin -ister insan olsun ister soyut bir kavram- evren tarafından sağlanması ne kadar seyrek ne kadar olağandışıysa, bu hediye ile donatılmış bireyin kendine sağlanmış ayrıcalığın ayırdına varması da o kadar seyrek, o kadar olağandışıdır. Kaldı ki gereksinimleri için çaba harcamak zorunda olmayan birey, istekleri için çaba harcamak istemeyecek ve kendi sınırlarını zorlayarak kendini geliştirme olanağı sunan bu ayrıcalığı görmezden gelme eğiliminde olacaktır. Sürüdeki değişik renkli koyun olma sorumluluğunu taşımak istemeyecek ve kendini görmek korkusuyla kendi gibi diğer ayrıcalıkları da görmezden gelecektir. Lütfen siz korkmayın, lütfen sizin gibiler için çevrenize iyice bakın.

Gereksinimlerinin doğuştan ikinci planda kaldığı, yaşamı boyunca gökkuşağının peşinde koşan insanları algılamak hem göz için, hem akıl için, hem de ruh için oldukça kolaydır. Beden yeterince doyurulmadığı için zayıftır, ruh hiçbir zaman yeterince beslenemediği için acı içindedir, akıl yeterince doyurucu yanıtlara ulaşamadığı için hep arayıştadır, hep sorgular. İyi işleyen bir sisteme sahip olmayan böyle bireyler için isteklerine ulaşmak -ironik olarak- sistemi düzgün işleyen ortalama insana göre daha zordur; sistemi aşabilmek için önce tam kapasiteyle çalıştırabilmeliyiz.

Bilge insanlar evrenden bir istekte bulunurken dikkatli olun derler, isteğiniz gerçekleşebilir. Dileğimiz sadece kalpten; hiçbir tatmin edilmemiş egonun, düşkırıklığının, umutsuzluğun gidemediği kadar derin olan özümüzden geliyorsa gerçekleşmesinden korkmayız. Oysa altında başka bir güdü barındırıyorsa, işte o zaman bilge insanların gerçekte ne dediklerini zor yoldan öğreniriz.

Evrenin bilgeliğini açık etme yöntemleri çok çeşitlidir. Ruhunuzun en korunaksız olduğu en özel anınızda, kimsenin duymasını istemediğiniz sorularınızı yönelttiğinizde sizi yanıtsız bıraktığına inanıyorsanız yanılıyorsunuz. Algılarınızı daha geniş açmalı ve hatta yeni yeni algı araçları edinmelisiniz. Evren her sorunuzun yanıtını vermektedir. Dileklerimiz ise evrenin bilgelik süzgecinden geçer. Gerçekleşmesiyle size yararlardan çok -tarafınızdan öngörülemeyen- zarar verecek olanlar ayrılır. Daha sonra vereceği zararı gerçekte sizin yararınıza olabilecek kendini geliştirme araçlarına dönüştürebilecekleriniz ayrılır. Evren ayrıca kendi işleyişi içerisinde uygun görmediklerini de ayırır. Bilmediğimiz türlü türlü nedenlerden dileklerimiz gerçekleşebilir ya da gerçekleşmeyebilir ama sorularımız asla yanıtsız kalmaz, zaten yanıtlarını bildiklerimiz dışında.

İstekler ve yeterince doyurulmamış gereksinimler bireyin halihazırdaki sınırlarını görmesi ve gücünün elverdiğince onları genişletmesi için mükemmel araçlardır. Kişi neler yapabileceğine ilişkin bir sınırlama olmadan dünyaya gelse de, yaşı ilerledikçe düş gücüyle beraber kendine dünya üzerinde yakıştırdığı yer de ufalır. Kendi sınırlarını özgürce deneyimleyebileceği hoşgörü seviyesi, öncelikle ailesi olmak üzere çevresi tarafından gitiikçe aşağılara çekilir ve birey belli bir yaşa eriştiğinde -çevresinin beklentilerinin de etkisiyle- "ne olmak istediği" sorulduğunda, aslında "ne olması gerektiği" sorusunun yanıtını verir. Toplumun en özgürlerinin çocuklar ve deliler olmalarına şaşmamalı, toplum beklentileriyle biçimlenmekten korunuyorlar. Ne yazık ki zamanın doğal akışı çocukluğumuzu elimizden er geç alıyor; o zaman özgürlüğümüzü deneyimleyebilmek, kendimizi olduğumuz gibi görüp varlığımızı her yönde genişletebilmek için lütfen isteklerimize sarılalım, gereksinimlerimizi geri plana atabilecek kadar yoğun duygularımızla savaşmak yerine onları kutsal olarak görüp onlar için uğraşı verelim; gerekirse toplum hatta en yakınlarımız tarafından "deli" olarak görülelim ama kendimizi geliştirmekten, evrene gelişmekten, düşlerimizi gerçekleştirmekten asla vazgeçmeyelim.

KAÇAK GEZİ

Metin Fındıkçı

AKADEMİ CUMA

*Şu çekilmez hayatın ak sabrına diz çöküyorum: bugün Cuma**

İnsanın yaşamında güzel ve zihnini arındırabileceği gün ve saatler olmalıdır. Hayatın olağan akışını bir nebze olsa değiştirmek, günlük alışılmış sıkıntılarından, yalnızlıklarından birkaç saatliğine de olsa kurtulmak her insan için gereklidir. Haftada bir gün bir araya gelen, "Cuma Masası" müdavimleri gibi. Kendi adıma söylemem gerekirse, özlemle beklediğim, nadir hatta tek içki sofrasıdır diyebilirim. Nedeni ise şu: her şeyden önce keyifli bir masa, kimse kimseyi bilip-bilmeden incitmiyor, müdavimler arasında çekememezlik yaşanmıyor, incir çekirdeği doldurmayan tartışmalar yapılmıyor ve daha doğrusunu söylemek gerekirse herkes içkiyi adabıyla içiyor, içmesini biliyor. Bu türden birçok içki sofrasına katılmışım, hiç bu kadar düzeyli, keyifli ve insanı hayatın sıkıntısından arındıran güzel bir masaya denk gelmemiştim. Bundan olmalı ki, başkasını bilmem ama Cuma günleri toplanan bu masanın benim için birçok özelliği vardır diyebilirim.

"Akademi Cuma" masasına, uzun bir zamandır tanıdığım ve bu masada **"Peygamber"** diye çağrılan Cevat Çapan beni götürmüştü. İlk cumaya katıldığımda, yeri "Cumhuriyet" meyhanesiydi. Bir süre sonra, "Tebdil-i Mekânda keramet vardır" diyen; Akademi Cuma masası Çiçek Pasajı'ndaki **"Sev-iç" "Bayram'ın Yeri'ne"** demir atmış bulunmaktadır.

Uzun bir süredir cuma günleri benim için, keyifli ve özel bir gün oluverdi. Özel diyorum çünkü, her cuma masaya gitmeden önce sabah erkenden uyanıp; Her Cuma öğlene kadar İstanbul'un çeşitli semtlerinde dolaşmayı, alışkanlık haline getirdim. Bu gezi kimi zaman nostalji, kimi zaman da görmediğim yeni yeni öğrendiğim semtlerin cadde ve sokakları oluyor. Tıpkı bugün yapacağım gibi: Sabah erkenden uyandım, önce televizyonun, düğmesine bastım sabah haberleri... Duyduğum ilk sözcük "savaş" oluyor, tövbe deyip sinirlerime hakim oluyorum, sonra pencereye yanaşıp perdeleri çekiyorum, puslu bir hava ama gezintime engel olmayacak, bunu iyi biliyorum. Dönüp televizyona kulak veriyorum; geçmişte savaş çığırtkanlığı yapanların suratlarında süzülen kanı görür gibi oluyorum. Irak'ta telef olan canların haddi hesabı yok. Heeey!.. Emperyalizmin bu yaptıklarına ses çıkaracak kimse var mı?

İçimin daha fazla kararmasına izin vermeden ve de bundan kaçış olmayacağını, olamayacağını bilerek, televizyon kumandasının düğmesine basıp ekranını karartıyorum. Kendime acı bir kahve pişirmek için mutfağa yöneliyorum. Kahvemi içip tıraş olduktan sonra kapıyı çekip çıkıyorum. Bugünkü yönüm Samatya sokakları olacak. Otobüsten İstanbul Hastanesi'nin durağında inip yürümeye başlıyorum. İlk göze çarpan surlar ve surların ötesindeki deniz oluyor ve tabii ki, surlarla birlikte denize bakan tren istasyonu ve semtin eski eski mi eski geçmişi. Onlarla birlikte bulunduğum noktadan denizin diri güzelliğine bakıyorum bir süre... Semtin ana caddesinden neredeyse kaldırımsız denebilecek caddesinden Yedikule'ye doğru yol alıyorum; arabalardan kaçmak için ara sıra arka sokaklardan yoluma devam ediyorum, sağımda solumda duran eski binaların bazılarının makyajı tazelenmiş, bazılarının onarımı iyice yapılmış ve bazılarının ise her tarafı dökülmüş ayakta zor duran, yıkıldı yıkılacak yapılarla yüz yüze geliyorum. Yol aldıkça İstanbul'un o eski zamanını anlatan, eski meyhanelerini, beni içine çağıran meyhanelerini görüyorum. Birden bire kendimi surların Yedikule çıkışının daracık kemerinin altında buluyorum, saate bakıyorum 11'oo Cumaya gitmenin zamanı diyorum.

Galatasaray'a çıkan Danışman Geçidi'nden geçiyorum, Galatasaray'a çıkıyorum, Çiçek Pasajı'na ağır ağır ilerleyen Aydın ağabeyi (Boysan) görüyorum, arkadan koluna giriyorum, birden bire bir nara atıyor. "Yahu elimdeki bu değerli kitapları kapacak bir kapkaççı sandım", "Eh Cuma'ya gitmenin zamanıdır" diyorum "Aynı yolun yolcularının zamanı ve gidecekleri mekânın yakınında yolları kesişmek zorundadır" "Doğrudur" diyor. Çiçek Pasajına girer girmez soldaki kuru yemişçiye selam veriyor, selam vermeyi hiç ihmal etmeyenlerdendir Aydın Boysan, insanlara güler yüzlü ve sevgiyle yaklaşanlardandır. Aydın Boysan'ı (kendi deyimiyle genç yaşlarında) tanıdım. Tanışma faslını anlattığı bir fıkra ile tanışmamızı renkli kılmıştı. Fıkra yanılmıyorsam şöyleydi: İnsanları öldürüp, merkeplerini aldıkları bir zamanda: Bir gün Kürtler, Lazların kervanının yolunu kesip, hepsini öldürdükten sonra merkeplerini almışlar. Kürt, bir süre sonra bir de bakmış ki, Temel bir merkebin altına çökmüş merkep taklidi yaparak, merkebin ayakları dibinde yürüyormuş. Arkadaşına seslenmiş: "Bu merkepte bir tuhaflık var, çok ufak ve merkebe benzemiyor." arkadaşı gelip bakmış bir şey anlamamış, Temel dayanamamış: "Ula daha sipayum." demiş. Bir süre sonra Kürt yine arkadaşına seslenmiş "Ulan bu sıpa erkek merkebin altında yürüyor." demiş. Arkadaşı yine verecek bir yanıt bulamayınca, laz yine dayanamamış, can havliyle: "Ula anam ölmiş, babam baki." demiş. Aydın Boysan ile ben "Sev-iç" meyhanesinin kapısından giriyoruz. Selamlaşmalar... Bayram beyin, Cemil beyin, Ersin beyin, güler yüzleriyle karşılaşıyoruz. Az sonra Cevat Çapan, (masanın Peygamberi) güler yüzüyle ve yeni icat esprisiyle masada yerini alıyor. Aslında Cevat Çapan ve masadaki bazı üstatların "portrelerini" yakından anlatmak gerekiyor, bunu da bir başka yazının konusu olarak, daha uzun bir yazıya bırakıyorum.

Her zaman masaya ilk gelen, Balıkçı Nuri oluyor. Aydın Boysan, Nuri Akay için: "Önce balıkçı Nuri idi, sonra ressam Nuri oldu, şimdi de sade Nuri" diyor. Daha sonra sırasız herkes yerini almaya başlıyor. Akademi Cuma'nın müdavimleri: Fethi Naci, Cevat Çapan, Aydın Boysan, Turhan Günay, Nuri Akay, İbrahim Yolyapan, Naci Güçhan, Sait Maden, Kemal Demirel, Besim Dalgıç, Ali İhsan Dalgıç, Selahattin Yıldırım, Nadir Karakaş ve ben. Ara sıra masaya gelen Turgay Fişekçi, İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Naim Tirali fırsat buldukça gelen Deniz Kavukçuoğlu ve yolu düştükçe gelen daha nice eş dostlarımız. Bazı cumalar masa öyle bir kalabalıklaşıyor ki, genelde birleşik olan üç masa sayısı dörde çıkmasına karşın sıkışık sıkışık oturduğumuz oluyor. Tabii, bunu da söylemeden geçmek olmaz, Sait Maden'in geliş saati kesinlikle 15.oo'tir; ne beş dakika önce, ne de sonra. Fethi Abi ara sıra saatine bakıyor, "Sait'in gelişine on beş dakika var daha, eh ancak; patronu izin vermeden iş yerinden çıkamaz..." diyor.

Masa: Bundan yaklaşık otuz yıl önce Babıâli'de İstanbul Lokantasında toplanmaya başlamış, birçok yer dolaşılmış; masanın müdavimlerden bazıları Beyoğlu'na taşınınca masa da çaresiz buraya taşınmış. Önce Cumhuriyet Meyhanesi, sonra Çiçek Pasajı Sev-iç. Doğaldır, Cuma'nın ilk müdavimlerinden kopanlar, hayattan ayrılanlar olmuş. Ama bugüne kadar bütün dinamikliği, neşesi ve güzelliğiyle, dostça sürüp gelmesi çok hoş, hatta olağanüstü.

Fethi Naci, bir gün masaya konan plastik çiçekleri fark eder etmez, komiyi çağırdı: "Hemen bunları buradan al, gerçeği varsa getir!" sonra masadakilere: "Şöyle ya masada gerçek şeyler bulunsun, zaten etrafımız sahte şeylerle dolu." Bu hareket Fethi Naci'yi çok iyi anlatıyor, tanıtıyor, çok hoş.

Üç masa birleştirilmiş, fakir sayılabilecek mezelerle donatılmış: "Eh bu kadar zenginlik yeter." diyor Fethi Naci. Zaman biraz ilerleyince, masadakiler biraz biraz tükenmeye yüz tutunca, Nuri Akay'a dönüp: "Nuri, masayı iyice kuruttuk yahu, bir şeyler yaptır." veya masada rakı kalmadığı zaman "Burası Kerbelâ mı yahu?" der. Her zaman o güler yüzü masadakilerin bakışları arasında iyice güler.

Cevat Çapan, beni Akademi Cumaya ilk götürdüğünde çok sıcak karşılayan Fethi Naci, ki -Akademi Cuma- her ikisinin eseridir; her zaman çakmağının kaybolmasından şikâyet ederek purosunu ve çakmağını masaya, servis tabağının yanına koyar "Purodan yana bugün çok şanslıyım?" der. Purosunu yakar, bardağından bir yudum çeker "Ammada rakı tüketiyoruz, Bülent Bey de (Ecevit) soda içer bol bol." Peşinden Cevat hoca konuya parlak bir espriyle açıklık getirir, az önce sırtında çantasıyla gelen Turhan Günay konuya uygu bir fıkra patlatır. Kemal Demirel, o sakin tavırlarıyla ama son derece ince ve zekice esprileriyle bunu süsler. Masanın diğer ucunda yanımda oturan Nadir Karakaş, o hoyrat sesiyle "Ya bu çok güzel oldu," der, peşinden bir kahkaha atar. Naci Güçhan, konuya başka bir perspektiften bakarak, bir şeyler anlatır, masadan yine bir kahkaha yükselir, böyle sürüp gider.

Masa iyiden iyiye kalabalıklaşıyor, sohbet ara sıra bireyler arasında üleşiliyor. Yeni bir rakı söyleniyor, hoşa giden bazı mezeler tazeleniyor. Fethi Naci "Biraz kiraz aldırsaydık. Rakının en güzel mezesi kirazdır." diyor. Komi geliyor. Kiraz için bir miktar para veriliyor, Fethi Abi: "Sakın Napolyon kirazı alma (... ma) benziyor, Giresun kirazı olsun." der. (Giresun adı Kirazus'tan bozma olduğu içindir. Tabii, bugün Giresun'da tek bir Kiraz ağacı bulunmuyor.) kiraz da iki tabak halinde masadaki yerini alıyor. Fethi abi tabağına birkaç kiraz koyuyor, bardağından bir yudum alıyor, ağzına bir kiraz atıp çiğniyor çekirdeğini tabağın kenarına koyduktan sonra, bıyıklarını iki parmağıyla düzeltiyor. Sönen purosunu yakıyor.

Kapıdan Sait Maden görünüyor, herkes ve neredeyse aynı nakarattan saat üç diyor. Sait Maden, herkesle merhabalaştıktan sonra çantasından kendi icadı "Kulüp Rakı"sı etiketini çıkarıyor, bu ne demeye kalmadan, "Tekel bu masa için özel etiket yaptırmış," der, etiket elden ele dolaşıyor, bir de bakıyoruz ki, ön planda Fethi Naci, Turhan Günay ve arka planda bütün Akademi Cuma müdavimleri duruyor; etiketin sol üst kısmında "Dünya bir gölgeliktir" altta ise "Akademi Cuma müdavimleri için Tekel İdaresi tarafından özel olarak imal edilmiştir" yazılı. Harika! Eline sağlık Sait Maden. Ertesi hafta, o etiket şişenin üstüne yapıştırılıyor, artık rakı bu şişeden içilecek; ayrıca etiket büyütülüp çerçeve yapılarak "Sev-iç Meyhanesinin," duvarına asılıyor.

"Bilene bilene tükenen bir bıçak" gibi masada her şey bitmeye yüz tutmuş artık. Fethi Abi'nin purosu da bitmek üzere. Kısacık puroyu ucundan tutup, yakıyor, sonra ağzına götürüyor. Aydın Boysan açılan herhangi bir konu üzerine bir fıkra anlatıyor ve peşinden başkalarınca başka fıkralar anlatılıyor, kahkahalar sel olup akıyor. Tabii, fıkraların müstehcen olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. RTÜK bu fıkraları duysa, masayı üç-beş gün değil süresiz karartacağından adım gibi eminim.

Eh, artık sıra helvaya geldi. Masanın ekonomi profesörü, şimdilik Sade Nuri hesabı istiyor. Fethi Naci, tükenen purosundan bir iki nefes çektikten sonra, en sevdiği türküyü, "içe içe yoruldum" diye değiştirerek kendi deyimiyle o (bet) sesiyle mırıldanıyor "Hadi Turhan zamanı geldi. Ondan sonra dağılalım." der. Turhan Günay, Fethi Ağabeyi kırmaz, türküyü söyler, peşinden başka şarkılar... Akademi Cuma'yı yaratıp bugünlere getirenler sağ olsun.

*Cumaya Mekân, şiirimden.

Metin Fındıkçı

İspanyolca'dan klasik ve çağdaş aşk şiirleri seçkisi

Latin aşk ateşi

DERLEYİP ÇEVİREN ADNAN ÖZTÜRK

LORCA'NIN DESENLERİYLE

CADDE

Şömiz Cilt, 180 Yr. Kuşe

CADDE

Çeviren: Nafer Ermiş

Almanya'da Yabancı Yazar Olmak

Almanya son yıllarda edebiyat alanında, bizim Türkiye'de pek tanık olmadığımız bir fenomenle karşı karşıya. Orada doğup büyüyen ya da erken yaşlarda gelen yabancı yazarlar birbiri ardına kitaplar yayınlıyorlar ve birçok ödülün de sahibi oluyorlar. Dolayısıyla bu son zamanlarda sıkça tartışılan bir konu haline geldi. Bunla Alman Edebiyatına dahil midir? Yoksa başka bir şey midir? "Yabancı Olma" kavramının edebiyat alanında ne anlama geldiğini, durumu bizzat yaşayanların ağzından dinleyebilmek için, Almanya'nın ünlü edebiyat dergilerinden Litaraturen'in Nisan sayısında (Kapak: Orhan Pamuk) yayınlanan, Almanya'daki yabancı yazarlarla yapılmış bir söyleşiyi sunuyoruz.

"Ben Alman Edebiyatı'nın bir parçasıyım, en az Kafka kadar Almanım."

Yabancı olmak bir sorun mu, yoksa bir pazar avantajı mı? Almanya'da yaşayan ve "tümüyle" Alman olmayan dört yazar –Terezia Mora, İmran Ayata, Wladimir Kaminer ve Navid Kermani, son yıllarda Almanya'da sayıları hızla artan yabancı kökenli yazarların durumunu konuştu.

"Yabancılar" hakkında konuşmak için sizi bu söyleşiye davet ettiğimizde ilk anda hepiniz buna karşı çıktınız. O anda söz konusu olan korkular ya da kaygılar nelerdi? Neden bu konuda çekingen davrandınız?

Terezia Mora: Karşı soru şöyle olabilirdi: Neye göre yabancı? Buradaki ölçü kim ya da nedir? Bir Macar olmaktan hiçbir sıkıntı duymuyorum, bu meselenin yarısı, diğer yarısı ise edebiyat yaşamımın sonuna kadar Almanya'da yabancı bir yazar olarak görülmekten kurtulamayacak olmamdır ve buna karşı söyleceklerim var. Çünkü bunun benim bir birey olarak kişiliğimi betimlememesi bir yana, yaptığım işi de betimlemekten tümüyle uzak oluşudur.

Size bir yabancı uzmanı olarak hitap edilmesini istemiyorsunuz.

Terezia Mora: Bu sorun beni son derece sinirlendiriyor. Bu söyleşiye katıldım, çünkü bu konuda son kez olarak düşüncelerimi söylemek istiyorum.

Hepiniz böyle mi düşünüyorsunuz?

Wladimir Kaminer: Yabancıdan korkmak bir parça taşralı olmakla ilgili bir şey. Kendini dünyanın bir parçası olarak gören yazarların böyle bir muameleye maruz kalmak istemedikleri çok açıktır. Ben milyonlarca insanın yaşadığı Moskova'dan geliyorum. Okulumda Gürcüler, Koreliler, Özbekler, hatta Komboçyalılar vardı, bu yüzden ben dünyayı hiçbir zaman benimki ve diğerleriniki diye ikiye ayırmadım. Diğer taraftan, geleneksel kültürün dar kalıpları içinde yetişen insanların bir başka dünyayla karşılaştıklarında bir takım sorunlar yaşadıklarını görüyorum. Örneğin Kazakistan'ın kırsal yörelerinden birinin bizim "Rus diskoları"yla karşılaştığında büyük bir kokuya kapıldığını görebiliyorum. Bu okumak için Rusya'dan ya da Ukrayna'dan Almanya'ya gelen öğrencilerin anlayamayacakları bir korkudur, çünkü bu dünyanın büyük şehirlerinde yaşayan insanlar birbirlerine benzerler.

Navid Kermani: Ben çekingen davrandım çünkü sürekli olarak Etnik-Alman bölgesinden Yabancılar-Köşesine itilip duruyordum. Almanların beni bir İranlı, bir Müslüman ya da başka bir şey olarak görmeleri umurumda değil. Nasıl istiyorlarsa öyle görsünler. Ama bir noktada beni kendilerinden görmek zorunda olduklarında ısrarlı olacağım; bu nokta edebiyattır. Ben Alman Edebiyatının bir parçasıyım.

Wladimir Kaminer: Benim anlattığım Rusya da Alman Edebiyatının bir parçası. Kesinlikle. Danzigdanzig'li Günter Grass kadar Alman.

Navid Kermani: Kitapçılarda kitaplarımı İran Edebiyatı bölümünde gördüğüm zaman satıcıya gidip şöyle diyorum: Afedersiniz, burada bir hata yapmışsınız. Bilindiği gibi Alman edebiyat geleneği farklı kökenlerden gelen yazarlarla, birbirine karışmış kültürlerle, açık seçik olmayan kimliklerle, memleketi bir ulus olarak Almanya değil de bir dil olarak Almanya olan insanlarla doludur. Ve kesinlikle beni Alman dilinin dışına atmalarına izin vermeyeceğim. Belki Almanya'dan atabilirler, ama hayran olduğum Alman edebiyatından atamazlar; İran Edebiyatını ben çok daha sonra tanıdım.

İmran Ayata: Benim ilk tepkim de aynen böyle olmuştu. Bu tür sorulara karşı çeşitli yanıtlardan oluşan geniş bir repertuarım vardı bir zamanlar, bazen alaycı, bazen esprili. Nerelisiniz, nereden geliyorsunuz? Annemin karnından, Türkiye'den. İnsanın önce biyografisini öğrenmek istiyorlar nedense.

Navid Kermani: Yabancı olmakla ilgili sizin bir sorununuz var, bizim değil.

İmran Ayata: Yok ama benim de var.

Navid Kermani: Ben kendimi yabancı hissetmiyorum, en azından ulusal devlet anlamında. Çünkü bu türden ulusal etiketlendirmeler benim açımdan pek de önemli değil.

Değil mi? Az önce bu türden etiketlendirmelerle çok sık karşılaştığınızı söylemiştiniz.

Navid Kermani: Ama bu etiketlendirmeler dışarıdan geliyor; ben yaşadığım yerde kendimi rahat hissediyorum, yani Köln'de. Kendimi yabancı hissetmemek için Alman olmam gerekmiyor.

Terezia Mora: Beş yaşımdan itibaren yaşadığım Macar köyünden ayrılmak istiyordum. Yabancı olmadığım yeri ve yaşam biçimini bulmak istiyordum – Bunu burada, Berlin'de ve bir yazar olarak buldum. Burada yabancılık duygusu hissetmiyorum. Ben o Macar köyündeyken yabancıydım asıl. Ben dilimi değiştirmedim. Macarca ve Almanca, her ikisi birden benim anadilim. İkisinden birini tercih etme olanağım vardı ve bunu da yaptım.

Wladimir Kaminer: Ben de kendimi Moskova'da yabancı hissediyordum. Arkadaş grubumla birlikte, yaşadığımız yerle son derece uyumsuzduk ve tek istediğimiz oradan gitmekti. On dört, on beş yaşlarındayken İngiliz bayrakları taşıyorduk, çünkü kendimizi İngiliz kültürünün çocukları olarak görüyorduk. Aslına bakarsanız hiçbir şeyden anladığımız yoktu.

O halde Almanya'ya gelmeniz ve Almanca yazmanız bir rastlantı mı? Aynı şekilde İngiltere'ye de gidebilir ve İngilizce yazabilir miydiniz?

Wladimir Kaminer: Raylar beni Almanya'ya getirdi ve İngiltere'ye giden bir tren yoktu.

İmtan Ayata: Yabancı olmak denen şeyle ilgili olarak benim deneyimim biraz daha farklı. Liseyi okuduğum Ulm'da hayat pek de eğlenceli değildi. Daha okuldayken "Ali" olarak etiketlendirilmiştim, daha sonra Frankfurt'ta üniversitede okurken de bazen "Ali" oluyordum ve öyle görünüyorki insanlar beni her zaman "Ali" olarak algılayacaklar.

Kökenleriniz ve mesleklerniz çok farklı da olsa, çevirmen, reklamcı, disko işletmecisi, politik gazeteci, ikinci mesleklerinizde, yani yazarlıkta ortak bir yönünüz var, o da, bir Goethe, bir Thomas Mann anlamında bir Alman yazarı olmamanız.

Navid Kermani: Ama belki Kafka anlamında bir Alman yazarıyız.

Terezia Mora: Bence de. Ben de en az Kafka kadar Almanım. Ben de aşağı yukarı aynı bölgeden geliyorum.

Navid Kermani: Birçok büyük yazarda bunu görebilirsiniz. Klişe anlamında Alman olmayan yazarlarda yani. Ama mesele kesinlikle bu değil. Elbette ben sizinkinden farklı olan kendi dünyam hakkında yazıyorum. Ama bu, kuzey Almanya hakkında değil de kendi dünyası, yani Messkirch hakkında yazan Arnold Stadler'in yaptığından o kadar da farklı bir şey mi?

Aradaki fark sizin sadece Messkirch dünyasını değil de, Rusya, Macaristan ve Balkan dünyasını yazmanız, Türk ya da İranlı kökenlerinizi Alman edebiyatına sokmanız olamaz mı? Bunu Alman edebiyatının derinden bir havalandırmasını yapmak, onun farklı dünya deneyimleriyle zenginleştirilmesini sağlamak olarak göremez miyiz?

Wladimir Kaminer: Benim hayatımda şunlar biyografik açıdan birbirine bağlıdır: Sosyalizmin yıkılması, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Almanya'ya yapılan büyük göç ve bundan kaynaklanan bütün yeni şeyler. Ama Almanya da son on beş yılda büyük değişimler geçirdi, neredeyse benim ülkemdekinden daha köklü değişimler. 'Yeni Eyaletler' denen, eski Doğu Almanya bölgelerinde bir çok okuma toplantılarına katıldım. Oradaki insanlar kendilerine tamamen yabancı ve korkutucu bir hayat içinde buldular kendilerini. Kendileri de yabancı oldukları için yabancılardan korkuyorlar.

Bay Kaminer, sizin Terezia Mora ile biyografik açıdan ortak bir yanınız var: Sizin büyüdükten sonra evinizi terk etmenizin, Demir Perde'-

nin yıkılması ve Avrupa duvarlarının açılmasıyla zaman açısından doğrudan bir bağlantısı bulunuyor. Birdenbire istediğiniz yere gitme ve istediğiniz yerleri görme özgürlüğüyle karşı karşıya kaldınız.

Terezia Mora: Bizler 1970 civarlarında doğan insanlarız. Bizim açımızdan Duvarın Yıkılışı büyük bir tarihi olaydı. O günden beri hepimiz başka bir dünyada yaşıyoruz. Bunu ilk kez Batılı bir yazarın da bulunduğu bir masada söylediğimde adam sigarasındaki külü silkti ve şöyle dedi: Ben değil. Ona göre Batı Almanya normal olandı. Sadece çekirdekten Batılı olan, kendini ispat etmek zorunda değildi. Çekirdekten Batılı olanın yazdığı, doğru biçimdi ve diğerleri buna uymak durumundaydı. Beni o kadar sinirlendirdi ki.

Navid Kermani: Ortadoğu'dan, Doğu Avrupa'dan, yani başka kültürlerden gelen ve farklı kültürel deneyimleri de beraberinde getiren insanların Batı Alman orta sınıf yaşam biçimine bir şey sunamayacakları elbette doğrudur.

Terezia Mora: Pardon ama biz edebiyattan söz ediyoruz burada, televizyon yıldızlarından değil.

Navid Kermani: Ama gerçek dünyanın da olması gerekiyor. Bu biraz ters gelebilir ama, bana göre şu anda Almanya'da tümüyle önemsiz bir sürü edebiyat var, yani televizyon yıldızlarının falan yazdıkları. Mesele insanın nereden geldiği ya da nerede yaşadığı değil. Önemli olan bakıştır. Bütün bir dünyayı Messkirch'de bulabilirsiniz. Ama bunun somut dünyadan daha az olmaması lazım. Burada bir araya gelmiş olan yazarların kitaplarında karşımıza çıkan dünya, onun altında yatan politik deneyimler, devrimler, savaş esirleri, aile bireylerinin savaşta kaybedilmesi vs., bütün bunlar bizim politik ya da edebi biyografilerimizi belki de zenginleştiriyorlar. En azından bizim kuşağın Alman yazarlarına göre daha büyük bir arşivden yararlanma olanağımız var. Tam anlamıyla bir Alman biyografisi olmayan yazarlar tarafından, farklı bir kültürel bakışla yaratılan edebiyat, beni de bir okur olarak genç Alman yazarlarının kitaplarından çok daha fazla ilgilendiriyor.

O halde sizin edebiyatınızla çekirdek Batı Alman Edebiyatı arasındaki fark olumsuz bir dışlamadan çok olumlu bir ayrım anlamına geliyor, yani bir çeşit bonus. Yirmi yıl önce durum böyle değildi. Marjinal kesimlerden gelen edebiyatın bugün yapısal bir hale dönüşmesi, değişen Avrupa ile ilgili bir şey mi?

İmran Ayata: Samimi olmak gerekirse, gerçekten de Kanacke-Bonus diyebileceğimiz bir şey var. Genel eğilime bakarsak, orada göçmenlerin getirdiği bir zenginliğe özlem duyulduğunu görebiliriz. Böylece insan aslında çok heyecan verici şeyler yapmadan da burada bir rol oynayabilir ve böylece de son derece iyi vakit geçirebilir.

Wladimir Kaminer: Yazan ama pek başarı kazanamayan bir çok Rus var. Onlarda bu bonus yok.

İmran Ayata: Elbette. Ben durumu güzelleştirmek adına konuşmuyorum. Tam tersi. Ama ben yıllarca HipHop'la ilgilendim ve yazdıklarım da bunu içerir. Ama aslında son derece kötü olan Kanacke-rapçiler de var ve Almanlar bunu birdenbire ilginç bulmaya başladılar: Sosyal sıkıntılarda doğan bu öfke ne kadar da harika! Hele şu gerçekten var olan çok kültürlülük! Böyle düşünmeye başladılar. Çocuklar da bu yeni modadan yararlanmayı bilecek kadar zekiydiler. Böylece normalde asla sahip olamayacakları albüm sözleşmeleri yapmayı başardılar. Buna ben Farklılık Butiği diyorum: Kültürel alanda Almanların farklılığa, karşı anlatılmaz bir açlığı var. Hemen raflara koşuyorlar ve güzel parçaları, farklılığın en güzel parçalarını bulmaya çalışıyorlar.

Ama bunun da doğru bir farklılık olması lazım.

İmran Ayata: Ortak görüşü özünden sorgulamamalıdır ve her zaman bir parça zenginleştirici olmalıdır. Yani egzotik, farklı, ama aynı zamanda da zekice olmalıdır. Ben bununla oynamayı yanlış bulmuyorum. Bunu ben zaten en sert biçimiyle yaptım. "*Hürriyet Love Express*" adlı öykü kitabımdaki karakterlerin bu türden tipler olduklarından kuşkuluyum. Bir çoğu Türk isimleriyle karşımıza çıkıyor, ama onlar Almanların kafasındaki Türk imajından oldukça farklılar. Ben adeta genç Kanake'lerin şimdiki yaşamlarından enstantaneler sundum.

Wladimir Kaminer: Yabancı-Patlaması'na, Çok Kültürlülük Dalgasına dayanmayı tehlikeli bir kendini aldatma olarak görüyorum. Sunacağın sağlam şeyler yoksa kimse senin kitaplarınla ilgilenmeyecektir, bütün kurnazca yapılan PR stratejilerine rağmen. Hiç kimse sırf yazar başka bir hayvanat bahçesinden geliyor diye onun okumalarını dinlemeye gitmez.

Imran Ayata: Ben de bunu söylüyorum ya! Çok kültürlülük başarının sürekli bir garantisi değildir. Farklılık Butiği sadece şu an için işliyor. Eğer kitapların sıkıcıysa çok kültürlülülük reklamları bir işe yaramaz.

Navid Kermani: Böyle bir bonus var, ama ciddi edebiyat düzleminde değil.

Imran Ayata: Ne ki bu ciddi edebiyat?

Navid Kermani: Kalıcı olan. On yıl sonra, yirmi yıl sopnra hala okunabilen şey. Bu moda mekanizmasının ötesinde olup biten bir şeydir. Farklılık Butiği dediğin şeye, eğer örneğin televizyonda yüksek sesle şöyle bir şey söylenirse, bu da dahildir: "Bir Müslüman kızın ilk pornografik romanı!"

Terezia Mora: Binbir Gece Masalları üzerine yazanı mı diyorsun?

Navid Kermani: Şimdi kim peçeli bir kadın hakkında yazsa, örneğin, "İslami Kölelikten Nasıl Kurtuldum" ya da bunun gibi bir şey, bugün hemen bir yayıncı bulabilir ve büyük satış rakamlarına da ulaşabilir, televizyonlara çıkabilir. Ama bu kalıcı bir şey değildir. Ciddi edebiyat eleştirmenleri bunları hemen hemen hiç ele almaz. Benim kendi kitaplarım çoğu zaman cinsellik içeriyor; buna rağman ne yayıncım ne de başka biri bunları "Müslümanın yazdığı seks romanı" sloganıyla satmayı düşünmez. Bu saçma olurdu.

Eğer İmran Ayata'yı doğru anladıysak, kendisi moda konjonktürüyle edebi kaliteyi birbirinden ayırıyor. Kötü kalite, modanın ötesine geçemeyecektir, ama iyi kalite modayı kendi yararına kullanabilir, bundan zarar görmeden.

Terezia Mora: Ta başından beri bu tür etiketlendirmelerden hep korkmuşumdur. Evlilik soyadımla, tam bir Alman soyadı, gittim yayınevine, ama kaynanamın soyadıyla kitaplar yayınlamak istemiyordum. O zaman yayıncı gerçeği bulup çıkardı: Aman Tanrım, siz Macarsınız! Bu arada Mora da benim gerçek soyadım değil. İnsanların ilk bakışta benim kökenimi anlayamayacakları bir soyadı seçmek istiyordum. Bir maske takmak istiyordum. Bir modayı kendi çıkarıma kullanmayacak kadar kibirliyimdir. Gerçeği görmek istiyordum: İnsanlar bu metinleri kimin yazdığını bilmemeliydi. Ve buna rağmen onlara bir değer vermeliydi. Kendi kendime dedim ki: İkinci kitapta artık onu kimin yazdığının önemi kalmamalı.

Ama öykü kitabınızda ve romanınızda yabancılık ana tema, öyle değil mi?

Terezia Mora: Evet, elbette. Kahramanım Abel Nema başından beri ve temel olarak yabancı. Onda bir Büchner sorunu var ("Her insan bir uçurumdur, aşağıya bakanın başını döndürür.") Kendine yabancı olan insan.

Navid Kermani: Benim için yabancılık öncelikle olumlu bir kavram, o olmasaydı kesinlikle çalışamazdım. Yabancı olmak benim hayatımın en temel motiflerinden biridir, ama Kreuzberg'deki bir cami düzleminde değil tabii. Dişi bir beden de benim için yabancı bir şeydir.

Terezia Mora: Benim için de!

Navid Kermani: Konularımın çok kültürlülük içerip içermemesi beni hiç ilgilendirmiyor. Bu sadece benim içinde yaşadığım dünyanın çok kültürlü olmasıyla ilgili bir şey. Bununla birinci sırada olmasa da özel hayatımı, yaşadığım yakın çevremi de kastediyorum. Bu benim seyahatlerim için de, okuduğum edebiyat için de geçerlidir. Dünya edebiyatı içinde dünya sözcüğünün de olduğunu unutmayalım.

Imran Ayata: Olabilir. Somut olan bir şey varsa o da bu ülkenin değişmekte olduğundur. Benim jenerasyonumdan çoğu kişinin uğraştığı meselelerle anne-babamın jenerasyonundan çok az insan uğraşıyordu. Ve bu genç jenerasyon aynı zamanda potensiyel bir alıcı, müzik dinleyicisi ve kulüp müşterisidir. Bu, içinde bulunduğumuz ülkeyi etkiliyor ve kültür endüstrisi alanında bir talep doğuruyor. Ve yavaş yavaş bir göçmen geçmişi olan insanlar toplumsal kaynaklara, kültürel olaylara girmeyi başarıyorlar. Ama bunlar henüz yeterince somut hale gelmiş değil. İngiltere ve Fransa'yla karşılaştırıldığında burada henüz amatör küme maçları yapılıyor.

Wladimir Kaminer: Çünkü Almanya'nın bir sömürgecilik geçmişi yok. İngiltere'de ya da Fransa'da ülkeye o kadar renkli bir toplum getirildi ki, oralarda bu yabancılık temelan çoktan aşılmış durumda. Bir kitabevinin Salman Rushdie'nin kitaplarını Doğu edebiyatı rafına koyması düşünülemez.

Böyle bir söyleşinin sadece Almanya'da yapılabilir olduğunu mu söylemek istiyorsunuz; yani sömürgecilik geçmişi olmadığı ve bunun sonucu olarak da evrensellik anlamında eksiklikleri olduğu için mi?

Imran Ayata: Böyle bir söyleşi Avusturya'da da yapılabilirdi.

Wladimir Kaminer: Sank Pölten'de insanlar yabancılardan çok korkuyor! Yabancılar oraya sürekli kayak takımlarıyla birlikte geliyorlar!

Tam tersine İngiltere'de, Fransa'da ve Hollanda'da bu meselerle tam da şu sıralar tartışılmıyor mu? Oralarda "Sömürgecilik sonrası çalışmalar" yapan kurumlarlarda sürekli olarak melezlik, dilin karışık bir dile dönüşmesi gibi kavramlar altında bu meseleler ele alınmıyor mu?

Imran Ayata: Melezlik orijin olarak başka bir düzlemde yürütülen bir tartışmanın artık ürünüdür. Sömürgecilik sonrası söylemi üniversitelerin alaycı bir gülümsemeyle bakılan ve Homi Bhabba ve diğer sömürgecilik sonrası düşünürlerinin geliştirdikleri düşüncelerin şiddetle ihmal edildiği yan bölümleridir. Elbette bizim yazdıklarımızdan ailelerimizin Türkiye'den mi yoksa İran'dan mı geldiğini ya da Kaminer'in Moskova'dan trene bindiğini ve Berlin'de indiğini fark etmek zor değildir, ama o Almanya'nın başka bir bölgesine yerleşmiş olsaydı bugünkünden farklı yazacaktı. Farklı olmayı sadece etnik farklılığa indirgeyemeyiz.

Navid Kermani: Bu deneyimler bir yazarın doğal arşivine dahildir elbette, Münih'te ya da başka herhangi bir yerde yetişmiş olması bir şeyi değiştirmez. Tanıdığım bütün büyük yazarlar herşeyden önce büyük bir okuma tutkusuna sahiptirler, yani başka dünyaları özümsemişlerdir ve aynı zamanda çok seyahat etmişlerdir. Yazar olarak bakış açımızı sürekli genişletmezsek çok çabuk tükeniriz. Benim bugün Alman edebiyatının büyük bölümünde gördüğüm eksiklik, dünya deneyimlerinin sadece edebiyat burslarıyla ve Goethe Enstitüsü'nün davetleriyle sınırlı kalmasıdır. Bunun zararlarını görmek zor değil.

Avrupa'nın hemen her yerinde bu türden bir göçmen konusu var. Edebi bir tema olarak yabancılık, politik açıdan da bağlantı noktaları sunuyor mu? Yazdıklarınızla politikaya katılabilir misiniz?

Wladimir Kaminer: Beni Almanya politize etti. Burada politikadan kaçmak mümkün değil, çünkü Almanya tıpkı bir Kolhoz gibi kurulmuş. Herkes herkesi ilgilendiriyor. Her evsiz kendini sistemin bir parçası ve her şeyden sorumlu olarak görüyor. Ama ben günlük politik konular hakkında bir gazeteci üslubuyla yazmıyorum, bunları edebi çalışmalarımın içine katmaya çalışıyorum.

Terezia Mora: Benim yaptığım edebiyat güncel politikaya ayak uyduramaz ve bunu hiçbir zaman da denememelidir. Ben, yazarların aynı zamanda bir gazeteci olarak da rol oynadıkları Macaristan'da yaşamadığım için memnunum. Orada onlardan kaçınılmaz olarak güncel politikalar hakkında fikir beyan etmeleri de isteniyor. Ben burada böyle bir şeyle karşılaşmadığım için çok memnunum.

Sizin öykülerinizin, Bay Ayata, hepsi Türk-Alman kültür marjinallerini ele alıyor, yan entegre olmuş ikinci kuşak göçmen gençlerini anlatıyor. En azından sizin kahramanlarınız entegrasyon konusunda açıklar, Almancayı Türkçe'den daha iyi biliyorlar ve Alman toplumu içinde rahat ve doğal hareket ediyorlar. Buna karşın Almanya'daki Türk toplumu, hatta Türkler tarafından da entegrasyona karşı direnmekle ve bilinçli olarak kendine bir sınır koymakla suçlanıyorlar: Paralel toplum parolası altında.

Imran Ayata: Kendi anzaları üzerine politik olarak da örgütlenen anzalı Müslümanlar var elbette. Benim onlara verebileceğim hiçbir şey yok ve birçok Müslümanın burada yaşadığı şekilde yaşayamam. Neden bazılarının entegre olmadıkları ve topluma katılmak istemedikleri, elbette onların ideolojileriyle de ilgili bir şey ve benim ideolojim onlarınki gibi değil.

Navid Kermani: Üçüncü kuşakta tehlikeli bir, takım gelişmelerin de olduğu çok açık, bunların arasında radikalizme yönelen insanlar var. Ama bu türden politik fenomenler bir yabancı olarak benim yabancıya bakışımı değiştirmez.

Gerçekten de, son zamanlarda ileri sürüldüğü gibi Müslüman azınlık içinde, tamamen dışa kapanma yönünde bir eğilim var mı?

Imran Ayata: Bilmiyorum, Türklerden sorumlu bakan değilim ben. Ama en azından "paralel toplum" kavramı bu azınlığın icat ettiği bir şey değil.

Son bir soru: Yirmi yıldan beri Robert Bosch Vakfı tarafından göçmen edebiyatını desteklemek için Chamisso ödülü veriliyor. Etnik kökeni Alman ve anadili Almanca olmayan yazarlara Alman edebiyatına yaptıkları önemli katkılar dolayısıyla. Bu durumda siz Chamisso Ödülü'nü kabul eder miydiniz, yoksa ret mi ederdiniz?

Navid Kermani: 15.000 Euro!

Terezia Mora: Benim yorumum da bu. Chamisso ödülünü aldığımda önce ürktüm ama sonra kabul ettim. Bu ödülü almak, sonuçta bir skandal sayılmaz.

KAÇAK HABER

Metin Aksoy

Ağrı'da iki sinema, bir de Halk Eğitim Merkezi vardı. Halk Eğitim Merkezi aynı zamanda bir konser ve tiyatro salonuydu ve gençlere çeşitli alanlarda meslek eğitimi veriyordu. Sinemalarda en yeni filmleri izlemek mümkündü, hatta zaman zaman seks filmleri bile oynatılır ve buna itiraz eden de olmazdı.

Ağrı

Amerikan eski kovboy filmlerinden fırlamış, toz, toprak içinde yıkık dökük evler, üstü başı dağınık insanların yaşadığı bir şehir: Ağrı. Adını her ne kadar Ağrı Dağı'ndan alsa da kurulduğu yer itibariyle eski bir şehir değil Ağrı; yüz, yüz elli yıllık bir geçmişe sahip. Eskiden şehir merkezi Doğubayazıt'mış; büyük bir ovanın kenarında bulunan bir kilisenin (Kara Kilise) etrafına kurulan Ağrı'nın önceki adı da Karaköse'ydi. Osmanlı hanedanının son yıllarında kurulan Ağrı küçük bir kasabayken, büyük bir ovanın yanı başına kurulan bir şehir oluvermiş. Kara Kilise, şehir kurulduktan bir süre sonra yıktırılıp yerine kerpiçten birkaç bina yapılmış. Şimdiki Ağrı'nın ilçeleri Eleşkirt ve Doğubayazıt arasında bir kasaba olan Kara Kilise'nin (yani şimdiki Ağrı) hemen yanında kervanların durakladığı, tacirlerin konaklayıp dinlendiği bir de han yapılmıştı. Almast'ın Hanı diyorlardı. O han 1970'lerin başına dek vardı. O yıllarda bile Ağrı şimdiki kadar bakımsız, yıkık dökük bir şehir değildi. Suların akmadığı, günün her saatinde elektriklerin kesildiği, kanalizasyonların patladığı, yolların bakımsız olduğu bir şehir; çocukluğumuzun Karaköse'si tam bir mülteci kampına dönüşmüş. Binaların ikinci, üçüncü katlarında koyun besleyen, evlerinin önüne saman yığını kuran, sokak ortasında her türlü yiyeceği satan kasvetli, soğuk, uzak, terkedilmiş bir şehrin ve insanları.

Ağrı'da ya da doğru tabiriyle Karaköse'de eskiden, iğneden ipliğe her şey Eski Van Caddesi'nde satılırdı. Eski Van Caddesi demircilerin, nalbantların, marangozların, kara lastik ayakkabıların satıldığı dükkânların, devasa büyük kahvehanelerin, alaftarların (tahıl tüccarı) bulunduğu bir caddeydi. Eski Van Caddesi'nin sonunda mal meydanı vardı; bu meydan, köylülerin uğrak yeriydi. Mal meydanı bir anlamda modern borsa binalarının küçük bir versiyonu gibiydi. Günün ilk ışıklarıyla mal meydanında alım satım başlar; köylüler elindeki hayvanın bedelini öğrenirdi. Öğlen vakti yaklaşınca meydan dağılır, kahvehaneler tıka basa dolardı, ardından ev ihtiyaçları için alış veriş yapan köylüler şehri terk ederdi. Akşam saatlerine doğru şehrin bir diğer caddesi olan Cumhuriyet Caddesi dolmaya başlardı; o saatlerde şehrin sakinleri sokakları doldurdu. Ağrı adeta iki görünümlüydü. Hayvan pazarlarının kurulduğu şehrin güney kesimi; köylülerin ve fötr şapkalı tüccarların; ter, kir, pas, toz içinde üstü başı dağınık insanlarındı. Doğu kesimi ise iyi giyimli üst sınıfın pazar yeriydi. Şehrin doğu kesiminin modern bir görünümü vardı, neredeyse kadın erkek sayısı eşitti, kara peçeli kadınların sayısı yok denecek kadar azdı. İki ayrı yüzü vardı Ağrı'nın. Hem sosyal, hem kültürel hem de sınıfsal iki ayrı yüzü.

Şehrin doğusunda iki sinema vardı, bir de Halk Eğitim Merkezi ki; aynı zamanda bir konser ve tiyatro salonuydu ve gençlere çeşitli alanlarda mesleki kurslar veriliyordu. Sinemalarda en yeni filmleri izlemek mümkündü. Hatta zaman zaman seks filmleri oynatılır ve kimse de buna itiraz etmezdi. Bayramlarda sinemalar dolar taşar, ek seanslar konulurdu. Okulların açılışıyla Halk Eğitim Merkezi'nde mutlaka bir tiyatro oyunu sergilenirdi ki; sahnelenen oyunlar arasında dışardan gelen tiyatro gruplarının oyunları da olurdu. Bütün bir sezon boyunca Ağrı'da birkaç tiyatro oyunu izlemek mümkündü. Zaman zaman konserler de verilirdi Halk Eğitim Merkezi'nde. Bütün bunların yanı sıra, bir de halk kütüphanesi vardı ve öğrencilere hizmet sunardı. Bir de Eğitim Fakültesi vardı ki burada okuyan öğrenciler şehrin görünümüne renk katıyorlardı.

O zamanlar da şehirde hiçbir sorun yok değildi tabi. Ama en azından şehrin suları akıyordu, temizdi ve modern bir görüntüsü vardı. Ailelerin rahatça dolaşabileceği, gençlerin sınırlı da olsa aşk yaşayacakları bir şehirdi. Küçük bir yerdi Ağrı, herkesin herkesi tanıdığı, yoksulluğun yok denecek kadar az ve ticaretin canlı olduğu, okulların yıkık dökük olmadığı öğretmen sıkıntısının yaşanmadığı bir şehirdi. Ağrı'nın sporda da, Türkiye ve dünya çapında önemli başarıları vardı. Kültürel bir kimliği vardı; İshak Paşa Sarayı, Ağrı Dağı, Nuh'un Gemisi kalıntıları turistleri çekiyordu. Modern tarım ve hayvancılığın ilk adımları atılmıştı. Bir sınır şehri olması nedeniyle Ağrı'nın gelişmesi ve modernleşmesi önünde bir engel yoktu.

Bu saydıklarım şimdi yok mu diye sorarsanız; gerçekten de yok. Şehir tam bir mülteci kampı gibi, sokakların tamamı, işsiz insanlarla dolu. Kültür kimliği kahvehanelerde şekilleniyor, sinema yok, tiyatro yok; kütüphane yarım yamalak, kütüphane görevlisi yok. Halk Eğitim Merkezi artık eskisi gibi faal değil, çünkü oraya gidecek insan yok. Şehir harabe halinde: altyapısı tamamen iflas etmiş durumda. Bütün bunlara karşı çıkanlar da var. Bir grup genç şehrin bu halinden memnun olmadığı için AK Partili Belediye Başkanı Ekrem Aktaş'ı ve babasını hırpalamış. Aynı grup AK parti ilçe binasını basıp bu durumun düzeltilmesini, şehre hizmet getirilmesini istemiş ama nafile; üstünkörü değişiklerle geçiştirilmiş olay. Sportif faaliyetlerde de aynı durum söz konusu; bir zamanlar üçüncü ligde, hatta bir sezon ikinci ligde oynayan Ağrı spor artık yok. Bir zamanlar Balkan şampiyonu olan atletler, dünya spor müsabakalarına katılan atletler artık yok. Bu sporcuları yetiştirecek, onlara eğitim verecek kimse yok. Terk edilmiş bir şehir Ağrı. Sanayi diye bir şey yok, şehrin geçim kaynaklarından biri olan et kombinası kapatılmış, şeker fabrikası ise kotayla üreticiye pancar üretme şansı veriyor. En büyük geçim kaynağı olan tahıl ise, ithal edildiği için alıcı bulunamıyor ve sadece ihtiyaç için ekilip biçiliyor. Avrupa Birliği'ne girecek bir ülkenin bir şehri yoksullarla dolu, fuhuş had safhada, işleyen bir tek şey var ise; o da kolayca makam mevki sahibi olmak. Dikkat çeken diğer bir şey ise, artık sokaklarda kız öğrenciler dışında çok az sayıda kadın var. Ağrı sokaklarında bir kadın tek başına sokaklarda dolaştığında bütün erkeklerin bakışları onun üzerine çevrilir. Ürkütücü olsa da, sorunun sosyal ve kültürel olduğunun farkında olan kaç kişi var ki Ağrı'da?

Bütün bunların sorumluları kimler diye sorarsanız; Ağrı Belediye Başkanı Ekrem Aktaş liseden arkadaşım, Ağrı doğumlu. İl Spor Müdürü Ayhan Yıldırım arkadaşım, Ağrı doğumlu; Sanayi Müdürü Cesim Akagündüz, Naci Gökçe Lisesi'nden sanat tarihi öğretmenim, o da Ağrı doğumlu. Kültür Müdürü Ersin Akbulut, yine Naci Gökçe Lisesi'nden arkadaşım, Ağrı doğumlu. Şehri yönetenler Ağrılı.

Sevgili Özlem KUMRULAR'a bir önerim olacak: Biraz da Türkiye'nin doğusuna yolculuklar yapmanızı rica ediyorum ve ağabeyim Cezmi ERSÖZ, zaman zaman gidip oralarda panellere katılıyor; durumu benden daha iyi tahlil eder diyorum.

BERLİN SOKAKLARININ MÜZİĞİ - BERLİN MARATONU - GOYA SERGİSİ VE ŞİİR

Gültekin Emre

Berlin'in çıkardığı sesleri dinlemek ister misiniz?

Banliyö trenine, taksiye, metroya bindiniz, hangi seslerle selamlaşırsınız?

Bisikletinize atladınız, kanaldaki vapurlardan biriyle çevreyi içinize sindire sindire kenti keşfetmeye çalışıyorsunuz, acaba hangi sesler yolunuzu keser, elinizi sıkar?

Bu inanılmaz canlı, hareketli, kültürlerle yüklü kentin sokaklarında, caddelerinde, meydanlarında hangi sesler yol kesiyor?

İşte **Soundtrack of the city** CD'si de sizi Berlin'in orasında, ZOO istasyonunda karşılıyor ve kentin içine doğru müzikli bir yolculuğa çıkarıyor. 31 metro istasyonun-

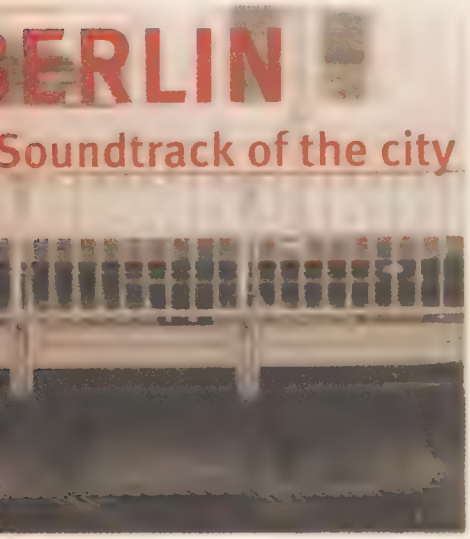

daki sesleri de alıyorsunuz yanınıza hatıra olarak. Bunlar hangi sesler mi? Metrolarda saksofonuyla, kemanıyla, akordeonuyla, hatta sazıyla... Müzik yapan müzisyenlerin seslerini kaydedip koyuyorsunuz bir kenara. Sonra martı çığlıkları geliyor görüntüye. Ardından sizi bir yerlere alıp götürmek isteyen vapur düdükleri de varlığını duyuruyor boğuk inleyişiyle. Trafiğin o yoğun uğultusu da öteki seslerle birlikte olmak istiyor. Türk pazarındaki satıcıların Türkçe bağırışları; müşteri çekebilmek için sattıkları malları öven sesleri de kentteki azınlıklar hakkında hemen bir fikir veriyor yabancılara. Sucuk satan büfedeki maşa şıkırtısının, sucuğun kızarmasının, bir kahvenin kaynamasının ve kahvenin içindeki uğultunun sesi de kaydediliyor. Metro kapılarının açılış kapanışını da kaydettikten sonra *Alexander* (yani İskender) *Meydanı*'ndan, kentin en yüksek ve sivri yeri olan *Televizyon Kulesi*'nden, *Müzeler Adası*'ndan, *Friedrich Köprüsü*'nden, *Bergama Müzesi*'nden, tarihi meclis binası *Reichstag*'tan, kentin en tarihi simgelerinden *Brandenburg Kapısı*'ndan, kentin gözdesi *Potsdamer Alanı*'ndan, yabancıların, elbette bizimkilerin de en yoğun yaşadığı *Kreuzberg*'ten (buraya nedense küçük İstanbul da deniyor)... metroyla vapurla, banliyö treniyle geçip gidiyoruz onca görüntüyü, hareketi, sesi de yanımıza alıp

Karin Kaiser & Paul Wilke'nin birlikte hazırladığı CD, Berlin'i sesleriyle keşfetmek isteyenler için biçilmiş kaftan. Kentin tınısı, ritmi, melodisi unutulmaz bir iz bırakıyor bu çarpıcı, etkileyici çalışmayı dinleyenlerde. Bir yandan kentin unutulmaz yapılarını, sokaklarını, kanallarını, caddelerini, meydanlarını seyrederken, bir yandan da bu tarihi başkentin çıkardığı, biriktirdiği, yaydığı sesleri dinleme şansını buluyorsunuz bu anlamlı gezi boyunca. Seslerden oluşan ve özgün müzikle beslenen farklı bir belgesel bu.

İstanbul'un da böyle bir CD'si olsa, işte zaman bu büyülü kenti gözlerimiz kapalı dinleyebiliriz.

Bu yıl 32.düzenlenen **Uluslararası Berlin Maratonu**'na 2 800 Danimarkalı, 10 000 Hollandalı olmak üzere 40.000 koşucu katıldı. 42.215 kilometrenin 2 saat 19 dakika, 12 saniyede koşulduğu maratona 103 ayrı ulustan yarışmacı, kentin sokaklarını var güçleriyle koştular. Hava sıcaklığı 24 dereceydi, koşu günü ve maratonda 22.000 litre su tüketildi, 1,1 milyon plastik bardak kullanıldı. Bir milyondan fazla Berlinlinin izlediği maratonda bol bol mısır, muz ve domates de tüketti koşucular. Bir bayram, kardeşlik havasında geçen maraton da kentin vazgeçilmez etkinliklerinde biri ayrıca tanıtımı için de aynası, yüz akı. Kimi koşucuların renkli giysilerle yarattığı atmosfer, maratonu panayıra da çevirmedi değil, ama pazar gününü dışarıda geçirmek isteyenlere hoş ve heyecanlı saatler de yaşattı. 2-3 gün boyunca kentteki otellerde, pansiyonlarda yer bulmak mümkün olmadı.

Berlin'e turist çeken, ilgiyi artıra bir başka etkinlik de 13 Temmuz-3 Ekim tarihleri arasında izleme rekorları kıran, yarım milyon izleyiciye yaklaştığı söyleniyor, **Goya** sergisiydi. **Eski Ulusal Galeri**'de açılan serginin önünde uzun kuyruklar oluştu. Dört beş saat kuyrukta beklemeden sergiyi izlemek mümkün olmadı. Onun için bu benzersiz sergiyi kaçırmak istemeyenler, yanlarında çaylarını, kahvelerini, sandviçlerini, taburelerini de getirdiler elbette. Kuyruktakilere simit satan, müzik yapıp para kazanmaya çalışanlar da eksik olmadı sergi boyunca.

Voznesenski'nin o unutulmaz *"Goya"* şiirini anımsamamak olur mu?

"Ben Goya'yım! / Düşman bana göz göz çukurlar açtı top mermilerinden çıplak tarlalara düşen. / Ben acı'yım."

Goya sergisiyle galerinin 175. yılı da kutlandı. Sergi İspanya'nın övünç kaynağı olan **Goya**'nın ilk yapıtlarından, kiliselerden aldığı çalışmalardan, son çalışmalarına dek uzanıyor. Peki, kimidir bu dahi ressam, nasıl bir yaşamı olmuştur?

Mihrap resimlerini değerli madenlerle kaplayan bir varak ustasının oğlu olarak 1746 yılında doğar. İlköğretimini katolik papazların yönetimindeki bir okulda yapar, 13 yaşında, doğduğu kasabanın en ünlü sanatçısının, **Joese Luzan**'ın atölyesine çırak olarak girer. Dört yıl boyunca baskı koleksiyonlarını kopyalar. 4. yılda da boyayla uğraşır. İtalya'da Parma Akademisi'nin açtığı bir resim yarışmasında, sonradan kaybolan bir resmiyle 2. olur. Doğduğu kasabada çeşitli dinsel yapılar

için freskler yapar. 1774'te Santa Barbara'daki *Kraliyet Halı Tezgâhları*'nda dokunacak halıların örneklerini çıkarma işinde çalışmaya başlar. 1792'de örneğini hazırladığı 63 halısı dokunur. 1779'da **San Fernando Akademisi** üyeliğine seçilir. Bir yıl sonra, 1780'de, bu Akademi'nin müdür yardımcılığına getirilir. 1785'de de aynı Akademi'nin müdürlüğünü üstlenir. Bir yandan da kentin soylu ailelerinin portrelerini yapmaya başlar. 1786'da Kraliyet Halı Tezgâhları ressamlığına, 1788 yılında **Kral IV. Carlos**'un tahta çıkışından sonra saray ressamlığına, 1798'de de saray başressamlığına atanır.

1789'da tanıştığı **Alba Düşesi Maria Teresa**'nın yapıtları üstünde büyük bir etkisi olduğu biliniyor. 1792'de büyük bir bunalıma girer bu dahi ressam. 1973'te **Alba Düşesi**'nin yanında bir yıl kalır. Geçirdiği soğuk algınlığı nedeniyle sağır olur. 1798'de *San Antonio de la Florida Kilisesi*'nin fresklerini yapmaya başlar. 1803'te *Kaprisler* başlıklı metal baskı dizisini yayımlar. Saraydaki pek çok soylu kişinin portresini yapar. **Napoléon**'un İspanya'ya girişinden çok etkilenir. Fansız işgaline karşı ayaklanan Madridlilerin Fransız askerlerince kurşuna dizilmelerini resimler. *Savaşın Felaketleri* metal dizisine çalışır. Bir yandan da saray başressamlığı görevini sürdürür. 1814'te Fransızlar İspanya'dan kovulur. **Kral VII. Fernando** sert bir yönetim uygular. Saraydaki başressamlık görevini sürdüren **Goya**'nın kral ve çevresi ile ilişkileri zorlaşır. Yakın arkadaşlarının çoğu Fransa'da sürgündedir. 1819'da satın aldığı ve *Sağırın Evi* olarak bilinen eve yerleşir ve büyük bir yalnızlık çeker. Daha çok Bordeaux'da yaşadı. 1828'de de bu kentte ölür.

"Ben, sesiyim / Savaşın, közleşmiş şehirlerin / 41 yılının karları üzerinde. / Açlığım, ben."

Goya, *Modernliğin Yalvacı*. İspanya ruhunu yapıtlarına ustaca yansıtmış müthiş bir deha! Halı resimleri İspanyol toplum yapısıyla birebir örtüşür. Neşeli, ışıklı, keyifli rokoko anlatımından giderek insanların, toplumların sosyal ve ruhsal sorunlarına yönelir ve karamsar tablolar ortaya çıkmaya başlar. Portrelerinde, çizimlerinde büyük bir gözlem yatar. Karikatürümsü çizimlerinde mizahı elden bırakmaz. *IV. Carlos Ailesi* büyük grup portresi tam bir başyapıttır. *Çıplak Maya* ve *Giyimli Maya*, kadın cinselliğini büyük bir ustalıkla yansıtır. 84 baskıdan oluşan *Kaprisler*, özgün yapıtlar olarak duruyor karşımızda. *Atasözleri, Kaprisler ve Savaşın Felaketleri* dizisi "her şeyin yalan ve saçma, kadınların ihanet içinde, tüm insanların yalancı, iki yüzlü, acımasız, kaba ve cahil olduğu" yönünde algılanmak üzere hazırlanmıştır. Temalar evrensel, giysi ve ayrıntılarla ise İspanyol ruhu taşır. *2 Mayıs Ayaklanması*, Fransızların Madrid'i işgali sırasında, Fransız ordusundaki Arap askerlerine karşı ayaklanan Madridlileri, *3 Mayıs Kıyımı*, bu ayaklanmanın sonunda kurşuna dizilen masum insanları ele alır. Son çalışmalarını içeren *Siyah Resimler* ise, "temelde sanatın toplumsal yararını bütünüyle yadsıyan bir anlayıştan kaynaklanır. Bu resimler süslemek, hoşa gitmek ve öğretici olmak gibi resme yakıştırılan amaçlardan da uzaktır." Onun resimlerinde büyücüler, cadılar, sarhoşlar, şarkı söyleyenler, uçan insanlar, keçi ve benzeri yaratıklarla birlikte soylular da yer alır.

Berlin Devlet Müzesi, Viyana Sanat Tarihi Müzesi ve **Madrid'deki Museo Nacional del Prado**'nun iş birliğiyle oluşturulan sergiyle kentimiz işte böylesine bir büyük ressamı, Avrupa'ya modernliğin kapılarını açan **Goya**'yı ağırladı.

2. Dünya Savaşı'nın acılarıyla ördüğü şiiriyle söz bir kez daha ünlü Rus şairi **Voznesenski**'nin:

"Ey üzümleri / Gazabın! Batı'ya doğru fırlattım birden beklenmedik konuğun küllerini ben. / Ve unutulmayan bir göğe kaskatı yıldızlar çaktım. / Çivi gibi. / Ben, Goya'yım."

Yazımı **Zafer Şenocak**'ın 1980-2005 arasında yazdığı şiirlerden bir seçmeyi içeren *Übergang* (Geçiş) kitabına değinerek bitireyim istiyorum. *Atletli Adam* (1995) öyküleri, *Hitler Arap Mıydı'da* (1995) denemeleriyle, *Gençlik Ayinleri* (1994), *Taşa Ve Kemiğe Yazılıdır* (2000), *Kara Kutu* (2004) şiirleriyle dilimizde yer alan ve tanınan **Zafer Şenocak**, hem Almanca, hem de Türkçe yazıyor şiir, deneme, öykü ve romanlarını. Yakında iki romanı daha Türk okuruyla buluşacak. Seçme şiirlerini içeren son kitabında daha önce yayımlanan dört şiir kitabıyla birlikte yeni şiirlerini içeren ve kitaba adını veren uzun şiiri *Übergang*, yani *Geçiş* de yer alıyor. Kendi şiirine dönüp baktığı bu son kitabında onun aldığı ve alacağı şiirsel yolu da görmek olası. Dil ve anlatım onu çok ilgilendiriyor. Avrupa ülkelerinde yaşayan ve dilsizleşen bir kuşağın öne çıkmış bir temsilcisi olarak onun yazdıklarına dikkat etmek gerektiğine inanıyorum. Anadili ve yabancılaşma üstünde yoğunlaşıyor duygularını. Onun sorgulayıcı ve insanı derinden kavrayıcı dizelerinden etkilenmemek ne mümkün!

İşte **Zafer Şenocak**'tan, *Kara Kutu* kitabından, içe işleyen şu üç dizeyi okumaya ne dersiniz?

"Korsanların en azılısı benim dil korsanı / Gözüm hep başkalarının alfabelerinde / Birlikte olduklarının dilleri kopuk"

Goya'nın bıraktığı boşluğu, **Picasso**'nun özel koleksiyonlardan derlenen **Picasso Özel** sergisi dolduruyor şu günlerde.

Cezmi Ersöz

KAÇAK ANLATI

Ansızın Işıklar Sönmüştü ve Birden Kendimi Kimsesiz Hissetmiştim

Üniversitede okuduğum yıllarda en sevdiğim eylemler, korsan mitingler ve gecekondu yapma eylemleriydi.

Korsan mitingler benim için duyarsızlaşmış, heyecanını yitirmişti; bu gidişata biraz da, "Hey ne oluyorsun, kendine gel" demekti; hatta ona, "Sen kendini ne sanıyorsun?" diyerek yüreklice bir nanik yapmaktı da! Ansızın 40-50 arkadaş şehrin en işlek kavşaklarından birinde trafiği keserek, sloganlar atar, bildiriler dağıtır ve protestomuzu yapıp, çabucak dağılırdık. Hele bir de polislere yakalanmadan okula, derneğe, ya da okul kahvesine kendimizi atmışsak dünyalar bizim olurdu. Kahramanlığın o neşe ve coşkusuyla dolardı içimiz...

Gecekondu yapmak ise, hem daha çok emek isteyen, ama karşılığında içimizi, paylaşmanın derin duygularıyla ve arkamızda kalıcı bir şeyler bırakmanın o hüzünlü erdemleriyle dolduran bir eylemdi.

Sabahın erken saatlerinde fakültenin kahvesinde buluşur, gecekondu yapılacak semte hep birlikte giderdik. Biz gittiğimizde mutlaka bizden önce gitmiş, ceketlerini çıkarıp pantolonlarının paçalarını sıvamış, ellerinde kazma, kürek işe girişim diğer fakülte ve üniversitelerden arkadaşlarımız olurdu. Geç kaldığımız için de genelde bize çıkışır, sitem ederlerdi. Bu yüzden biz de hemen hiç oyalanmadan bir yerlerden kazma kürek bulup, toprağı kazmaya başlardık. Çalışırken de hem bizi seyreden yoksul halkımızı etkilemek, hem de birbirimize moral vermek için devrimci marşları söylerdik hep bir ağızdan. Öylesine heyecanlı, mutluluk dolu, insanın ruhunu yücelten ve diri tutan anlardı ki o anlar, böyle anlarda ne ölümden korkar, ne yüzlerimizi kesen ayazdan etkilenir, ne de dizlerimize kadar gelen çamurdan yılardık. Halkımızı seviyorduk, onlara kafalarını sokacak bir ev yapmak için çaba harcıyorduk. Onları polisten, askerden koruyorduk. Üstelik bütün bunları yaparak, yaklaşan devrimin gelişini çabuklaştırıyorduk.

Polis ya da asker, sık sık bu gecekondu yapma eylemlerimizi engellemeye çalışırdı. İşte o zamanlar ciddileşilir, kıran kırana pazarlıklar yapılırdı. Polis veya asker, en fazla şu kadar gecekondu yapabilirsiniz, derlerdi. Bize saldırıp evlerin tamamını yıkacaklarını söyleyip bizi tehdit ederlerdi.

Bizse Anadolu'dan göç edip gelmiş yoksul halkımızdan hiçbir ailenin dışarıda kalmasına razı olmaz, "ya hep, ye hiç!" diye slogan atmaya başlardık. Bunun üzerine bir güvenlik yetkilisiyle bizim politik şefimiz anlaşma yapmak üzere bir araya gelir ve el sıkışırlardı. Pazarlık halkımızın aleyhine olmaya başladığı an, şefimiz daha sonra bizlere dönüp slogan attırmaya başlardı: "Gecekondu yıkılmaz, halk bunu affetmez!"

Ama işin şakası yoktu. Kimi zaman devlet bizlerle hiç pazarlık yapmazdı. İşte o zaman Ümraniye'de bir gecekondu eyleminde yanılmıyorsam 17 kişi öldürülmüştü polis ve asker tarafından.

Kimi zaman da komik olaylar yaşardık. Gecekondu evlerinin düzgün olması için, genellikle inşaat mühendisliğinde okuyan arkadaşlarımıza "İşte size erken yaşta mesleki pratik yapmak imkânı" diyerek onlara moral verirdik. Ama çok tuhaftı; bu okullarda okuyan arkadaşlarımızın yaptığı gecekondu evlerinin duvarları genellikle yamuk olur, hatta kapı veya pencere yerlerinin ayrılması unutulurdu! Mimar ve mühendis adayı arkadaşlarımızsa bu vahim sonuçları havaların erken kararmasına, dahası işlerin akşamın geç saatlerine, hatta gecelere sarkmasına bağlarlardı...

Gecekondu eylemlerinden eve adeta soğuktan donmuş ve üstüm başım çamurdan tanınmaz halde dönerdim. Bir keresinde, beni büyükelçi yapmayı kafasına koymuş olan aristokrat ve benimle hep "siz" diye konuşan babam "Ben sizi okula gidiyorsunuz sanıyordum, ama görüyorum ki inşaatlarda amelelik yapmaya başlamışsınız," diye takılmıştı bana. O yıllar baba olmak, anne olmak çok zordu inanın. Ben çok mutluydum, onurluydum, onlarsa neler olup bittiğini doğrusu pek anlayamıyorlardı!.. Bir keresinde okuldaki bir eylemde gözaltına alınıp Selimiye Kışlası'na götürülmüştüm. Akşam olmuş, ben nöbetçi savcıyı yani tutuklanmayı beklerken içeri babam girmiş ve yanıma gelerek "Anneniz sizi okulda biliyor, buraya geldiğiniz aramızda kalsın" demişti. O şimdi yaşamıyor ve ben onu çok özlüyorum...

Neyse, ölümü göze alarak, soğuktan donarak yaptığımız gecekondu evleri, daha sonra kimi sahiplerine büyük paralar kazandırdı. İçlerinden gecekondu mafyaları çıktı. Adını Enternasyonal ya da Barış koyduğumuz bir gecekondu mahallesinin adı daha sonra mahalle halkının isteğiyle yanılmıyorsam Kenan Evren Mahallesi olarak değiştirildi...

Evet, niye anlatıyorum bunları? Geçen gece yapayalnız evimde oturuyor ve bir şeyler okumaya çalışıyordum. Ansızın ışıklar söndü ve birden kendimi kimsesiz ve çok çaresiz hissettim. Bir şeyleri yitirmiştim, ama neydi o? Sonunda buldum yitirdiğimi: Koşulsuz inanma masumiyetimi...

KANAT ALIŞTIRANLAR

Yeniden Başlarken

Öykü Değerlendirmeleri
Hürriyet Yaşar

Art arda çıkan öykü dergileri, Türkiye'nin her yerinde gerçekleşmeye başlayan 'öykü günleri,' gençlerin kendilerini dışa vurma aracı olarak öyküyü de görmelerini sağladı. Yazmak isteyen genç, eskiden olduğu gibi yalnızca şiiri düşünmüyor artık. Dergilere öykü akıyor.

Gönderdiğiniz öykülerin hepsi, sıkı bir elemeden geçtikten sonra, en başarılıları yayımlanacak. Umut veren tüm öyküler için değerlendirmeler bulacaksınız.

Kendinizi tanıtın

Her öykünün başına adınızı yazın, ilk sayfadan sonraki her sayfaya da öykünün adını. Sayfaları numaralayın, mümkünse zımbalayın. Zarfın üzerine, "Kanat Alıştıranlar – Öykü" diye de yazın. Yaşınız, mesleğiniz, ne zamandır öykü yazmakta olduğunuz gibi bilgileri kendinize saklamayın. Hele adınızı, adresinizi, telefonunuzu, varsa e-posta adresinizi belirtmeyi unutmayın. Hangi öykücüleri okuduğunuz, en çok hangilerini sevdiğiniz... ve öyküye ilişkin daha başka duygularınızı, düşüncelerinizi de iletebilirsiniz. Son okuduğunuz öykü kitapları ya da öyküye ilişkin yayınlarla ilgili izlenimlerinizi de paylaşabilirsiniz. Yazdıklarınızla, Kanat Alıştıranlar'ın öykü bölümünü 'Öykü Forumu'na neden dönüştürmeyelim?..

Erel Mez'e

"Uzakta Bir Gözyaşı" adlı öykünüzün çatışması yok. Yani canlanamıyor. Bu yüzden de, anlatıcının duyguları olarak kalmış.

Kurtulmanız gereken anlatımlar: "Bu saate dek sigara içmemiş olmam garip." Bu, öykünün ilk tümcesi... Ama öylece kalıyor. İnsanın kendi davranışını kendisinin garipsemesinin bir açıklaması olmayınca, anlamsızlaşıyor o tümce. Bir başka örnek: "Yüzüme bir tebessüm yayılıyor ben farkında olmadan." Bu tümceyle de, 'farkında olmadan farkında olmak' gibi bir duruma düşürüyorsunuz öykü kişinizi. Yeni öykülerinizi bekliyoruz.

Yılmaz Güner'e

"Misafir" adlı öykünüz için: Noktalamalara çalışmanız gerekiyor. Siz çoğunluğun tersine, virgülü değil, noktayı unutuveriyorsunuz. Tümcenin bittiğini ayırt etmelisiniz. Öykünüzün yayımlanmayışının nedeni, duyumsadığınız şeyde de, onu anlatışınızda da özgünleşememiş olması. Herkesin başına gelebilen şeyler, hiç olmazsa özgün bir biçime kavuşabilmeli ki, herkesin içinden onu okumak isteyebilecekler çıksın.

Atilla Ayata'ya

Üç dereceli üç başlığı olan yazınızı aldık. Kanat Alıştıranlar, o tür yazılar için yanlış adres. Öyküyü ciddiye alan çalışmalarınız olursa, bekleriz.

Zübeyde Ayaz'a

Yazdıklarınız, ("Gelincik" dışında) olaydan öyküye geçemiyor. Ad vermediğiniz 1 numaralı öykünüzde çatışma yok. 'Tanık olunan bir olay' izlenimi vermekle kalıveriyor. Öykünüzün zekâ düzeyini, bir yerinde düşürmüşsünüz. Şöyle: Oğlunun dayaklarından dert yanan yaşlı bir kadın var. Öykü kişinize, o yaşlı kadını bakımı altına almayı düşündürüyorsunuz. Oysa öykü kişiniz onu önceden tanımıyor, ilk kez görüyor, yakını da değil. Unutmayın; hiç kimsenin yapmayacağı şeyleri, öykü kişileri de yapmaz.

Noktalamanız iyi, şapkalar dışında... 'Hal,' 'villa' sözcüklerinde şapka kullanmayın. İnşa, namüsait, müracaat, müsaade, münakaşa, esnasında, nezaketsiz, misal, hüviyet... gibi sözcüklerle öykülerinizin ömrünü kısaltığınızın ayrımında mısınız? Elli yıl sonra o sözcükler olmayacak.

Tüm öykülerinizde gözleminiz iyi. Duyguları, insanlık durumlarını konuşmalardan vermekte başarılısınız. Yazmanın kurallarını da büyük ölçüde biliyorsunuz. Bu yüzden, bir süreliğine bırakın yazmayı, öykü dilinde duyumsanıp öykü dilinde yazılmış çok iyi öyküler okuyun. Dost Yayınları'ndan Babil Kitaplığı dizisini birer birer okudukça tamamlayın örneğin. Saki'den başlayabilirsiniz. Mazbut öykücüleri değil, kurt öykücüleri okumaya gereksiniminiz var; çünkü aşırı mazbutsunuz. Saki'yi o yüzden önerdim. Yerli-yabancı, rastladığınız tüm öykü seçkilerini alın. Son önerim, Haluk Erdemol'un 'Öç Öyküleri' seçkisi (Bordo-Siyah Yayınlar). "Gelincik"i bu sayıda yayımlıyoruz.

GELİNCİK

Buradayım. Bu odada. Odalar yok burada. Kaç metrekare bilmiyorum. Balkon kapısının bulunduğu tarafta bir çekyat var. Bir de divan. Yuvarlak yemek masasıyla odun sobası yan yana. Sokağa açılan giriş kapısının solunda da kocaman bir karyola. Demirden.

Üzerine çift kişilik pamuklu şilte konulmuş.

Hepsi bu.

Bu evi daha önce gördüm ben.

Bu evin kadını oldum.

Gelinim ben.

Bekâr evine gelin geldim...

Hava yine soğuk...

Üşüdüm çok...

Yumuyorum gözlerimi.

Yumdum.

Oradayım. O odada. Orada odalar yok...

Su ısıtmam lazım. Çamaşır yıkayacağım. Birkaç parça odun attım sobaya, tutuşturdum. Sonra, beyazıdır, renklisidir demedim, çöktüm leğenin başına. Ayıklayayım istedim, hiçbirini kirliye atmamış. Kuru temizlemeye veriyordu herhalde.

Kirli temiz ne varsa hepsini saatlerce yıkadım, bitirdim. Gömleklerinin kol ağızlarını yaka kenarlarını parmaklarım sızlayıncaya kadar, kalıp sabunla çitiledim, çitiledim.

Ellerim tahriş olmuş.

Çok da nazlıyım. Kendim bilirim tek, kimse bilmez...

Mandal yok.

Babamın nalbur dükkânı var. Avcılar'da. İşte her ıvır zıvır bulunur nalburlarda. Evin bir odasını dükkâna diye depoya çevirdiydi babam. Nişanlıyım henüz, heves ettim; mandal, çamaşır sepeti filan ayırdıydım oradan, mutfak dolabına kaldırdım.

Üvey annem tabak çıkarırken onları orada fark etmiş, beni rezil etti. Ne hırsızlığım kaldı, ne arsızlığım...

Kocaman kızım, iki küçük çocuğunun önünde yerin dibine geçirdi beni. El koydu üç beş naylona, hiçbirini vermedi.

Salonun perdelerini yeniliyordu. Ben evlenirken o zamanlar; yorgan diye, üzerime örtündüğüm tek kişilik genç kızlık yorganını verdi üvey annem.

Bacak aram ağrıyor. Tuvalete gitmeye oturmaya korkuyorum. Cinsellik geçti başımdan.

O'ndan çekiniyorum.

Nişanlıyken bir araya gelmedik, bir yere gitmeme, gezmeme izin vermezdi babam, kaldı ki nişanlımla yollasın! Dükkânla birlikte ev de Avcılar, E 5 Karayolu üzerinde. Yolun karşı tarafında da onların evi. Babamlar ailece gelir, gider, ben gitmezdim. Nişanlım da ayda yılda bir gelirdi zaten. Yeniköy'de yalnız oturuyor dediler, çalıştığı yer o taraflardaymış.

Avcılar'a uzak düştüğünden, Yeniköy'den ev tutmuşlar ona. Bize söyledikleri bu.

Sabaha karşı ikide üçte geliyor eve.

Gündüzlerim geceye, gecelerim gündüze döndü; nasıl meslek bu anlamadım. Yatağa gece önce o giriyor ve bekliyor. Ben tuvalette banyoda oyalanıyorum, yatar uyur ümidiyle.

Mutfak niyetine kontrplakla bölünmüş bir yer var, orada saklanıyorum çoğu zaman. Üstümü de orada değiştiriyorum, yanında utanırım.

Zorlarsa, ışığı söndürürüm.

"Saçlarını kısacık kestirmeli," dedi bana...

Yeni sahibini tanımaya çalışan kedi uysallığıyla bakıyorum yüzüne. Hoşuma mı gitti sözleri? Beğenmiyor mu saçalarımı? Yoksa sevdi mi? Sevdi mi ha, sevdi mi? Bu gece gene yapacak mı? Çok acıyor.

Ben çok konuşurum aslında ama bunun karşısında elim ayağım birbirine giriyor. Fazla da konuşmuyor zaten.

Nasıl tanıyacağım peki? Hem o, erkek; benim cinsim değil ki...

Eşyalarını karıştırdım birkaç gün üst üste, o yokken. Fotoğraflarını buldum, eğlence yerlerinde çekilmiş hep. İçlerinden, bir de kâğıt para çıktı on liralık. Yırtığı yok ama eski işte, yıpranmış. Arka yüzüne bir papatya resmi çizili. Küçücük. Altında da bozuk bir imlâyla, "seni çözücem" yazısı... Saklamış.

Bugün markete gitti. Kahvaltılık almış, hepsinden azar azar; kaşar, salam gibi şeyler, bir de kaymak. Herhalde fazla parası yok. "Yaşadık," dedim içimden, anlamasından çekindim. Benim babam variyetli adam ama bizim eve böyle şeyler girmez.

Akşama kadar ekmek arası yapıp yapıp yedim, bitirdim. Gene alır herhalde.

Babaevimdeki yaşantıya benzemiyor hiç. Gündüz saatler boyu oturup bir başıma, onun uyanmasını bekliyorum, sonra o, kalkıp işine gidiyor, ben gene yapayalnız kalıyorum.

Ne gelen var ne giden. Alışık değilim böyle bir yalnızlığa. Babaevimi aradığımdan değil, hem niye arayayım ki? Zaten ben buraya, "giderim, bir tek kişinin kahrını çekerim" diye gelmedim mi? Üvey annemin akrabaları buraya dolup dolup taşmıyor; sofra kur kaldır, çay ver, bulaşıkları yıka, ortalığı temizle, -vidanjör gelecek, sular kesilmiş- koş su taşı, kömür çıkar yukarı... Yok.

Geçen gün televizyon getirdi eve. Siyah beyaz. Olsun. Demek beni düşünmüş. Sıkıldığımı anlamış. Bir arkadaşından almış, sonra geri verecekmişiz.

Şimdi televizyonun düğmesine her dokunuşumda, radyoyu her açışımda babamın bana sorma gereği duymadan kapattığı anlar geliyor aklıma.

İğne oyamı buldum dün. Evlenmeden önce başlamıştım, yarım kalmış. Can sıkıntısından, yapayım istedim, makas yok. Yukarı, ev sahibine çıktım, karısı "yok," dedi.

Elişinden artan iplikler buldum ben de, tığ işi paspasa başladım, makas yok ama tığımı iyi ki almışım yanıma.

Evin içi soğuk. Buz kesse de ellerim, örüyorum bir heves.

Bu sabah, "yazık" dedim, zaten geç geliyor eve, uyandırmadım; ekmek almaya ben gittim. Ertesi gün, "hadi kalk, ekmek al," dedim. "Sen git," dedi. Sona onu hem ne biçim uyandırıyormuşum, "kalk" diyormuşum. Bağırdı çağırdı. Üvey annesine hakaretler yağdırdı; beni o bulmuşmuş.

Oh! Ağzına sağlık, o kadına az bile!

"Kalk!," demiyorum artık, "Kalkar mısın?" diyerek uyandırıyorum.

Bazı nedenlerle, soğumuştum zaten.

"Atıyorum nişanı" deyip çıkardığım yüzüğü; üvey annesiyle bu, dil döktüler, gene gerisin geriye taktırdılar parmağıma. Kurtaramadım kendimi bir türlü.

"Kader" diyorum, ne diyebilirim ki başka?

Ben on sekizimdeyim, bu otuzunda. Daha doğrusu, otuz yaşında olduğunu sonradan söylediler. Yaşını mesleğini sakladılar, başından bir evlilik geçtiğini de...

Kendisine sordum, çocuk yokmuş o evlilikten. Bana bunu söylemeliydi; çünkü biliyorum, yaşadığı o tecrübe yüzünden beni böyle incitiyor. Doğru dürüst bir geliri bile yok. Kiraya, suya, elektriğe para biriktirmek nedir bilmezdim. Bütün bunları niye yüzüne haykırmıyorum? Üvey annem, babam, herkes beni örseldiği için mi? O benim büyüğüm, karşı çıkılmaz büyüklere. Kavgadan da çok korkarım üstelik. Suskunluğum, biraz da bu yüzden.

Ama geldiğim ilk geceden beri, değil mi ki gene o, takma dişlerini göstere göstere ağzından çıkaran. Çıkarıp çıkarıp her gece, öylece masanın üstüne koyan. Korkuyorum, ne zaman benden isteyecek diye...

Bir genç kız olarak, nasıl bir düş kırıklığına uğradığımı ona söylemek isterdim. Takma diş kullanıyor diye belki çok da yaşlı sayılmaz ama, benim anneannem de bile yoktu böyle şeyler.

Babaannesi büyütmüş bunu köyde. Ortaokulu yatılı okumuş, İstanbul'a gelmiş. Sarıyer'de bir okula yazdırmış babası. Üvey annesi de çalışırmış o sıralar. Bir münakaşa esnasında üvey annesinin, "ben çalışıp senin oğluna bakamam" sözü üzerine, bırakmış okulu. Kolay anlatmaz, içtiği bir gün anlatmıştı.

Aybaşı sancım tuttu gene. "Evlenince geçer" derlerdi, geçmedi işte. Ağrı sızı çektiğimi, kıvrandığımı görünce ilgilendi. "Yat dinlen, kalkma ayağa," gibisine. Aspirinle su getirdi, kahvaltıyı bile hazırladı.

Ağrım geçtiğinde, "yok daha geçmedi," derim ben de...

Ev sahibimiz Şaban Amca, beni markete giderken görmüş. Sabah, dan dana vurdu kapıya. Kapıyı açınca, bizim karyola da olduğu gibi gözüküyor. Utana sıkıla açtık kapıyı. Balık tutmuş, yarısını bana verecekmiş. Bir de, "Markete niye sen gidiyorsun, kocan gitmiyor?" diye çıkıştı. Seveyim mi ben bu amcayı şimdi?

"Çok yorgundu, ondan ben gittim", dedim. Mutaassıp ailenin geliniyim ya, kayınpederin de yakın arkadaşı, görüşüler ailece...

Rahmetli, bu yazdıklarımı okuyabilseydi şimdi, "aa, ne terbiyesiz bir gelinmiş meğer!" der, şak diye düşer bayılırdı. Yaa, Şaban Amca yaa, mutaassıp aileden mutaassıp aileye gelin giden o "gelin" bu gelin işte.

Bu tarafları hiç bilmiyorum. Bir keresinde, bu yoklukta taksi tuttu üstelik, liseden bir arkadaşına götürdü beni. Sarıyer'e gittik. Üniversite okumuş, geçimini pazarlarda limon satarak sağlayan Haluk Ağabeylere.

Evde içmişti zaten, oraya da gidince, hazır kurulu içki sofrasına oturdular birlikte gene. Hiç evlenmemiş, annesiyle yaşıyor Haluk Abi. Onu sevdim. Bana "kızım" diye hitap ediyor. Dikkat ettim ellerine, birkaç parmağı eksik. Sigara yüzünden kesmişler ama o hâlâ sigarasını da içkisini de içiyordu.

Bunları kendisine soracak kadar nezaketsiz değilim, eve dönüşte konuştuk.

Başkaca da bir yer bir kimse göremedim. Yeniköy'ü hiç öğrenemeyeceğim galiba bu gidişle. Denizin bize yakın olduğunu biliyorum yalnızca. Pazar da kurulmazmış burlarda. Çıkardım yoksa. Paramız olduğunda sebzeyi, meyveyi manavdan getiriyor. Ya da sebzeyi meyveyi getirdiğinde, paramızın olduğunu anlıyorum.

Dün meyve getirdiğinde dedi ki, "Beni beslemelisin, iyi bakmalısın bana. Her gün portakal suyu sık, getir koy başucuma."

Ona her sabah portakal suyu hazırladım, plastik limon sıkacağında... Bir gece gelmedi.

Tamam itiraf ediyorum. Ben çok ağlardım. Yalnız kalışlarımda dilimde, bilmediğim uydurduğum ağıtlar, her şeye ama her şeye... Çocukluğum... Bu ev...

Ağlardım ağlardım ağlardım. Küçücük bedenim, küçücük eve sığamaz olurdu. Gözlerim ele verirdi beni hep. Niye ağladığımı sormadı hiç... Şarkılar dinledim dinledim ağladım o gece, o gün ağarana dek. Yatağın içinde soğuktan titredim, sabahı zor ettim.

Yazlık pardösümü geçirdim sırtıma, başımı eşarbımla sıkı sıkıya bağladım. Ayağımda evlenmeden önce aldığım, uzun, siyah çizmelerim.

Yol iz bilmem, çıktım dışarı, hava yeni yeni aydınlanmakta. Hiç param yok. Düşündüm, yürüyerek Sarıyer'e, Haluk Ağabeylere giderim, o bana bir haber getirir, çalıştığı yerin nerede olduğunu bilir. Gece taksiyle gitmiştik ama, yolu çıkarırım diye düşündüm. Işıkları bir yanıp bir sönen tabelalardan, taverna şarkıcılarının isimlerini okuyunca, Tarabya'ya vardığımı anladım. Ama ben Sarıyer'e Çayırbaşı'na gideceğim.

Evi bulamadım.

Ağlaya ağlaya aynı sokaklara defalarca girdim çıktım. Tek katlı evlerin önünde durdum. Hiçbiri Haluk abilerin evine benzemiyor. Kimselere soramam, yabancılardan da korkarım ben.

Kar hâlâ serpiştiriyor. Çok üşüdüm. Telefon kulübesinden, çalıştığı yeri aramak istedim. Cebimdeki tek jetonu atar atmaz yuttu pis teneke! Durdum. Karşıda Tarabya Karakolu'nu gördüm. Karakol güvenli yerdir, bilirim. Onlardan korkmama sebep yok.

Eli tüfekli polis abi kapıda. Bana bakıyor. İçeri girdim. Çekine çekine, "Kocam bu gece gelmedi, telefonu kullanabilir miyim?" dedim, numarayı çevirdim.

Orda olduğunu söylediler, ilk otobüsle gelecekmiş. Galiba komiserdi. "Kocanız ne iş yapıyor?" dedi. "Garson," dedim. Hepsi, acayip bir şey söylemişim gibi baktı yüzüme.

Eli tüfekli polis abi gene kapıda. Beni görünce, başta duran elini cebine attı, sonra çıkardığı parayı bana uzattı. Hiç böyle şey gelmedi başıma, ölsem utancımdan, daha iyi. Benim babam zengin ama, polis nereden bilsin. Çok incindim.

"Almam," dedim, "Al," dedi, "Biz kardeşiz, sonra getirirsin geriye." Öyle deyince aldım. O parayla abonman bileti aldım gişeden. Dolmuşa binmem tek başıma iken...

Çayırbaşı'na yürürken, kaybolurum korkusuyla tek tek saymıştım durakları. Tarabya'dan bindim, durakları gene saya saya geldim Yeniköy'e. Askerlik Şubesi'nin karşı durağında indim otobüsten. Nereden nasıl telefon ettim, sormadı hiç. Söylemedim ben de, kızar belki... Ev sahibinin evinde telefon var ama gitmedim. Sarımsağı gelin etmişler, kırk yıl kokusu çıkmamış misali özdeşletirmişim kendimi. Gurur da var, halimi kimse anlamasın, kocamın bir gece eve gelmediği bilinmesin.

Yalnızlıktan iyice bunaldım. Merak da ettiğimden, bugün ona dedim ki,

"Bir gün beni çalıştığın yere götürsene..."

"Seni böyle teyzem gibi nereye götüreyim" dedi.

Evlenmeden önceydi.

"Böyle olmaz, sana pardösü lazım, pardösü alalım," dediler.

Çarşıya çıkarmak için izin aldılar babamdan. Benim fikrimi soran yok. "Gel," derler gelirim, "git," derler giderim... Kaynanam gelmedi, bunun kardeşleriyle çıktık biz, beş kişi pardösü almaya gidiyoruz. Osmanbey'e, Şişli'ye gittik. Yani öyle söylediler, oraları bilmem. Mağaza mağaza dolaştırdılar, ipek eşarp aldılar, pardösüyü poşete koydurtmadılar, giydirdiler hemen.

Biz böyle gezinirken, baktım ikimizden başka kimse kalmamış.

"Nerdeler?" dedim.

"Dondurma almaya gittiler," dedi.

İnandım.

Çok da umursamadım yokluklarını, canıma minnet. Yan yana nişanlımla yürüyebileceğim ilk kez.

"Nüfus cüzdanın yanında mı?" diye sordu. "Yok," dedim bir sürü kızdı bana. İnsan hüviyetini yanında taşımaz mıymış, falan filan...

Hiç lazım olmadı ki...

"Niye soruyorsun?" dedim, seslenmedi.

"Gel ev sahibine gidelim," dedi.

Adam marangozmuş, mobilya sipariş edecekmiş. Çok sevindim. Aylardır hiçbir hazırlık yok evliliğe dair; böyle, eşarptı pardösüydü geçiyor zaman. Sağa sola bakınarak bir kapıdan geçirdi beni, küçücük, dükkândan bozma bir yere geldik, burada oturuyormuş.

Beni bir başıma koyup gitti, ev sahibine bakmaya gitmiştir dedim, bekledim.

Bir poşetle döndü bu. Kola, meyve, çerez gibi şeyler almış. Kola doldurdu bardaklara. Sonra sandalye çekip geldi oturdu karşıma.

Ayaklarım yerden kesik...

Başımda kavak yelleri...

Çekindiğimden, soramıyorum da bir türlü, ev sahibin nerde kaldı diye. Bir müzik parçası çıktı radyoda, "bu bizim şarkımız" dedim, içimden. Burnuma bir keskin içki kokusu geldi sonra...

Bardağını kokladım, gözlerinin içine bakarak. Anladığımı anladı üstelik. "Hani sen..." diye söze başlayacaktım, sustum. Anlayışlı tüm sevgililer gibi gülümsemekle yetindim sadece.

Bitişik duvardan marangoz makinelerinin sesi geliyor, ben, ev sahibi de nerede kaldı diye soracakken, "seni kaçırdım" demez mi!

Hoppala! Nerden çıktı bu şimdi?

Eşarbımı bağından kurtardı. Uzun saçlarım düşüverdi omuzlarıma, dudağımdan da öptü.

Bütün güzel hislerim silindi gitti.

Ben şimdi babama ne derim, nasıl bakarım yüzüne?

Elinden kurtuldum.

Babamla hiçbir şekilde kötü olmak istemediğimi söyledim, evime geri götürmesini istedim, itiraz etmedi.

Ütüyü getirdi. İpek eşarbım buruşmuş, "böyle olmaz" dedi, ütülettirdi. Kendi öyle yavaş, öyle ağır hareket ediyor ki...

Ona ne olur; gecikirsem, babam, beni gebertir.

Eşarbımı bağladım. Aynadan gördüm, dudaklarım morarmış, babam anlamaz inşallah. Pardösüyü çabucak giyindim.

Çok şükür oh! Kurtuldum, çıktık dışarı.

Ama şimdi istiyorum ki, yolda otobüste, bana sarılsın, elimi tutsun, tıpkı filmlerdeki gibi...

Apartmanın açık kapısından, merdivenleri koşarak çıktım, kapıyı babam açtı. Kızdığı zaman yüzü ne hal alır bilirim. Aa, nişanlımın ailesi de buradalar, beni görür görmez niye öyle kaçtılar, anlam veremedim...

Nişanlımı kovdu babam.

Beni içeriye öyle bir alışı vardı ki...

Sopayla, artık nereme gelirse...

Hiçbir şey sormadan. Vurdu vurdu vurdu...

Üvey annem, epey sonra aldı beni elinden.

Bir kaçma masalıydı işte başıma sarılan, benden habersiz...

Kaynanam ertesi sabah, utanmadan kızını göndermiş; akıllı olmayabilirim ama gururluyum, bluzumun kollarını dirseklerime kadar çektim.

Kimsenin bakışları altında ezilmek istemedim. Zoru seçtim. Babam konuşmuyordu benimle; "Evleneceğim baba," dedim.

Rengi küle dönmüş bir şeyi gelinlik diye getirdiler, bir tekme savurdum o tuhaf elbiseye, toplayıp götürdüler.

Sokaktan çevrilen iki adamın şahitliğinde nikâh kıyıldı Avcılar Belediyesi'nde.

Patiskadan birkaç çaput, nakış, dantelalarım vardı işlediğim, üvey annemle, onları yıkadık, ütüledik.

Komşular, balkonda serili görünce onları, anlamışlar nişanlı kızın gelin olma vaktinin geldiğini...

Onlara ne anlatıldı, bilemem.

İçlerinden biri hediye getirmiş, küçücük bir tencere, ucuz.

Hayallerim kadar küçük, hayallerim kadar ucuz...

Dün akşam el öpmeye götürdü beni. Üvey annem beni gördüğüne çok sevindiğini söyleyip deponun kapısını ardına kadar açtı.

"Al", dedi, "ne istiyorsan, neye ihtiyacın varsa al."

Yeni perdeler, salonu açmış...

Üç ay oturduk Yeniköy'de. Kocam başka şehirde iş buldu. Biletleri firma karşılayacak, eşyalı lojman da verecekler.u Küçük bir valizle Taksim'e geldik. Bekleme salonuna geçtik, daha vakit var. Pardesömü çıkarıp katladım. Karşılıklı gelecek şekilde kocamla, oturduk bekliyoruz.

Bizim gibi bekleşenlere göz gezdiriyorum. Saçları permalı, boyalı hanımlar, kibar ve şık beyler... Benim de ellerim manikürlü, kendim yaptım; çizmelerim hoş. Aklıma "seni teyzem gibi nereye götüreyim" sözleri geldi. Söktüm eşarbımın bağcığını, çözdüm saçlarımı. Bir şey demedi.

Şiir Değerlendirmeleri - Adnan Özer

Mahmut Celaloğlu

TELEFON

Sabaha kadar kan verdim bir çöp kutusuna
Özdemir Asaf, şiir yazma dediydi
Ama
Bir arayan olmayınca beni, sormayınca halimi
Dönüp dolaşıp kızıyorum telefona

Sabaha kadar iç verdim dışarıya
Cemal Süreya, kahvaltının mutlulukla bir ilgisi olmalı dediydi
Ama
Bir arayan olmayınca beni, sormayınca derdimi
Koşuyorum, yetişemiyorum telefona

Sabaha kadar an verdim zamana
Celal Sılay, gece ormanda bir şey değişmez dediydi
Ama
Bir hatırlayan olmayınca beni, sormayınca derdimi
Biliyorum, geç kalmışım telefona

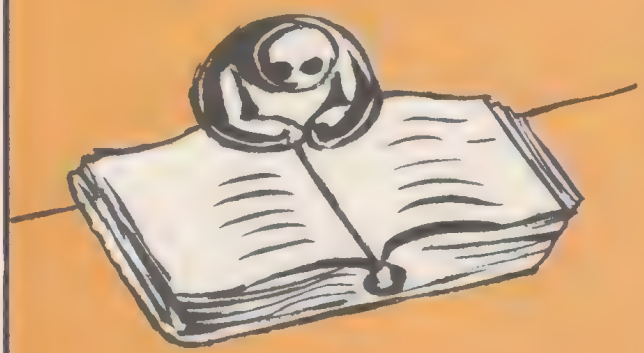

Ferdi Uçar / İzmir

Ferdi kardeşimizde bariz bir ilerleme gördüm. Bu iş olacak gibi Ferdi; bu yalın söyleyişini bozmadan tasarımını güçlendir; daha sabırla, derin tasavvurla... İmgelem olarak gördüğün şeyleri biraz daha soyutla, felsefi, psikolojik fenomen tarafına götür.

Cemal Bostancıoğlu / Ankara

Ülkemizde eskiden daha genç yaşlarda yetenek ifadesini, akacak mecrasını bulmaya çalışırdı. Çocukluk mudur uzun süren şimdi? Psikolojik olarak değil, sosyal olarak uzun sürüyor. Bu çocukluk değil, sosyal ergenlik aslında, böyle bir genel eğitim var, tüketime yönelik. Her türlü piyasa buna göre hazırlığını yapıyor. Türkiye oldu bir sosyal ergenler toplumu. Kültürsüzleşmenin bir başka biçimi. Belli bir yeteneğiniz olduğu seziliyor, o yüzden söylüyorum. Her çevre vasatı aşmamamız konusunda bizi uyarıyor. Vasatı aşmadan kendimize saygı duymamalıyız. Markalaşan vasata dikkat. Arkadaşınız, sevgiliniz vs. anlamıyorum diyecek; bu şımarıklık, Türk insanının zihnine hakaret, anlamak zorundalar. Yüzlerine vurun. Siz de oradan özgürleşeceksiniz ve yetenek mecrasını bulacak.

Cemile Boztemir / İstanbul

El yazısı mektup, bize candan bir hitap gibi geliyor. Ancak, ancak'ı var!, özenle yazılması gerekir; kişi isminin baş harfini büyük, soyisminin küçük yazarsa bu olmuyor. Bu özensizlik nerden ileri geliyor, onu da söyleyeyim: Edebiyata ilgi duymak, bizde, çilekeş entelektüel topluluğu lütfen biraz umutlandırmak adına yapılıyor sanki; bakın kitap okuyor, bakın şiir yazıyor!.. Bu da dekadanstır, düşüklüktür. Size söylemiyorum, maksadım ulusal hümanizm oluşturma ve onun üzerinden topluma hükmetme gayesini gütmüşlere eleştiri getirmek. Gütmüşlere diyorum, çünkü şimdilerde aşırı profesyonelleşen bazı yazarlar bu programı deldiler. Ve sizin de bildiğiniz gibi hiç de öyle ulusal hümanizm falan gibi bir dertleri yok. Yani edebiyatın pedagojik yüklemi olduğunu bilerek saklıyorlar. Toplumsallaşmadan kaçış. "Genç kızlık hatırasıyım" diye biten şiiriniz hoşuma gitmeseydi sizinle bunları paylaşmayacaktım. Herkes her şeyden sorumludur. Hep yazıyorum, hepimiz entelektüel olmalıyız, dinimizde ruhban sınıfı olmadığı gibi, kültür hayatımızda da bize sormadan seçkinleşmiş bir kesim kabul edilemez. Schopenhauer'in bir sözü var; "edebiyat asgari bir deha gerektirir." Bu da herkeste var.

Mehmet Duruer / Kıbrıs

"Kaçak bir gece sevdalarımı çaldı." İşte asgari dediğim nokta bu. Sevgili Mehmet, bundan daha zayıf bir ifadeyi/söyleyişi kabul etme. Ötesi geride kaldı, dönme bir daha. Burdan oku, burdan yaz, burdan düşün. Yüksel!

Beyhan Pektaş / İstanbul

Uzun ve ayrıntı zengini mektubun için teşekkürler. Bu senin gönül zenginliğin. Ama artık böyle şeyler için vaktini harcama. Madem ayrıntıyı seviyorsun Marcel Proust oku. Zor mu okunuyor?! Bu seni yıldırmaz, eminim. Şiir ve metin karalamalarına dikkat. Özen, sabır; akıl ruhla coşacak, ruh akla yakaracak, böylece "uzakta, bilinmeyen dostlar için" anlatacak bir şeylerin olacak. Öyle, 'Ben şimdi bu duyguyu yaşıyorum, hemencecik birine aktarayım' derseniz, sadece 'Bak ne kadar duygusalım' demiş olursunuz. O da 'Ne yapayım, bu beni dönüştürücü bir şey değil' der çıkar işin içinden.

Herkes duygusaldır, bunu yaşayış biçimi farklıdır. Bu farklılık da edebiyat için bir aralık değildir. (Sözüm tüm kanat alıştıranlara.)

Ürün Gönderenler

Dilek İmük / Tekirdağ, Çiğdem Şentürk, Çetin Kalafat, Ferhat Ekinci, Firuze Alpagot, Tuna Başar / İzmir, Kürşat Çetin, Koray Sarıdoğan / Çanakkale Yağız Akay / Eskişehir, Resul Özmen

Barışın Başkenti Yenice

"Benim adım barış / Binlerce yıllık savaşlardan / Oğulsuz kalmış anaların gözyaşlarından / Atom bombalarının küle çevirdiği bombaların küle çevirdiği çocuklardan geliyorum. (Özkan Mert)"

Mersin'in Yenice beldesinde iki yıldır "Barış ve Kültür Festivali" düzenleniyor. Yenice'nin tarihsel önemi büyük. Bu beldede ülkemizin geleceği çizildi. 30 Ocak 1943 Winston Churchill- İsmet İnönü görüşmesi Yenice istasyonunda gerçekleşmişti. Burada ülkemizin 2. Dünya Savaşına girmesi, İsmet İnönü'nün tutarlı ve akılcı politikası sayesinde engellenmişti. Ülkemiz açısından barışın başkenti demek yanlış olmayacak. Bu şirin beldede iki yıldır Belediye Başkanı Veli Serin'in çabalarıyla Barış ve Kültür Festivali düzenleniyor. Ülkemizin yazar, sanatçı, düşün adamları buraya davet edilip barış konusu işleniyor.

Belediye Başkanı Veli Serin, "İnönü-Churchill görüşmesi beldemiz istasyonunda ve Beyaz Vagonda gerçekleşmiştir. Bundan da güç alarak, dünya barışına katkısı olsun diye barış ve kültür festivali düzenliyoruz. Kültürsüz, popüler kültürle donanmış bir toplumda, ne savaşın vahşeti ne de barışın önemi kavranabilir. Barış ve kültüre katkısı olsun diye beldemizde bu festivali gelenekselleştireceğiz," diyor.

Bu yıl, Eylül ayının ilk haftasında gerçekleştirilen festivale Fazilet Çulha, Hüseyin Kıvanç, Ahmet Tolu, Muzaffer İzgü, Oral Çalışlar, Dursun Özden, Savaş Ünlü, Menderes Samancılar ve Eşber Yağmurdereli katıldı. Barış Anıtının açılışı Menderes Samancılar ve Eşber Yağmurdereli tarafından yapıldı. Dünyada kalıcı bir barış dilenerek barış güvercinleri uçuruldu.

Festivale katılan sanatçılar, barış için konuştular. Kalıcı bir dünya barışının önemini vurguladılar. Eşber Yağmurdereli, "Barış mücadeleyle kazanılır. Barış demokrasi ve özgürlüktür. Egemenler, savaş ve suçtan başka bir şey üretmiyor. Acı kısa sürse de etkisi uzun yıllar sürüyor. Dünyada savaşlar, kıyımlar olanca hızıyla sürerken, Afrika'daki açlığı gömezden geliyorlar. Çocuklara bile yardım elini uzatmıyorlar. Çünkü, yaşamın gereği şudur,üretici güçlerini geliştirmeyenler, suç üretmek zorundadır. Ben şuna inanıyorum ki, barış sonunda egemen olacaktır," diye konuştu.

Menderes Samancılar, "Menderes iktidarının birinci günü doğmuşum. Yeni bir umutla kurulan hükümetin sevinciyle adım konulmuş. Ne yazık ki o iktidarın ülkeyi ne hale getirdiğini bilmeyenimiz yok. Ülkemiz uzun yıllar

çekti o dönemin acılarını, şimdi bile çekmekte. Yetiştiğimiz yöre malum. Çukurova çocuğuyuz. Herkes gibi büyüdüm. Petlas'ta işçi olarak çalışırken iş, emek, barış, özgürlük kavramlarını öğrendim. Sanatımı gerçekleştirirken, ödün vermeden, aldığımız eğitim doğrultusunda ve de bildiğimiz yolda gidiyoruz. Barışa, kardeşliğe hizmet eden projelerde görev aldım, almaya da devam edeceğim. Barış, sevgi, kardeşliğe ihtiyacımız var. Sonuna kadar savaşa karşıyım. İlginç olan şu ki, çevremizde dostumuz olan tek ülke yok. Yanlış politikalar belirlemiştir bunu. Dikkatli olmak zorundayız." diye konuştu.

Oral Çalışlar, "Kendimi bildim bileli haksızlığa karşı çıktım. Farklı olanı savundum. Bu yüzden çok eleştirildim. Mağdurun yanında yer aldım. Kadını, eşcinseli bile savundum. Onları savunmak bir bakıma kendini savunmaktır. Savaş da haksızlıktır, ona da karşıyım. Barıştan yanayım," dedikten sonra kendisine yöneltilen soruları yanıtladı.

Ülke çapında yaptıkları müzikle adlarını duyuran Özlem Özdil ve Suavi ise festivale ayrı bir güzellik kattılar.Türkülerini barış için söylediler. Konserlerle Barış Günü bir şölene dönüştü. Semahlar, halaylarla yurdumuzun bir ucundan bir ucuna gökkuşağından köprüler kuruldu. Barış Günü böyle kutlanır, denildi.

Ülkemizin önde gelen sanatçılarının Yenice'de bir araya gelmesinin nedeni, kuşkusuz beldenin geçmişteki tarihsel bir buluşmaya ev sahipliği yapmış olmasıydı. Barış Günü de en güzel şekilde barışın başkentinde yapılabilirdi. Festivale katılan sanatçılar, "Bir çok yere çağrılıydık, Yenice'yi seçmemizin nedeni: Belediye Başkanı Veli Serin'in çağdaş ve demokrat yapısı, insancıllığı, güzel dostluğu ve de beldenin geçmişteki barış görüşmesine ev sahipliği yapmasıdır," dediler.

17 bin nüfuslu küçücük bir beldede barış konuşuldu. Yürekler barış için çarptı. Barış Günü nasıl kutlanır, bunu herkese gösterdi. Yüreği barıştan, dostluktan, sevgiden yana olanların yolu Yenice'de birleşti. Büyük kentlerin yapamadığını küçük bir belde gerçekleştirmişti. Yenice'ye, Yenice halkına, beldeyi yönetenlere de bu yakışırdı.

"Ne zaman hürlüğün barışın sevginin aşkına / Bir cıgara atmışsak denize / Sabaha kadar yandı durdu. (Cemal Süreya)"

KAÇAK AKTİF

Aslan Özdemir Ağabey,

12 Eylül simsarlarını eleştiren yazıma dergide yer verdiğiniz için teşekkür ederim. Dergiyi her ay çıktığının ilk günü alıyorum. Bu iğrenç yayın dünyasında okunmaya değer birkaç dergiden biri olduğunuz için, tüm okurlar olarak dergimize sahip çıkmak durumundayız. Bir gün KAÇAK, ertesi gün yeniHarman okuyoruz, sonra bir ay bekle, yeni sayıları çıksın. Ama yine de iyi ki varsınız diyorum tabii. Düzen medyasının baskısı ne olursa olsun yazı dünyasından eksik olmayın. Önümüzdeki sayılarda görüşmek üzere, sağlıcakla kalın...

Emin Bülbül - SAKARYA

Merhaba.

Ben Kristin Reçber. Derginizi son birkaç aydır okumaya başladım. Okurların yazılarını gönderdiğini ve sizin tarafınızdan değerlendirildiklerini gördüm. Kendi çapında yazı yazmaya çalışan bir kişi olarak "bir bilen"e danışma babında bir yazımı yollamak istedim size. İlginizi çekmesi umuduyla... Yayın hayatınızda başarılar.

KAPI

Geldim işte! Çalıyorum kapını. Sorun değil, açmasan da olur. Yalnız unutma, sesleniyorum hâlâ sana. Her şeyi ardına koyup kaçmasan da olur.

Ben giderim bilirsin, yerime gelir yenisi. O da olmaz başka birisi. Unutmak kolay, unutursun ve sen de unutulursun. Gün gelir muhtaç olursun.

Kapında kimse olmadığında açsan ne olur?

Kristin Reçber

Merhaba.

Ben Demet Acur. 19 Ağustos 1983 Kayseri doğumluyum. Senelerdir yayınınızı takip ediyorum ve sizleri tebrik ediyorum, değerli yayınlarınız ve nitelikli yazılarınız için. Ben kitap tutkunu biriyim. Evimde kütüphanem var. Her konudan ve her düşünceden kitaplar okuyorum. Sadece ilgi duyduklarımı değil, tarzımın haricinde kitaplar da okuyorum öğrenmek ve fikir edinmek için.

Üç senedir kendimce bir şeyler yazmaya çalışıyorum ve yazı yazmak hayatımın anlamı. Henüz yolun çok başındayım ve eksiklerimin olduğunu biliyorum; ama şunu da biliyorum, ne olursa olsun yazmaktan vazgeçmeyeceğim. "Hayata dair her şey var" adlı yazımı şiirsel bir dille yazmaya çalıştım; çünkü birtakım acı gerçeklerin bu şekilde can acıtmayacağını düşündüm. Sizler profesyonelsiniz ve bu yolda çok yol katetmişlerdensiniz. Ben ise yolun çok başındayım. Sizlerin öneri ve tavsiyelerinizi sabırsızlıkla bekleyeceğim. Hatalarımı düzeltmeyi ve düşüncelerimi, duygularımı daha doğru bir şekilde dile getirmeyi çok istiyorum. Yazmak farklı bir eylem bence. Kalemim, yüreğim ve kâğıdım bütünleşiyor, bulunduğum ortamı algılayamıyorum. Sanki zamanın diğer tarafına geçiyorum. Kendimle yüzleşiyorum, kendimden sakladıklarım ve itirafa çekindiklerim bir bir açığa çıkıyor. Bir anlamda içselliğimin sesini yakalıyorum.

Demet Acur

Merhaba Aslan abi,

Nasılsınız? İstersen biraz kendimden söz edeyim. Bağcılar'da oturuyorum, kebapçı ustası olarak Sefaköy'de bir kebapçıda çalışıyorum. Edebiyatla ilgileniyorum. Dergilerde yayınlanmış üç öykü var. Adana'da yayınlanan "İmgelem" dergisinin İstanbul dağıtımcısıyım. L-Manyak'ı, Kaçak Yayın'ı yaklaşık üç yıldır okuyorum. Bazen de, sizlerden ayrılan meslektaşlarınızın ayrı bir dergi olarak kurduğu Penguen'i okuyorum. Şimdi kitaplığımın arşivinde karşımda duruyor. Dilleri olsa size, selam söyle diyecekler.

İki hafta önce ziyarete gelmiştim. Üç tane İmgelem dergisi ve bir çalışmamı getirmiştim. Fakat siz yoktunuz. İkinci katta iki arkadaş vardı bilgisayar başında, onlara bıraktım. Sonra galiba dergiler ve çalışmam kaybolmuş. Ben bu defa mektupla gönderiyorum, umarım beğenirsiniz. Sürekli okuduğum bir dergide çalışmamın yayınlanması gurur verici olur. Her şeye esprili bakış açınızla ürettiğiniz sanatsal çalışmalarınız için sizleri yürekten kutluyorum. İyi ki varsınız. Kolay gelsin hocam.

İyi çalışmalar.

Yılmaz Güner

NE KADAR ZOR...

Ne kadar zor kendini anlatmak... Ne kadar uğraşıyoruz hayatımız boyunca bunu becerebilmek için... Ama çoğu kez sonuç yok... Olmayacak şey bir insanın bir insanı anlaması demiş ya şair... Tam da bu çerçeve de süregidiyor hayatlarımız... Bilmem, belki bana öyle geliyor... "Hayatın bize göreliği," derdi okulda hocam... Her cümle başka bir anlam taşımaktaydı o zamanlar... Dinlemek erdemdi, konuşmaktan çok... Ya da yine bana öyle geliyordu... Belki yanımda ve yakınımdaki herkese de... Yanılmaya başladığımızı sandığımızda, aslında ne kadar haklı olduğumuzu bilmiyorduk... Anlaşılamıyorduk belki ama geneli anlamak daha zordu... Kendimizi anlatamıyorduk ama aslında sorunun bizde olmadığını da anlayamıyorduk... Sonra zaman geçtikçe anladık ki sorun bizde değil genel de... Bu yüzdendi belki azınlık gibi hissetmemiz kendimizi... Üç noktalı cümleler kurmamız bu yüzdendi... Zaman değiştirmeye başlamıştı her şeyi... Her değişme bir gelişme değildi ancak... Anlayabilmek ne kadar kolaysa bazılarımıza, bi o kadar zordu bazılarımıza... Kullanılıyor muydu kitle?.. Bu muydu sorun... Yoksa zaten çoktan teşne miydi buna?.. Her şey bir plan çerçevesinde mi süregeliyordu?.. "Big brother is watching you"muydu yani?..

Ne kadar zordu kendini anlatamamak... Ne kadar kolaydı kılıfları hazırlamak... Zamanı iyi kullanarak minarelere kılıfları uyduruveriyordu birileri... Birileriyse çalınmış minarelerin ertesi sabah ezanla uyanamayınca farkına varıyordu... Ezan diye dinlediklerinin artık başka bir şey olduğunu fark etmeye başladığında kitle, çok geç olacaktı... Sonra bir gün... Kalkamadı hiç kimse kan uykusundan... Uyanış başka bahara kalmışken, bulantı başladı... Bulantıyı da herkes hissetmedi bünyesinde... Genelin bünyesi çok çabuk alışmıştı uykuya zira... Uyundu uyundu... Yıllar geçti...

Küçük Kara Balık ve Küçük Prens öldü, başımız sağolsun...

Baktım ki birgün bir cenaze alayı, fon da funeral in the rain çalıyor, tabutun ön tarafında ilk omuzu veren Behrengi, arkasında Exupery ve diğer umut edenler... Koştum arkalarından... Nedir?... Dediler küçüklerden Kara Balık ve Prens öldüler... Fark etmedim gözümden düşen iki damlayı, yağmur daha fazla damla düşürüyordu gökten... Ağladım... Yalnızlık ömür boyu olmamalı, umutsuzluk Nietsche'yi haklı çıkartacak yoksa...

Koştuk birlikte birkaç kişi, önde en yaşlılarımız; her nasılsa bizden hızlı koşuyorlardı... Anlamaya çalışmamalı dedim içimden, takibe devam... Her şeyin anlaşılacağı günlere doğru... Zor bir tercihti yapılan... Ama birileri yanmalıydı, Temmuz sıcağı yetmezmiş gibi otellerde... Bunca zor olmamalı kendini anlatmak... Birbirimize uzatmak gerek kollarımızı... Hiç değilse aynı yöne doğru gidenler,destek olmalı birbirine... Bu çöl sıcakları elbet biter... Bahar saçlı çocuklar testileriyle su getirir hepimize...Yeter ki yürüyüşü sürdürelim... Geçmişte yürüyüş başlatanları unutmadan... Her yeni cümlenin başka bir anlam ifade ettiğini hatırlayarak... Üç noktanın arkasındakileri de görmeye çalışarak, yürüyüşe devam edelim... Her şeye rağmen yaşamaya mecbur olduğumuzu unutmadan...

Çağrı Öz

SİYEH SİTARE, SEMA VE YALNIZ SEYYARE

Dikili sahillerinde
turist yok!
Dikili sahillerinde
balıkçılar,
Fransız plakalı arabalar,
aşklar,
kaçamaklar,
çapkınlık ve
iri cüsseli dalgalar yok!

Dikili sahillerinde
deniz kabukları,
deniz kabukluları,
abukluklar ve sabukluklar yok.

Dikili sahillerinde,
sen yoksun!
Dikili sahillerinde
Denizli şarapları var!
Ben varım
ve ben,
büyük bir okyanusun yanağına konmuş,
ufak,
siyah bir 'ben' kadar
anlamsızım sensiz...

İ. Kürşat Çetin-Dikili-Denizli

Merhabalar,

Derginizin ekim sayısı için bir öykü göndermiştim. Dergiyi alıp içine baktığımda küçük bir köşede ürün gönderenler listesinde en başta olduğumu gördüm ama işin mantığını çözemedim. Dergiyi birkaç kez daha karıştırdım ve öyküye rastlayamadım. Orada benden başka birçok isim daha vardı, buna göre eğer yayınlanmış olsaydı onlarla aynı yerde ismim yer almazdı tabii, ama yıllardır takip ettiğim edebiyat dergilerinde gördüğüm kadarıyla amatör yazarlar tarafından gönderilen ürünler ya yayınlanır ya da neden yayınlanmadığına dair ufak da olsa bir açıklamaya yer verilir. Ancak böyle anlamsız bir köşede ismimin yer alması beni rahatsız etmekle beraber işin mantığını da çözemedim? Beğenip yayınladığınız öykü de yok gördüğüm kadarıyla.. O zaman insanlar size sadece o küçük köşede isimlerinin yer alması için mi ürün gönderiyorlar?

İlginize teşekkürler.

Erel Mez

GURURSUZ GECE

Kokusu gider mi üzerimden
Biraz zaman geçerse, nefretimin?

Gider mi bu gurursuz sevişmenin
Tenimdeki izleri?

Terkeder mi beynimi kemirgen gecenin
Doğmayan güneş sancıları?

Gider mi?
Kendi kendine...
İz bırakmadan,
Yara açmadan..
Unutmaya hazır!

Beynim bir med cezir engel olamadığım
Her insan gibi kendimde,
Sadece kendimde kalmayı özlüyorum
Uzun zamandır.
Sevdam iki büklüm,
Kokusu gider mi üzerimden
Biraz zaman geçse nefretimin...

Bütün okları kendime saplasam,
Bütün sözlerim bumerang olsa...
Canımı yaksam...
Kuz gönlümü bıraksam olduğu yerde
Gider mi gurursuz sevişmenin
Tenimdeki izleri?

Geçer mi mide bulantısı
Baş ağrısı sancılarındaki gece...
Ben kendimi alıp gitsem buralardan
Güneşi olduğu yere bağlasam
Gece hiç gelmese
Kemirgen gecenin sancıları biter mi
Gider mi
Kendi kendine... iz bırakmadan...

Nilgün Çelik

Merhaba Kaçak Yayın,
Sürgünlüğümle size katılmaya geldim...
Selamlar...

Resul Özmen

MÜHÜR

-I-

istersen bir kez daha bak yüzüme
bir hırsızı evden kovarken sen
kim kalıyor geride
bakmadığından kalmayan kim

yine sarsılan bir akşamı bitiriyoruz
kar yağacak gibi oluyor
bu kapkara deniz
bu çatı katı
senden çalınmış gibi gördüğün ben
bu oyuncak adam – Midas.
aldanan ben miyim

sussan konuşacak kimse yok

böyle zamanlarda çıkmak istiyorum yola
uzağa
daha da uzağa
gelmek isteyeceğin bir coğrafyam yok

-II-

bekliyorum gelebilecek bir treni
yaslandığım anılar su içinde
hiçbir halimi göstermiyor
bu zoruma giden ayna
bu sürüp giden sır
takılıp kalıyorum hırsız gibi sokakta

senin çemberinde döndürdüğün dünya
bir alışveriş imlâsı

bense vazgeçtim bunlardan
ateşi yıkadım
aktım bir çinko dereye
süzülüp saçak diplerine
öyle değil tam bir yağmur oldum
istersen bir kez daha bak yüzüme

Resul Özmen

İstanbul'un kurtuluşu: Çaresiz haykırış

Bizans surları fethedilmiş, sarapcılar tarafından
Silivri kapıdan girmiş dusman Islambol'a
Kirik sarap siseleri, içeride bir koltuk,
ne acilir ne kapanir
1500 yilin yorgunlugu cokmus kitabelere
Ve yavru kediler
Hepsine isim takmis sarapcilar
Birinin adi Osman
Osman bey!

Duygular eskimez
Geldim kutlamaya
Hersey karisik, surlar, kediler
Topkapi sarayindan calinan el yazmasi
Kuran'in sayfalari
Geldim kurtarmaya
Sur kapilari tutulmus
Birinde yasli bir teyze var
Taburede oturmus, basi ortulu catik kasli
Agzinda bir duduk
Gec, dur, gec
Bizansin kapilari ona emanet
Goz goze geliyoruz, o da farkinda durumun
garipliginin
Otturuyor dudugunu "devam et"

Galata kulesinde gobekli bir adam
Tesekkur etmez, gulumsemez
Tabakta eskimis mezeler, uydurma bulamaclar
Ceneviz tesekkur edemeyen adamin elinde
Para sayar adam gunes batimini farketmez

Yerebatan, somurtur
Medusa'nin asik surati ve hersey tepetaslak
burada
Sultanahmet Camiinde ayaklar var, ve yogun
bir koku..
Etrafta eski kostumler icinde serbet adi
altinda renkli su dagitir biyikli adamlar
Oyle tehditkar, oyle kimyasal..

7 tepe Istanbul sarilmis icten
icerideki dusman harac keser sehirden
Sevgilisini satan bir adam, cikarci ve nankor
Bir meyhanede masada zorla oynatirlar
istanbul'u rakilar tokusuken
2 kurus tikistirirken sutyeninin icine martilar
kacar baska yerlere
Icelim...

Kilise canlari calinmis, calmiyor artik
Dolapdere'de
Ermeni yok, Yahudi yok
Kurt kuskun Turk yorgun, yoksul
Evi yikik..

Oysa deprem yokedemez yasli Ayasofya'yi
Bir sesle dunyam sarsilir "burasi tekrar cami
olmali"
Anlasilmayan tarih, kutur, mimari ve hayat
Mimar Sinan aglar, aglar ve aglar
Nazim aglar, mehmet akif aglar

Koc baglanmis bir elektrik diregine bekler sur
kapilarinin yaninda
Yuvarlaklar cizer- kaderine yenik, oyle caresiz
Bilir kacinilmaz kaderini
Tipki ipini tutan adam gibi
Koc dertli, adam dertli
Istanbul ortak olur dertlerine
Dertler buyur buyur hapseder Istanbul'u icine

Kurtarmaya geldim seni...

Çirkin Prenses

UMUT YIKTI GÜNLERİNİ,
IŞIK YAPIYOR HAYALLERİNİ

Ellerinin kelepçelendiği demirler ; ne kadarda soğuklar di mi? Ne kadar da üşütüyorlar değdikleri yerleri. Ne kadar da itici duruyor iç bulandırıyor demirlerin arkası... onunda arkası... izbenin olduğu karanlık ve karanlıkta olduğun izbe.

Umut yıktı tüm günlerini gelecekti diyen ses. Bembeyaz bir söz söyleyen meleğin sesi. Ayırt edici ne var ki ikisinde diyen Üç üncü ses... Ne var ki bunlarda böyle ayırıyorsun hepsini. Birini içsel ses yapıyor diğerini bir kulağından sokup diğerinden duyamayacağın kadar hızla atıyorsun ve öbürkü üçüncü sesi nereye koyacağına kara veremiyorsun. Sonra soruyorsun ne olacak bu halim böyle...

Nereye gider bu yol? Nereye çıkar bu deniz diye. Saniyeler geçiyor, saatler geçiyor, denizler duruluyor ışıklar kapanıyor, umut yıkıyor günleri, ışık yapıyor hayallerini, uzun bir sessizlik bile geçiyor gidiyor hayatından, önsözünü bile söylemişsin hayatının, hah üstüne bastın işte tam o noktadasın. Bir kördüğümdesin, açılamayacak kadar karmaşık, ellerinin kelepçeli hali kadar itici, izben kadar soğuk için kadar sıcak...

Alışılmadık şeylerin cevabını arıyorsun koyu sohbetlerde ya da gecenin bir yarısında. Bir ateş yada her neyse cevabının içindeki binlerce nörondan birinde o olduğunu fısıldıyor kulağına o da ne zaman oluyor biliyor musun?

"O" zaman; sesin kendini içindeki çağlayanlardan atlarmış gibi hissettiğin bir yerlere yeniden başlamak isteyip içindeki özgürlük çığlıklarını attığın anlarda oluyor. Bi halin hangi anından esinlenip hangi hayatından sana dönüp gelmiş ve canın ister ki yırtıp atıp elinin altındaki kâğıdı temize yeni yollar çizmeyi. Hayatını tekrardan yaşamayı. Bu izbeden çıkıp yaşamayı, özgür olmayı. O şimdi olmaz sen bu izbendeyken olmaz!

Ne yapacaksın şimdi? Nereye gideceksin ki kelepçeliyken ellerin, ışığını bulsan bile dört duvarın arasında özgürlüğün yokken nasıl kavuşacaksın o poyrazı bol, insanı az, dengesi olmayan, sadece içindeki hissedebileceğin kör noktadaki, ulaşılması zor, cazibesi bol özgürlüğe, neye yarayacak çabaların, ne olacak bundan böyle arka planın?

Sen tutuyorken güneşi ellerinde tabii ki üşüyeceksin, mevsimlerden yaz bile olsa buz tutacaksın görmesen de, inansan da inanmasan da yok edecek, sen erirken aynı zamanda donacaksın, gerçeklerini öğütemeyecek, sonuçlarına katlanacak, düşündüğünde, her seferinde başka bir bilmeceye tanık olacaksın. Farklı zamanlarına tanık olacaksın çağların. İçinde tutuklu kalıp, kelepçelerinde paslanacaksın. Sen bunları masum bir duyguyla karşılayıp, hoş görüp, doğal bulacak, tutamayacaksın pencerende kuşları. Gecenin karanlığı gibi silecek benliğini. Karanlığın kucağında altın tepsiyle yeni doğan güne sunulacaksın. Seni yiyenler var ya onlar etini tatlı bulacak dillerinde. Sen de sonsuzluğa karışacaksın dillerde.

Seray Özbiçer

KAÇAK YENİ YAYINLAR

Kitap Arkası

Ahmet Erhan
Şehirde bir yılkı atı
Everest

Yağmur oldum, paranoyak oldum / Canım sıkıldı, bir votka içitim / Deniz kıyılarında ağlama noktalarını ben seçtim / Hiç değmedi gözlerim yaşlarına

Sabahı polis korkusuyla aydım / Durdum yaslandım bir iş ilânına / Bin kere evlendim ben bu Hayat'la / Bir kere adam gibi boşanamadım

Telef oldum, uzun bir şiirde / Baktım hiçbir naneye yaramıyor / Yaranamıyor gönlüm bu sulara / Deniz eskisi bir göl oldum

Adım ummandan uzak... belki çöl oldum

Altay Öktem
Bu kitaptan kimse sağ çıkamayacak
Everest

Bir rastlantı önemsiz olabilir ama rastlantılar arttıkça kuruntu kaçınılmaz olur.

İnsanın içini kemiren o amansız kuruntu...

Kendi ölümünü kurgulayan biri öngördüğü gibi öldüyse bu rastlantıdır. Peki, ölümünü kurgulayan herkes aynı şekilde ölüyorsa bu nedir? Böyle bir kitap edebiyatı mı içerir kehaneti mi?

Göz önünde olanla olmayanın ustaca örtüştürüldüğü **Bu Kitaptan Kimse Sağ Çıkamayacak,** arka planında İstanbul'un yer aldığı, yüksek temposuyla okuru sayfaları arasına çeken bir roman.

Kahramanlar arasındaki ilginç bağların izini süren hafiye okur: Sen de işin içindesin!

Sait Faik Abasıyanık
Seçme Hikâyeler
YKY

Seçme Hikâyeler'de "sevmekle başlayan her şey" yer alıyor. Yazarın insan, hayvan ve tabiat sevgisinin en güzel örneklerini taşıyan hikâyeleri çocukların sevgi ufuklarına yelken açıyor. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim öğrencileri için belirlediği 100 Temel Eser'de yer alan Saik Faik Abasıyanık'ın yirmi bir hikâyesini Cem Kızıltuğ resimledi.

Tül
Berrin Karakaş
Okuyan-us

Ozan kulüpten içeri girdiğinde Buz Kraliçe korkulu bir ormanın içinde dans ettiriyordu içeridekileri. Going down, going down nehirden aşağı inenleri.

Ozan gözlüklerini çıkarıp, gözleri bir türlü aklından çıkmayan Buz Kraliçe'nin müzikli sarayının yanına gitti.

"Güzel parça," dedi.

Buz Kraliçe her gün binlerce kez duyduğu bu cümlenin üzerine, sadece baktı Ozan'ın gözlerine. Hayatında gördüğü en büyük, en parlak gözbebeklerine. Korkulu orman Şarkısının sonuna küçük gölgeler müziğini ekledi.

"Hep böyle karanlık mı çalarsınız?" dedi Ozan, Şarkı bittiğinde.

"En fazla gözleriniz kadar," dedi Buz Kraliçe. Kulakliğklarğ taktı sonra. Bir daha konuşmadı. Artık Ozan'ı dinlemiyordu. Kulağında müzik, az önce gördüğü gözlerin peşinden gidiyordu. O gözlere bir isim arıyordu.

"Eyescather!" dedi içinden,

"En soğuk haliyle böyle..."

Mario Levi
Bir Yaz Yağmuruydu
Doğan Kitap

Bu kitap, Mario Levi'nin 1984-2004 yılları arasında, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarını bir araya getiriyor. Yazıları yazarın kendisi seçti, yazma serüvenini anlatan bir hikayenin içine koydu. Bir başka deyişle bu yazıları sadece derlemek ve toplamakla kalmadı, otobiyografik bilgiler de içeren bir ara metinle okurun yeniden karşısına çıkardı. Yazdıklarını yorumladı, zaman zaman da eleştirmeyi göze aldı. Bir yazı yolculuğunun fotoğrafları bunlar. Albüm müzik yazılarından azınlık sorunsalına ve kimlik arayışına yönelik sorgulamalara uzanan bir yelpazeyi gözler önüne seriyor.

Vamık D. Volkan
Körü Körüne İnanç
Okuyan-us

Vamık D. Volkan bu kitapla Bosna Savaşı'ndan İsrail-Filistin çatışmasına, köktendinci terörden 11 Eylül'e ve intihar bombacılarına dek artık hepimizi yakından ilgilendiren sorunları ele alıyor ve liderleri inceliyor.

Atatürk'ten Stalin'e, Mandela'dan Miloseviç'e, Bin Ladin'den Bush'a toplumları yönlendiren liderler ve kişilikleri üzerine eşsiz bir inceleme.

Candace Bushnell
Edepsiz Sarışın
Artemis

Alışveriş ve seksle ilgili olduğu kadar eğlenmek ve eğlendirmekle de ilgili bir roman. Ama fazlası da var!

Tıpkı Jane Austen'ın sosyal yergiye karşı duyduğu düşkünlük kadar güçlü bir komedi sesiyle, Sex and the City'yi tüm dünyaya sevdiren, arkadaşlıklara bakış açımızı ve bir çift ayakkabıya karşı hissettiğimiz ilgi ve bağlılığı sonsuza dek değiştiren Candace Bushnell, şimdi de son derece dikkatli, oldukça komik ve vahşi derecede eğlendirici bir davranış komedisiyle karşımızda.

Julia Kristeva
Bizans'ta Cinayet
YKY

Ansızın ortadan kaybolan Göçler tarihçisi Sebastian Chrest-Jones, etrafa dehşet saçan seri katil "Sonsuz", olayları izlemek için mafya ve tarikatlar cenneti Santa-Barbara'ya gönderilen L'Evenement de Paris muhabiri Stephanie Delacour, soruşturmayı yöneten karizmatik Başkomiser Rilsky ve tarihçi prenses Anna Komnena...

Julia Kristeva, köklerin ve kökenlerin izinde birçok anlatı katmanını - polisiye, otobiyografik ve tarihsel- kara mizahla bir araya getirerek, Bizans'tan günümüz Avrupa'sına cehennemin kapılarını aralıyor.

Günümüzün en önemli düşünürlerinden biri olan ünlü göstergebilimci ve psikanalizci Julia Kristeva'nın Fransa'da büyük bir ilgiyle karşılanan son romanı Bizans'ta Cinayet, aynı zamanda Türçede yayımlanan ilk Kristeva romanı...

Yaratma süreci

Edebiyatta, mühendislikte ya da bilgi teknolojisinde – ve hatta aşkta – yaratma süreci hep aynı yolu izler: Doğanın döngüsünü. Aşağıda bu sürecin çeşitli aşamalarını listeliyorum.

(a) Tarlayı sürmek: Toprak altüst edilir edilmez, oksijen daha önce ulaşamadığı yerlere girer. Tarla yeni bir yüze kavuşur, önceden üstte olan toprak artık en alttadır ve altta kalmış olan toprak artık yüzey olmuştur. Bu içsel devrim süreci çok önemlidir, çünkü tıpkı tarlanın yeni yüzünün güneş ışığını ilk kez görmesi ve hayran olması gibi, kendi değerlerimizi yeniden değerlendirmek de hayatı saf ve masum görmemizi sağlar. Böylece ilhamın mucizesine hazırlanmış oluruz. İyi bir yaratıcı sürekli olarak kendi değerlerini ters yüz etmeli ve anladığını sandığı hiçbir şeyle tatmin olmamalıdır.

(b) Tarlayı ekmek: Her eser hayatla olan bağlantımızın bir meyvesidir. Yaratıcı kişi kendini bir fildişi kuleye hapsedemez; diğer insanlarla iletişim içinde olmalı ve insanlığını paylaşmalıdır. Gelecekte nelerin önemli olacağını önceden bilemez, bu yüzden hayatını daha yoğun olarak yaşar, kendi dilini daha kolay bulabilir. Le Corbusier şöyle der: "İnsanoğlu sadece kuşları taklit etmeye çalıştığı sürece uçma girişimlerinde hiç bir yere varamadı." Aynı şey sanatçı için de geçerlidir: Duyguların tercümanı olmasına rağmen, tercüme ettiği dile karşı tam bir hâkimiyeti yoktur ve eğer ilhamı taklit ya da kontrol etmeye kalkarsa amacına asla ulaşamaz. Hayatın, bilinçaltının verimli topraklarını ekmesine izin vermelidir.

(c) Olgunluk: Yazar daha bir eseri ortaya koyma cesaretine bile sahip değilken, ruhunun derinliklerinde, eserin kendi kendini, özgürce yazdığı zamanlar vardır. Örneğin edebiyatta, kitap yazarı ve yazar da kitabı etkiler. Carlos Drummond de Andrade'nin de kaybolmuş şiirleri asla hayata döndürmeye çalışmamamızı çünkü onların gün ışığını görmeyi zaten hak etmediklerini söylerken anlattığı şey budur. Olgunluk sürecinde akıllarından geçen her şeyi zorla not almaya çalışan, bilinçaltında nelerin yazılmakta olduğunu ise görmezden gelen insanlar biliyorum. Sonuçta hafızanın meyveleri olan o notlar, ilhamın meyvelerinin önünü kaptır. Yaratıcı, tıpkı tarlası üzerinde kısmi bir kontrole sahip olduğunu, çünkü öte yandan kuraklık ve sellere tabi olduğunu bilen çiftçi gibi, gebelik süresine saygı göstermelidir. Eğer nasıl bekleyeceğini bilirse, tüm koşullara karşı koyabilen en güçlü bitki hayata atılacaktır.

(d) Hasat: Bu, yaratıcının, ektiği ve olgunlaşmasını sağladığı her şeyi bilinç seviyesine getirdiği andır. Meyve erken toplanırsa yeşil, geç toplanırsa çürük olur. Her sanatçı bu anı bilir; bazı sorular cevaplanmamış, bazı fikirler berraklaşmamış olsa da, iş ilerledikçe bunlar kendilerini düzene sokarlar. Sanatçı gündüz ve gece, korkusuzca ve disiplinli bir biçimde eseri bitene kadar çalışmak zorunda olduğunu bilir.

Peki kişi hasadın meyveleriyle ne yapar? Burada yine Tabiat Ana'ya dönüyoruz: O herşeyi herkesle paylaşır. Eserini kendine saklamayı isteyen bir sanatçı, içinde bulunduğu zamandan aldıklarıyla ve atalarından miras aldıkları ve öğrendikleriyle yeterli bir şekilde temas etmiyordur. Eğer tohumu tahıl ambarında bırakırsak çürür; hasat doğru zamanda olsa bile. Hasat bittiğinde kişinin ruhunu korku ve utanç duymadan paylaşmasının zamanıdır.

Bu ne kadar acı verici ya da görkemli olursa olsun, sanatçının misyonudur.

Çeviren: Mine Akverdi

KAÇAK SÖYLEŞİ

Oktay Taftalı

ile yeni kitapları ve Doğu-Batı sorunsalı üzerine...

*Kaçak Yayın yazarı, şair ve felsefeci arkadaşımız **Oktay Taftalı** ile, en son yayınlanan **Hayal Yöre** ve **Bir Uzun Mektup** adlı kitapları vesilesiyle söyleştik. Son zamanlarda değişik çevrelerce de sık sık altı çizilen Doğu – Batı meselesinden, yeni bir yaşam anlayışının imkânlarına ve ahlâkına, Aydınlanma ve ilerleme fikrine uzanan bu söyleşiyi, aşağıda ilginize sunuyoruz.*

Aslan Özdemir

Yeni çıkan kitaplarınızın ve son dönem yazılarınızın ana eksenini Doğu-Batı sorunsalı oluşturuyor. Bu noktada yoğunlaşmanızı gerektiren nedenler nelerdir?

Aslında kasıtlı olarak Doğu-Batı sorunsalı diye bir tercihte bulunmuyorum. Yani yoğunlaştığım noktayı, Doğu - Batı sorunsalı diye tarif etmeyi öngörmüyorum. Ama böyle bir sorunsal sanki benden ve bizlerden çok önce varmış gibi. Üstelik bu sorunsalı Doğu ve Batı diye masanın üstüne koyan, Batı'nın kendisi olmuş. Yani dünyayı Doğu, Batı, Kuzey, Güney, ileri ülkeler, geri ülkeler, gelişmişler, azgelişmişler, zenciler, beyazlar, yoksullar, zenginler diye ayıran biz değiliz. Bunları Batı yapmış. Fakat bu ayrım bir süre sonra gerçekliğin kendisine dönüşmüş. Yani Batı bu ayrımı önce kafalarda yapmış sonra uygulamaya koymuş. Böyle bir uygulamayla karşı karşıyayız. Dünyayı onlar ayırmışlar. Biz bunu kabullenelim mi? Hayır, kabullenmeyelim. Biz kendimizi dünya vatandaşı olarak algılayalım. Enternasyonalist olarak algılayalım. Herkesi kardeşimiz bilelim. Öyle yaklaşalım ama bunu sadece biz yaptığımız zaman, karşı taraftan buna benzer bir yaklaşım görmediğimiz zaman, karşı tarafın enternasyonalizmi ve dayanışması çok cılız ve önyargılı olduğu zaman, ortamda çırılçıplak, çaresiz ve savunmasız bir duruma düşüyoruz.

O yüzden Doğu-Batı meselesinde enternasyonalist olmak ahlaki bir görev olsa dahi, pratik durum açısından bizim pek bir seçeneğimiz yok. Kendimizi Doğu'ya atılmış olarak hissediyoruz. Onlar bizi istemiyorlar. Bizi istemediklerini de her fırsatta her vesileyle belirtiyorlar. Yalnız hükümetleri veya yöneticileri değil, halkları da istemiyor. Diyorlar ki, biz sizinle kardeş olmayacağız. Bizim kültürümüzü istemiyorlar, davranış biçimimizi istemiyorlar, bizi geri ve aşağı gördüklerini her fırsatta ifade ediyorlar, kendi iç politikalarının malzemesi yapıyorlar bizi. Biz ise onlara yalvarıyoruz, aman kardeş olalım, kaynaşalım diye; burada bir adaletsizlik göze çarpmıyor mu, yoksa normal mi bu?

Ama kültürel beslenme söz konusu oldu mu, bu isteksizliklerini bir tarafa koyuyorlar...

Beslenebildikleri yerde, paraya çevirebildikleri yerde veya kendilerine yontabildikleri yerde bunu istiyorlar ama, beri yanda onlar istediği zaman biz onlarla boyun kucak olup enternasyonelleşebiliyoruz. Ama onlar istemediği zaman birden kucağımız boş kalıyor, eski Türk filmlerindeki gibi, kollarıyla havayı saran bir insan durumuna düşüyoruz. Bu üzücü. Ben bunu taşıyamıyorum artık. Ben birisiyle kardeş olacaksam bu saatten sonra, artık önce onun kardeşliğini bekliyorum. Onun beni itmesine, onun beni tercih etmemesine rağmen, ben onu tercih edip, ben onunla boyun kucak olmak durumunda değilim. Çünkü bu bizi aynı zamanda onların gözünde küçültüyor, küçük gösteriyor. Tanzimat'tan beri bu böyle. Biz onlarla kardeş olmak istiyoruz, onlar bizi aşağılıyor.

Diyelim ki, ideolojik ve sınıfsal konuşlanma açısından, burjuvalarımız, sözde burjuvalarımız onlarla kardeş olmak istiyorlar. Belki bir nebze olabiliyorlar, ama halklarımız, işçilerimiz kardeş olmak istedikleri zaman onlardan aynı samimiyeti, aynı yakınlığı göremiyoruz. Neticede, çok somut bir örnekten yola çıkarsak: Avusturya'nın bizi istememesindeki neden Avusturya hükümeti değil, Avusturya halkının yüzde 75'i bize karşı. Yani halk bizi is-

"Evet, yerli düşünceyi öne çıkarmak gerekiyor. Bunun anlamı şudur: Yerli düşünceyi tarihimizden derleyelim ve bugün için mümkün olan yerli düşünceyi de kendimiz üretelim. Batı'nın aydınlanması gelecek bizi aydınlatacak... Yok öyle bir şey. Orada bitti o proje. Aydınlanma projesi Sovyet Kolektivizmi'nin çöküşüyle bitmiştir.

temiyor. Biz şimdi onları nasıl ikna edeceğiz? Biz o Avusturya halkına, bizim aslında iyi insanlar olduğumuzu, bizim aslında durduk yerde kimseyi incitmeyeceğimizi, hani her toplumdaki gibi serserimiz de vardır, sarhoşumuz da vardır ama sonuçta sevecen, üretken, çok eğlenceli bir halk olduğumuzu onlara nasıl anlatacağız? Buna ille de mecbur muyuz? İnsan olarak bu gezegende varolmamız, yeterince meşruiyet içermiyor mu? Bizim onurumuz yok mu? Rencide olmuş bir onurumuz var. Neticede o zaman madem onlar istemiyor, biz de çizginin bu tarafında durmak zorundayız. Bulunduğumuz yerde kendi konumumuzu, kendi hayatımızı yönlendirmek zorundayız.

Batılıların istediği, kabullendiği türde insanlar da var ülkemizde... Onların kültürüyle büyüyen, buradaki okullarında yetişen tipler, bunların başında geliyor herhalde değil mi?

Tabii. Misyoner okulları diyelim. Osmanlı'dan miras kalan misyoner okullarında, onlar yalnız bizde değil Lübnan'da, Hindistan'da, Cezayir'de, Tunus'ta İngiliz'i, Fransız'ı, Alman'ı hepsinin birtakım misyoner okulları var. Dünyanın her yerinde kendileri için seçkin, elit, devşirme azınlıklar oluşturuyorlar. Ve bu azınlıklar onlar adına, andığımız ülkelerde temsilcilik, fahri konsolosluk, elçilik görevi üstleniyor. Bizim Avrupa'da üç milyondan fazla insanımız var. Bizim insanlarımız da Türkiye'yi tanıtmak, Türk insanını tanıtmak için çabalıyor, yüzlerce dernek, vs. Komşularını tatile getirenler, Türk yemeklerini tanıtanlar, Türk edebiyatını tanıtmak isteyenler, Türk politikası hakkında tartışan insanlar, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklemek için komşularını ikna etmeye çalışan insanlar var. Üstelik bunlar artık hiç de küçümsenmeyecek miktarda. Buna rağmen bizim üç milyon insanımızın Avrupa'da başaramadığını onlar sömürge okullarıyla veya misyoner okullarında yetiştirdikleri bizim yerli insanlarımızla başarıp, bizi onlar gibi olmaya ikna etmiş durumdalar. Bu bir rezalettir.

Doğu-Batı ikileminde demek istediğim şu: Bu muammayı oluşturan ben değilim. Doğu Batı ikilemini Batılılar bizim aleyhimizde kurgulamışlardır. Biz bunun farkında değildik. Fakat şimdi bunu lehimize çevirmemiz lazım. Onların aşağıladığı, hor gördüğü bir sıfatı, yani Doğulu olmayı bir güce dönüştürebiliriz. "Barok" kavramı gibi, bu mimari tarzı ve Polonyalıları aşağılamak için "barok" demişler, sonra "barok," mimari bir sanat şaheserine dönüşmüş. Batı'da benzer örnekler çoktur.

Herkesin kimlik sorunu diye bir derdi var ya, bugünlerde. Herkes böyle bir kimlikten bahsediyor ya benim kimliğim ne? Senin kimliğin ne? O zaman madem kimlik sorunu bu kadar kutsanmış bir durumda, biz de Doğuluyuz işte. Doğulu dediğimiz zaman, burada etnik, folklorik, milli bir kimlikten falan söz etmiyorum. Doğu dediğimiz zaman buradan Çin'e kadar, hepsi bizim kardeşimiz. Doğu'nun bütün mazlumları. Doğu aynı zamanda coğrafi bir yöre değil, Doğu aynı zamanda bir ezilmişlik simgesi. Dolayısıyla Şili'deki insanlar da Doğulu'dur. Arjantin'deki insanlar da...

Balkanlar için de geçerli mi? Coğrafik değil de kültürel sının nereden başlıyor Doğu'nun?

Balkanlar Doğulu'dur. Mesela Avusturya diyoruz. Avusturya-Macaristan'da bir Doğu İmparatorluğuydu. Bu elbette görece bir kavram. Doğu'nun da doğusu var. Bizi onlar kendi doğularında görüyorlar. Ama biz kendi kimliğimizi elbette kendi yöremizde buluruz, bu herkes için böyle değil mi? Rönesans sözde evrenselmiş diye Çinliler kendi kimliklerini İtalya'da mı bulmalılar yani? Saçma nerede başlar, nerede biter?

Evet, böyle bir arayış var. Doğu dediğimiz zaman mazlumları kastediyoruz. Doğu'nun simgesel bir anlamı var. Bunun altını özellikle çizeceğim. Doğu dediğim zaman bir coğrafyadan söz etmiyorum. Doğu bir simgedir. Doğu'nun içine Afrikalısı da giriyor, Latin Amerikalısı da... Ama şu var: Bu çatışan veya çatıştırılmak istenen durumdan bir imkân doğuyor. Şöyle: Madem onlar bizi istemiyor, o zaman biz kendi gemimizi kendimiz kurtarmak zorundayız. "Kötü komşu, insanı ev sahibi yaparmış" ki ahlaki olan da budur; doğrusu onurlu olan da budur, biz kendi gemimizi kurtaracaksak kendi değerlerimize bakacağız, tarihimize, geleneğimize, kültürümüze, inançlarımıza, yaşam biçimimize... Bizim bir şansımız var, hiç de küçümsenemeyecek bir tarihe, geçmişe sahibiz. Yüksek bir edebiyata sahibiz. Devlet kurma, devlet batırma her ne ise öyle bir deneyimimiz var. Ama birlikte yaşama kültürümüz var. Bütün bunlardan süzeceğimiz değerlerle bugüne uygun yeni bir hayat anlayışı türetebiliriz. Bizde tüketim manyaklığı yoktur. Biz, bir lokma, bir hırkayla yetinen insanlarız. Bu atasözü bize mütevazı koşullarda mutluluğu yakalamanın imkânlarını da sunuyor. Batı'nın tüketim histerisine kapılmadan, pazar için kitlesel üretim tezgâhlarının insanlığa dayattığı kötülüklere bulaşmadan, hem ken-

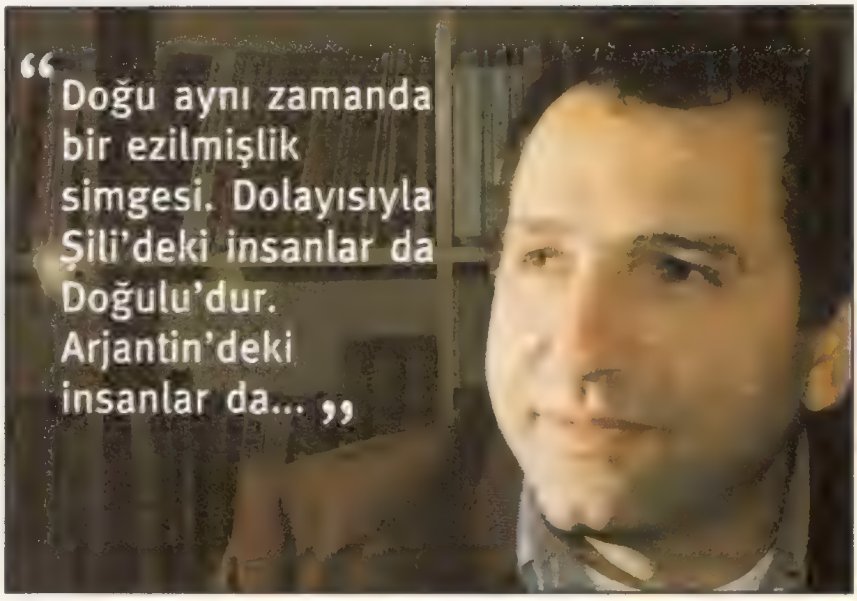

Anlaşıldığı kadarıyla Doğu-Batı meselesini tartışarak başka bir yaşam anlayışının imkânlarını arıyorsunuz?

di gemimizi kurtarma, hem de başka insanlara faydalı olma şansına sahibiz.

Batılılar bizimle (Doğu) bir yaşam kurmak düşüncesinde değilse, biz niye bu kadar ısrar ediyoruz, biz niye istiyoruz onları bu kadar?

Çünkü, ahlaki olarak kişiliksizleşme birincil meseledir. Onlar ve içimizdeki uzantıları tarafından sistematik biçimde yüzelli yıldır değerlerimiz tahrip ediliyor. Bu bağımlılık öncelikle ahlaki bir problemdir. İkinci olarak iktisadi bir problemdir. Ekonomiyi her zaman hayatın önüne geçirmekten yana değilim. Çünkü ekonomik koşullar şöyle dağıtır, böyle bölüştürür ama sizin bir kişiliğiniz varsa, siz kan kustum kızılcık şerbeti içtim diyen bir ahlaktan geliyorsanız, her türlü yoksulluğunuza, mazlumluğunuza rağmen bir başkası gibi olmayı, ona özenmeyi tercih etmeyebilirsiniz. Doğrusu budur. Şimdi biz onlar gibi olmak istiyoruz, adamlar istemiyor. Bir kere burada benim gururum incindi. Ben bunu istemiyorum. Efendim deniliyor ki ama onlar da kendi içlerinde böyle özgürlük oluştururken birbirleriyle aralarında çelişkiler varmış, onlar onu istememiş, İngilizler Fransızları istememiş, Fransızlar direnmiş falan filan... Onların birbirlerine mukavemet etme imkânlarıyla ve birbirlerini kabullenme imkânlarıyla bizim onlara karşı olan imkânlarımızda büyük bir dengesizlik var. Onların değerleri, sosyal, politik, iktisadi imkânlarıyla bizimkiler arasında büyük bir dengesizlik var. Bizimle onların arasındaki çelişki, onların kendi içindeki çelişkiler kadar dengeli değil. Bizle onlar arasında büyük bir adaletsizlik var. Terazi bizim çok aleyhimizde. Dolayısıyla eşit şartlarda değiliz. Yani çelişki olmaz mı? Olur. Pazarlık olmaz mı? Olur. Mutabakat olmaz mı? Olur. Bunlar eşit koşullar içinde, dengeli taraflar arasında bir anlam ifade eder.

Sizi adam yerine koymayanlara karşı bugün için tersini zorlayacak bir maddi gücünüz yoksa, o zaman burada dengesiz bir mücadele var. Biz onlara bir şey ispatlamak zorunda da değiliz. Kimse kimseye bir şey ispatlamak zorunda değil. Bu bilinci değiştirmeniz gerekir.

Karamsar baktığınızı düşünüyorum...

Karamsar baktığım doğrudur. Onların bize sunduğu zeminde iyimser olmak için bir neden yok. İyimser olmak için, biz kendi iyimserlik zeminimizi, kendimiz oluşturmamız gerekir. Bugüne kadar Tanzimat'tan beri daha iyi, daha güzel bir dünya için model arayışlarını biz hep Batı'dan transfer ettik. Bunun sağı da, solu da Batı'dan geldi. Ama biz bir gün şapkayı kendi önümüze koyup da, "ya arkadaş, sağı solu güzel de, ben kendim bir şey üretebilir miyim "Bütün problemler Batı'dan kaynaklanmasına rağmen, çözümü de onlarda. Biz hiçbir sorunumuzu kendimiz çözemez miyiz," demedik, artık demeliyiz.

Yeni hükümet... Başka hükümetler de olsa ne yapacaklardı? Aynısını yapacaklardı. Dışarıdan para transfer et, özelleştir bilmem ne. Hiç mi aklınıza başka bir fikir gelmez? Falanca hükümet de filanca hükümet de gelse, o da aynı şeyi yapacak. Kardeşim bağımlı da olsan, bir de kendiniz olun, yaratıcı olun.

Ama deniliyor ki, efendim dünya, insanlık evrensel bir bütün, bütün insanların problemleri ortak. Herkes dünyanın bir yerinde kemer sıkıyorsa biz de sıkıyoruz. Niye öyle? Dünyanın bir yerinde de insanlar çok güzel zenginlikleri paylaşıyorlar. Onun niye bize yansıması olmuyor? Denilecek ki: "Efendim, dünyanın zenginliklerini paylaşanlar yine Batı'da başka birileri ama onların da yoksulları var." Hayır onların yoksulları yok. En azından bizim kadar yok. Çünkü bizden toparladıkları, yağmaladıkları zenginlikleri kırıntı olarak kendi toplumlarına aktarabiliyorlar. Bu yüzden kendi toplumlarının alt katmanları da birtakım güvencelere sahip. Zaten öyle bir toplum düzeni de istemiyorum. Türkiye onların deyimiyle kalkınacak, ilerleyecek. Bu ne demektir? Dışarıya mal satacak, ne bileyim Afrika'yı, Hindistan'ı gücümüzün yettiği birilerini yağmalayacağız, zenginleşeceğiz... Bizim elitlerimiz, egemenlerimiz zenginleştikçe onlardan arta kalan kırıntılar, toplumun alt katmanlarına yansıyacak, yoksullarımız da zenginleşecekler, yükselecekler. İyi güzel de, talan ettiğimiz ülkelerin insanları ne olacak? Onlar daha da sefilleşecekler. Ben bunu da ahlaki bulmuyorum. Türkiye zenginleşecek. Eğer dünyanın bir coğrafyası zenginleşiyorsa bugün, bu kapitalist medeniyet projesi içinde dünyanın zenginleşen coğrafyası başka insanların yoksulluğu ile zenginleşebilmektedir. Öyleyse ben bu zenginliği reddediyorum. Mesele bu. Bu bakış, zenginliği reddetme birilerine karamsar gelecektir. Ama ahlaki mi olsun, helal mi olsun, karamsar mı olsun diye bir ikilem kurarsak, ben helal ve ahlaki olanı tercih ederim. Varsın karamsar olsun. Geceleri vicdanım rahat uyumak istiyorum.

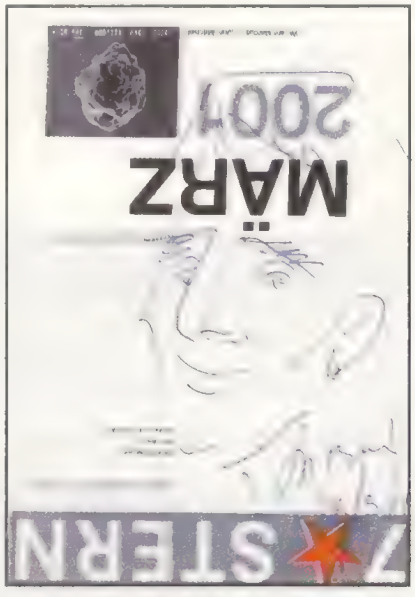

Mihri Belli'nin çizimiyle Oktay Taftalı

Sizce niçin bir ütopya gerekli, mevcut ütopya tasarımları ihtiyaca cevap vermiyor mu?

Bütün bunlar üzerine düşünme, tasarlama, tüm bunlar üzerine kafa yorma, zaten kendiliğinden bir ütopya arayışını doğuruyor. Mevcut ütopyalar ihtiyaca cevap vermiyor mu? Bir dönem bu ütopyalar ihtiyaçlara cevap verdi. Yani, Cizvit papazlarının 17. yüzyılın sonunda Orta Amerika'da kurduğu kollektivist devlet yüz yıldan fazla yaşadı. Yani Cizvitlerin kolektifi Sovyetler'den daha uzun yaşadı. Bir başka ütopya Sovyet deneyimi, Çin, Arnavutluk deneyimi... Bunları şu naçiz ömrümüzde yaşadık, gördük. Kollektivist denemelerdi bunlar. Bunlar birer ütopyaydı.

Cizvitlere dönersek, onlar asgari bir devlet oluşturmuşlardı. Şöyle ki: üretimleri, eğitimleri ve paylaşımları vardı. Hayati mekanizmaları vardı. Ve bunu adamlar zamanında Paraguay'da kurmuşlar, 17. yüzyılın sonunda. Ama şimdi kimse ondan söz etmiyor. Sovyetler yetmiş sene yaşadı. Herkes ondan daha fazla söz ediyor. Oysa Cizvitler yaklaşık yüz elli senelik bir komün kurdular, İspanyollar saldırarak, yakıp yıkmasalardı daha da sürerdi o iş. Bugün benzer arayışları İsrail kendi içinde yapıyor. Ortak yaşama projeleri var. Yani herkes kendi ütopyasını kuruyor, adını da koyuyor, kavramsallaştırıyor da. Biz hiçbir şey koymuyoruz. Biz hakikaten bu dünyanın en gerisi gibi davranıyoruz. Ben de buna inanamıyorum. Biz dünyaya "vakıf" denen en güçlü müesseselerden birini armağan etmişiz. Vakıflarımız vardı. Hâlâ da var ama tarihte vakıflarımızın gördüğü işlev, yoksula, yetime, yolcuya, kimsesize sahip çıkmak, barındırma, yedirme, içirme, bilgi verme, eğitme... Tüm bu özellikleri taşıyan müesseselerimiz vardı. Biz bunları niçin geliştirmiyoruz? Batı'nın kooperatiflerinden önce vardı vakıflarımız. Doğal olarak bütün bu düşünce yapısı, ütopyaya götürüyor insanı. Ama benim tercihim bu ütopyaya giderken kendi tarihinden, kendi geleneğinden, hatta kendi inanç sisteminden bugünün dünyasını reddeden, yani kapitalist dünyayı reddeden, daha doğrusu anti kapitalist değerler içeren birtakım unsurları derlemek ve onların üzerinde yeni bir yaşam, varoluş imkânı türetmek, benim derdim bu. Bunun merkezi, genel geçer, evrensel bir formülü olmaması gerekiyor. Formül yereldir, çözüm yereldir, herkesin kafasına, kültür ve ahlakına göre olması gerekiyor. Standart ve kategorik olanı reddediyorum.

Öngördüğünüz ütopyanın gerçekleşme olasılığı nedir?

Herhangi bir ütopyanın gerçekleşmesi, hadi bir ütopya gerçekleştirelim diye, zaten olmaz. Geçekleşmeyebilir de. Zaten tarih boyunca Batılıların öngördüğü ütopyaların sadece bir kaçı gerçekleşmiştir. Ben bugün için aslında bir şey söylemiyorum. Bugün her şey aslında güllük gülistanlık! Batı mantığı ile yaklaştığımızda her şey yerli yerinde. Ben bir tufan sonrasının tasarımı üzerinde düşünüyorum. Ütopyanın gerçekleşmesi diye bir derdim yok. Eğer bir felaket olursa Afganistan'daki gibi, Irak'taki gibi bir felakete maruz kalırsak veya bu felaketin çok başka türlüsüne, şimdiden bilemeyeceğim bambaşka, kapitalizmin küresel çöküşü olabilir bu, kaos olabilir bu, bilemeyiz. Ama ben en kötü, ama kötünün de kötüsü ihtimallere karşı sigorta takmak niyetindeyim. Öyle bir durumda hayat zaten ütopyayı dayatacaktı. Şu an Afganistan'da insanlar bir ütopya yaşamaktadırlar. Mevcut imkânları neyse, bir lokma ekmek, iki tane tavukla belki on nüfus geçinmektedir. Bu acılarla dolu olsa dahi, bir ütopyadır. Var oluş mücadelesidir.

Tufan sonrasını, bizim engel olamadığımız emperyalist projelerin sonrasını veya başımıza gelecek herhangi bir doğal felaket sonra-

sını dahi, şimdiden öngörüp o zaman nasıl dayanışacağız, mevcudiyetimizi nasıl koruyacağız, bunun imkânları üzerinde duruyorum. Bu bakımdan 17 Ağustos depremi de çok öğreticidir.

Batı'da böyle bir son mu görüyorsunuz? Ayrıca Batı Aydınlanması'nın sonunun geldiğini mi söylüyorsunuz?

Evet. Batı'da aslında Aydınlanma'nın bittiğini Batılıların kendileri de söylüyorlar. Örneğin Orta Avrupa'da yaşayan, benim de kitaplarımda çok alıntılar yaptığım Peter Sloterdijk... Bunu uzun uzun yazıyor adam. Aydınlanma sözcüğünü de fazla telaffuz etmeden ama, Aydınlanma'nın bütün verilerinin artık gündemini doldurduğunu ifade ediyor. Benim derdim şu: Bizde hâlâ sanki öyle bir şey varmış gibi, sanki biz bir gün aydınlanacağız, sahip olmadığımız bir medeniyet projesine ulaşacağız gibi böyle bir yalanı tasvir etmeye çalışıyorlar. Biz medeniyiz. Herkes buna inansın.

Yerli düşünce, dayatılan Batı Aydınlanması'nın gölgesinde, altında kalmasın mı diyorsunuz?

Evet, yerli düşünceyi öne çıkartmak gerekiyor. Bunun anlamı şudur: Yerli düşünceyi tarihimizden derleyelim ve bugün için mümkün olan yerli düşünceyi de kendimiz üretelim. Batı'nın Aydınlanması gelecek, bizi aydınlatacak... Yok öyle bir şey. Orada bitti o proje. Aydınlanma projesi Sovyet Kolektivizmi'nin çöküşüyle bitmiştir. Marksizm, Aydınlanma projesinin zirvesidir. Bu zirve dağılmıştır. Aydınlanma projesinin başlangıcı ise çoklarının sandığı gibi Fransız Devrimi değildir. Aydınlanma devrimi bizim gazete yazarlarımızın aktardığı gibi Fransız Devrimi'nin kronolojik bilgisiyle ifade edilemez. Aydınlanma, İngiliz burjuva devrimiyle ilk önce İngiltere'de başladı. İngiliz filozofu *John Locke* Aydınlanmanın babasıdır. Yine İngiliz filozof *Bertrand Russel* Felsefe Tarihi kitabında *John Locke* için Aydınlanmanın havarisi deyimini kullanmıştır. Yani Fransızların daha sağ kulakları üzerinde uyuduğu dönemlerde aydınlanma projesini İngiliz filozof *John Locke* geliştirmişti.

Daha sonra İngiliz burjuva devriminin ertesinde Aydınlanma düşüncesi kıta Avrupası'na taşınmıştır. Fransız Devrimi'nin daha görkemli, daha yüksek siyasi tartışmalara ve iç savaşa yol açan ifadesi dolayısıyla, bizim aklımızda Aydınlanma hep Fransız Devrimi ile özdeşleşmiştir. Oysa Fransızların bu projede sadece daha kanlı bir duruşları vardır. Nitekim ütopik sosyalizmi de yine Aydınlanma sürecine bağlı olarak ele almak gerekiyor. Ve bu süreç Marks'ı doğurmuştur. Bu, birbirine eklenen bir süreçtir. Marksizm, Aydınlanma'nın tavan yaptığı yerdir. Onun uygulaması da Lenin'in Sovyetleri idi. O dağıldıktan sonra Aydınlanma bitti.

Şimdi bizde Aydınlanma'yı sadece din karşıtlığıyla, laiklikle özdeşleştirenler bu işin hamaseti ve tematik bilgisi içinde deviniyorlar. Oysa Aydınlanma bir felsefedir. Daha doğrusu bir felsefi akımdır. İngiltere'de John Locke'la başlayan sonra David Hume ile devam eden, sonra Almanya'da Imanuel Kant'ın temsil ettiği bir felsefe. Fransızlar ise bu işin eylemcisidirler, siyasetçisidirler ama filozofu değildirler. Ve de bizim model aldığımız Fransız Aydınlanması çoktan tarihe karışmıştır.

Bütün bu Aydınlanma, Avrupa Birliği'ne katılma, başbakanımızın dediği gibi "bir medeniyet projesine" iştirak etme falan, tüm bunların altında yatan ana fikir ilerleme. Yani, daha ilerleyeceğiz. Dünya ileriye gidiyor biz de ileriye gideceğiz. Sanki dünya, tarih böyle istasyonlardan kalkan bir tren, bir istasyondan kalkıp diğer istasyonlara gidiyor. Avrupa'nın en büyük manüpilasyonu, en büyük tezgahı budur: İlerleme fikri.

Felsefe akımı olarak Aydınlanma'yı, siyasete, bir laiklik projesine indirgemek onu zaten bitirir. Dolayısıyla bu iş bizde de bitmiştir. Ama Türkiye'de Aydınlanma'nın içeriği yeterince bilinmemektedir. Marksizm, sanki Aydınlanma'dan bambaşka bir şey olarak algılanmaktadır. Aydınlanma sürecini birebir kopya etmeye çalıştığımız zaman dilimi içinde, bizde de Marksizm'in ivme kat ettiği yıllar, en yükseldiği dönem, diyelim ki yetmişli yıllardı, bizde de Aydınlanma'nın tavan yaptığı dönem odur. Bunun dışında Aydınlanma, sadece mason localarıyla sınırlı kalmıştır, kalacaktır. Üstelik Türkiye Batılı anlamda aydınlanabileceği süreci zaten 1980'de durdurmuştur. Bu süreci yeniden çalıştırma imkânı yoktur, çünkü yönümüzü çevirdiğimiz Batı'da bu iş bitmiştir.

Aydınlanma artık bizim için geçerli değil yani...

Elbette. Rusya ve eski Sovyetler'in de bundan sonra, başka bir Aydınlanma yaşaması düşünülemez. Çin'de de bir Aydınlanma dönemi olamayacak. Yerel kültür ve medeniyet bu noktada önemini dayatıyor.

Bir de hemen herkesin üzerinde hemfikir olduğu ilerleme meselesi va tarihin ve toplumların ilerlediği meselesi. Siz buna karşı çıkıyorsunuz. Buradaki dayanağınız nedir? Şiddetli bir tepki çekmez mi bu?

Bütün bu Aydınlanma, Avrupa Birliği'ne katılma, başbakanımızın dediği gibi "bir medeniyet projesine" iştirak etme falan, tüm bunların altında yatan ana fikir ilerleme. Yani, daha ilerleyeceğiz. Dünya ileriye gidiyor biz de ileriye gideceğiz. Sanki dünya, tarih böyle istasyonlardan kalkan bir tren, bir istasyondan kalkıp diğer istasyonlara gidiyor. Avrupa'nın en büyük manüpilasyonu, en büyük tezgâhı budur: İlerleme fikri. Bize dayattığı bu fikir sayesinde kendisini ileri bir istasyonda konumlandırıyor, kendisinin dışında kalanları da geri konumda oluyor otomatikman. Ve bu geri kalanlar her türlü aşağılık kompleksiyle o kendisini ilerlemiş tarif edenlere yetişmek için debelenip duruyorlar. Ben bundan yoruldum. Ben ilkokuldan beri, bir gün Almanya gibi olmak vaadiyle yaşatılmaktan, Avrupalı olma hayaliyle büyütülmekten yoruldum. Bu hayalin içinde dönem dönem yine Avrupa'nın sol düşüncesinden kaynaklanan başka bir ilerleme anlayışı girdi. O anlayış bize dedi ki: Biz enternasyonalistiz. Bu sayede biz yine ilerleyecektik. Fakat bir de döndük baktık ki, bu projeyi bize önerenlerden ve onların eylemcilerinden bizzat onların coğrafyasında dahi hiç kimse kalmamış. Biz hâlâ sanki dünya hakikaten o yönde gidermiş gibi, gitmesi gerekirmiş gibi veya bir gün gidecekmiş gibi, kendi solculuğumuzla burada kuşaklar halinde kurbanlar verdik. Bu arkadaşlarımızı önce rahmetle yad ediyorum, sonra da onların bir daha geri dönmeyeceğini bildiğim için hüzünle başımı öne eğiyorum. Ama mevcut kuşaklarımızın içinde de o duyarlılığa sahip arkadaşlarımız, çok azınlık olmakla birlikte varsa, onların da bir daha kurban olmalarına asla gönlüm elvermiyor. Barlarda sarhoş olsunlar daha iyi, hiç değilse yaşasınlar.

Bu söyleşi için teşekkür ediyorum.

Evet ben de teşekkür ederim.

kaçak çizgi

GATANA

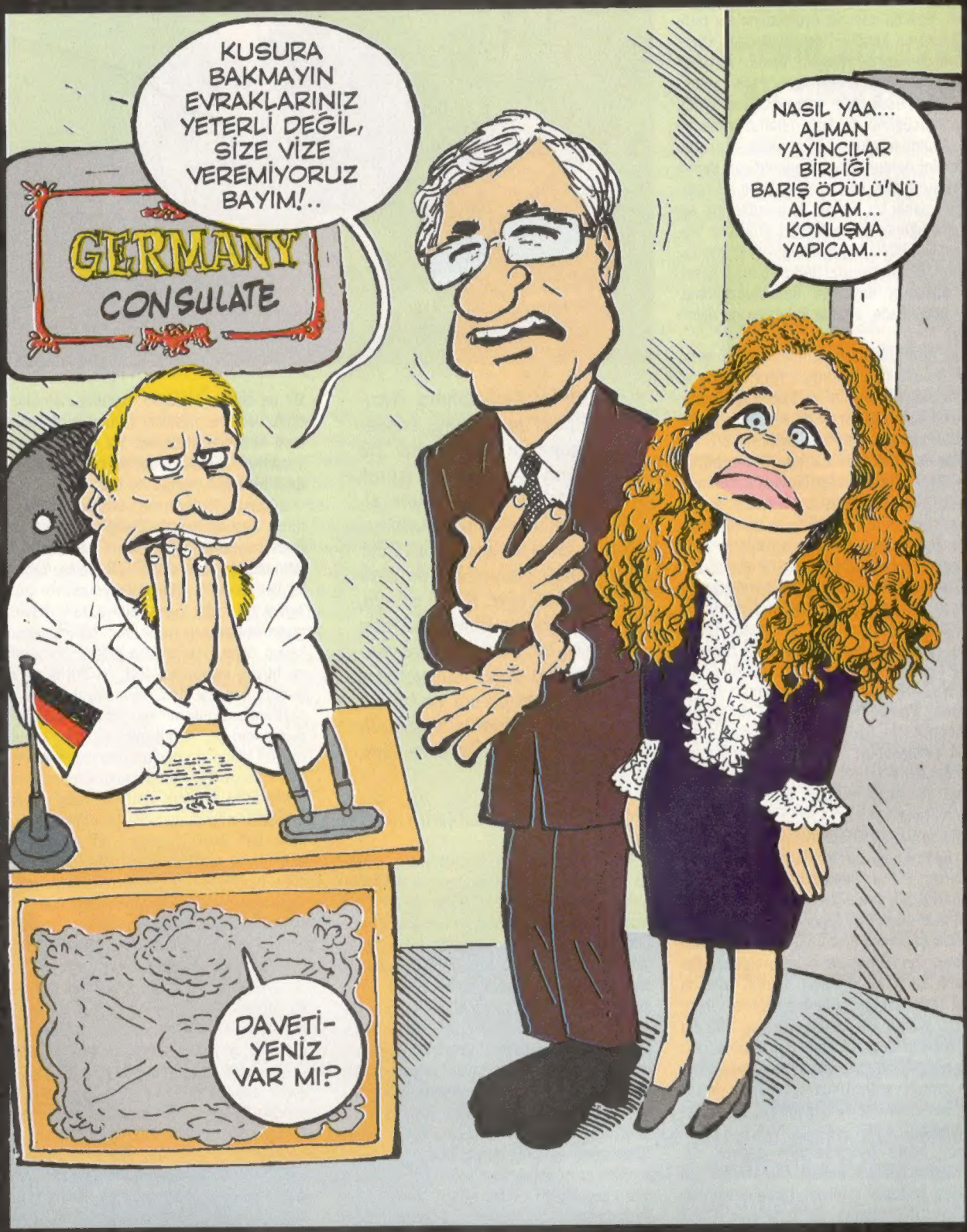

Tuncay AKGÜN - Kemal ARATAN

Nihat Genç

Bütün Kitaplarıyla Cadde'de,

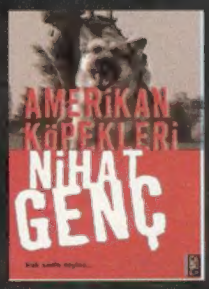

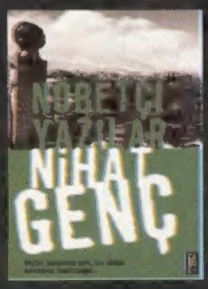

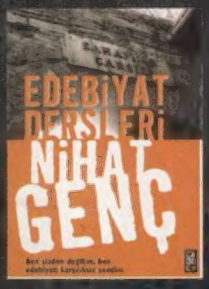

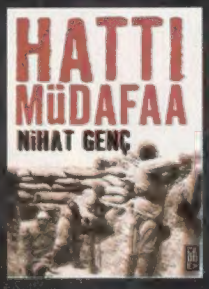

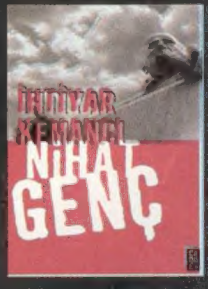

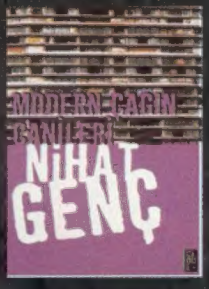

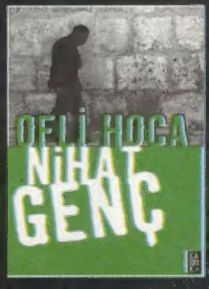

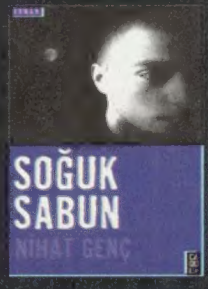

CADDE

Firuzağa Mah. Defterdar Yokuşu No: 47 Cihangir / İstanbul
Tel: (0212) 292 94 50/51-292 44 89-292 44 92 Faks: (0212) 292 44 91

Yükte hafif,
pahada ağır

yeniHarman

Bol dumanlı,
hususi kokulu,
filtresiz gazeteniz

Gündemi
harmanlamaya
devam ediyor

LeMan Dergi Grubu